

Økonomiske analyser

Statistics Norway

Statistisk sentralbyrå

Økonomisk utsyn
over året 2012

1/2013

Økonomiske analyser

32. årgang

1/2013

Innhold

Perspektiver	3
1. Konjunkturtendensene internasjonalt	6
1.1. Amerikansk økonomi	7
1.2. Europa	9
1.3. Framvoksende økonomier	12
1.4. Japan	12
2. Konjunkturutviklingen i Norge	14
2.1. Finanspolitikk	16
2.2. Pengepolitikk	17
2.3. Inntekt, konsum og sparing i husholdningene	19
2.4. Boliginvesteringer og boligpriser	20
2.5. Petroleumsvirksomheten	22
2.6. Næringsinvesteringene	24
2.7. Utenriksøkonomi	25
2.8. Produksjonsutviklingen	27
2.9. Arbeidsmarkedet	28
2.10. Lønn	31
2.11. Prisstigning	33
2.12. Usikkerhet i anslagene	35
2.13. Hvor godt traff SSBs prognoser for 2012?	38
3. Økonomisk vekst	43
3.1. Utviklingen i inntekt per innbygger	43
3.2. Faktorer bak produksjonsveksten i Fastlands-Norge	49
3.3. Realkapital og realavkastning	51
4. Befolkning og arbeidsinnsats	53
4.1. Befolkningen	53
4.2. Yrkesdeltaking	55
4.3. Arbeidstid	56
4.4. Innvandrere på arbeidsmarkedet	57
4.5. Alternativer til arbeid	58
4.6. Utdanning og tilbud av arbeid	58
5. Offentlig forvaltning	60
5.1. Offentlig forvaltnings inntekter, utgifter og finansielle stilling	60
5.2. Offentlig konsum, realinvesteringer og sysselsetting	63
6. Husholdningene	68
6.1. Inntekt	68
6.2. Konsum og sparing i husholdninger og ideelle organisasjoner	71
6.3. Finansformue og gjeld	72

Innhold forts.

Noen begrepsdefinisjoner	79
Forskningspublikasjoner	85
Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder.....	96
Temabokser i Konjunkturtendensene. 2005-2011	97
Tabell- og diagramvedlegg	
Konjunkturindikatorer for Norge.....	1*
Nasjonalregnskap for Norge	17*
Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge, regnskap og prognoser	46*

Økonomiske analyser utkommer med 5 nummer i 2013. Neste utgave publiseres 25. april 2013.

Redaksjonen Økonomisk utsyn over året 2012: Bente Halvorsen, Tore Halvorsen, Erling Holmøy, Torbjørn Hægeland, Randi Johannessen og Nils Martin Stølen.

Redaksjonen ble avsluttet tirsdag 5. mars 2013.

Publisert 7. mars 2013

Spørsmål om konjunkturtendensene i:

– Norge: Torbjørn Eika, torbjorn.eika@ssb.no, tlf. 21 09 48 07

– utlandet: Andreas Benedictow, andreas.benedictow@ssb.no, tlf. 21 09 47 98

Andre spørsmål: Torbjørn Hægeland, torbjorn.haegeland@ssb.no, tlf. 21 09 45 97

Konjunkturtendensene og artiklene er tilgjengelig på internett: www.ssb.no/oa/

Redaksjonen Økonomiske analyser: Torbjørn Hægeland (ansv.), Helge Brunborg, Torbjørn Eika, Taran Fæhn, Elin Halvorsen, Øyvind Langsrud, Bodil Merethe Larsen, Jørgen Heibø Modalsli, Hong Pham og Knut Sørensen.

Redaksjonssekretær: Aud Walseth, telefon: 21 09 47 57, e-post: aud.walseth@ssb.no

Redaksjonens adresse: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, P.b. 8131 Dep, NO-0033 Oslo

Trykk: Statistisk sentralbyrå

Standardtegn i tabellen	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Økonomisk utsyn

Perspektiver

Vi har bak oss et år med stagnasjon og til dels nedgang i økonomisk aktivitet internasjonalt. Ikke minst i Europa er utviklingen fortsatt svært dystert. Norge derimot, hadde i 2012 den høyeste produksjonsveksten siden finanskrisen. Imidlertid påvirkes deler av norsk økonomi klart av den svake utviklingen hos våre viktigste handelspartnere. Tradisjonell norsk eksport og næringsinvesteringene utviklet seg svakt mot slutten av fjoråret. Det bidro til å trekke veksten i fastlandsøkonomien ned og dempe vekstutsiktene for inneværende år.

I Europa domineres politikken og den økonomiske utviklingen fortsatt av en finanspolitikk som kutter i offentlig sektor og øker skattene, samtidig som den europeiske sentralbanken forsøker å stimulere økonomien gjennom lave renter og ekspansiv likviditetspolitikk. Også i USA fortsetter innstrammingspolitikken. Likevel er det klart høyere vekst i USA enn i Europa, og noen positive utviklingstrekk, blant annet i boligmarkedet. Vi forventer ingen oppgang i veksten hos Norges handelspartnere i 2013. Det er bedre utsikter for 2014, men det er ikke grunn til å tro på en internasjonal konjunkturoppgang før i 2015.

Denne svake utviklingen vil påvirke norsk økonomi de nærmeste årene. Vi må fortsatt regne med en klart lavere vekst i fastlandsøkonomien enn det som har vært vanlig i norske konjunkturoppganger. Den svake veksten internasjonalt vil antakelig føre til lavere priser på viktige eksportprodukter og dermed svekke Norges bytteforhold overfor utlandet, slik at vår realdisponible inntekt øker mindre enn i de to foregående årene. Utviklingen i norsk økonomi preges imidlertid av tre spesielle faktorer: solide statsfinanser som gjør det mulig å føre en annen finanspolitikk enn land rundt oss, en svært lønnsom petroleumssektor som ekspanderer og høy arbeidsinnvandring.

Når man ser utviklingen i aktivitetsnivået i norsk økonomi etter 2003 under ett, har arbeidsinnvandringen spilt en viktig rolle. Anslagsvis 60 prosent av veksten i sysselsettingen siden 2004 har kommet fra arbeidsinnvandring. Arbeidsinnvandrerne står for over 40 prosent av innvandringen, og de tilsvarende årlig nær et halvt fødselskull i Norge. Flere innbyggere innebærer både flere etterspørere og flere tilbydere i de fleste markeder innenlands. Det faktum at arbeidsinnvandrere er blitt mer synlige i både statistikk og arbeidsliv, har fått mange til å spørre om norsk økonomi er blitt *avhengig av* arbeidsinnvandring.

Tolker man uttrykket "*avhengig av*" bokstavelig, må svaret bli nei. Hadde arbeidsinnvandringen vært vesentlig lavere, ville riktignok deler av norsk økonomi og næringsliv vært noe annerledes, men det er vanskelig å begrunne en påstand om at levestandarden generelt ville vært lavere. Produksjon og levestandard økte også før 2004, som i andre land uten høy innvandring. Analyser av veksten i levestandard i Norge og andre rike land peker på helt andre forhold enn innvandring som fundamentale drivkrefter på lang sikt. Økt innvandring kan heller være en følge av høy levestandard, enn en årsak til den.

I stedet for å spørre om vi er avhengige av arbeidsinnvandringen, kan vi spørre om arbeidsinnvandringen gir Norge økonomiske fordeler og hvem disse i så fall tilfaller, og hvordan innvandringen påvirker økonomiens virkemåte. Arbeidsinnvandring har økonomiske konsekvenser for flere grupper i samfunnet. Økt arbeidsinnvandring innebærer isolert sett økt inntjening for bedriftseierne, siden den gjør at det norske arbeidsmarkedet er mindre begrensende for mulighetene til å skaffe arbeidskraft. Arbeidsinnvandringen gir økt konkurranse i deler av arbeidsmarkedet og i mange tjenestemarkeder, og bidrar til lavere vekst i lønninger og priser. For forbrukerne, samlet sett, er dette åpenbart til fordel. Men bildet er mer blandet for dem som direkte eller indirekte konkurrerer med innvandrere i arbeidsmarkedet, siden de kan få lavere inntektsvekst enn ellers. Noen kan også oppleve å bli konkurrert ut av markedet. Eventuell mismatch mellom kvalifikasjonene til de som bor i Norge og hva arbeidsgiverne etterspør, blir tydeligere og kan få større konsekvenser når bedriftene i større grad kan søke etter arbeidskraft og rett kompetanse utenlands, fremfor å ansette arbeidsledige som dermed mister verdifull arbeidstrening. Sammen med rause trygdeordninger kan det medføre at flere blir stående varig utenfor arbeidsmarkedet.

Arbeidsinnvandring har mye til felles med økt internasjonal handel av varer og tjenester. Også her vil det normalt være en plusside og minusside på kort sikt, avhengig av om en først og fremst er forbruker eller konkurrent. Over tid vil imidlertid internasjonal handel gi en netto gevinst,

som følge av gjensidig fordelaktig internasjonal arbeidsdeling mellom land. Tilsvarende kan potensialet for lønnsom spesialisering av norsk ressursbruk øke når arbeidsinnvandring kan erstatte og supplere ordinær import. Spesielt kan stedbunden produksjon i Norge, for eksempel bygg- og anleggsarbeider, hotell- og restauranttjenester, i større grad importeres gjennom arbeidsinnvandring.

En effekt av innvandring som har fått stor oppmerksomhet, er eventuelle endringer i forholdet mellom yrkesaktive og yrkespassive. Allerede bosatte vil først og fremst oppleve denne virkningen gjennom endringer i offentlige finanser. Hvis høy innvandring svekker offentlige finanser, innebærer det isolert sett redusert levestandard for dem som allerede bor i Norge, fordi skattene må økes og/eller offentlig velferd slankes på sikt, sammenlignet med et alternativ med lavere innvandring. Arbeidsinnsats skaper grunnlaget for de aller fleste skattene i Fastlands-Norge, og alternativet til arbeid er som oftest at man forsørges via trygder og offentlige stønader. Betydningen av arbeid for offentlige finanser er større i Norge enn i de fleste land, fordi inntektsbortfall typisk utløser generøse offentlige ytelser, som finansieres av relativt høye skatter på arbeid. Det trengs ingen avanserte beregninger for å vise at en innvandrer som ankommer ferdig utdannet, jobber normalt fra første dag og reiser hjem før det er aktuelt med uføretrygd og tung bruk av helse- og omsorgstjenester, vil bidra langt mer til skatteinntekter enn til offentlige utgifter. Slik arbeidsinnvandring er imidlertid neppe veldig representativ. Arbeidsinnvandrerne som kom på 1970-tallet har i stor grad blitt og har i gjennomsnitt forlatt arbeidslivet tidligere enn majoritetsbefolkningen. Vi har foreløpig lite å holde oss til når det gjelder den siste bølgen av arbeidsinnvandrere og deres familiers økonomiske livsløp og langsiktige arbeidsmarkedstilknytning.

De økonomiske virkningene av migrasjon for utvandringslandet, inngår sjelden, kanskje for sjelden, i den norske debatten. Også disse virkningene kan være både positive og negative. Utvandring av arbeidsledige vil vanligvis være til fordel for dem som blir igjen, blant annet fordi offentlige utgifter til de arbeidsledige bortfaller. Fordelen forsterkes hvis utvandrerne i tillegg sender deler av sine inntekter tilbake til hjemlandet, der kjøpekraften til norske kroner normalt er langt høyere enn i Norge. Utvandrerne kan også vende tilbake til opprinnelseslandet med større kompetanse enn de ville opparbeidet hjemme, samt med trygde- og pensjonsrettigheter fra Norge. Men negative effekter for opprinnelseslandet oppstår dersom det gjennomgående er den mest produktive arbeidskraften som emigrerer. Slik "brain drain" øker den realøkonomiske og statsfinansielle forsørgerbyrden i utvandringslandet. Det vil typisk kunne skje i land som har til dels overanstrengte statsfinanser. Det er i dag ingen mekanismer som hindrer noen å flytte fra et land med høy statsgjeld til et land med gode statsfinanser innen EØS-området. Dette gir uheldige og utilsiktede insentiver. En høy utvandringstakt kan også virke destabiliserende på kort og mellomlang sikt. Høy utvandring øker realkapital per innbygger som blir igjen. Dette reduserer behovet for investeringer, samtidig som lavere eiendomspriser demper privat konsum. Dermed svekkes den økonomiske veksten.

Innvandringen til Norge har betydelige regionale effekter. Innvandrere er representert i alle landets kommuner, og langt færre kommuner opplever nedgang i folkemengden enn tidligere. Samlet sett har de minst sentrale kommunene hatt folketilvekst de siste fire årene, etter drøyt 25 år med nedgang. På den annen side kommer de fleste innvandrerne til de største byene og deres omegn, og en betydelig andel av innvandrerne flytter etter hvert fra mindre til mer sentrale strøk. Alt i alt bidrar innvandringen til et ekstra press i områder med høy befolkningstetthet.

Høy innvandring og befolkningsvekst tilsier at enkelte tall for den økonomiske utviklingen bør ses i et annet lys enn tidligere. Et åpenbart eksempel er at en bør legge større vekt på *tall per innbygger* når en vurderer utvikling i produksjon, konsum og inntekter. De siste års utvikling i norsk økonomi illustrerer godt at perioder med høy innvandring gir store forskjeller mellom tall for landet totalt og per innbygger. Mens reelt BNP for Fastlands-Norge i 2012 var 24,2 prosent høyere enn i 2004, var økningen kun 14,0 prosent når den måles per innbygger. For disponibel realinntekt var de tilsvarende økningene henholdsvis 30,5 prosent og 19,7 prosent. Men heller ikke utviklingen per innbygger vil alltid gi en god pekepinn om hvordan situasjonen for individene endres. En arbeidsinnvandrer kan oppleve kraftig vekst i egen inntekt og konsum ved å komme til Norge, men samtidig bidra til å trekke ned gjennomsnittsinntekt og -konsum i Norge. På samme måte kan en tenke seg at vedkommende drar gjennomsnittsproduktiviteten ned, fordi vedkommendes lave produktivitet før innvandring ikke teller med.

Arbeidsinnvandringen til Norge kan komme til å variere mye. Men med det inntektsforspranget Norge har til mange andre land, herunder EØS-land, må man basere seg på at variasjonen vil skje rundt et høyt nivå i mange år fremover. Det gir grunn til å spørre om man bør revurdere hva som er normale vekstrater og trendmessig utvikling for norsk økonomi. Den høye innvandringen viser at økonomisk aktivitet i betydelig omfang kan flyttes langt raskere enn tidligere inn og ut av norsk økonomi. Når arbeidskraft vandrer mellom land, flyttes både etterspørsel og kapasitet. En fleksibel inn- og utvandring bidrar til at arbeidsmarkedet lettere kan tilpasse seg endringer i etterspørselen og konjunktursvingningene. Det innebærer at en del størrelser, som for eksempel arbeidsledighetsraten, får redusert og til dels endret informasjonsverdi som indikator for presset i økonomien. Veksten under høykonjunkturen før finanskrisen ville trolig utløst et sterkere lønns- og prispress dersom kapasiteten ikke hadde blitt utvidet gjennom høy arbeidsinnvandring. Slik sett kan en hevde at økte muligheter for inn- og utvandring har gitt norsk økonomi en ny type automatisk stabilisator.

Økt innvandring kan også skape destabiliserende mekanismer. Hver ekstra innbygger vil innebære økt etterspørsel, ikke minst etter realkapital. I rollen som sysselsatt trengs maskiner og utstyr, i rollen som forbruker trengs bolig og butikker, i tillegg til veier og annen offentlig infrastruktur som barnehager, skoler og helsebygg. Bak hver eksisterende innbygger står realkapital til ca. 1,3 millioner kroner i Fastlands-Norge. Nesten halvparten er boligkapital. Hvis vi, som en illustrasjon, tenker oss at en innvandrerfamilie på fire skal komme opp på dette kapitalnivået i løpet av fem år, ville det kreve en arbeidsinnsats på om lag ett årsverk i hvert av disse årene. I tillegg kommer den arbeidsinnsatsen som kreves for å tilfredsstille innvandrernes etterspørsel etter andre tjenester og konsumvarer.

Når beholdninger av realkapital skal økes i stort omfang, vil det skape press og svingninger i økonomien. Mens forbruk i stor grad er synkronisert med løpende produksjon og inntekt, følger investeringer en helt annen dynamikk. Ønsker man å øke de årlige tjenestene fra realkapital med én krone, kreves investeringer på i gjennomsnitt 11 kroner. En relativt beskjeden økning i konsumet av kapitaltjenester kan dermed medføre en stor økning i investeringene, som så relativt brått faller bort når de ønskede kapitalbeholdningene er på plass. Keynes' teori om at uforutsigbare svingninger i investeringene er en viktig kilde til makroøkonomisk ustabilitet er dermed fortsatt relevant, og forsterkes av at mange investeringsprosjekter i Norge er store i forhold til økonomiens størrelse. Det kan tilsi at vurderinger av press i økonomien i større grad enn tidligere bør rette seg mot markeder for kapitalvarer, der tilbudet ikke kan øke raskt. Viktige eksempler her er markedene for boliger, næringsbygg og større anlegg knyttet til infrastruktur.

Økte muligheter for innvandring gjør det altså lettere å bygge ut kapasiteter, samtidig som utbyggingen i seg selv kan forsterke presset mot mange kapasitetsgrenser, som utløser økte investeringer. Arbeidsinnvandringen kan dermed bli selvforsterkende, i alle fall periodevis. Satt på spissen: Økt arbeidsinnvandring sysselsettes for å bygge boliger, men de nye innvandrerne har et boligbehov som krever flere arbeidsinnvandrere. Mulighetene for spiraler av denne typen er til stede, men foreløpig har man lite å holde seg til når det gjelder å vurdere hvor viktige de er.

Investeringer baserer seg på forventninger, og usikkerhet om fremtiden skaper fare for feilinvesteringer. Økte muligheter for inn- og utvandring øker denne usikkerheten. Høy innvandring gjennom flere år skaper etter hvert et stort potensial for utvandring. Et stort fall i netto innvandring, eventuelt netto utvandring, vil redusere etterspørselen etter realkapital kraftig. Denne usikkerheten er delvis knyttet til behovet for offentlig realkapital, eksempelvis skolebygg, kommunikasjoner og veier, og infrastruktur av betydning for boligbyggingen. Økt usikkerhet skjerper derfor kravene til det offentlige som investor. En økonomisk rasjonell tilpasning til økt usikkerhet, betyr at investeringene skal ligge på et lavere nivå enn forventet behov. En viss "vente og se"-holdning, herunder å avvente utviklingen i Europa, kan derfor være fornuftig før en bygger ut for å "dekke alle forventede behov". Men det innebærer at man i perioder godtar press på kapasiteten i ulike sektorer. I klartekst betyr det perioder med mer trengsel, kø og høyere tomte- og boligpriser enn man får ved rask utbygging. Grunnlaget for protester er dermed godt, og fornuften i politikken ikke lett å kommunisere.

Den høye innvandringen gir både gevinster og utfordringer for norsk økonomi. Politikken må ta hensyn til alle disse. Den gruppen som kanskje karest nyter godt av innvandringen, er innvandrerne selv. For mange kan levestandarden øke mye og raskt, særlig slik situasjonen for tiden er i mange av de landene innvandrerne kommer fra. Det er et forhold som ikke bør glemmes.

1. Konjunkturtendensene internasjonalt

Den internasjonale konjunkturedgangen forsterket seg mot slutten av 2012. Stram finanspolitikk bidrar til å kvele den økonomiske veksten i OECD-området. I euroområdet har BNP falt de fem siste kvartalene, mens resesjonen har vart i tre kvartaler i Japan. I USA er veksten meget moderat. Arbeidsledigheten er svært høy både i USA og i Europa. I Europa stiger den fortsatt, mens nedgangen har stoppet opp i USA. Også i mange framvoksende økonomier har det vært en markert avmatning. Blant de såkalte BRICS-landene er bildet nå noe blandet. I Kina har veksten økt litt de siste kvartalene, men med en årlig rate i underkant av 8 prosent er den fortsatt klart lavere enn gjennomsnittet på 10 prosent fra 1980 til 2008. I India, Brasil, Russland og Sør-Afrika er veksten halvert sammenliknet med gjennomsnittet det siste tiåret før finanskrisen.

De kontraktive virkningene av stram finanspolitikk forsøkes motvirket med renter nær null og ekspansiv likviditetspolitikk. Tiltakene har imidlertid begrenset gjennomslagskraft, blant annet fordi bankene er restriktive i sin utlånspolitikk. Med lav innenlandsk etterspørsel ønsker mange land dessuten å svekke egen valuta for å bedre sin kostnadsmessige konkurransevne. Blant annet har japanske myndigheter bidratt til en markert svekkelse av yen siden i fjor høst. Ettersom alle valutaer ikke kan svekkes samtidig har det oppstått frykt for «valutakrig». Dette var også et viktig tema på G20-møtet i Moskva i februar, som ledet til en felles erklæring om at valutakursen ikke skal brukes som et verktøy i den økonomiske politikken.

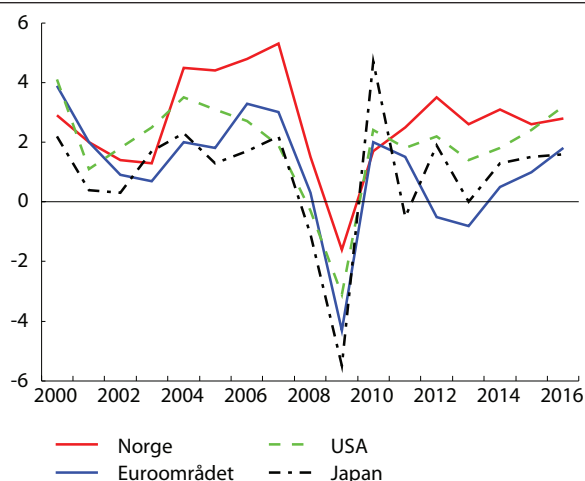
Inflasjonen har falt markert i OECD-området siden slutten av 2011, da den var høy blant annet som følge av en kraftig rekyl i råvareprisene etter den sterke nedgangen høsten 2008. Siden tidlig i 2011 har imidlertid råvareprisene stagnert og til dels falt. Prisen på aluminium har falt med rundt 30 prosent. Oljeprisen har beveget seg mellom 100 og 125 dollar fatet de siste to årene,

og var i begynnelsen av mars i underkant av 120 dollar fatet. Vi legger til grunn at svake internasjonale konjunkturer vil dominere prisbildet en tid framover, og at oljeprisen faller ned mot 100 dollar fatet mot slutten av neste år, for deretter å stige i takt med inflasjonen. Ved utgangen av 2016 vil den da være på 105 dollar.

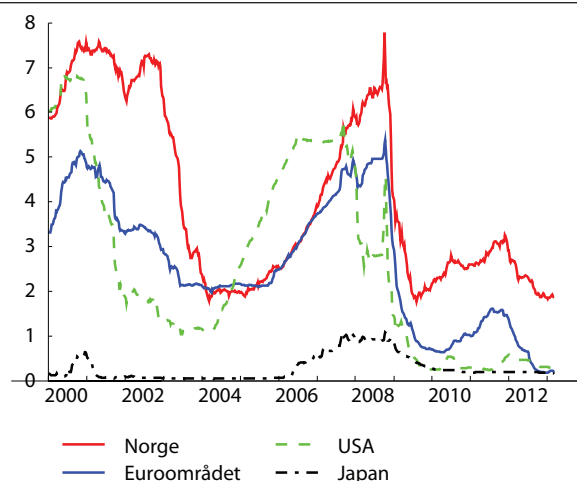
Risikobildet virker noe dempet siden i fjor høst. Amerikansk økonomi unngikk det såkalte budsjettstupet ved nyttår, som ville sendt økonomien inn i en ny resesjon om ikke politikerne hadde kommet til enighet. Det er imidlertid innført betydelige budsjettkutt siden årsskiftet. Mange utfordringer gjenstår, og det eneste som virker sikkert er at det blir smått med nye vekstimpulser over offentlige budsjetter framover. I Europa, som lenge har vært preget av statsgjeldskrisen, har sentralbankens garantier om støttekjøp av statsobligasjoner bidratt til å øke tilliten til at pengeunionen består, noe som gjenspeiles i en kraftig nedgang i statsobligasjonsrentene for de mest gjeldsutsatte landene og stigende aksjekurser de fleste steder. Med fallende BNP og høy og stigende arbeidsledighet forsterkes imidlertid krisen i realøkonomien. Det kan igjen føre til økt politisk spenning og sosial uro. Valget i Italia i februar og omfattende demonstrasjoner i en rekke europeiske land vitner om dette.

Høy sparing og nedbygging av gjeld i privat og offentlig sektor preger hele OECD-området, og vil legge en demper veksten i flere år fremover, særlig i Europa. Samlet vil Norges handelspartnere ifølge våre prognoser ikke passere konjunkturbunnen før i 2015, og de vil fortsatt være i lavkonjunktur ved utgangen av prognoseperioden i 2016. Vi har nedjustert våre anslag for internasjonal økonomi noe siden forrige konjunkturrapport. Våre vekstanslag er noe lavere enn anslag fra for eksempel IMF og Consensus Forecasts. Det reflekterer at vi tror det tar lengre tid før veksten i verdensøkonomien normaliseres

Figur 1.1. BNP-vekst. USA, euroområdet, Japan og Fastlands-Norge

Figur 1.2. Internasjonale renter. 3-måneders pengemarkedsrente

1.1. Amerikansk økonomi

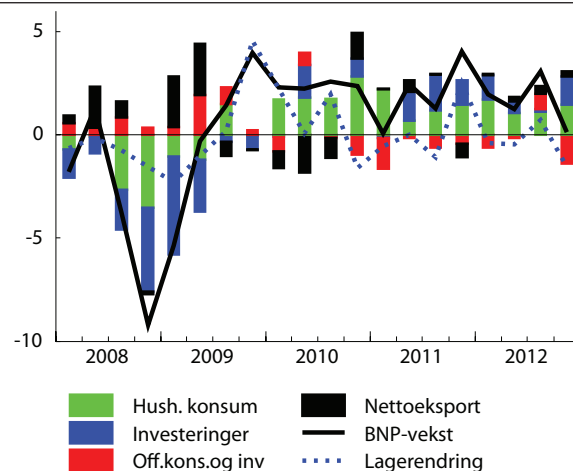
Mot slutten av fjoråret stoppet veksten i amerikansk økonomi helt opp. Finanspolitikken strammes nå inn også i USA, noe som vil legge en markert demper på veksten i tiden som kommer. Det er stor usikkerhet knyttet til størrelsen og sammensetningen på innstrammningene, som er gjenstand for harde forhandlinger mellom demokrater og republikanere. De står steilt på hver sin front med hensyn til vektlegging av henholdsvis skatteøkninger og utgiftskutt. Boligmarkedet ser ut til å ha passert bunnen og gir rom for noe optimisme for husholdningene. Sammenliknet med året før vokste amerikansk økonomi med 2,2 prosent i 2012, mot 1,8 prosent 2011. I inneværende år venter vi at BNP øker med 1,4 prosent, før veksten tar seg gradvis opp gjennom prognoseperioden. Anslagene innebærer at konjunkturbunnen ikke passeres før mot slutten av 2014 og at en ny høykonjunktur først inntreffer mot slutten av prognoseperioden.

I fjorårets siste kvartal økte BNP med 0,1 prosent, sesongjustert og målt som årlig rate. Dette står i skarp kontrast til kvartalet før, da BNP vokste med 3,1 prosent. Forskjellene kan imidlertid for en stor del tilskrives tilfeldige svingninger i offentlige utgifter til forsvaret og justering av lagre. Husholdningenes konsum vokste noe raskere i 4. enn i 3. kvartal, og næringslivets investeringer gikk fra nedgang til klar vekst. Eksporten falt imidlertid markert, i tråd med svake internasjonale konjunkturer og dollarstyrking. I gjennomsnitt vokste den amerikanske økonomien med 1,5 prosent i andre halvår i fjor. Det er nok ganske representativt for den underliggende veksten mot slutten av fjoråret, og i tråd med våre forventninger for 2013.

Arbeidsledighetsraten har kommet markert ned fra toppen på 10 prosent ved inngangen til 2010. En stor del av nedgangen skyldes imidlertid en svak utvikling i arbeidsstyrken, som følge av at mange har gitt opp å søke jobb. I fjor stoppet imidlertid nedgangen i ledigheten, som har ligget i underkant av 8 prosent siden september. Det skyldes at arbeidsstyrken har begynt å øke noe, samtidig som sysselsetningsveksten har avtatt. Sysselsettingen i offentlig sektor har falt jevnt og trutt siden høsten 2008. Med stramme offentlige budsjetter framover vil denne utviklingen fortsette. Ledigheten er fortsatt svært høy i et historisk perspektiv. I gjennomsnitt var ledighetsraten på 5,4 prosent fra 1990 til 2008. Det er fortsatt tre millioner færre sysselsatte enn på toppen i 2007. I et land med høy befolkningsvekst gir det en betydelig manko på jobber. Med labre vekstutsikter vil det ta flere år før vi kan forvente en normalisering av arbeidsmarkedet.

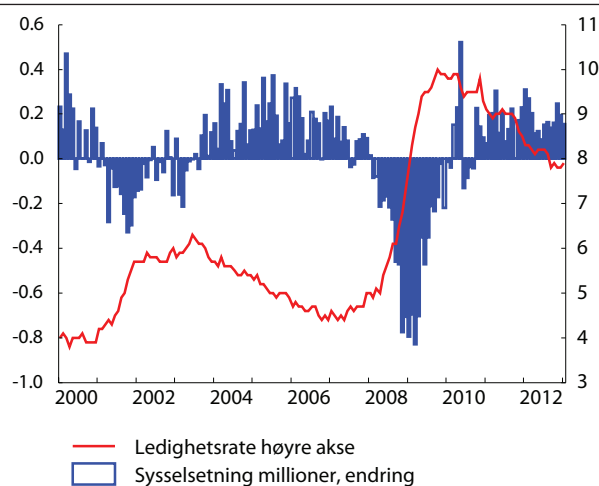
Boligmarkedet ser ut til å ha passert bunnen. Oppgangen har vart i om lag et år, men har vært beskjeden, og det er langt igjen til gamle toppnoteringer. Boligprisene passerte bunnen i januar i fjor, og har siden steget med 6 prosent. Likevel er boligprisene fortsatt 30 prosent lavere enn toppen i 2006. Boliginvesteringene har økt

Figur 1.3. USA, Bidrag til BNP-vekst

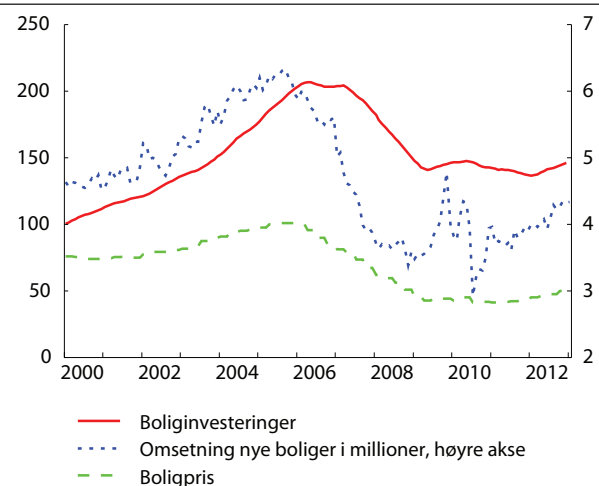
Kilde: Macrobond

Figur 1.4. Arbeidsmarkedet i USA

Kilde: Macrobond

Figur 1.5. Boligmarkedet i USA

Kilde: Macrobond

Tabell 1.1. Makroøkonomiske anslag fra IMF og Statistisk sentralbyrå (SSB). Årlig endring i prosent

	BNP-vekst						Prisvekst					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Euroområdet												
IMF			-0,2	1,0	1,5	1,7			1,6	1,4	1,6	1,6
SSB	1,5	-0,5	-0,8	0,5	1,0	1,8	2,7	2,5	1,7	1,5	1,6	1,7
USA												
IMF			2,0	3,0	3,4	3,4			1,8	1,8	1,8	2,0
SSB	1,8	2,2	1,4	1,8	2,4	3,2	3,1	2,1	-	-	-	-
Sverige												
IMF			2,2	2,5	2,6	2,4			1,4	2,0	2,0	2,0
SSB	3,8	1,3	1,4	1,8	2,2	2,8	2,6	0,9	-	-	-	-
Storbritannia												
IMF			1,0	1,9	2,6	2,6			1,9	1,7	1,8	1,8
SSB	0,9	0,0	0,4	1,2	2,2	2,8	4,5	2,8	-	-	-	-
Kina												
IMF			8,2	8,5	8,5	8,5			3,0	3,0	3,0	3,0
SSB	9,2	7,8	7,7	7,7	8,2	8,6	5,4	2,6	-	-	-	-
Handelspartnere¹												
IMF			1,5	2,3	2,6	2,7			2,0	2,0	2,0	2,1
SSB	2,3	0,8	0,6	1,5	2,1	2,8	3,2	2,3	-	-	-	-

¹ Euroområdet, Sverige, USA, Storbritannia, Danmark, Kina, Sør-Korea, Polen, Russland og Japan.

Historiske tall finnes i vedlegg bakerst i rapporten.

med 15 prosent siden høsten 2011, men er fremdeles bare halvparten av toppnivået fra 2006.

Etter en nedgang i 3. kvartal i fjor fortsatte næringslivets investeringer å vokse i 4. kvartal. Den markerte investeringsoppgangen kom noe overraskende, sett i lys av den svake utviklingen tidligere på høsten og en mye omtalt spørreundersøkelse foretatt av investeringsbanken Credit Suisse. Den indikerte at næringslivet holdt igjen investeringer på grunn av den store usikkerheten knyttet til finanspolitikken og budsjettstupet. Unntaket er investeringer i næringsbygg, som ikke har økt siden 1. kvartal i fjor. Den fortsatt store usikkerheten knyttet til finanspolitikken kan bidra til å legge en demper på investeringene framover. Inntjeningen i næringslivet er på den andre siden god, noe som trekker i retning av fortsatt investeringsvekst.

Industriproduksjonen har flatet ut. Eksportorientert næringsliv er generelt rammet av sviktende etterspørsel på grunn av svake internasjonale konjunkturer. Unntaket er bilproduksjonen, som er mer enn doblet siden bunnen i 2009, da den amerikanske staten gikk inn med en stor krisepakke for å redde flere store produsenter. Den gamle toppen fra 2005 ble passert i fjor sommer. Oppturen kan til dels tilskrives en restrukturering og revitalisering av den amerikanske bilindustrien etter finanskrisen, med effektivisering av produksjonen og blant annet økt satsing på elektriske biler.

Inflasjonen har falt markert det siste halvannet året. Målt ved 12-månedersveksten i konsumprisindeksen

(KPI) er den redusert fra 3,9 prosent høsten 2011 til 1,7 prosent i desember 2012. Nedgangen må ses i sammenheng med svakere konjunkturer og til dels fallende råvarepriser. Også prisveksten utenom energi og matvarer har falt siden i fjor vår, til 1,9 prosent i desember. Inflasjonen er dermed i underkant av den amerikanske sentralbankens (Fed) inflasjonsmål. Lav inflasjon og høy ledighet gir rom for en videreføring av den ekspansive pengepolitikken. Styringsrenta har ligget nær null siden slutten av 2008, og i desember i fjor ble det annonsert at den ikke skal settes opp før ledigheten har kommet under 6,5 prosent. Renta må dermed forventes å holde seg svært lav i flere år framover. I tillegg er det iverksatt en ny runde med såkalte kvantitative lettelsler, som innebærer at sentralbanken kjøper statsobligasjoner og andre verdipapirer med lang løpetid for å presse ned langsiktige renter.

En viktig årsak til den svært ekspansive pengepolitikken er at finanspolitikken strammes inn. Offentlig konsum og investeringer har nå falt i to år. Ved inngangen til 2013 ble arbeidsgiveravgiften satt opp, samtidig som tidligere president George W. Bushs skatteletter til de rikeste ble avvirket. I følge anslag fra Det internasjonale pengefondet (IMF) var amerikansk brutto statsgjeld 107 prosent av BNP i 2012, og underskuddene er fortsatt store. Det er tverrpolitisk enighet om at finanspolitikken skal strammes ytterligere inn. Hvordan det skal skje er imidlertid fortsatt gjenstand for stor uenighet. Demokratene ønsker å øke skattetrykket, mens republikanerne vil redusere offentlige utgifter ytterligere. Det såkalte budsjettstupet, der automatiske innstram-

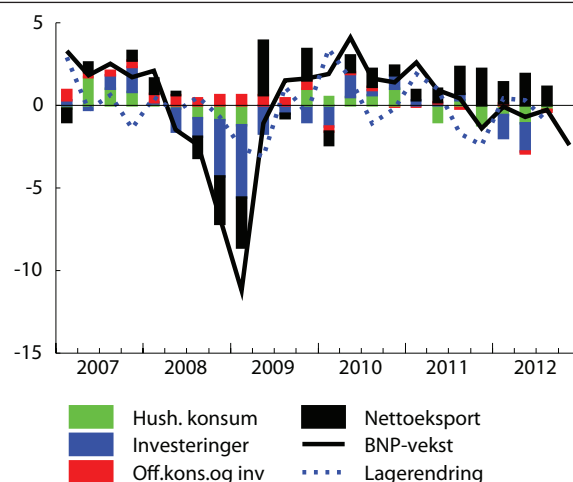
mingler tilsvarende om lag 4 prosent av BNP i henhold til et tidligere kompromiss ville iverksettes ved siste årsskifte uten en ny avtale, ble unngått i siste liten. Man fant imidlertid ikke noen varig løsning på problemet. Neste store milepæl i budsjettkonflikten var 1. mars. Her ble det ikke enighet, noe som utløser automatiske kutt i det amerikanske statsbudsjettet på 1200 milliarder dollar over 10 år. For innværende år kan nedskjæringene komme til å dempe BNP-veksten med opptil 0,5 prosentpoeng. Nærmere en million offentlige ansatte kan bli permittert. Innstramminger av en slik størrelse er særlig risikabelt i lys av den skjøre konjunktursituasjonen amerikansk økonomi befinner seg i. Etter hvert som konsekvensene gjør seg gjeldende framover er det imidlertid muligheter for nye forhandlingsrunder, slik at de negative konsekvensene for økonomien, som ingen av partene ønsker, kan reduseres. Det ligger uansett an til betydelige negative impulser fra finanspolitikken framover.

1.2. Europa

Den realøkonomiske utviklingen i Europa er svært svak. Den samlede produksjonen falt kraftig i de fleste land i 4. kvartal, og arbeidsledigheten nådde nye høyder. Korttidsstatistikk tyder dessuten på at den svake utviklingen vil fortsette også inn i 2013. I mange land ser vi nå også klare tegn til økte sosiale forskjeller. Demonstrasjoner, streiker og sosial uro er som følge av dette nærmest blitt en del av det europeiske hverdagsbildet. I Italia har velgerne nylig gitt klar beskjed om at de har fått nok av innstramningstiltak og grådige politikere. Mange europeiske banker sliter fortsatt med store mengder urealiserte tap. Med finanspolitiske innstramminger i mange land er det lite som tyder på at situasjonen vil snu med det første. Europa er derfor inne i en langvarig periode med stagnasjon. Vi venter at økonomien vil krympe med rundt 0,8 prosent i innværende år. Dette er svakere enn vårt anslag fra desember og har i stor grad sammenheng med den svake veksten mot slutten av 2012. Vi ser ikke for oss noen konjunkturoppgang før i 2015.

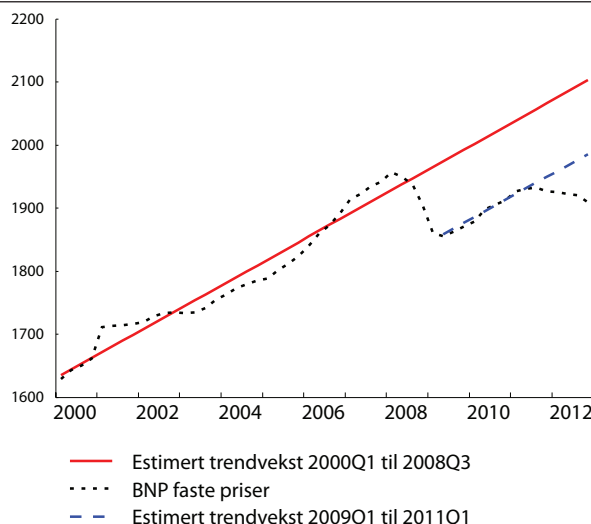
Nasjonalregnskapstallene for 4. kvartal bekrefter at euroområdet som helhet er inne i en kraftig nedgangs-konjunktur. Med en nedgang på 0,6 prosent i 4. kvartal, har BNP falt sammenhengende og med til sammen 1,2 prosent de siste fem kvartalene. Nivået ved utgangen av 4. kvartal var som følge av dette 3 prosent under toppnivået i forkant av finanskrisen. De nasjonale tallene viser nå at fallet er bredt basert. Verst var det i Italia der BNP falt med hele 3,6 prosent regnet som årlig rate, tett etterfulgt av Spania med et fall på 2,8 prosent. I begge disse landene var dette sjette kvartal på rad med nedgang i BNP. De realøkonomiske følgene av gjeldskrisen sprer seg nå til de landene i euroområdet som hittil har klart seg relativt godt. Også i Nederland, Østerrike og Finland var veksten negativ i 4. kvartal, og i Tyskland falt produksjonen med hele 2,4 prosent. Etter en lengre periode med nær nullvekst, begynte også den franske økonomien å krympe i 4. kvartal. Regnet som årlig rate var fallet i fransk BNP på 1,2 prosent.

Figur 1.6. Euroområdet. Bidrag til BNP-vekst. Sesongjustert, årlig rate

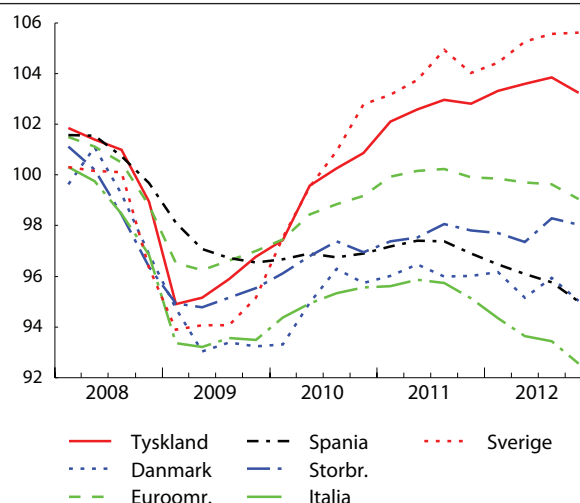
Kilde: Reuters EcoWin

Figur 1.7. Euroområdet. BNP og trend

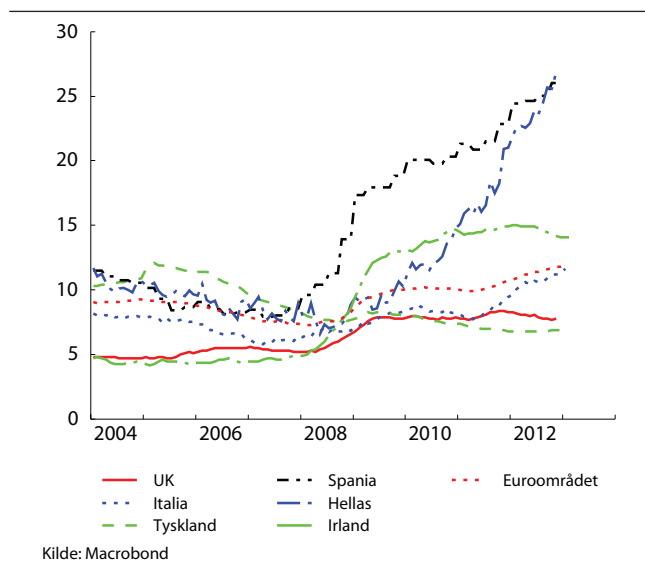
Kilde: Macrobond

Figur 1.8. BNP i utvalgte europeiske land. Sesongjustert, faste priser. 2007=100

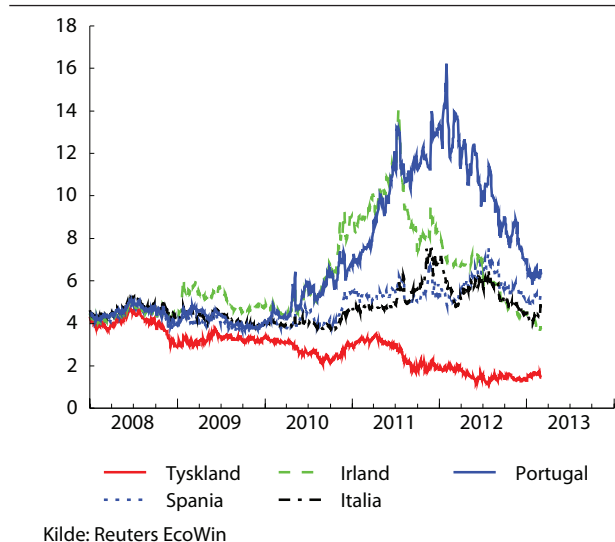

Kilde: Macrobond

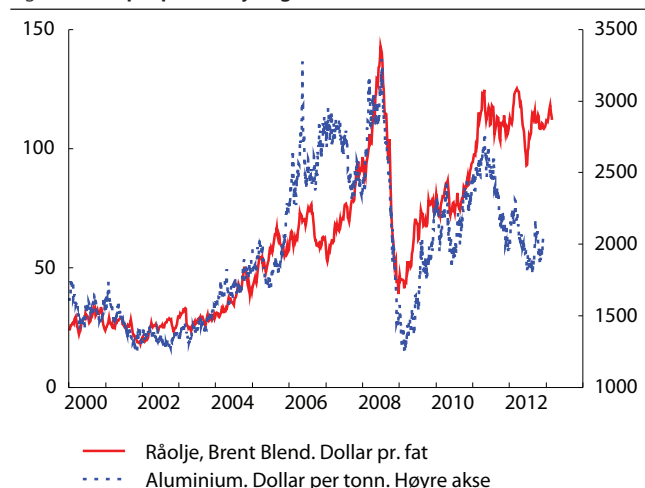
Figur 1.9. Arbeidsledighetsrater i utvalgte europeiske land. Prosent

Figur 1.10. 10 års statsobligasjonsrenter i utvalgte europeiske land

Figur 1.11. Spotpris råolje og aluminium

Den tyske nedgangen på slutten av fjoråret skyldtes i stor grad utenrikshandelen, der eksporten falt langt mer enn importen. Også investeringene bidro negativt, mens konsumet i offentlig sektor og husholdningene steg. I Frankrike derimot, var utenrikshandelens bidrag til veksten positiv, til tross for at eksporten falt. Årsaken er at importen falt enda mer, noe som må sees i sammenheng med et markant og bredt anlagt fall i investeringene, da mange av disse har et høyt importinnhold. I Italia var nedgangen i 4. kvartal fortsatt bredt basert. I Spania fortsetter fallende innenlandsk etterspørsel å trekke veksten ned. I 4. kvartal falt også eksporten, etter en markert oppgang i kvartalet før.

Også i landene utenfor euroområdet er utviklingen svak. Målt som årlig rate falt BNP i Storbritannia med 1,2 prosent. Det største negative bidraget kommer fra industrien, mens fallet var mindre i tjenesteproduksjonen. Nedgangen i tjenestesektoren er imidlertid delvis kompensert av god vekst i bygg- og anleggssektoren. Den samlede produksjonen av varer og tjenester har knapt har endret seg siden utgangen av 2011, og størrelsen på økonomien ved utgangen av 2012 var den samme som i 2006, hele 3,2 prosent lavere enn toppnivået i forkant av finanskrisen. I Danmark falt BNP med hele 3,6 prosent målt som årlig rate i 4. kvartal. Det skyldtes hovedsakelig et stort eksportfall, men også boliginvesteringene og husholdningenes konsum ga negative vekstbidrag. Også svensk økonomi har etter hvert vist klare tegn til avmatning, etter en kraftig gjeninnhenting i kjølvannet av finanskrisen. Med nullvekst i 4. kvartal i fjor var det hovedsakelig et kraftig fall i eksporten som trakk ned, mens konsum og investeringer ga positive vekstbidrag.

Oppgangen i industriproduksjonen i euroområdet på 0,7 prosent i desember må sees på bakgrunn av et sterkt fall månedene før, og skyldes trolig mer en korreksjon enn tegn til omslag. Dette underbygges av utviklingen i bygg- og anleggssektoren, der produksjonen falt med hele 1,7 prosent i desember. I tillegg falt konsumet i samme måned med 0,8 prosent. Arbeidsledigheten var i desember i fjor på 11,7 prosent, etter ha steget jevnt og trutt fra 10,7 prosent i samme måned året før. Her er det imidlertid store forskjeller landene imellom. I Tyskland holder ledigheten seg på et lavt nivå, mens den i Italia og Frankrike er raskt økende. Både i Spania og Hellas er ledigheten nå i overkant av 25 prosent.

Ser vi bort fra den siste tidens bevegelser i finansmarkedene, som i stor grad kan knyttes til utfallet av valget i Italia og usikkerhet knyttet til finanspolitikken i USA, står utviklingen i de europeiske finansmarkedene i sterk kontrast til utviklingen i realøkonomien. Helt siden ESB i fjor sommer innførte OMT (Outright Monetary Transactions)-ordningen, der ESB forplikter seg til å kjøpe opp et lands statsobligasjonsgjeld som motytelse for at landet innfrir spesifiserte forpliktelser i finanspolitikken, har statsgjeldsrentene til gjeldstynge land falt kraftig. Også aksjemarkedet har steget i denne perioden og det har vært enkelte tegn til at forventnin-

Boks 1.1. Utviklingen i oljemarkedet

Oljeprisen har ligget rundt 100 dollar fatet de siste to årene. Den høye oljeprisen skyldes blant annet urolighetene i Midt-Østen og Nord-Afrika, som har medført redusert oljeproduksjon i flere land. Dessuten vedtok EU, USA og enkelte andre land sanksjoner mot Irans oljeeksport. En årsak til prisfallet gjennom mai og juni i fjor var at det så ut til å bli et gjennombrudd i forhandlingene mellom Iran og det internasjonale samfunn om landets atomprogram. I tillegg så man klare tegn til lavere fremtidig etterspørsel både i OECD og i Kina og andre asiatiske land. Etter at forhandlingene mellom Iran og det internasjonale samfunn brøt sammen i fjor sommer økte frykten for en åpen konflikt mellom USA og/eller Israel på den ene siden og Iran på den andre. Det har bidratt til at oljeprisen har vært høy også gjennom høsten 2012 og de to første månedene i år. Dessuten produserer Saudi-Arabia nå om lag en halv million fat råolje per dag mindre enn det de gjorde i gjennomsnitt i tredje kvartal 2012.

IEA (International Energy Agency) har ved flere anledninger nedjustert sine etterspørselsanslag som følge av lavere vekst både i og utenfor OECD. IEA forventer at den globale etterspørselen etter råolje vil øke med 0,9 millioner fat daglig fra 2012 til 2013. Økningen i år er først og fremst forventet å komme i Kina, i andre asiatiske land, i Midt-Østen og i Latin-Amerika. IEA antar at etterspørselen i OECD vil falle med 0,4 millioner fat per dag i inneværende år. Det er i tråd med utviklingen siden toppen ble passert i 2005. Nedgangen er først og fremst forventet å komme i EU på grunn av forventninger om lavere vekst i regionen og i Japan som vil importere mindre olje ettersom de starter opp igjen en del av sine kjernekraftverk.

Råoljeproduksjonen utenfor OPEC forventes av IEA å øke med 1,0 millioner fat i 2013. Størsteparten av denne økningen er forventet å komme i OECD, selv om produksjonen også forventes å øke noe i Latin-Amerika, Kina og Afrika. Det ser også ut til å bli en viss økning i den globale produksjonen av biodrivstoff (utenfor OPEC). Økningen i den fossile råoljeproduksjonen i OECD i år er forventet å komme i USA og Canada, mens produksjonen i Nordsjøen fortsetter å falle. USA vil øke sin produksjon av lettolje fra tette bergarter og Canada vil øke sin produksjon av oljesand. IEA forventer at disse to landene bidrar til økt tilbud av olje utenfor OPEC også i årene som kommer, selv om det er visse utfordringer knyttet til infrastruktur i de områdene produksjonen foregår.

Det er ventet en viss økning i produksjonen av våtgass (Natural Gas Liquids) i OPEC i årene fremover. Denne produksjonen er ikke omfattet av OPEC sitt kvotesystem og dette bidrar til å trekke tilbudet opp. På tross av terrorangrepet mot naturgassanlegget i Algerie har ikke IEA endret sine forventninger til landets oljeproduksjon, fordi verken dagens produksjon eller investeringer ser ut til å være påvirket. Dersom OPEC holder produksjonen lik det gjennomsnittlige nivået over fjerde kvartal i fjor og januar i år, vil de globale lagrene av råolje øke med 0,9 millioner fat daglig i 2013. Dette vil legge et press nedover på prisene, selv om lagrene av spesielt mellomdestillater (diesel, flybensin og lett fyringsolje) er en del lavere enn gjennomsnittet for de siste fem årene i enkelte regioner i OECD. For øvrig forsøker International Energy Forum å få bedre tall for lagersituasjonen utenfor OECD. Siden all økning i etterspørselen de siste årene har kommet utenfor OECD, ville pålitelige lagertall derfor gi viktig informasjon om den fremtidige markedssituasjonen.

Iran eksporterer vanligvis rundt 2,6 millioner fat råolje daglig. Det ser ut til at landet den siste tiden har eksportert om lag en million fat per dag mindre enn vanlig på grunn av boikotten fra Europa, USA og enkelte andre land. De nylig avsluttede forhandlingene mellom Iran på den ene siden og USA, Storbritannia, Tyskland, Kina og Russland på den andre førte ikke frem, selv om man avtalte å møtes igjen i april. Dersom eksporten fra Iran skulle fortsette å falle i tiden fremover, forventer mange analytikere at andre OPEC-land vil øke oljeeksporten tilsvarende.

Det hersker usikkerhet om størrelsen på OPECs ledige produksjonskapasitet utenom Iran, men de fleste analytikere anslår den til i underkant av 4-5 millioner fat per dag. IEA forventer at OPEC makter å øke kapasiteten i løpet av prognoseperioden og at denne økningen først og fremst er forventet å komme i Irak og Libya. Dersom dette skulle skje vil dette føre til mindre bekymring for mulig produksjonsbortfall og således legge et visst press nedover på prisene.

Vi legger til grunn at oljeprisen vil falle fra dagens nivå til rundt 100 dollar mot slutten av 2014 og at realprisen deretter øker litt over prognoseperioden i tråd med at den økonomiske veksten internasjonalt tar seg noe opp. Saudi-Arabia har ved flere anledninger signalisert at de ønsker en oljepris på rundt 100 dollar fatet.

Tilbud og etterspørsel av råolje. Millioner fat per dag inkl. NGL

	2010	2011	2012	Prognose		12.1	12.2	12.3	12.4	Prognose			
				2013						13.1	13.2	13.3	13.4
Etterspørsel	88,1	88,8	89,8	90,7	88,9	89,2	90,2	91,0	90,0	89,6	91,1	91,9	
OECD ¹	46,9	46,4	46,0	45,6	46,3	45,5	45,9	46,3	46,1	44,7	45,5	46,1	
Europa	14,7	14,3	13,8	13,5	13,7	13,8	13,8	13,8	13,4	13,3	13,7	13,7	
Nord-Amerika	24,1	24,0	23,8	23,8	23,5	23,8	23,8	23,9	23,6	23,6	23,8	24,0	
Stillehavsområdet	8,1	8,1	8,5	8,3	9,1	8,0	8,2	8,7	9,1	7,9	8,0	8,4	
Tidligere Sovjetunionen	4,2	4,4	4,6	4,7	4,5	4,5	4,7	4,7	4,6	4,6	4,8	4,9	
Resten av verden	37,0	38,0	39,2	40,4	38,1	39,2	39,6	40,0	39,3	40,3	40,8	40,9	
Tilbud	87,3	88,4	90,9	91,6	90,8	90,6	90,7	91,4	91,2	91,2	91,8	92,4	
OPEC ²	34,6	35,7	37,5	37,2	37,4	37,8	37,8	37,2	37,1	37,1	37,4	37,4	
OECD	18,9	18,9	19,8	20,6	19,9	19,7	19,4	20,4	20,6	20,3	20,4	21,0	
Tidligere Sovjetunionen	13,5	13,6	13,7	13,6	13,7	13,6	13,6	13,8	13,8	13,7	13,4	13,6	
Resten av verden	20,2	20,3	19,9	20,2	19,8	19,5	19,9	20,0	19,7	20,1	20,6	20,4	
Lagerendring (og diverse)	-0,8	-0,4	1,0	0,9	1,8	1,4	0,5	0,4	1,2	1,6	0,7	0,5	
Etterspørsel rettet mot OPEC	35,4	36,1	36,5	36,2	35,5	36,4	37,3	36,8	36,0	35,4	36,7	37,0	
Gjennomsnittlig oljepris (Brent Blend)	79,6	111,4	111,7		118,5	108,5	109,8	110,1					

Kilde: Oil Market Report februar 2013.

¹ Europa inkluderer nå Slovenia og Estland, Amerika inkluderer Chile i tillegg til USA, Canada og Mexico. Israel er nå en del av Asia Oseania.

² Prognosen for råoljeproduksjonen i OPEC er basert på en forlengelse av det gjennomsnittlige nivået over fjerde kvartal 2012 og januar 2013 og er gjort av Statistisk sentralbyrå.

Boks 1.2. Kort om valget i Italia

I Italia, der regjeringen trenger støtte fra begge kamrene i nasjonalforsamlingen, klarte hverken venstrealliansen til Pier Luigi Bersani, eller sentrum-høyrealliansen til Silvio Berlusconi å samle nok stemmer til å skaffe seg flertall i både over- og underhuset. Med mer enn 25 prosent av stemmene vil femstjernersbevegelsen, ledet av den tidligere komikeren Beppe Grillo, bli en maktfaktor å regne med framover. De har rettet et kritisk søkelys mot grådighetskulturen i det politiske etablissementet, og går inn for å holde folkeavstemning om Italias euromedlemskap. Valget i Italia kan tolkes som en protest både mot innstrammingspolitikken til Mario Montis teknokratregjering og generell mistillit til politikerne. De politiske forskjellene er store mellom de ulike partipolitiske alliansene. Italia har trolig en lang vei å gå før landet kan stable på beina en handlekraftig regjering som vil være i stand til implementere de endringene som kreves for å få økonomien og markedets tillit på fote igjen. Det kan også bli aktuelt med utstedelse av et nyvalg. I mellomtiden vil usikkerheten være stor, noe som kan bidra til å dempe kjøpelyst og investeringsvillighet, og skape ytterligere uro i markedene i tiden som kommer.

gene er i ferd med å snu til det bedre, spesielt i det tyske næringslivet. Men også her er forskjellen mellom landene i Europa stor. Innkjøpsindeksene for februar viste for eksempel at stemningen i det franske næringslivet for tiden ligger på et bunnivå, godt under nivået som indikerer skillet mellom kontraksjon og ekspansjon i økonomien, og den samlede indeksen for euroområdet falt noe tilbake fra måneden før.

Selv om statsgjeldsrentene har falt markert i landene som sliter mest, er rentene fortsatt på relativt høye nivåer. I tillegg er rentene på lån til små og mellomstore bedrifter i Spania og Italia fortsatt betydelig høyere enn tilsvarende renter i land som Østerrike og Tyskland, og i Italia fortsetter utlånene til ikke-finansielle foretak å falle kraftig.

På litt lenger sikt er det spesielt to forhold som kan skape ustabilitet i finansmarkeder og realøkonomi. Det ene er hvis det europeiske bankvesenet blir ute av stand til å formidle kreditt på en effektiv måte som følge av store mengder med urealiserte tap på sine balanser. Det andre er de sosiale konsekvensene av en langtrukken periode med lav vekst, høy arbeidsledighet og tiltakende sosial nød. Det er tegn til at finanskrisen har redusert euroområdet langsiktige vekstbane ved at arbeidsledigheten får feste seg på høye nivåer. For flere land er økningen i ledigheten høyere enn den som fulgte i kjølvannet av oljeprissjokket i 1973. Finanspolitisk innstramning og innføring av strenge restriksjoner på statlige låneopptak har sitt motstykke i den ekspansive pengepolitikken. Ettersom pengepolitikken har mistet mye av sin evne til å stimulere økonomien, er veksten negativ. Det bidrar til å legge ytterligere press på de gjelstyngede landene om å innføre finanspolitiske innstramninger. Faren er at de nødvendige innstrammingerne skjer så fort at veksten ikke vender tilbake.

Vi legger til grunn at BNP faller i år, og at veksten blir meget svak i de påfølgende årene, selv om den tar seg gradvis opp fra 2014.

1.3. Framvoksende økonomier

Kinas økonomi vokste med 8,2 prosent i 4. kvartal i fjor, sesongjustert og målt som årlig rate. Dette er godt under gjennomsnittet på rundt 10 prosent årlig vekst siden 1980, men noe i overkant av Kommunistpartiets mål på 7,5 prosent. Sammenliknet med året før steg BNP med 7,8 prosent i 2012. Vi legger til grunn at veksttakten vil bevege seg rundt det nye målet framover. Først i underkant som følge av svake internasjonale konjunkturer, for deretter å øke gradvis til 8,5 prosent i 2016.

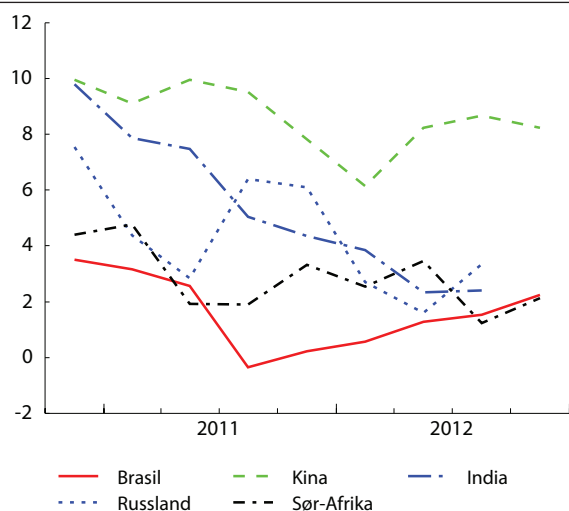
De relativt stabile vekstratene understøttes av positive tegn fra både nybygging og handel med utlandet. Aktiviteten i bygg og anlegg utgjør mer enn 10 prosent av BNP, og for 8. måned på rad gikk prisene på eiendom opp eller holdt seg uforandret i et flertall av de 70 største byene. Det positive omslaget i økonomien slår også ut i inflasjonen, som viser tegn til å øke igjen. I kvartalsrapporten fra desember 2012 har sentralbanken skiftet fokus fra primært å understøtte økonomisk vekst til å holde inflasjonen under kontroll.

I Brasil har den økonomiske veksten tatt seg opp det siste året, men var fortsatt relativt lav med 2,2 prosent i fjorårets siste kvartal målt i årlig rate. Oppsvinget skyldes tiltakende vekst i husholdningenes konsum, men også en positiv utvikling i eksport og investeringer. Den økende økonomiske aktiviteten gir seg også utslag i høyere inflasjon. I januar steg prisene med over 6 prosent målt i forhold til samme måned året før. Det høye tallet skyldes imidlertid delvis midlertidige forhold, og den underliggende prisstigningstakten er noe lavere. Foreløpig signaliserer derfor sentralbanken en videreføring av sin ekspansive politikk med en rente på 7,25 prosent, som for Brasil er et historisk lavt nivå. Økonomien nyter også godt av investeringer og økt aktivitet i forkant av neste års fotball-VM, noe som har bidratt til at arbeidsledigheten i desember var nede i 4,6 prosent.

Veksttakten i den russiske økonomien har vært betydelig lavere i årene etter finanskrisen, og avtok ytterligere i 2012. I 3. kvartal i fjor ble BNP-veksten målt til 3,3 prosent. Til sammenlikning var veksten om lag 7 prosent i gjennomsnitt for perioden 2000-2007. Det er særlig den økonomiske krisen i Europa som rammer den russiske økonomien. Inflasjonen i Russland var i januar på over 7 prosent målt mot samme måned året før, og den russiske sentralbanken har uttalt at den vokter situasjonen, som blant annet skyldes høyere matvarepriser.

1.4. Japan

I siste kvartal i fjor falt Japans økonomi for tredje kvartal på rad, med 0,4 prosent målt som årlig rate. Den svake økonomiske utviklingen bidro også til maktskiftet ved valget i desember. Opposisjonspolitikere og tidligere

Figur 1.12. **Framvoksende økonomier. Sesongjustert BNP-vekst, målt som årlig rate**

Kilde: Macrobond

statsminister Abe vant valget og overtar styringen av en av verdens mest forgjeldede stater. Japans statsgjeld utgjorde i 2012 nær 240 prosent av BNP. Den nye stimulansen vil trolig bedre Japans utsikter noe i det korte bildet, og bidra til at veksten vender tilbake i 2013.

”Abenomics” er tilnavnet til den økonomiske planen Japans nye statsminister har satt i gang. Denne planen har til hensikt å få fart på den deflasjonsrammede økonomien og innebærer kraftig ekspansiv finanspolitisk stimulans, kombinert med massiv trykking av penger. Japans sentralbank har nylig hevet sitt inflasjonsmål fra 1 til 2 prosent. Aksjemarkedene i Japan har reagert positivt, og den brede Nikkei-indeksen har de siste månedene steget med opp mot 30 prosent.

Børsoppgangen de siste månedene har kommet sammen med en kraftig svekkelse av landets valutakurs. Yen har siden i fjor høst svekket seg mer enn 15 prosent. Denne svekkelsen har utløst bekymringer om valutakrig, og var nylig tema på G20 landenes toppmøte i Moskva. I tillegg til G7 landene inkluderer G20 også de større framvoksende økonomiene (deriblant alle BRICS-landene) og står samlet står bak 90 prosent av verdens verdiskaping. Da USA startet sine kvantitative lettelse i 2010 fikk de beskyldninger fra blant annet Brasil om å kunstig å svekke sin valuta. Nå er fokuset rettet mot Japan. Siden ikke alle land kan svekke sin valutakurs på samme tid, og på den måten kortsiktig nytte godt av bedre forhold for sin eksportsektor, blir samspillet mellom verdens større sentralbanker, som alle på samme tid trykker veldig mye penger viktig å følge med på.

2. Konjunkturutviklingen i Norge

Konjunkturoppgangen som startet rundt årsskiftet 2010/2011 fortsatte gjennom det meste av 2012, men nedgang i kraftproduksjonen bidro til at vekstraten i 4. kvartal ble lavere enn trendveksten i BNP Fastlands-Norge. Også industriproduksjonen utviklet seg spesielt svakt mot slutten av 2012, noe som må ses i sammenheng med den svake veksten internasjonalt som bidro til nedgang i eksporten av tradisjonelle varer. I bygg og anlegg var aktivitetsutviklingen svak i hele andre halvår i fjor.

Den økonomiske veksten målt med BNP Fastlands-Norge ble på årsbasis 3,5 prosent i 2012, som er den høyeste veksten siden 2007. Unormalt høy kraftproduksjon i fjor og lav året før bidro imidlertid til å trekke denne veksten opp med 0,3 prosentpoeng slik at den underliggende veksten bare er et halvt prosentpoeng høyere enn trendveksten. Petroleumsutvinningen lå på samme nivå som året før, etter mange års fall. Dermed endte fjorårets økning i BNP i alt på 3,2 prosent, som er den høyeste veksten siden 2004.

Tabell 2.1. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall for 2011-2012. Vekst fra forrige periode. Prosent**

	2011*	2012*	Sesongjustert			
			12:1	12:2	12:3	12:4
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	2,5	2,9	0,8	0,9	0,7	0,3
Konsum i offentlig forvaltning	1,8	2,1	0,0	1,3	0,2	0,1
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	7,6	8,1	3,9	1,3	2,8	1,0
Fastlands-Norge	8,5	3,9	2,5	0,4	4,0	-0,6
Utvinning og rørtransport	14,1	14,4	3,8	5,2	0,4	5,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	3,3	2,9	0,9	0,9	1,2	0,1
Eksport	-1,8	2,2	5,1	0,4	-3,5	-0,1
Råolje og naturgass	-6,2	0,9	6,7	1,6	-6,8	-1,8
Tradisjonelle varer	0,0	2,6	5,2	-0,4	0,6	-1,4
Import	3,8	3,3	0,4	1,7	-0,2	1,3
Tradisjonelle varer	3,6	2,1	1,1	0,3	0,6	-0,8
Bruttonasjonalprodukt	1,2	3,2	1,3	0,8	-0,6	0,4
Fastlands-Norge	2,5	3,5	1,0	0,7	0,8	0,3
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	1,8	2,1	0,6	0,4	0,5	0,5
Sysselsatte personer	1,3	2,2	0,7	0,7	0,4	0,3
Arbeidsstyrke ²	1,1	1,8	0,6	0,4	0,0	0,3
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	3,3	3,2	3,2	3,0	3,1	3,5
Priser og lønninger						
Årslønn	4,2	4,0	..	..	..	..
Konsumprisindeksen (KPI) ³	1,2	0,8	0,8	0,4	0,4	1,2
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	0,9	1,2	1,4	1,1	1,2	1,2
Eksportpriser tradisjonelle varer	5,7	-4,4	-1,4	-1,7	-1,6	1,1
Importpriser tradisjonelle varer	4,2	0,5	0,3	-0,4	0,6	0,0
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	351,4	414,0	136,6	78,0	94,2	105,2
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	2,9	2,2	2,6	2,3	2,1	1,9
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig ⁴	3,6	3,8	4,0	3,9	3,8	3,7
Råoljepris i kroner ⁵	621	649	684	641	646	625
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	88,1	87,1	87,6	87,6	87,2	85,8
NOK per euro	7,79	7,48	7,59	7,56	7,39	7,37

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Gjennomsnitt for perioden.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Bruttoproduktet i offentlig forvaltning økte med bare 1,8 prosent i 2012. Det er således utviklingen i markedsrettet virksomhet som har bidratt til den høye veksten i fastlandsøkonomien. I tjenestenæringene var veksten omtrent på linje med utviklingen for fastlandsøkonomien som helhet, mens stor økning fra 2011 til 2012 i bygge- og anleggsvirksomhet og i oppdrettsnæringen trakk, sammen med kraftproduksjonen, veksten klart opp.

Mens innretningen av finanspolitikken klart dempet nedgangen etter finanskrisen, har impulsene de siste årene vært nær konjunkturnøytrale. Den vedvarende ekspansive pengepolitikken med lave renter har imidlertid stimulert både husholdningenes konsum og boligmarkedet. Dette er faktorer som har bidratt til produktionsveksten i markedsrettet tjenesteyting og i bygge- og anleggsvirksomheten og dermed til konjunkturoppgangen i norsk økonomi.

Aktivitetsutviklingen i de ulike næringene henger nøye sammen med impulsene fra etterspørselen. Tradisjonell eksport har økt lite. Det har også næringsinvesteringene på fastlandet gjort, mens investeringer i petroleumsvirksomhet og i boliger har økt mye. Konsumet i offentlig forvaltning har økt moderat de siste to årene, mens husholdningskonsumet har økt mer. I forhold til et normalt konjunkturmønster for norsk økonomi er det spesielt den svake veksten i tradisjonell eksport og næringsinvesteringene de siste to årene som er påfallende. Dette henger sammen med utviklingen i internasjonal økonomi. Konjunkturoppgangen fra 2003 til 2007 var kjennetegnet av til dels sterk vekst i etterspørselen etter norsk eksport. Det bidro til både høy vekst i eksportvolumet og bedring i bytteforholdet for tradisjonelle varer. Dette førte til høy lønnsomhet, høye investeringer og høy vekst i arbeidsproduktiviteten. I det som hittil har vært en meget moderat norsk konjunkturoppgang, har den svake veksten i verdensøkonomien og særlig hos våre tradisjonelle handelspartnere bidratt til å dempe oppgangen. Konjunkturmønsteret er derfor litt utypisk når man går ned i detaljene både på produksjons- og etterspørselssiden av norsk økonomi.

Et annet trekk ved konjunkturutviklingen er den svake veksten i arbeidsproduktiviteten i makro så langt i konjunkturoppgangen. Normalt øker produktivetsveksten klart i slutten av nedgangen og i begynnelsen av konjunkturoppgangen. Dette mønsteret er klart til stede på 2000-tallet fram til 2009. Normalt skulle veksten i produktiviteten ha tatt seg opp deretter. Dette skjedde i 2010, men produktivetsutviklingen i 2011 var overraskende svak, særlig på bakgrunn av at det er i markedsrettet virksomhet veksten har kommet. I 2012 har produktivetsveksten tatt seg noe opp, men den er fortsatt lav tatt i betraktning av at vi er relativt tidlig i en konjunkturoppgang. En av grunnene til dette er at investeringsveksten i store deler av næringslivet har uteblitt, blant annet som følge av den svake internasjonale utviklingen. Det har ført til at økt kapitalintensitet

ikke har gitt det normale bidraget til økt arbeidsproduktivitet. Som vist i kapittel 3 har bidraget fra økt kapitalintensitet faktisk vært negativt i 2012 slik at hele produktivetsveksten knytter seg til høyere samlet faktorproduktivitet. Det er ganske uvanlig.

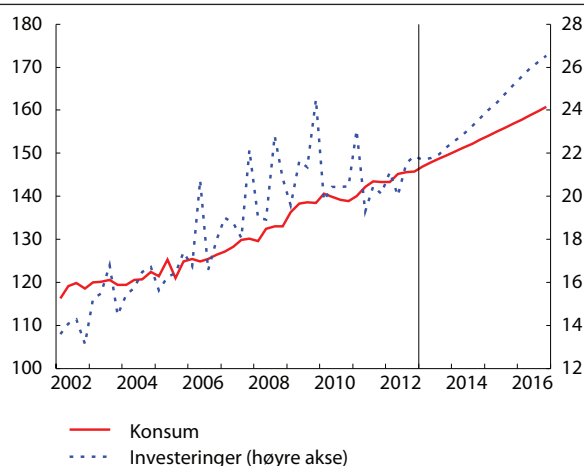
Motstykket til den svake produktivetsveksten er at sysselsettingsveksten har vært høy de to siste årene. Antall sysselsatte økte i 2012 med 2,2 prosent. Selv om også arbeidsstyrken har økt mye, har likevel arbeidsløsheten som årsgjennomsnitt gått litt ned. Nedgangen er 0,4 prosentpoeng fra toppen i 2010 til 3,2 prosent i 2012. Veksten i sysselsettingen ble klart redusert fra første til andre halvår i fjor, nedgangen i ledigheten har nå for lengst stoppet opp og Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) viste en klar tendens til økning i ledigheten mot slutten av fjoråret.

Konsumprisveksten er fortsatt lav og det er ingen klare tegn til endring i den underliggende utviklingen. I 2012 ble samlet KPI-vekst så lav som 0,8 prosent som følge av et fall i prisen på elektrisitet på nesten 20 prosent. Målt med KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) har inflasjonen ligget stabilt i overkant av 1 prosent siden konjunkturoppgangen startet for to år siden. I denne perioden har importert inflasjon vært lav. Årsaken til dette er dels å finne i styrkingen av kronekursen, som har funnet sted over flere år, og dels i at prisene på verdensmarkedet øker lite som følge av den svake veksten i verdensøkonomien. Lave og fallende renter har også over tid bidratt til å redusere finansielle kostnader som spiller en rolle for utviklingen av husleier og marginer i varehandelen.

Vår vurdering av konjunkturutviklingen de nærmeste årene er litt mindre positiv enn tidligere. En krisepreget økonomisk utvikling hos mange av Norges viktigste handelspartnere er forsterket i senere tid og i 2013 kan veksten ute bli enda lavere enn året før. Deretter tror vi veksten ganske langsomt tar seg opp. Det gjør at oppgangen i norsk økonomi ikke får drahjelp av betydning fra utlandet på en stund og at det eksportorienterte næringslivet i Norge må kjempe om markedsandeler i stort sett stagnerende markeder. På den annen side tilsier det at vi får små inflasjonsimpulser fra utlandet og at styringsrentene både i USA og i Europa forblir lave.

Økt innenlandsk etterspørsel bidrar likevel til en fortsatt oppgang i norsk økonomi, men den er svak. Den økonomiske politikken i Norge ventes ikke å gi sterke impulser til ytterligere vekst utover at lave renter fortsatt virker positivt på innenlandsk etterspørsel. Finanspolitikken vil kunne gi litt større impulser til veksten som følge av sterk vekst i stønadene og vår antakelse om høyere vekst i bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning. Petroleumsvirksomheten har bidratt klart til oppgangen i økonomien de siste to årene. Vi regner med at etterspørselsveksten fra denne næringen, selv om den reduseres, er stor nok til at den underliggende oppgangen i norsk økonomi fortsetter.

Figur 2.1. Offentlig forvaltning. Sesongjustert, mrd. 2010-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I 2015 og 2016 regner vi med at veksten i etterspørselen jevner seg noe mer ut mellom næringene, sammenliknet med våre prognoser for de to nærmeste årene. Det følger av forutsetningen om svakt økende vekst i internasjonal økonomi hvor pengepolitikken gradvis normaliseres og rentene øker litt. Da avtar veksten i husholdningenes etterspørsel noe, mens eksporten bidrar litt mer. Ettersom også etterspørselsutviklingen fra petroleumsnæringen modereres og investeringene i fastlandsnæringene fortsetter å vokse beskjedent, reduseres veksten i fastlandsøkonomien ned mot trendvekst.

Vi regner med at sysselsettingsveksten forblir ganske høy, men ikke så høy som i de to foregående årene. Arbeidstyrken øker om lag på linje med sysselsettingen, noe som gjør at vi ikke ser for oss vesentlige endringer i arbeidsledigheten framover. Presset i arbeidsmarkedet dempes av høy innvandring, ikke minst fra nærliggende økonomier som har ledighetsrater vesentlig over det norske nivået. Vi regner med at lønnsveksten i år og neste år vil reduseres litt fra i fjor, men at reallønnsveksten i et historisk perspektiv, og spesielt i forhold til andre OECD-land, vil forbli høy. Mot slutten av prognoseperioden vil bedringen internasjonalt bidra til økt lønnsomhet i tradisjonell eksportvirksomhet, noe som kan trekke lønnsveksten opp nominelt. Samtidig vil også inflasjonen øke slik at reallønnsveksten snarere kan komme til å gå litt ned. Med klar vekst i sysselsettingen gir dette høy inntektsvekst i husholdningene og sammen med sterk stønadsvekst anslår vi at spareraten i husholdningene forblir på et høyt nivå.

2.1. Finanspolitikk

Konsumet i offentlig forvaltning økte med 2,1 prosent fra 2011 til 2012. Veksten i konsumet i kommuneforvaltningen og sivil statsforvaltning var om lag lik, mens konsumet i forsvaret var nesten uendret. De samlede bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning økte beskjedent i 2012, men investeringene i sivil forvaltning økte med nærmere seks prosent. Offentlige stønader

til husholdningene, som tilsvarer om lag 17 prosent av BNP Fastlands-Norge, økte med 5,4 prosent i fjor, noe som ga en realvekst på 4,6 prosent. Dette innebærer at summen av offentlig forvaltnings kjøp av varer og tjenester til konsum og investeringsformål samt stønader, økte reelt med 2,9 prosent fra 2011 til 2012. Dette er svakt i overkant av trendveksten i fastlandsøkonomien, noe som kan sies å ha gitt en liten positiv konjunkturimpuls i fjor. Med en befolkningsvekst i 2012 på 1,3 prosent var utgiftsveksten per innbygger på om lag halvannen prosent.

Våre anslag for finanspolitikken for 2013 ligger tett opp til anslagene i Nasjonalbudsjettet 2013 (NB2013). Realveksten i konsumet i offentlig forvaltning antas å bli på linje med veksten i 2012. Økt fokus på investeringer i infrastruktur gjør at bruttoinvesteringene vil øke noe mer og vi anslår volumveksten i år til 4 prosent. Den sterke realveksten i stønadene fortsetter om lag som i 2012. Sterk vekst i pensjonsstønadene i årene framover reduserer handlingsrommet i finanspolitikken noe. Den samlede realveksten fra de tre nevnte budsjettkomponentene, som utgjør nærmere 90 prosent av de samlede offentlige utgiftene, vil kunne øke med nærmere et halvt prosentpoeng fra 2012 til 2013. Anslagene for skatte- og avgiftssatser er som vanlig basert på anslagene i NB2013. I all hovedsak er satsene justert for vekst i priser eller inntekter og kan betraktes som reelt uendrede. Disse anslagene er like de vi har operert med i våre konjunkturoversikter tidligere.

I Ny saldering av statsbudsjettet 2012 (Prop. 42 S) anslår regjeringen strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd (SOBU) til 109 milliarder kroner, noe som utgjør 3,3 prosent av fondskapitalen ved inngangen til 2012. Våre budsjettanslag for 2013 avviker ikke mye fra NB2013 verken på utgifts- eller inntektssiden. Vi anslår at SOBU som andel av fondskapitalen blir nær 3 prosent i 2013.

For årene 2014-2016 finnes det ingen vedtatt finanspolitikk. Usikkerheten knyttet til våre forutsetninger er derfor mye større enn for 2013. Stortingsvalget denne høsten kan føre til at innretningen av finanspolitikken endres. Vi har likevel, som i de foregående konjunkturrapportene, valgt å videreføre hovedtrekkene i dagens innretning av finanspolitikken. Veksten i konsumet i offentlig forvaltning øker litt utover i prognoseperioden sammenliknet med anslagene for 2013. Det skyldes dels endringer i antall bevegelige arbeidsdager og dels at når investeringsveksten tiltar noe i tråd med økte ambisjoner om utbygging av infrastruktur, vil tjenestene fra offentlig konsumkapital øke. Framover venter vi at stønadsveksten fortsetter omtrent som i 2013 reelt sett og skattesatser er justert for nominell utvikling i priser eller inntekter slik tilfellet stort sett har vært i senere år. Til sammen øker dette vekstimpulsene fra finanspolitikken i perioden 2014-2016 med om lag et halvt prosentpoeng sammenliknet med 2013 slik at den reelle utgiftsveksten blir om lag 3,5 prosent per år. Som følge av ganske høye oljepriser framover, regner vi med

en fortsatt høy vekst i Statens pensjonsfond utland. Det gjør at selv med litt høyere realvekst i utgiftene, vil SOBU kunne forbli i området 2,5-3 prosent som andel av fondskapitalen i disse årene.

2.2. Pengepolitikk

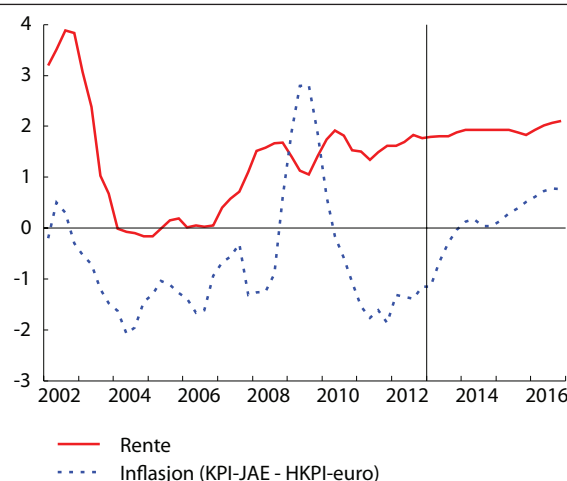
Styringsrenta har i snart ett år vært på 1,5 prosent. Det er 0,25 prosentpoeng over det rekordlave nivået sommeren 2009. Som årsgjennomsnitt var styringsrenta på 1,55 prosent i 2012. Dette er 0,20 prosentpoeng lavere enn i 2009, som til nå har vært det laveste nivået for styringsrenta på årsbasis.

Norges Bank setter styringsrenta, men det er markedrentene som er viktige for utviklingen i realøkonomien. Tremåneders pengemarkedsrenta var ved utgangen av 2012 i overkant av 1,8 prosent, slik at påslaget mellom styringsrenta og pengemarkedsrenta var nær 0,3 prosentpoeng. Ved inngangen til 2012 lå pengemarkedsrenta på 2,9 prosent og falt gjennom året, spesielt i forbindelse med den overraskende reduksjonen av styringsrenta i mars i fjor. Som årsgjennomsnitt var pengemarkedsrenta 2,24 prosent i 2012. Det er lavere enn i kriseåret 2009, men likevel ikke så lavt som i 2004 og omtrent like lavt som i 2005 da påslaget på styringsrenta var lavere enn nå. I januar i år har pengemarkedsrenta steget noe og i hele februar har pengemarkedsrenta vært om lag 1,9 prosent.

Statsgjeldskrisen i mange land og de realøkonomiske ettervirkningene av finanskrisen er mye av bakgrunnen for det lave rentenivået i Norge. I euroområdet har pengemarkedsrenta siden september i fjor vært under 0,2 prosent. Den store renteforskjellen har, sammen med høyere økonomisk vekst i Norge enn i euroområdet, bidratt til å styrke krona mot euro. Ved inngangen til 2012 kostet en euro nær 7,75 kroner mens den ved utgangen av 2012 kostet rundt 7,35 kroner, en styrking på 5 prosent. Fram til slutten av februar i år svekket krona seg til 7,50 mot euro, og målt mot euro var krona 6,5 prosent sterkere ved inngangen til mars 2013 enn årsgjennomsnittet for 2007, året før finanskrisen. Målt mot den importveide kronekursen styrket krona seg med 5 prosent i samme periode. Siden euroen har en vekt på om lag 1/3 i den importveide kronekursen, innebærer det at krona også har styrket seg en god del mot andre valutaer de senere årene. Blant annet gjelder dette britiske pund som i første halvår av 2007 kostet nær 12 kroner, mot 8,65 kroner i begynnelsen av mars i år. På årsbasis styrket krona seg med 1,2 prosent i 2012 målt mot den importveide kronekursen og 4,1 prosent målt mot euro. Den sterke krona svekker lønnsomheten og aktiviteten i norsk konkurranseutsatt næringsliv. Hvis ikke renta i Norge hadde vært så lav, ville krona trolig vært enda sterkere og dermed forsterket problemene for konkurranseutsatt næringsliv.

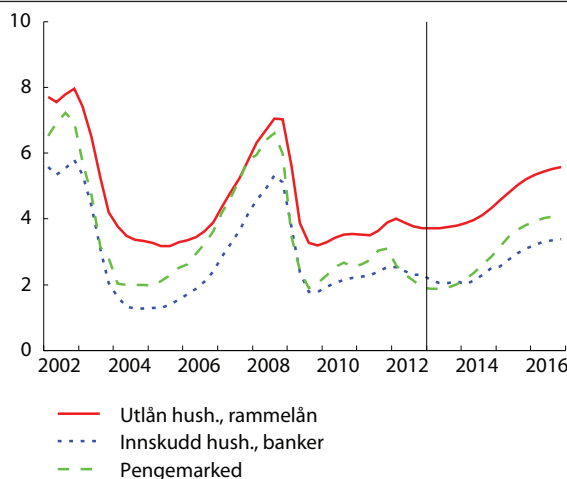
Både kronestyrkingen og lav internasjonal vekst er medvirkende til lav importert prisstigning.

Figur 2.2. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og euroområdet. Prosentpoeng

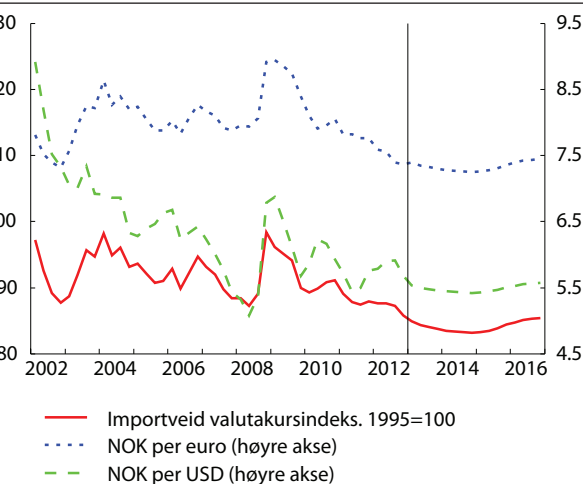
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3 Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4. Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

Boks 2.1. Strengere krav til bankenes egenkapital

De nærmeste årene innebærer nytt internasjonalt regelverk fra Basel-komiteen økte krav til bankenes kjernekapital. Reglene vil også bli innarbeidet i EUs kapitaldirektiv. Minstekravet til ren kjernekapitaldekning – som grovt sett er definert som forholdet mellom egenkapital og risikoustjusterte eiendeler – skal økes fra 2 til 4,5 prosent. I tillegg innføres et krav om en bevaringsbuffer på 2,5 prosent. Hvis en bank ikke tilfredsstiller kravet til bevaringsbuffer vil det blant annet sette begrensninger på hvor mye banken kan betale i utbytte inntil banken tilfredsstiller kravet. Videre innføres en ordning med motsyklisk buffer på opp til 2,5 prosent. Forslaget til EUs kapitaldirektiv innebærer at systemviktige banker kan bli pålagt en systemrisikobuffer på inntil 5 prosent. Dette bestemmes i hovedsak av de nasjonale tilsynsmyndighetene. I tillegg innføres en systembuffer for banker som er systemviktige i en global målestokk. Det samlede kravet til ren kjernekapital kan da komme opp i 14,5 prosent ved maksimal (nasjonal) systembuffer og motsyklisk buffer. Sammen med kravene til hybridkapital (1,5 prosent) og tilleggskapital (2 prosent), kan kravene til ansvarlig kapital komme opp i 18 prosent.

EU har innført et midlertidig krav om en ren kjernekapitaldekning på 9 prosent fra 1. juli 2012. Finanstilsynet i Norge legger til grunn at også norske banker har en ren kjernekapitaldekning på 9 prosent fra samme tidspunkt, noe de fleste banker oppfyller.

Kravet om en motsyklisk buffer innebærer et nytt makroøkonomisk virkemiddel. Dette kravet til kjernekapital vil kunne skjerpes i oppgangskonjunkturer og reduseres ved nedgangskonjunkturer der bankene risikerer tap. Ordningen vil kunne redusere den gjensidig forsterkende effekten mellom boligprisvekst og gjeldsvekst. Norges Bank vil ha ansvaret for å utarbeide beslutningsgrunnlag og gi råd til Finansdepartementet om nivå og innfasing av en motsyklisk kapitalbuffer.

Bankene kan i hovedsak øke kjernekapitalen på to måter: De kan utstede ny aksjekapital eller tilbakeholde overskudd. Det norske skattesystemet er i all hovedsak nøytralt med hensyn til om virksomheten finansieres av gjeld eller egenkapital. Det skulle tilsi at det ikke skulle være dyrere for bankene å øke kjernekapitalen ved å utstede ny aksjekapital. Informasjonsasymmetrier kan likevel gjøre det dyrere for dagens eiere å finansiere seg med ny aksjekapital framfor gjeld ved at nye eiere må gis en rabatt for å kompensere for at de ikke har den samme informasjonen som dagens eiere. I banksektoren kan det at enkelte banker har en implisitt statsgaranti medføre at egenkapitalfinansiering også blir dyrere ved at banken i mindre grad velter kostnaden over på samfunnet. I tillegg kan konkurransesituasjonen være slik at bankene benytter anledningen til å indirekte samordne seg til å ta høyere marginer på utlån. Kravene til økt kjernekapital kan da bidra til økte resultater for bankene.

Det synes som om norske banker i hovedsak øker kjernekapitalen ved egen inntjening. Samtidig har enkelte banker signalisert at de fortsatt ønsker å gi aksjonærene et høyt utbytte framover. Dermed ser det ut til at opparbeidingen av økt kjernekapital vil skje gjennom rentemarginene, og da spesielt på utlånsmarginen. Vi har ikke gjort noen beregninger på hvor stor denne effekten vil være, men siden utlånsmarginen er meget høy nå, antar vi de kan reduseres noe framover samtidig som bankene får bygget opp kjernekapitalen.

Norsk inflasjon, målt ved 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), har i mer enn 2½ år vært minst ett prosentpoeng under inflasjonsmålet. I januar i år var 12-månedersveksten på 1,2 prosent. Det lave rentenivået i Norge bidrar isolert sett til økt inflasjon både ved å begrense kronestyrkingen og ved å stimulere innenlandsk etterspørsel.

Lav rente bidrar også til relativt høye utlån fra norske banker og finansinstitusjoner. Publikums innenlandske bruttogjeld (K2) økte med i overkant av 6 prosent i 4. kvartal i 2012 i forhold til kvartalet før, sesongjustert og regnet som årlig rate. De siste tre årene har veksten ligget mellom 5 og 8 prosent. I 2009 var kredittveksten lavere og dette skyldes i stor grad negativ kredittvekst i ikke-finansielle foretak. Før finanskrisen var publikums kredittvekst på over 10 prosent. Det er i husholdningene at låneopptakene er høyest, med en kredittvekst på i underkant av 8 prosent, sesongjustert og regnet som årlig rate. Kredittveksten i husholdningene har ligget mellom 5 og 8 prosent i mer enn fire år. Kredittveksten i kommuneforvaltningen har falt til i underkant av 3 prosent etter at den har ligget i intervallet 5-20 prosent i samme periode. Kredittveksten i ikke-finansielle foretak var i 4. kvartal 2012 på i overkant av 4 prosent, som er mer enn 2,5 prosentpoeng lavere enn gjennomsnittet de fem foregående kvartalene.

Boligkjøp er den viktigste årsaken til at husholdningene tar opp lån. Lavere rente innebærer at husholdningene kan betjene høyere boliglån. Dette bidrar til å øke boligprisene. Med unntak av noen korte perioder har det vært en formidabel prisvekst på boliger de siste 20 årene. Boligprisvekst og låneopptak i husholdningene kan virke gjensidig forsterkende. Økte priser øker panteverdien på boligene og muliggjør høyere lån. Ved å ta disse mulighetene i bruk kan husholdningene by mer og dermed presse boligprisene oppover. Høyere boligpriser og gjeldsbelastning vil kunne bidra til å forsterke framtidige negative konjunktursjokk. Tall fra både Statistisk sentralbyrå og eiendomsmeidlerbransjens boligprisstatistikk viser at det fortsatt er høy vekst i boligprisene.

I boks 2.3 nedenfor har vi sett på virkningene av en tilstramming av kreditten til husholdningene, som er en av flere mulige konsekvenser av at bankene er i ferd med å bli underlagt strengere reguleringer, se boks 2.1.

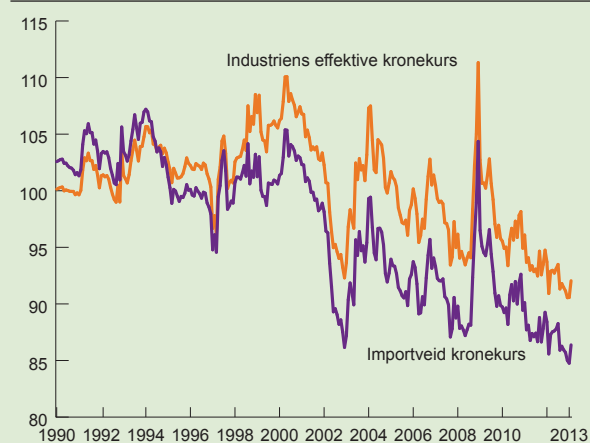
Den gjennomsnittlige utlånsrenta fra finansinstitusjoner på rammelån med sikkerhet i bolig er en god indikator for boliglånsrenta generelt, se boks 2.3 i Økonomiske analyser 1/2012. Ved utgangen av 4. kvartal 2012 var denne renta 3,7 prosent, mens gjennomsnittlig innskuddsrente var 2,3 prosent. Både rammelånsrenta og innskuddsrenta var uendret fra kvartalet før og 0,3 prosentpoeng lavere enn samme kvartal året før. Differansen mellom disse to rentene har dermed ikke endret seg det siste året. Finansinstitusjonenes

Boks 2.2. Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs

Om lag 40 prosent av Norges utenrikshandel i tradisjonelle varer (dvs. eksport og import av varer unntatt olje, gass, skip og plattformer) skjer med land som er med i EUs pengeunion. Kronekursen målt mot euro gir følgelig begrenset informasjon om den norske kronas internasjonale verdi. Det er derfor viktig å supplere med alternative valutakursindikatorer som i større grad gjenspeiler bredden i vårt handelsmønster. Eksempler på slike er industriens effektive kronekurs (konkurransekursindeksen) og importveid kronekurs. Industriens effektive kronekurs er beregnet på grunnlag av kursen på norske kroner mot valutaene for Norges 25 viktigste handelspartnere, og er et geometrisk gjennomsnitt basert på OECDs løpende konkurransevekter. Den skal gjenspeile norsk industris konkurranseflate både på eksport- og hjemmemarkedet. Vektene i den importveide kronekursen er beregnet med utgangspunkt i sammensetningen av importen av tradisjonelle varer fra Norges 44 viktigste handelspartnere. Begge indeksene er konstruert slik at høye verdier betyr en svak krone, og lave verdier en sterk krone.

I figuren viser begge indeksene at krona gjennomgående har styrket seg etter 2000, og at den var rekordsterk ved inngangen til 2013. Forløpet til de to indeksene er imidlertid ikke helt sammenfallende. For eksempel var krona i februar i år rundt 15 prosent sterkere enn gjennomsnittet for 1990-tallet målt ved den importveide kronekursen, mens den ifølge industriens effektive kronekurs bare var 10 prosent sterkere. Forskjellen i utviklingen skyldes at krona, særlig rundt 2000, styrket seg betydelig mindre mot land Norge eksporterer til enn mot land Norge importerer fra. Kronas internasjonale kjøpekraft ble dermed styrket mer enn industriens internasjonale konkurransevne ble svekket.

Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs

reduksjoner i renta har imidlertid vært mindre enn fallet i pengemarkedsrenta. Slik sett har utlånsmarginen økt samtidig som innskuddsmarginen er redusert tilsvarende. Siden finansinstitusjonene har større utlån enn innskudd, bidrar dette isolert sett til økt inntjening for finansinstitusjonene.

I prognosene legger vi til grunn at Norges Bank holder dagens styringsrente uendret ut 2013. Dette følger i stor grad av den svake internasjonale utviklingen, som gir lave renter ute. På årsbasis blir dermed styringsrenta enda litt lavere i år enn i fjor. Sterk krone, lav inflasjon og moderat press i økonomien er grunner for å holde rentenivået lavt. Høy utlåns- og boligprisvekst trekker i retning av økt rente. Norsk økonomi nærmer seg det vi betrakter som en normal kapasitetsutnyttelse i makro, og inflasjonen vil trolig øke. Vi tror derfor at styringsrenta vil bli økt gradvis fra 2014. Pengemarkedsrenta følger i stor grad styringsrenta og er i 4. kvartal 2016 kommet opp i 4,1 prosent.

Høy rentedifferanse mellom Norge og euroområdet bidrar til å holde krona sterk mot euro. Krona antas å styrke seg med i overkant av 3 prosent i år målt med den importveide kronekursen. I våre prognoser styrker krona seg ytterligere i 2014, mens den svekkes i 2015 og 2016. Svekkelsen skyldes både økt inflasjon i Norge i forhold til i utlandet og at oljeprisen antas å være kommet ned på et lavere nivå. Krona antas å bevege seg mot en kurs på i underkant av 7,50 målt mot euro i slutten av 2016.

Renteforskjellen mellom rammelånsrenta med sikkerhet i bolig og pengemarkedsrenta var ved utgangen av 4. kvartal i år 1,9 prosentpoeng. Dette påslaget var i gjennomsnitt over ett prosentpoeng lavere i perioden fra slike lån ble bredt lansert i 2006 og til utgangen av 2011. Vi antar at påslaget vil reduseres noe framover, men samtidig at det blir høyere enn det vi har vært vant til ut prognoseperioden. Dette skyldes finansinstitusjonenes behov for å øke egenkapitalen på grunn av strengere egenkapitalkrav og at det synes som om konkurransesituasjonen i det norske finansmarkedet er slik at det er mulig å øke egenkapitalen gjennom økt inntjening, se boks 2.1. Påslaget mellom rammelånsrenta og pengemarkedsrenta antas å komme ned i 1,5 prosent fra slutten av 2014 og dette nivået vil vedvare ut prognoseperioden. Rammelånsrenta antas dermed å komme opp i 5,6 prosent i slutten av 2016.

2.3. Inntekt, konsum og sparing i husholdningene

Husholdningenes disponible realinntekter økte ifølge foreløpige KNR-tall med 3,9 prosent i 2012, om lag som året før. Lønnsinntektene, som er den største inntektskilden for husholdningene, bidro særlig til inntektsveksten i fjor ettersom sysselsettingen økte klart med 2,2 prosent. Økte offentlige stønader, i hovedsak som følge av økte utbetalinger av pensjoner, ga store bidrag til inntektsveksten i 2012. Lav prisvekst bidro også til den høye realinntektsveksten. Netto renteinntekter ga derimot et negativt vekstbidrag ettersom renteutgifter på lån økte mer enn renteinntekter på bankinnskudd.

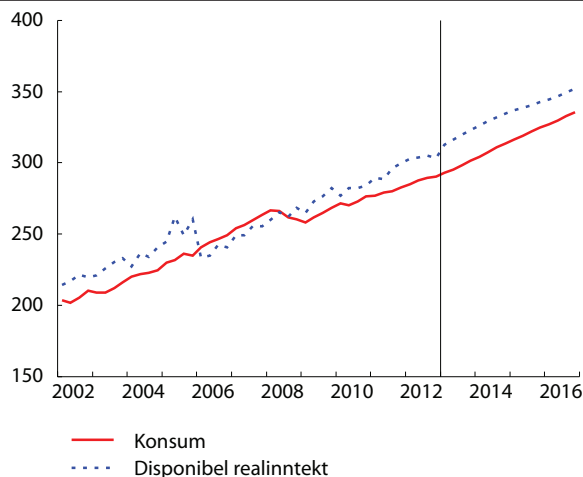
Under konjunkturoppgangen fra 2004 til 2007 økte husholdningskonsumet i gjennomsnitt med om lag 5 prosent årlig. I kjølvannet av finanskrisen har veksten vært relativt svak. I forhold til den sterke

Tabell 2.2. Husholdningenes disponible realinntekter. Prosentvis vekst fra året før

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Totalt	7,6	-6,4	6,3	4,0	4,1	2,7	4,1	3,9	4,6	3,9	2,7	2,5
Eksklusive aksjeutbytte	3,6	4,2	5,0	3,1	4,0	2,3	4,1	4,1	4,2	3,7	2,5	2,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5. Inntekt og konsum i husholdninger mv. Sesongjustert, mrd. 2010-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

realinntektsveksten økte konsumet også i fjor nokså svakt med 2,9 prosent. Varekonsumet i 2012 var 2,1 prosent høyere enn i 2011. Konsum av matvarer, klær og sko samt elektrisitet trakk veksten opp. Kjøp av transportmidler økte derimot svakt fra året før, etter sterk vekst gjennom 2010 og 2011. Også viktige konsumvaregrupper som kjøp av møbler og hvitevarer samt IT, film og audiovisuelt utstyr utviklet seg svakt i fjor sammenlignet med året før. Sesongjusterte tall viser at disse varekonsumgruppene, som er klassifisert som varige, falt betydelig i 4. kvartal og bidro dermed til den relativt svake veksten i varekonsumet på årsbasis. Tjenestekonsumet økte med 3 prosent i fjor, med særlig klare vekstbidrag fra fritidstjenester, husleie og hotell- og restauranttjenester. Nordmenns konsum i utlandet fortsatte å vokse sterkt for tredje året på rad, og bidro med 0,6 prosentpoeng til veksten i samlet husholdningskonsum.

Husholdningenes sparing, regnet som andel av disponibel inntekt, økte fra 7,3 prosent i 2011 til 8,7 prosent i 2012, altså med nær ett og et halvt prosentpoeng. Til sammenligning økte spareren med nesten 3,5 prosentpoeng i 2009. Dersom vi regner kjøpene av varige konsumgoder, herunder bilkjøpene, som investering og ikke som konsum, kan spareren beregnes til 10,8 prosent i 2012 og 9,6 prosent i 2011. Det vises til kapittel 6 for en nærmere omtale av husholdningenes inntekter, konsum og sparing.

Utviklingen i husholdningenes inntekter, boligformue og renter er viktig for konsumutviklingen. Selv om de store vekstbidragene fra lønnsinntekter og offentlige stønader ventes å fortsette de nærmeste årene, vil etter

hvert høyere renter og økende inflasjon dempe veksten i husholdningenes disponible realinntekter og dermed også konsumet. Vi venter således en årlig vekst i disponibel realinntekt på rundt 4,5 prosent i inneværende år, om lag 4 prosent neste år og rundt 2,5 prosent i både 2015 og 2016. Fortsatt vekst i boligprisene vil imidlertid øke boligformuen og virke stimulerende på konsumet. Med våre anslag på inntekter, boligformue og renter blir konsumveksten knappe 3,5 prosent i inneværende år, rundt 4 prosent neste år, vel 3,5 prosent i 2015 og litt lavere i 2016. Vi anslår dermed en gjennomsnittlig årlig konsumvekst på litt over 3,5 prosent i perioden 2013-2016, om lag 1,5 prosentpoeng svakere enn nivået under konjunkturoppgangen fra 2004 til 2007. I tillegg er befolkningsveksten nå høyere enn den gang, slik at per innbygger blir forskjellen i konsumvekst enda større.

Vi ser nå for oss at spareren kan havne på godt over 9 prosent i årene 2013 og 2014, for så å synke gradvis ned mot 7,5 prosent mot slutten av prognoseperioden. Dette er et høyt nivå i et historisk perspektiv. Vi har siden finanskrisen forklart den økte spareren med at husholdningene har opplevd framtida som usikker og derfor redusert konsumet. Forsiktighetsmotivert spareatferd kan nok fortsatt spille en viss rolle, men noe av utviklingen i spareren kan også tilskrives at inntektsveksten i større grad enn før har blitt kanalisert mot økte investeringer i nye og eksisterende boliger. Det knytter seg imidlertid statistisk usikkerhet til tallene som ligger bak beregningen av spareren. Overføringer av inntekter til utlandet fra en raskt voksende innvandrerbefolkning kan være større enn anslått i nasjonalregnskapet. Likeens kan et endret handelsmønster med sterkt voksende handel over internett, som erstatter tilsvarende kjøp i butikk, bidra til en undervurdering av konsumveksten. Dersom en finner grunnlag for å revidere anslagene på både disponibel inntekt og konsum, vil begge disse korreksjonene kunne redusere nivået på spareren.

2.4. Boliginvesteringer og boligpriser

Boliginvesteringene fortsatte å øke i 2012. Etter en utflating fra andre halvdel i 2011 og videre inn i 2012, økte investeringene sterkt i 2. og 3. kvartal i fjor. Investeringene flatet igjen ut i siste kvartal. Årsveksten i boliginvesteringene endte på 7,4 prosent i 2012. Året før var oppgangen på hele 21,9 prosent. Nivået på boliginvesteringene er nå historisk høyt og klart over det tidligere rekordnivået fra før finanskrisen. Denne sterke oppgangen i boliginvesteringene har vært drevet av høy realinntektsvekst, rask befolkningsvekst, lave renter og høy prisvekst på boliger.

Boks 2.3. Virkninger av en tilstramming av kreditten til husholdningene

Bankene, også norske, er i ferd med å bli strengere regulert, se boks 2.1. Bankenes reaksjon på tiltakene kan tenkes å ta ulike former. I prognosene våre antar vi at forskjellen mellom utlånsrenta og pengemarkedsrenta blir noe høyere enn den gjennomgående har vært tidligere. Kravene som i hovedsak går ut på å øke egenkapitalen i forhold til utlånsmassen, kan alternativt blant annet innebære strengere kredittvurdering.

Det er ikke åpenbart at det vil skje, siden det – selv med økte egenkapitalkrav – fortsatt vil være svært lønnsomt for bankene å yte lån til husholdningene. Men våre resonnementer nedenfor er relevante også hvis tilstrammingen skulle skyldes at husholdningene må stille mer egenkapital for å få lån uten at dette blir kompensert med andre tiltak.

For å illustrere noen mulige virkninger av en tilstramming av kredittgivingen til husholdningene, viser vi her en stilisert beregning med SSBs makroøkonomiske modell KVARTS. Beregningene gjøres med en ny modellversjon som inkluderer samspillet mellom kredittgiving og boligmarkedet.

I modellblokken for kreditt- og boligmarked blir husholdningenes låneopptak og boligprisveksten drevet av utviklingen i husholdningenes inntekter, beholdningen av boliger og realrenten etter skatt. I tillegg påvirker gjeldsutviklingen og endringer i boligprisen hverandre gjensidig. Høyere boligpriser øker lånebehovet ved boligkjøp. Panteverdien – og dermed lånemulighetene – øker når boligprisen går opp. I tillegg vil høyere boligpriser redusere risikoen knyttet til bankenes eksisterende boliglånsmasse, og det kan stimulere bankene til raskere ekspansjon i form av nye boliglån. Når utlånene øker, setter det husholdningene i stand til å by opp prisen på boliger. Spiralen er i gang. Denne oppgangen dempes mer enn den ellers ville blitt, fordi økte boligpriser etter hvert slår ut i en større beholdning av boliger gjennom økte boliginvesteringer.¹

Når vi nå ser på effekten av en tilstramming av kreditten til husholdningene setter de samme mekanismene inn, men virkningene har nå motsatt fortegn.

I beregningen reduseres finansinstitusjonenes utlån til husholdningene slik at hvis alle andre størrelser blir som i referansebanen, reduseres veksten i husholdningenes gjeld med 0,5 prosentpoeng fra kvartalet før i hvert kvartal i hele perioden 2013-2016.

Den forutsatte initiale reduksjonen på 0,5 prosentpoeng i hvert kvartal innebærer isolert sett om lag 2 prosentpoeng redusert gjeldsvekst på årsbasis. I de siste par årene har veksten i husholdningenes bruttogjeld ligget på 6-7 prosent regnet som årlig rate. På grunn av samspillet mellom kredittgivingen og forhold i boligmarkedet blir «den faktiske» reduksjonen i utlånene litt større enn det som initialt forutsettes. Denne samspillseffekten øker over tid og gjennom 2016 er utlånsveksten 2,9 prosentpoeng lavere enn i referansebanen.

Reduserte lånemuligheter slår i første omgang primært ut i lavere etterspørsel etter boliger og dermed lavere boligpriser. Boligprisveksten reduseres med knappe 1 prosentpoeng første år, økende til 2,4 prosentpoeng lavere årlig vekst i to siste årene i beregningsperioden. I 2016 er nivået på boligprisene redusert med 7,2 prosent. Lavere boligpriser slår inn i realøkonomien gjennom to kanaler:

- Boliginvesteringene reduseres
- Husholdningenes formue reduseres, noe som virker dempende på konsumet og trekker i retning av høyere sparerate

Kostnadene ved boligbygging endres svært lite, og dermed går lønnsomheten av å bygge nytt ned når prisen i annenhåndsmarkedet (boligprisen) reduseres. I 2016 er boliginvesteringene nær 5 prosent lavere enn i referansebanen. Bruttoproduktet i bygg og anleggsgnæringen er da redusert med 1,6 prosent, mens næringens sysselsetting er redusert med 3 100 personer.

Konsumet i husholdningene reduseres gradvis i forhold til referansebanen, og i 2016 er nivået 1 prosent lavere. Redusert konsum for gitt inntekt betyr økt sparing, som i neste runde bidrar til å øke husholdningenes finansinntekter. Sammenlignet med situasjonen i referansebanen er det noen som ikke får realisert sine låneopptak og boliginvesteringer. Dermed øker den finansielle formuen i forhold til i referansebanen. Denne effekten er sterkere enn den indirekte virkningen som kommer av det reduserte aktivitetsnivået. Årsaken til reduksjonen i konsumet ligger altså ikke i reduserte inntekter, men det er en følge av at husholdningenes samlede formue – hvor boligverdien veier tungt – på grunn av lavere boligprisvekst er redusert i forhold til i referansebanen.

Målt i volum betyr nedgangen i husholdningenes forbruk mest for reduksjonen i innenlandsk etterspørsel. Reduksjonen i boliginvesteringene – som øker over tid – bidrar i 2016 med om lag halvparten så mye til reduksjonen i innenlandsk etterspørsel som reduksjonen i husholdningenes konsum. Aktiviteten i økonomien endres lite i det første året, men deretter reduseres veksten i BNP Fastlands-Norge med 0,2 prosentpoeng i hvert av de påfølgende årene. Sysselsettingen reduseres litt, og arbeidsledighetsraten er i 2015 og 2016 økt med 0,1 prosentpoeng. Arbeidsstyrken er også redusert, gjennom en liten nedgang i yrkesfrekvensene og ved en liten reduksjon i arbeidsinnvandringen. Befolkningens størrelse er i 2016 således redusert med 600 personer.

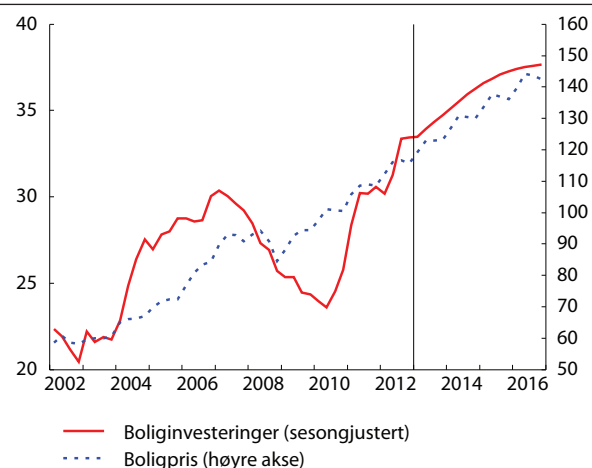
Det må understrekes at vi i disse beregningene ikke har gjort noen forutsetninger om endringer i utlånene til andre institusjonelle sektorer. Det er heller ikke gjort noen forutsetninger om endringer i bankrenter i forhold til referansebanen. Vi har også holdt pengemarkedsrenta og valutakursen upåvirket, og det er heller ingen respons fra finanspolitikken. Beregninger hvor vi lar modellen bestemme rente og valutakurs vil redusere de fleste virkningene på størrelsene som er gitt i tabellen. Lavere press i økonomien ville innebære litt lavere rente og dermed stimulert gjeldsvekst, boligpris og økonomien som helhet.

Makroøkonomiske virkninger av en mer restriktiv utlånspolitikk fra bankene¹. Avvik i prosent fra referansebanen dersom ikke annet framgår

	2013	2014	2015	2016
Konsum, husholdninger	-0,1	-0,4	-0,7	-1,0
Bruttoinvesteringer Fastlands-Norge	0,0	-0,3	-0,9	-1,7
Bolig	-0,1	-0,8	-2,5	-4,8
BNP Fastlands-Norge	0,0	-0,2	-0,4	-0,6
Sysselsatte, 1000 personer	-0,2	-1,3	-3,2	-5,8
Folketall, 1000 personer	0,0	-0,1	-0,3	-0,6
AKU ledighetsrate, prosentpoeng	0,0	0,0	0,1	0,1
Lønn	0,0	0,0	-0,1	-0,1
Konsumprisindeksen	0,0	0,0	0,1	0,1
Boligpris	-0,8	-2,7	-5,0	-7,2
Sparerate, prosentpoeng	0,1	0,4	0,7	0,9
Husholdningens gjeldsvekst gjennom året, prosentpoeng	-2,1	-2,3	-2,6	-2,9

¹ Se Anundsen, A. K. og E. S. Jansen (2011): "Self-reinforcing effects between housing prices and credit: Evidence from Norway" Discussion Paper 651, Statistisk sentralbyrå (revidert versjon i februar 2013).

¹ Initial reduksjon på 0,5 prosentpoeng utlånsvekst i hvert kvartal. Uendret rente og valutakurs.

Figur 2.6. **Boligmarkedet. Venstre akse mrd. 2010-kr., kvartal, høyre akse indeks, 2010=100**

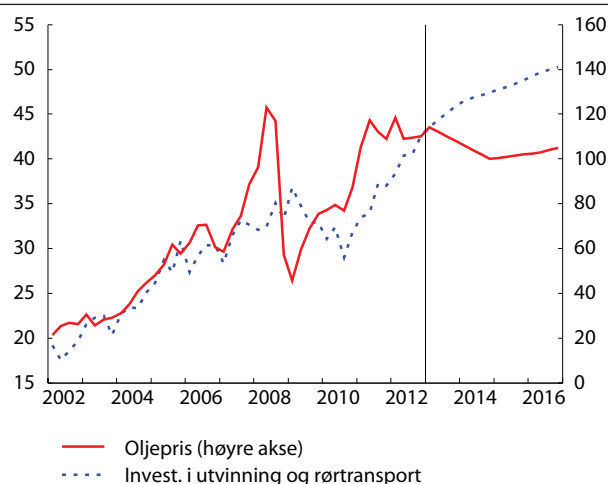
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Byggearealstatistikken, som er hovedindikator for beregningen av boliginvesteringene i KNR, viser en jevn økning i igangsatt bruksareal til bolig i 2012. Det ble igangsatt 30 142 nye boliger ifjor, noe som er en økning på drøyt 2 400 boliger sammenlignet med året før. Dette er imidlertid fortsatt lavere enn i toppårene 2006-2007 da det ble bygget rundt 32 500 boliger årlig.

Forholdet mellom boligpris og byggekostnader er viktig for utviklingen i boliginvesteringene. Siden 2000 har prisøkningen på boliger vært på 120 prosent, mens byggekostnadsindeksen har økt med om lag det halve. Til sammenligning har konsumprisindeksen bare hatt en vekst på 25 prosent i samme periode. Byggekostnadsindeksen måler prisutviklingen på innsatsfaktorene (arbeidskraft og materialer) i selve byggingen, og fanger derfor ikke opp verken utviklingen i tomteprisene eller boligprodusentenes fortjenestemargin.

Framover venter vi at utviklingen i realboligprisen fortsatt vil bidra til å stimulere boliginvesteringene, men også at veksten vil reduseres noe. Vi ser for oss at boliginvesteringene øker med 6,5 prosent i år, og at investeringsveksten avtar gradvis mot 2016 som følge av lavere vekst i realinntekt og høyere boliglansrenter.

Etter en utfaling i boligprisene i 2008/2009 har boligprisene steget markert de siste tre årene. Ifølge SSBs boligprisindeks økte boligprisene i 2012 med 6,7 prosent. Både i 2010 og 2011 var veksten rundt 8 prosent. I vår modell drives realboligprisene av husholdningenes realinntekter, rentenivået og størrelsen på boligkapitalen. I tillegg kan kredittvekst og boligpriser påvirke hverandre gjensidig. Fra 2014 til 2016 ser vi for oss et høyere rentenivå og en mer moderat inntektsvekst for husholdningene. Sammen med økt boligbygging bidrar dette til at boligprisveksten bremser gradvis. For inneværende og neste år forventer vi en økning i boligprisene på om lag 6 prosent og deretter ser vi for oss en boligprisvekst på rundt 5 prosent årlig i resten av prognoseperioden.

Figur 2.7. **Petroleumsinvesteringer og oljepris i USD. Sesongjustert, mrd. 2010-kr., kvartal**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Med disse anslagene vil veksten i realboligprisene bli om lag 2 prosent i 2016.

I boks 2.3 har vi beregnet virkningene av en tilstramming av kreditten til husholdningene. Da vil både boligprisveksten og boliginvesteringene reduseres sammenlignet med den referansebanen vi har beskrevet i de foregående avsnittene.

2.5. Petroleumsvirksomheten

Etterspørselen fra petroleumsnæringen fortsatte å vokse i slutten av 2012. Det har nå vært to år med investeringsvekst på over 14 prosent. Investeringsnivået fortsatte å øke i 4. kvartal og var nær 3 prosent høyere enn kvartalet før. Produksjonsutviklingen svinger mye fra kvartal til kvartal, og økte noe i 4. kvartal. Utviklingen i 2012 er bedre enn på lenge med nullvekst i bruttoproduktet og en økning i samlet volum av utvunnet olje og gass. Med fallende produksjon siden 2004, ble 2012 første år med utfaling. Sysselsettingen fortsatte å øke gjennom hele 2012.

De siste årene har vi sett at leting og produksjonsboring har holdt seg noenlunde stabil mens investeringer i plattformer har økt kraftig. Foreløpige tall viser et brudd med denne utviklingen. I 4. kvartal falt investeringene i plattformer med hele 11 prosent, mens boring og rørledninger økte med 27 prosent. Til tross for utviklingen i 4. kvartal har investeringer i plattformer økt betydelig fra 2010 til 2012 med 68 prosent. Investeringsveksten i boring og rørledninger var derimot på kun 9 prosent.

Etterspørselen fra utvinningsnæringen kommer både i form av investeringer og kjøp av varer og tjenester til den løpende driften. Med bakgrunn i relativt høye olje- og gasspriser er produksjonen økt gjennom økt bruk av innsatsfaktorer. En betydelig del av denne etterspørselen rettes mot næringen tjenester tilknyttet utvinning av råolje og gass, som i nasjonalregnskapet defineres utenfor Fastlands-Norge. Bruttoproduktet i denne

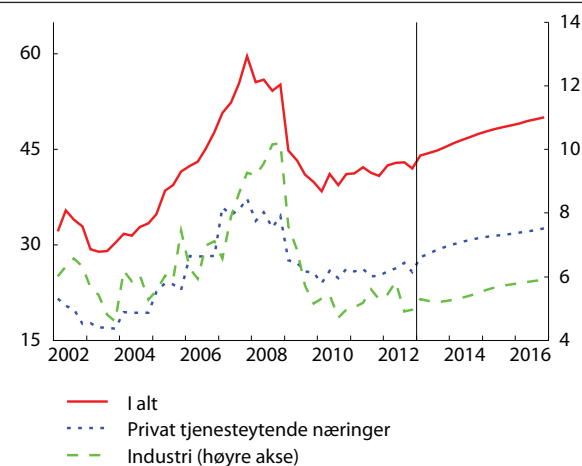
Tabell 2.3. **Makroøkonomiske hovedstørrelser 2012-2016. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår**

	Regnskap 2012*	Prognoser							
		2013			2014		2015		2016
		SSB	NB	FIN	SSB	NB	SSB	NB	SSB
Realøkonomi									
Konsum i husholdninger mv.	2,9	3,3	4 1/4	4,0	4,2	3 3/4	3,7	3 1/4	3,3
Konsum i offentlig forvaltning	2,1	2,2	2 1/4	2,1	2,4	..	2,4	..	2,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	8,1	6,3	..	5,8	5,3	..	3,8	..	3,1
Utvinning og rørtransport ¹	14,4	10,4	9	7,0	5,1	4	2,5	3	3,5
Fastlands-Norge	3,9	5,2	6 3/4	5,5	5,1	..	4,1	..	3,1
Næringer	2,7	4,6	..	5,1	5,0	..	3,5	..	2,5
Bolig	7,4	6,5	..	8,0	4,7	..	3,5	..	1,6
Offentlig forvaltning	1,4	4,4	..	2,8	6,0	..	6,2	..	6,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	2,9	3,3	4 1/4	3,8	3,8	4	3,4	3 3/4	3,0
Lagerendring ³	-0,1	0,1	..	..	-0,2	..	0,0	..	0,0
Eksport	2,2	1,4	..	1,4	1,1	..	1,2	..	2,2
Råolje og naturgass	0,9	2,7	..	-0,1	0,9	..	-0,1	..	0,6
Tradisjonelle varer ⁴	2,6	-0,2	1	2,2	1,8	..	2,6	..	3,8
Import	3,3	5,0	5 1/4	5,4	3,8	..	4,4	..	3,9
Tradisjonelle varer	2,1	4,0	..	5,6	5,3	..	4,9	..	4,4
Bruttonasjonalprodukt	3,2	2,4	2 1/2	2,5	2,6	2 1/4	2,2	2 1/4	2,4
Fastlands-Norge	3,5	2,6	3	2,9	3,1	2 3/4	2,8	2 3/4	2,8
Arbeidsmarked									
Sysselsatte personer	2,2	1,5	1 3/4	1,3	1,4	1 1/4	1,4	1 1/4	1,4
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,2	3,4	3	3,2	3,4	3	3,4	3	3,3
Priser og lønninger									
Årslønn	4,0	3,8	4 1/4	4,0	3,9	4 1/2	4,1	4 1/2	4,5
Konsumprisindeksen (KPI)	0,8	1,5	2	1,9	1,4	2	1,8	2 1/4	2,4
KPI-JAE ⁵	1,2	1,2	1 1/2	1,7	1,6	2	1,9	2 1/4	2,4
Eksportpris tradisjonelle varer	-4,4	0,8	..	0,6	1,3	..	2,8	..	3,7
Importpris tradisjonelle varer	0,5	-0,7	..	1,2	0,1	..	1,4	..	2,6
Boligpris	6,7	6,0	..	..	6,1	..	5,1	..	4,7
Utenriksøkonomi									
Driftsbalansen, mrd. kroner	414,0	335,4	..	340,8	292,7	..	253,8	..	246,6
Driftsbalansen i prosent av BNP	14,2	11,1	..	11,4	9,4	..	7,9	..	7,3
MEMO:									
Husholdningenes sparerate (nivå)	8,7	9,4	..	8,5	9,3	..	8,4	..	7,7
Pengemarkedsrente (nivå)	2,2	1,9	2	2,0	2,5	2,7	3,5	3,3	4,0
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig (nivå) ⁶	3,8	3,7	..	..	4,1	..	4,9	..	5,5
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	649	610	..	625,0	560	..	553	..	575
Eksportmarkedsindikator	1,4	1,1	..	..	3,3	..	4,6	..	6,1
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	-1,2	-3,2	-1,4	0,5	-1,1	-0,6	0,5	0,3	1,7

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonelle varer, reisetransport og annen tjenestetransport fra Fastlands-Norge.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Gjennomsnitt for året.⁷ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁸ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld.nr.1 (2012-2013), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 3/2012 (NB).

Figur 2.8. **Investeringer i Fastlands-næringer. Sesongjustert, mrd. 2010-kr., kvartal**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

næringen har økt de siste årene og etterspørselen i form av produktinnsats fra denne næringen har også vist klar vekst siden 2009.

I årene framover skal flere nye prosjekter igangsettes. Disse feltene bidrar til fortsatt vekst i investeringene og til at utvinningen av olje og gass holder seg oppe. Dette gir en fortsatt stor etterspørsel rettet mot fastlandet. Vedlikeholdsarbeidet er også betydelig på norsk sokkel. Flere gamle felt rustes opp for å forlenge produksjonshorisonten på det opprinnelig feltet, men også for å produsere fra tilliggende nye felt som kan knyttes opp mot eksisterende infrastruktur. Denne tilknytningen bidrar til å redusere kostnadene ved de mindre feltene, noe som sammen med ny teknologi og høye priser gjør det lønnsomt å utvinne olje og gass fra felt som tidligere ble oppfattet som ulønnsomme.

Antall borerigger har både begrenset boringen på norsk sokkel og presset opp riggleieprisene. Vi ser nå en økning i tilgjengelige rigger, noe som i seg selv kan føre til en økning i boringen. Barentshavet sørøst og Jan Mayen vurderes åpnet og vil i så fall bidra til ytterligere økt boreaktivitet mot slutten av prognoseperioden.

Produksjonen av olje og gass, målt i tonn oljeekvivalenter, steg noe i 2012. En svak økning i næringens kjøp av produktinnsats bidro til uendret nivå på bruttoproduktet i næringen. Det var i 2012 en klar nedgang i oljeutvinningen, en trend som har vart siden 2001, mens gassutvinningen økte betydelig. Oppgangen i gassutvinningen var spesielt stor fordi flere felt var nede på grunn av vedlikehold i en lengre periode i 2011. Gjenåpning av disse bidro alene til en stor del av økningen. Sett i forhold til gassutvinningen i 2010 var det likevel en klar vekst i 2012. Målt i energiinnhold er gassproduksjonen nå større enn oljeproduksjonen, men fordi prisene er klart høyere for råolje er foreløpig bidraget til BNP og statens petroleumsinntekter større fra olje enn fra gass. Eksportprisene på både olje og gass holdt seg høye i 2012, selv om de falt noe gjennom året. Vi venter en videre nedgang gjennom 2013 og 2014,

før prisene tar seg svakt opp. Dette bidrar til å redusere statens inntekter, men prisnivået anslås å ligge så høyt at lønnsomhetsvurderinger i liten grad vil redusere aktiviteten i næringen.

2.6. Næringsinvesteringene

Investeringene i fastlandsnæringene økte med beskjedne 2,7 prosent i 2012. Private fastlandsnæringer har begrenset sine investeringer i etterkant av finanskrisen. To år med svak vekst er ikke tilstrekkelig til å passere investeringsnivået i 2008.

Ifølge KNR falt investeringene med 2,2 prosent i 4. kvartal 2012. Nedgangen i investeringene omfattet store deler av norsk næringsliv. De største investeringene kommer fra utleie av næringsbygg som utgjør rundt 20 prosent av samlede næringsinvesteringer. Her var nedgangen på 7 prosent i 4. kvartal. I utleie av næringsbygg var det en solid kapitaloppbygging i 2006 og 2007, og denne oppbyggingen har redusert behovet for ytterligere investeringer. Etter en klar oppgang i første halvår gikk investeringene i varehandelen ned i andre halvår i 2012, men veksten fra 2011 til 2012 endte likevel på 10 prosent.

Industriinvesteringene falt også i 4. kvartal 2012. Nedgangen på 1,5 prosent var betydelig mindre enn det kraftige fallet i 3. kvartal. I etterkant av finanskrisen har investeringene i industrien vært beskjedne. Det var tegn til oppgang ved inngangen til fjoråret, men industriinvesteringene falt så sterkt gjennom andre halvår at de i 2012 var 0,6 prosent lavere enn i 2011. Store omstruktureringer i næringsmiddelindustrien har bidratt til høye investeringer i flere år, men ferdigstilling av flere anlegg har bidratt til å trekke investeringene ned gjennom det siste året. I øvrig industri er bildet blandet. Innen næringene oljeraffinering og kjemisk industri var det god vekst gjennom 2012 og begge økte sterkt i 4. kvartal.

Investeringene i kraftforsyning har tatt seg klart opp de seneste årene, og økte også mot slutten av 2012. Det er et behov for oppgradering av produksjonsanlegg, men også utvidelser og forbedringer av distribusjonsnettene. Kraftinvesteringene er om lag på nivå med investeringene i industrien samlet. Innføringen av såkalt grønne sertifikater har bedret lønnsomheten til prosjekter på planstadiet. Investeringer av nye vindmølleparker og småkraftverk ventes derfor å øke. Samlet innebærer dette en videre investeringsøkning innen kraftforsyning.

Aktiviteten i bygge- og anleggsvirksomheten har vært høy de siste to årene. Dette er trolig medvirkende til at også næringenes egne investeringer har vært store og vist klar vekst gjennom 2012, men med nær nullvekst i 4. kvartal.

Transportnæringen har store investeringer med utvidelser blant annet på Oslo lufthavn Gardermoen, men også ved flere regionlufthavner. I tillegg har

investeringene i fly og helikoptre vært høye. I 4. kvartal falt investeringene med 12 prosent. Høye investeringer tidligere på året bidro til at årsveksten likevel ble 5,6 prosent.

Det siste året har det blitt tydeligere at markedsveksten ute vil holde seg lav i lengre tid. I tillegg har uroen i finansmarkedene bidratt til å holde utlånsrenter til bedriftene høye. Usikkerhet både rundt framtidig markedsstørrelse og høye lånekostnader gjør nye prosjekter mindre lønnsomme. I tillegg har blitt vanskeligere å skaffe finansiering. Alt dette medfører at investeringene ikke tar seg opp i samme grad som vi har sett i tidligere konjunkturoppganger. Enkelt næringer går godt og vil derfor øke investeringene framover. Først og fremst gjelder dette i tjenestenæringene og innen kraftforsyning. I takt med bedre konjunkturer i internasjonal økonomi vil investeringene i industrien også ta seg opp etter hvert, men likevel være langt unna investerings-toppen på midten av 2000-tallet.

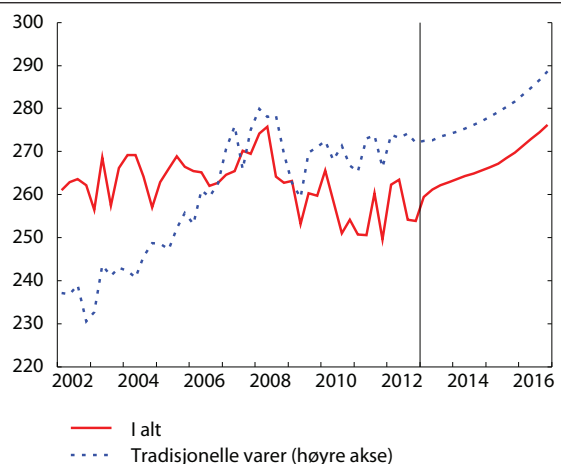
2.7. Utenriksøkonomi

Norges handel med utlandet har siden årtusenskiftet vært preget av høy prisvekst for mange og viktige norske eksportprodukter, spesielt olje og gass, men også for flere tradisjonelle varegrupper. Importprisveksten har derimot for det meste vært lav og til dels negativ, særlig for konsumvarer fra lavkostland i Asia. Samtidig har den kostnadmessige konkurranseevnen til mange norske eksportbedrifter blitt svekket, noe som har bidratt til at volumet av tradisjonell norsk eksport har vokst mindre enn den internasjonale markedsveksten. Eksporten har også vokst mindre enn importen, men bytteforholdsgevinster har sørget for at eksporten har økt mer enn importen i verdi. Dermed har Norges handel med utlandet gått med store og økende overskudd nesten hvert år siden årtusenskiftet. Årene 2002, 2007 og 2009 er unntak som i hovedsak kan knyttes til utviklingen i oljeprisen.

Etter finanskrisen i 2008 falt både eksporten og importen. Importen vendte raskt tilbake til veksttakten for årene før krisen, og gjenvant nivået allerede i 2010. Det skyldes at veksten i norsk fastlandsøkonomi tok seg opp igjen. Eksporten ligger derimot fortsatt under nivået fra før finanskrisen. Moderat vekst i etterspørselen etter norsk eksport de siste årene gjenspeiler svake internasjonale konjunkturer. Samtidig har prisene på tradisjonelle norske eksportvarer, og ikke minst på olje og gass, holdt seg godt oppe. En stadig sterkere krone har bidratt til nær nullvekst i importprisene i 2012.

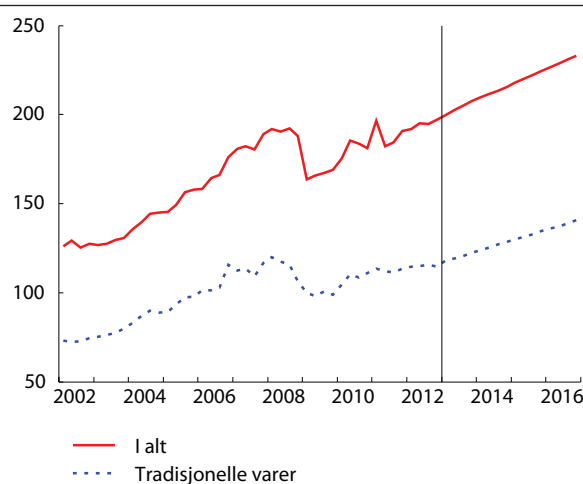
Veksten i tradisjonell eksport har vært moderat de siste tre årene. På årsbasis vokste tradisjonell eksport med 2,6 prosent i 2012, mot nullvekst året før. Volumet av tradisjonell eksport vil neppe endre seg noe særlig fra 2012 til 2013. Vi regner med at den økonomiske veksten hos Norges handelspartnere vil ta seg noe opp i 2014 og en forventet konjunkturoppgang hos våre handelspartnere i 2015 og 2016 vil bidra til økt norsk eksport, både av tradisjonelle varer og tjenester. Vi

Figur 2.9. Eksport. Sesongjustert, mrd. 2010-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.10. Import. Sesongjustert, mrd. 2010-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

regner imidlertid med at eksportveksten fra Norge blir litt lavere enn markedsveksten slik at tapet av markedsandeler fortsetter også fram til 2016.

Eksporten av både olje og gass falt gjennom andre halvår 2012, men en sterk økning i gaseksporten gjennom første halvår i fjor mer enn kompenserte for den reduserte oljeeksporten. Samlet eksport av olje og gass økte med om lag 1 prosent, og bidro til at 2012 ble det første året med økt vareeksport siden 2008. En nedadgående trend i samlet petroleumsutvinning har ellers sørget for avtakende oljeeksport i mange år. Vi regner nå med at eksporten av olje fortsatt vil falle litt, mens gaseksporten øker slik at disse to til sammen holder seg om lag uendret framover.

Etter en sterk gjeninnhenting i 2010 har veksten i eksporten av tjenester avtatt. Veksten har likevel vært høyere enn for tradisjonell vareeksport. Sterk vekst i eksporten av utenriks sjøfartstjenester i 2012 bidro mye til at årsveksten i samlet tjenesteeksport ble vel 3 prosent. Også eksporten av tjenester i tilknytning

Boks 2.4. **Direkte og indirekte importandeler**

Bruken av varer og tjenester kan deles inn i sluttleveringer – det vil si konsum, investeringer og eksport – og produktinnsats, som er en produksjonsfaktor. En del av sluttleveringene dekkes direkte gjennom import, mens resten leveres fra norske produsenter. I norsk produksjon benyttes også importert produktinnsats. Andelen som importert produktinnsats utgjør av en sluttlevering, defineres som den indirekte importandelen. Her inkluderes også importert produktinnsats hos alle underleverandører knyttet til den aktuelle leveransen. Den totale andelen av import i en sluttlevering er dermed høyere enn den direkte andelen. Fordi importandelene er forskjellige, vil en bestemt endring i en av sluttleveringskomponentene medføre ulike impulser mot norsk produksjon.

Importandelene beregnes ved å studere virkningen på importen av den enkelte sluttleveringskomponenten i en statisk kryssløpsmodell. Dette innebærer at man ikke tar med virkninger av endringer i relative priser, ringvirkninger fra endringer i inntekstsoptjening, behov for endret produksjonskapasitet (investeringer) og mulige effekter på renter og valutakurs. Importandelene gjengitt i tabellen er beregnet for 2010, som er det siste året med endelige nasjonalregnskapstall.

Importandeler

Av hovedgruppene av sluttleveringskategorier er det eksport som har den laveste direkte importandelen. Når man også tar med den indirekte importen kommer importandelen for eksport imidlertid nær gjennomsnittet for sluttleveringer. Investeringer har de klart høyeste importandelene, både direkte og totalt.

Det er store forskjeller mellom undergruppene av sluttleveringer. De direkte importandelene for investeringer i form av bygninger og anlegg er beskjedne. De indirekte importandelene er imidlertid relativt høye. For investeringer i øvrige arter – skip, maskiner, boring, oljeplattformer og transportmidler – utgjør den direkte importen om lag en tredjedel, mens den totale importen utgjør over halvparten av disse investeringene. Oppdelt på næringer har investeringer i utenriks sjøfart den høyeste totale importandelen med 69 prosent. I oljevirksomheten ligger importandelen nær gjennomsnittet for investeringene samlet sett, mens investeringene i boliger og andre tjenesteytende næringer ligger lavere.

Drøyt halvparten av sluttleveringene knyttes til konsum. Offentlig konsum, som i stor grad består av lønnskostnader, har klart lavere total importandel enn husholdningene. I husholdningenes konsum er det store variasjoner i importandelene mellom ulike konsumkategorier. Nordmenns konsum i utlandet er naturligvis i sin helhet å regne som direkte import. Kjøp av egne transportmidler og diverse varer skiller seg ut med høye direkte importandeler. Ettersom det produseres svært få biler i Norge kan den totale importandelen for egne transportmidler på 33 prosent oppfattes som overraskende lav. Forklaringen ligger i avansen i forhandlerledet og avgiftsnivået på disse varene. Om lag to tredjedeler

av utgiftene ved bilkjøp er knyttet til avanse og avgifter. Importandelen er høyest for gruppen diverse varer. I denne gruppen finner vi blant annet klær og skotøy, forbruker-elektronikk og møbler. Energivarer produseres i hovedsak i Norge, men til tross for høy oljeproduksjon importeres det betydelig med bensin og diesel. I perioder med lav kraftproduksjon importeres det kraft fra våre naboland. I sum bidrar dette til at 15 prosent av energivarene er importert.

For eksport er det store variasjoner i importandelene. Eksporten av utenriks frakttjenester og tradisjonelle varer har et høyt importinnhold, noe som henger sammen at mye av produktinnsatsen kjøpes utenfor Norge. Eksport av olje og gass skiller seg ut med liten grad av import. Dette kan i stor grad føres tilbake til at en stor del av produksjonsverdien består av petroleumsrente.

Importandeler. 2010

	Andel ¹	Direkte	Indirekte	Totalt
Samlede sluttleveringer ²	0,987	9,6	13,5	23,1
Konsum	0,519	11,4	9,5	20,8
Konsum i husholdn. og ideelle org. ³	0,342	17,2	9,5	26,7
Nærings- og nytelsesmidler	0,056	12,0	13,4	25,4
Energivarer mm.	0,026	9,8	5,2	15,0
Egne transportmidler	0,013	29,4	3,9	33,3
Div. varer	0,070	33,8	9,1	42,9
Bolig	0,055	0,1	5,9	6,0
Andre tjenester	0,111	1,9	15,0	16,9
Nordmenns konsum i utlandet	0,020	100,0	0,0	100,0
Offentlig konsum	0,177	0,1	9,4	9,5
Nyinvesteringer	0,153	20,1	15,7	35,8
Etter art:				
Bygninger og anlegg	0,065	1,1	20,5	21,6
Skip	0,007	55,6	14,4	70,0
Øvrige arter	0,074	33,3	11,7	45,0
Etter næring:				
Fastlands-Norge	0,107	15,7	17,0	32,7
Industri	0,006	29,8	3,5	33,3
Andre vareproduserende næringer	0,011	26,9	10,5	37,4
Off. forvaltning	0,026	10,1	19,4	29,5
Boliger	0,031	1,1	20,5	21,6
Andre tjenesteytende næringer	0,033	27,1	11,6	38,7
Utvinning og rørtransport	0,040	22,2	12,5	34,7
Utenriks sjøfart	0,005	55,0	14,4	69,4
Eksport	0,315	1,7	19,1	20,8
Trad. varer	0,104	3,1	29,2	32,3
Olje og gass	0,152	0,0	8,5	8,5
Andre varer	0,002	0,0	28,7	28,7
Utenriks sjøfart mm.	0,026	0,0	35,2	35,2
Andre tjenester	0,032	6,9	13,2	20,1

¹ Kolonne 1 summeres ikke til 1 fordi lagerendringer er utelatt.

² Andel av sluttleveransenes verdi.

³ Husholdningenes konsum er regnet inklusiv korreksjonspostene nordmenns konsum i utlandet. Salg av brukt realkapital er tatt bort fra eksporten.

til olje- og gassutvikling, samt tekniske, juridiske og forretningsmessige tjenester synes å være konkurransedyktig og mindre følsom for svake internasjonale konjunkturer.

Norsk økonomi og etterspørsel har de senere årene utviklet seg betydelig bedre enn hos våre viktigste handelspartnere, og den norske importveksten har holdt seg bedre oppe enn eksportveksten. Etter en kraftig gjeninnhenting gjennom 2009 og 2010 avtok importveksten til under 4 prosent både i 2011 og 2012. Tradisjonell vareimport vokste særlig svakt i 2012. Importveksten ventes å øke noe i takt med veksten i innenlandsk etterspørsel framover. Svake internasjonale konjunkturer og en stadig sterkere krone, som også bidrar til den økende importen fra lavprisland, har dempet utviklingen i importprisene de senere årene. Vi venter at den svake utviklingen fortsetter i et par år til før en internasjonal konjunkturoppgang stimulerer prisveksten.

Handelsoverskuddet har økt kraftig etter fallet i 2009, i takt med oljeprisen, og var i 2012 på hele 385 milliarder kroner. Rente- og stønadsbalansen overfor utlandet begynte å vise overskudd fra og med 2010, godt hjulpet av utbytte fra et stadig økende oljefond. I 2012 ble overskuddet på rente- og stønadsbalansen 29 milliarder kroner. Dermed var overskuddet på driftsbalansen vel 414 milliarder kroner, noe som utgjør vel 14 prosent av samlet BNP i 2012. Redusert nettoeksport og oljeprisedgang ventes å redusere handelsoverskuddet de nærmeste årene. Vi regner derfor med at overskuddet på driftsbalansen som andel av BNP vil kunne falle til 7 prosent i 2016.

2.8. Produksjonsutviklingen

Aktivitetsveksten i norsk økonomi falt merkbart mot slutten av fjoråret etter knappe to år med konjunkturoppgang. BNP Fastlands-Norge økte i 4. kvartal 2012 med bare 1,3 prosent regnet som årlig rate, mot 3,4 prosent kvartalet før. Den høye veksten gjennom 2011 og i de tre første kvartalene av 2012 bidro til at veksten i BNP Fastlands-Norge på årsbasis likevel kom opp i 3,5 prosent i 2012, som er den høyeste veksten siden før finanskrisen.

Gjennom 2012 var det klare forskjeller i aktivitetsutviklingen mellom næringene. I 4. kvartal var det nedgang i industri og i annen vareproduksjon, men kraftig vekst i markedsrettet tjenesteproduksjon. Aktivitetsveksten i offentlig forvaltning var på samme nivå som for fastlandsøkonomien samlet.

Veksten i bruttoproduktet i offentlig forvaltning på 1,8 prosent var den laveste blant hovedgruppene av næringer i 2012. I industrien økte bruttoproduktet med 2,5 prosent. Bruttoproduktet i markedsrettet tjenesteyting inkludert bolig står for mer enn halvparten av produksjonen i fastlandsøkonomien, og steg med 3,3 prosent. Annen vareproduksjon økte med hele 9,3 prosent.

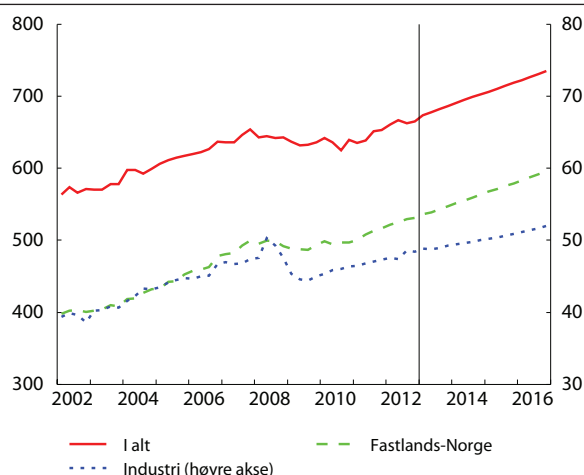
Bak den kraftige økningen i annen vareproduksjon ligger sterk vekst i tre næringer, fiskeoppdrett, bygg og anlegg og kraftforsyning. Den sterke veksten i kraftforsyning kan tilskrives tilfældigheter knyttet til nedbør og bidro med hele 0,3 prosentpoeng til BNP-veksten i Fastlands-Norge. Sterk vekst innen fiskeoppdrett er derimot i stor grad en fortsettelse av en trend som har vart lenge. Bygg og anlegg, som utgjør mer enn halvparten av annen vareproduksjon, er i motsetning til de to andre en næring hvor aktivitetsnivået er meget konjunkturfølsomt. Bruttoproduktet økte med 7,4 prosent i 2012, hovedsakelig drevet av en klar økning i boligbyggingen, men også i andre deler av økonomien har investeringene i bygg og anlegg økt. Svært mye av veksten i bygg og anlegg kom imidlertid mot slutten av 2011 og i første halvdel av 2012, mens det var små endringer i aktivitetsnivået gjennom andre halvår i fjor.

Bruttoproduktet i industrien har gjennom de to siste årene økt ganske beskjedent, med unntak av 3. kvartal i fjor da veksten var meget sterk. Dette ble i noen grad reversert i 4. kvartal. Det er imidlertid svært ulik utvikling mellom forskjellige deler av industrien. Gjennom 2012 var det en klar aktivitetsvekst i næringsmiddelindustrien, og i næringer som leverer mye direkte og indirekte til petroleumsnæringen som verft, verksteder og produsenter av metallvarer. I andre tradisjonelle utekonkurrerende industrinæringer, som kraftkrevende industri, har aktiviteten stort sett falt gjennom 2012 og fallet har tildels vært kraftig.

Også innen fastlandsbasert markedsrettet tjenesteyting er det store forskjeller i aktivitetsutvikling mellom næringene gjennom 2012. Veksten var svak innen transport og distribusjon. Varehandelen var i en mellomstilling, med en vekst på årsbasis i 2012 på 2,6 prosent, men med et lite fall i 4. kvartal. Innen overnatting og servering var det en sterk vekst gjennom andre halvår, etter en flat utvikling i første halvår. I faglig og forretningsmessig tjenesteyting økte bruttoproduktet med nær 7 prosent på årsbasis i 2012, etter markert vekst gjennom hele året. Også i finansiering og forsikring var det en klar vekst gjennom 2012.

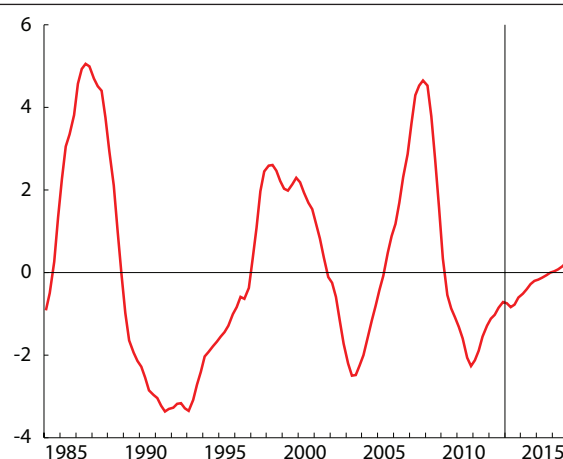
Etter syv år med fall var bruttoproduktet i utvinningsnæringen i 2012 på samme nivå som i 2011. I tjenester tilknyttet utvinning, som nasjonalregnskapet også plasserer utenfor Fastlands-Norge, var det i likhet med året før en markert økning. Det var en spesielt kraftig vekst i andre halvår i fjor, og på årsbasis ble veksten i 2012 over 11 prosent. Bruttoproduktet i næringen tilsvarer 3 prosent av BNP Fastlands-Norge. Bruttoproduktet i utenriks sjøfart er vesentlig mindre, men økte i fjor med vel 9 prosent. Ettersom bruttoproduktet i utvinningsnæringen tilsvarer om lag en tredjedel av BNP Fastlands-Norge, bidrar stillstanden der til at BNP samlet steg med 3,2 prosent i 2012, som er 0,3 prosentpoeng mindre enn for BNP Fastlands-Norge.

Figur 2.11. Bruttonasjonalprodukt. Sesongjustert, mrd. 2010-kr., kvartal

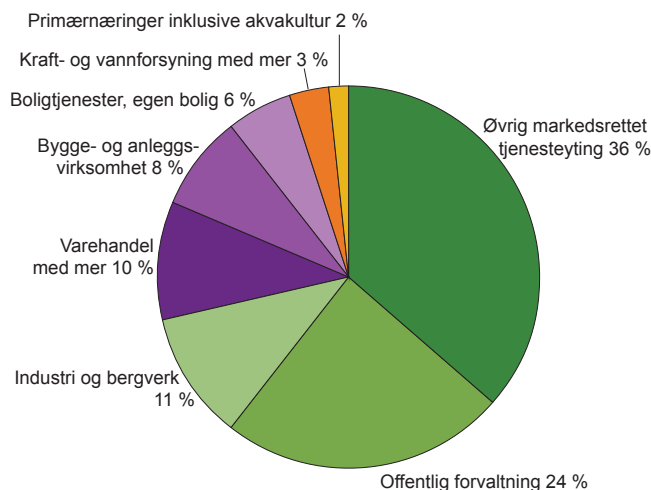
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.12. BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.13. BNP Fastlands-Norge fordelt på næringer, 2012. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vi regner med at veksten i BNP Fastlands-Norge uten-om kraftforsyning vil ligge noe over trendveksten gjennom 2013. Veksten i konsum og investeringer i fastlandsnæringer antas å ta seg litt opp, mens den høye veksten i etterspørselen fra oljevirksomheten trolig vil reduseres litt i år. Svakere internasjonale konjunkturer sammen med svekket kostnadsmessig konkurranseevne vil virke dempende på aktiviteten i eksportorientert virksomhet. Næringer som primært leverer til hjemmemarkedet kan da ligge an til en liknende aktivitetsvekst i 2013 som gjennom 2012. Veksten i eksportorienterte næringer kan derimot tenkes å gå ytterligere ned. I 2014 regner vi med at konsumet vil ta seg ytterligere noe opp samtidig som at den internasjonale veksten også øker noe. Konjunkturoppgangen forventes da å ta seg litt opp etter en svak underliggende oppgang gjennom 2013.

Moderat vekst i etterspørselen fra petroleumsnæringen etter 2014, og avdempet innenlandsk etterspørsel, blant annet som følge av økte renter, bidrar ifølge

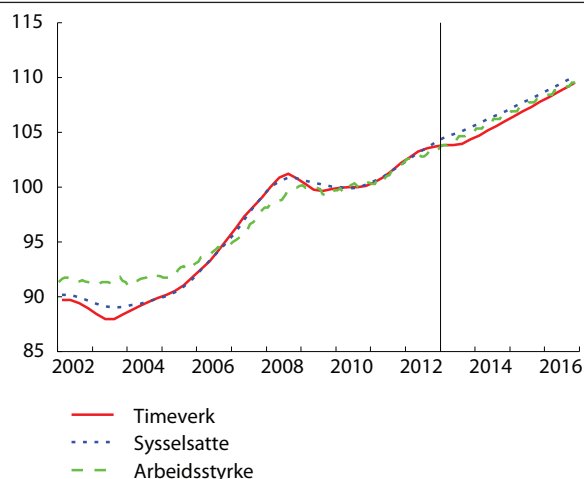
beregningene til at også fortsettelsen av konjunkturoppgangen blir beskjedent. Impulsene fra den økte internasjonale veksten dempes også som følge av det høye norske kostnadsnivået. Veksten i BNP Fastlands-Norge ligger derfor an til å flate ut omtrent på trendvekst i 2015 og 2016 på et om lag konjunkturnøytralt nivå.

2.9. Arbeidsmarkedet

Sysselsettingen har økt siden andre halvår 2010. Samlet var sysselsettingsveksten 2,2 prosent i 2012. Veksten var noe svakere i andre halvår og ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) falt sysselsettingen fra perioden august til oktober i 2012 med 11 000 personer til perioden fra november 2012 til januar 2013. Sammenlignet med sysselsettingsveksten i oppgangskonjunktoren forut for finanskrisen var veksten i 2012 beskjedent, og den sterke befolkningsveksten innebærer at veksten i sysselsettingen som andel av befolkningen mellom 15 og 74 år er om lag uendret.

I forrige oppgangskonjunktur var sysselsettingsveksten bredt basert. I den inneværende oppgangskonjunkturen, som til sammenligning er svært moderat, har derimot sysselsettingsutviklingen variert mellom næringene. Bygge- og anleggsvirksomheten, annen tjenesteyting, samt utvinning og tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass har hatt sterk sysselsettingsvekst de siste to årene. Etter et fall i industrisysselsettingen i 2011 økte sysselsettingen i 2012, om enn svakt. Næringsmiddelindustri, verftsindustri og annen transportmiddelindustri, produksjon av metaller og metallvarer, samt reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr, bidro alle til sysselsettingsveksten. Det var imidlertid bare sistnevnte næring som også hadde sysselsettingsvekst i 2011. Sysselsettingen i varehandel økte med om lag 1 prosent i både 2011 og 2012, og bidro dermed til å trekke ned gjennomsnittlig sysselsettingsvekst. Også sysselsettingen i offentlig forvaltning vokste noe mindre enn gjennomsnittet.

Figur 2.14. **Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk.**
Sesongjusterte og glattede indekser, 2010=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Sysselsettingen økte med 0,3 prosent i 4. kvartal i fjor ifølge KNR, som dekker en større del av økonomien enn AKU. Oppgangen i sysselsettingen fortsatte i bygg og anlegg, mens sysselsettingen i varehandelen falt svakt. Med unntak av sysselsettingen i produksjon av metallvarer mv., reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr, samt i tekstilindustrien, falt sysselsettingen innen alle industrinæringene.

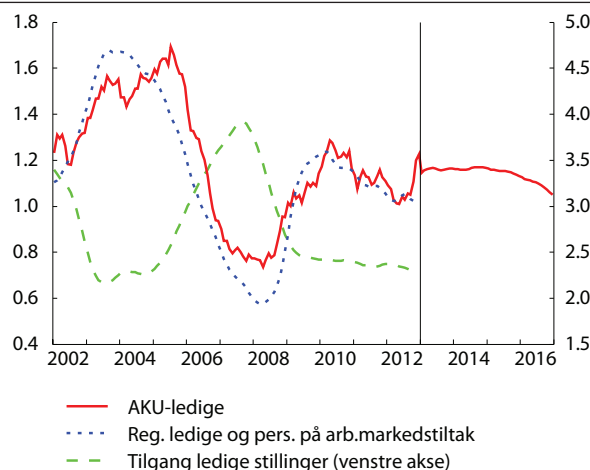
Gjennomsnittlig vekst i utførte timeverk i Fastlands-Norge var på nivå med veksten i sysselsettingen i 2012. Det var én arbeidsdag mindre i 2012 sammenlignet med 2011, og dette bidrar til å trekke ned utførte timeverk per sysselsatt. Reduksjon i både sykefravær og permitteringer, registrert av Arbeids- og velferdsetaten, trekker opp utførte timeverk. På den andre siden gikk overtidbruken ned i flere næringer og den omfattende streiken i forbindelse med fjorårets lønnsoppgjør bidrar til å trekke ned utførte timeverk.

Ledighetsraten økte i kjølvannet av finanskrisen og nådde en topp på 3,6 prosent i 4. kvartal 2010 ifølge AKU. Arbeidsledigheten har deretter stort sett falt, og holdt seg relativt stabil rundt gjennomsnittet for 2012 på 3,2 prosent. AKU-ledigheten økte imidlertid mot slutten av fjoråret og er i perioden fra november til januar i gjennomsnitt 3,6 prosent.

Ved utgangen av februar 2013 er knapt 81 000 personer enten på tiltak eller registrerte ledige hos Arbeids- og velferdsetaten. Nivået er litt høyere enn i januar, men lavere enn i desember. Det er en økning i antall registrerte ledige og om lag uendret antall personer på ordinære arbeidsmarkedstiltak.

Arbeids- og velferdsetaten regner arbeidsledige med en varighet på 26 uker eller lengre som langtidsledige. Hittil i år er det små endringer i antall langtidsledige. I både januar og februar var det en svak økning i antall arbeidssøkere med varighet mellom 26 og 77 uker, mens vi ser en nedgang for de som har søkt jobb i

Figur 2.15. **Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger.**
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

Kilde: Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå.

lengre tid enn dette. De langtidsledige utgjorde om lag 40 prosent av de arbeidsledige i februar 2013.

Utviklingen i arbeidsstyrken i prosent av befolkningen påvirkes av utviklingen i demografiske forhold, som endringer i befolkningens størrelse og sammensetning (inkludert innvandring), men også av atferdsendringer. Etter et fall i yrkesdeltakelsen fra 73,9 prosent i 2008 til 71,4 prosent i 2011, var det en svak økning i yrkesdeltakelsen i fjor. Økningen må ses i sammenheng med en kraftig sysselsettingsøkning blant arbeidstakere i alderen 15-24 år. Dette er en konjunkturfølsom yrkesgruppe som også hadde det største fallet i yrkesdeltakelsen i etterkant av finanskrisen. Yrkesdeltakelsen økte også for personer i alderen 60-64 år og for menn i alderen 55-59 år, mens yrkesdeltakelsen var uendret eller falt for de andre aldersgruppene. Siden begynnelsen av 2000 er det en underliggende trendmessig vekst i sysselsettingen blant eldre. Det er også en underliggende vekst i kvinners yrkesdeltakelse.

Statistikken for ledige stillinger etter næring viser at antall ledige stillinger gikk ned i de tre siste kvartalene i fjor sammenlignet med samme periode året før. Innen bygge- og anleggsvirksomheten var det en nedgang i utlyste stillinger i 2012 og antallet ledige stillinger var lavere i 4. kvartal 2012 enn i 4. kvartal 2011. Innen varehandel er det en nedgang i antallet ledige stillinger, men antallet er uendret fra 4. kvartal 2011 til 4. kvartal 2012. Hittil i år viser statistikken fra Arbeids- og velferdsetaten også at ledige stillinger innen yrkene butikk- og salgsarbeid, reiseliv og transport, samt at serviceyrker og annet arbeid er redusert. Den svake internasjonale utviklingen tyder også på at konkurranseutsatte næringer vil ha svak sysselsettingsutvikling framover. Vi anslår at samlet sysselsetting vil vokse med 1,5 prosent i 2013 og at veksten faller til 1,4 prosent neste år og holder seg på dette nivået ut prognoseperioden. Dersom man justerer for veksten inn i året, er anslått vekst i 2013 på nivå med veksten i 2012.

Boks 2.5. **Innvandringens betydning for virkemåten til norsk økonomi**

Etter EØS-utvidelsen i 2004 fikk vi en betydelig økning i arbeidsinnvandringen til Norge. I denne boksen forsøker vi å illustrere noen effekter arbeidsinnvandring kan ha på økonomiens virkemåte gjennom stiliserte beregninger der investeringene i offentlig forvaltning øker tilsvarende 1 prosent av BNP Fastlands-Norge i alle år.

Virkningsberegningene er lagd ved hjelp av to versjoner av SSBs makroøkonomiske modell KVARTS. I den ene modellversjonen påvirker nivået på arbeidsledigheten i Norge innvandringen. I den andre modellversjonen er innvandringen upåvirket av endringer i norsk økonomi. Høyere offentlige investeringer fører uansett til økt etterspørsel etter arbeidskraft. Dermed øker presset i arbeidsmarkedet og arbeidsledigheten reduseres. Høyere sysselsetting og lønn fører til at etterspørselen fra husholdningene øker, og det økte innenlandske aktivitetsnivået bidrar også til at næringsinvesteringene blir høyere. Fra og med det andre året øker BNP Fastlands-Norge mer enn den initiale impulsen.

I beregningen der arbeidsinnvandringen responderer, fører den reduserte arbeidsledigheten til økt innvandring. Friere arbeidsinnvandring innebærer isolert sett at det norske arbeidsmarkedet er mindre begrensende for arbeidsgiverens muligheter til å skaffe arbeidskraft. Det svekker isolert sett arbeidstakernes forhandlingsstyrke, og lønningene blir lavere sammenlignet med situasjonen der innvandringen er uendret, se figur 1. I næringene med et stort innslag av arbeidsinnvandrere som bygg og anlegg, hotell og restaurant, og varehandel (markedsrettet tjenesteyting i figuren) vil disse lønnsdempende effektene være spesielt sterke når innvandringen øker.

Med arbeidsinnvandringsrespons øker arbeidstilbudet noe mer enn når arbeidsinnvandringen er upåvirket, jf. figur 2. Arbeidsinnvandringens direkte lønnsdempende effekt øker

sysselsettingen så mye at ledigheten reduseres. Og lavere ledighet bidrar til å løfte yrkesfrekvensene ytterligere.

Utviklingen i lønninger og sysselsetting påvirker husholdningenes inntekter, se tabell 1 og 2. Med økt arbeidsinnvandring blir altså lønnsveksten lavere, men sysselsettingen høyere enn i tilfellet med uendret arbeidsinnvandring. Prisene stiger riktignok mindre når innvandringen øker, men ikke tilstrekkelig til å hindre at veksten i disponibel realinntekt til husholdningene blir lavere enn i tilfellet uten innvandringsrespons. Det fører til at husholdningenes konsum øker mindre. Den lavere prisveksten fører også til høyere realrente når arbeidsinnvandringen øker. En svakere økning i den disponible inntekten og høyere realrente i tilfellet med innvandringsrespons gir dermed lavere boligpriser og boliginvesteringer til tross for at befolkningen er større.

Sammen med mindre økning i lønninger bidrar høyere realrente til relativt mer bruk av arbeidskraft i produksjonen på bekostning av andre innsatsfaktorer. Dermed øker næringsinvesteringene mindre i tilfellet med respons i innvandringen. Dette bidrar også til at arbeidsproduktiviteten øker mindre enn om arbeidsinnvandringen forble upåvirket av de økte offentlige investeringene. Mindre økning i lønna innebærer at lønnsomheten i bedriftene bedres slik at lønnsandelene blir lavere når innvandringen øker. Samlet er effekten av økte offentlige investeringer på innenlandsk etterspørsel mindre når innvandringen til Norge tillates å øke.

Beregningene viser at utenlandske arbeidstakere i liten grad fortrenger innenlandske arbeidstakere og at arbeidsledigheten går mer ned ved økt offentlig investeringsetterpørsel.

I disse simuleringene har vi ikke tatt hensyn til at rente og valutakurs vil respondere på lavere lønnsvekst, men resultatene endres i liten grad kvalitativt å ta hensyn til dette.

Tabell 1. **Effekter på makroøkonomiske hovedstørrelser av høyere offentlige investeringer. Innvandringsrespons. Avvik i prosent fra referansebanen dersom ikke annet framgår**

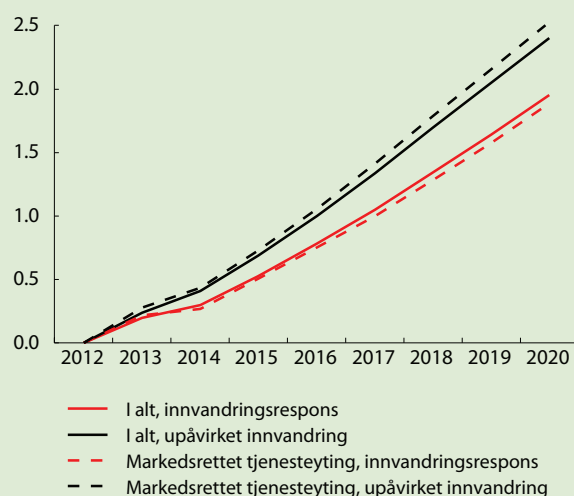
	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5	År 6	År 7	År 8
Årslønn	0,2	0,3	0,5	0,8	1,0	1,3	1,6	2,0
Sysselsetting	0,3	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
KPI	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4
Ledighetsrate, prosentpoeng	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Boligpris	0,0	0,1	0,5	1,0	1,6	2,2	2,7	3,2
BNP Fastlands-Norge	0,8	1,0	1,1	1,2	1,3	1,3	1,4	1,4
Investeringer Fastlands-Norge	0,4	1,3	1,9	2,1	1,9	1,8	1,8	1,9
Befolkning, tusen personer	0,3	1,3	1,9	2,4	3,4	4,2	4,9	5,5

Tabell 2. **Effekter på makroøkonomiske hovedstørrelser av høyere offentlige investeringer. Upåvirket innvandring. Avvik i prosent fra referansebanen dersom ikke annet framgår**

	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5	År 6	År 7	År 8
Årslønn	0,2	0,4	0,7	1,0	1,3	1,7	2,0	2,4
Sysselsetting	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
KPI	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5
Ledighetsrate, prosentpoeng	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Boligpris	0,0	0,2	0,6	1,2	1,8	2,5	3,1	3,8
BNP Fastlands-Norge	0,8	1,0	1,1	1,2	1,3	1,4	1,4	1,5
Investeringer Fastlands-Norge	0,4	1,3	1,9	2,2	2,0	1,9	2,0	2,2

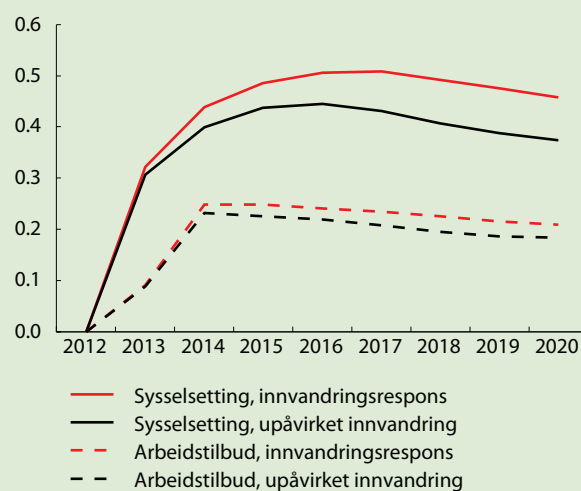
Boks 2.5. forts.

Figur 1. Effekter på årslønn av høyere offentlige investeringer. Avvik fra referansebanen i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Effekter på sysselsetting og arbeidstilbud av høyere offentlige investeringer. Avvik fra referansebanen i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Norske og internasjonale forhold tilsier en betydelig arbeidsinnvandring også framover. Det innebærer at arbeidsstyrken fortsetter å vokse om lag som sysselsettingen de to neste årene. Vi anslår at AKU-ledigheten stiger til 3,4 prosent i år og at den holder seg nær dette nivået ut prognoseperioden.

2.10. Lønn

Ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapet er veksten i påløpt årslønn fra 2011 til 2012 4,0 prosent. Dette er på linje med årslønnsveksten de tre foregående årene som har ligget mellom 3,7 og 4,2 prosent. På grunn av en svært lav prisvekst ble imidlertid reallønnsveksten hele 3,1 prosent i 2012. Så høy har ikke reallønnsveksten vært siden 2007, da reallønna økte med hele 4,1 prosent.

Nasjonalregnskapet publiserer nå også årslønnsvekst fordelt på næringer. Statistikken viser at veksten i påløpt årslønn i industrien var 4,3 prosent i fjor, som er høyere enn i både 2010 og 2011. Med 4,2 prosent var lønnsveksten også i offentlig forvaltning høyere enn gjennomsnittet. I enkelte tjenestenæringer med en forholdsvis stor andel høyt utdannet arbeidskraft var lønnsveksten også høy i fjor. Ansatte i informasjon og kommunikasjon hadde en årslønnsvekst på 5,3 prosent, mens økningen for ansatte i faglig, vitenskaplig og teknisk tjenesteyting var 4,8 prosent.

I andre deler av økonomien var lønnsveksten lavere. I varehandel og i transport og lagring vokste årslønna med 3,3 prosent, mens ansatte i overnattings- og serveringsvirksomhet hadde en årslønnsvekst på 3,2 prosent. I bygg og anlegg vokste årslønna med 3,4 prosent. Utviklingen i påløpt årslønn fordelt på næringer viser at det ikke er noe nytt fenomen at lønnsveksten

Tabell 2.4. Gjennomsnittlig lønn for økonomien samlet. Vekst fra året før i prosent, forskjeller i vekst og anslag på bidrag i prosentpoeng

	2009	2010	2011	2012
Lønn per utførte timeverk	5,0	3,1	4,1	3,9
Årslønn, påløpt	4,2	3,7	4,2	4,0
Differanse	0,8	-0,6	-0,1	-0,1

Anslått bidrag til differansen fra endringer i:

Antall virkedager	0,4	-0,4	0,0	0,4
Sykefravær	0,2	-0,2	-0,1	-0,2
Overtid	0,0	0,0	0,0	-0,3
Avtalt ukentlig arbeidstid for heltidsjobber	0,1	0,0	0,0	0,0
Naturallønn	0,1	-0,1	0,0	0,0

Lønnskostnader per utførte timeverk	4,9	2,6	4,5	4,5
Lønn per utførte timeverk	5,0	3,1	4,1	3,9
Differanse	-0,1	-0,5	0,4	0,6

Anslått bidrag til differansen fra endringer i:

Pensjonskostnader	-0,1	-0,5	0,4	0,5
Arbeidsgiveravgift	0,0	0,0	0,0	0,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

er klart svakere i en del tradisjonelle tjenestenæringer hvor utdanningsnivået er lavt eller innslaget av utenlandsk arbeidskraft er høyt. I årene 2009-2012 har årslønnsveksten både i varehandelen og i overnattings- og serveringsvirksomheten gjennomsnittlig vært 3,3 prosent. Til sammenlikning vokste industrilønna gjennomsnittlig med 4,1 prosent, om lag som gjennomsnittlig årslønnsvekst.

Tabell 2.5. Lønn. Prosentvis vekst fra året før

	Årslønn, påløpt			Lønn per timeverk			Lønnskostnad per timeverk		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
I alt	3,7	4,2	4,0	3,1	4,1	3,9	2,6	4,5	4,5
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	3,6	5,6	5,0	2,0	4,9	5,1	1,5	5,1	6,4
Fastlands-Norge	3,7	4,1	3,9	3,1	4,0	3,8	2,7	4,4	4,4
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	3,6	4,1	3,8	2,8	4,0	3,8	2,3	4,0	4,0
Vareproduserende næringer	3,4	3,6	3,9	2,7	3,5	4,1	2,3	3,5	4,1
Industri og bergverksdrift	3,9	3,9	4,2	3,1	3,8	4,3	2,2	3,8	4,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,7	3,0	3,4	2,1	2,7	3,7	2,9	2,7	3,7
Annen vareproduksjonen	3,6	5,3	4,7	3,0	5,4	4,9	1,5	5,4	5,0
Tjenesteytende næringer	3,6	4,3	3,7	2,9	4,2	3,7	2,2	4,2	4,0
Varehandel og reparasjon av motorvogner	3,2	3,5	3,3	2,6	3,2	3,0	2,3	3,2	3,0
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,7	2,8	3,2	2,8	2,7	2,9	3,1	2,7	2,9
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	6,7	6,6	1,1	5,8	6,6	1,6	3,5	6,6	3,6
Annen tjenesteyting	3,5	4,6	4,2	2,8	4,5	4,4	2,1	4,5	4,5
Offentlig forvaltningsvirksomhet	4,0	4,1	4,2	3,7	4,1	3,9	3,4	5,4	5,2
Statsforvaltningen	4,4	4,1	4,0	3,9	4,1	4,1	3,9	5,6	4,5
Kommuneforvaltningen	3,7	4,1	4,4	3,5	4,1	3,8	3,0	5,3	5,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Årslønna omfatter i tillegg til fastlønn også etterbetalinger, feriepengetillegg, bonus og uregelmessige tillegg, mens blant annet overtidslønn og naturallønn ikke er inkludert. Dette er imidlertid inkludert i utbetalt lønn og vil påvirke utviklingen i lønn per utførte timeverk. Utviklingen i lønn per utførte timeverk vil også påvirkes av endringer i utførte timeverk som følge av for eksempel endringer i overtid, fravær og kalendermessige forhold (bevegelige helligdager og skuddår). Målt i lønn per timeverk var lønnsveksten 0,1 prosentpoeng lavere enn årslønnsveksten i 2012, se tabell 2.4 og 2.5. Mens en virkedag mindre enn i 2011 bidro til å trekke opp samlet lønnsvekst per time med 0,4 prosentpoeng, bidro redusert sykefravær og overtid til å trekke ned lønnsveksten målt per time med 0,5 prosentpoeng i forhold til utviklingen i påløpt årslønn. De siste tre årene har årslønnsveksten vært lavere enn veksten i lønn per time, noe som blant annet skyldes at sykefraværet gradvis er redusert.

Arbeidsgivernes lønnskostnader per time avviker fra lønn per time ved at også arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier er med. Veksten i lønnskostnader per time var klart høyere enn veksten i lønn per time både i 2011 og 2012. Dette skyldes blant annet at pensjonskostnadene har økt mye i offentlig forvaltning, som sysselsetter en stor andel av norske lønnsinntakere. Også i finansierings- og forsikringsvirksomheten og i oljevirksomheten var veksten i lønnskostnader per time klart høyere enn veksten i lønn per time. Det betales arbeidsgiveravgift også på innbetalinger til pensjonsordninger, noe som bidro til å trekke arbeidsgiveravgiften og lønnskostnadene per time ytterligere opp i 2012.

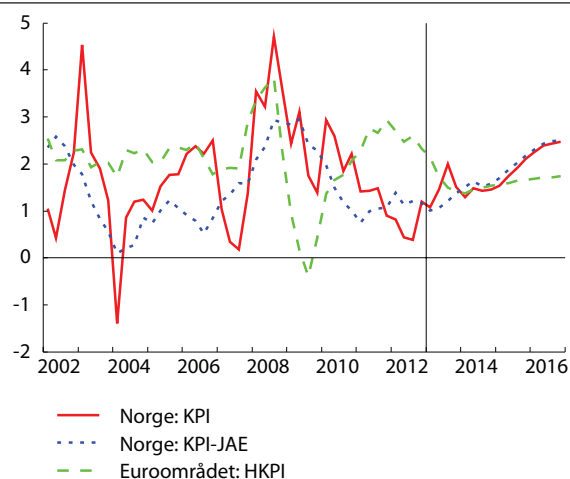
Frontfaget i industrien forhandler først og setter ramme for oppgjørene. Utviklingen i industrilønna er derfor viktig for samlet årslønnsvekst. Teknisk beregningsutvalg (TBU) har anslått at både arbeiderne og funksjonærene i NHO-bedrifter i industrien hadde en vekst i gjennomsnittlig årslønn på 4 prosent i 2012.

Vanligvis er lønnsveksten høyere for funksjonærene, som mottar all lønnsvekst i form av glidning. De hadde også 0,5 prosentpoeng høyere overheng inn i 2012 enn arbeidergruppene. Lønnsutviklingen gjennom 2012 var dermed klart svakere for funksjonærene enn for arbeiderne, og glidningen på 2,2 prosent var det laveste siden 2004. Trolig slår endringer i konjunkturbildet raskere ut i endret lønnsvekst hos funksjonærene, og den lave glidningen kan tyde på at en del eksportbedrifter sliter med lønnsomheten etter flere år med relativt høy lønnsvekst, kronestyrking og svake etterspørselsimpulser. Det er også tegn til at arbeidsmarkedet har blitt mindre stramt i det siste. Ledigheten ligger an til å øke fra 2012 til 2013, noe som taler for lavere lønnsvekst. Den økte ledigheten gjør samtidig at vi ser for oss litt lavere arbeidsinnvandring til Norge både i år og neste år. Våre analyser viser at det isolert sett trekker lønnsveksten litt opp.

Den internasjonale nedgangskonjunktoren vil trolig fortsette i år og det legges til grunn at Norges handelspartnere samlet sett er i lavkonjunktur i hele prognoseperioden. Dette gjør at både eksporten og eksportprisene vokser beskjedent, særlig i år. Både i år og neste år antar vi at den norske krona styrker seg ytterligere. Dette er faktorer som svekker lønnsomheten til norsk eksportrettet industri, og de vil sannsynligvis prege lønnsoppgjørene framover. Lønnsveksten utenfor industrien vil trolig i stor grad følge utviklingen i industrien, slik at lønnsveksten for hele økonomien blir noe lavere i år og neste år, enn i 2012.

Med en internasjonal konjunkturoppgang i 2015 og 2016 ser vi for oss litt høyere lønnsomhet i den utekonkurrerende delen av industrien. Da kan lønnsveksten øke igjen. Økt inflasjon bidrar også til å trekke lønnsveksten opp, særlig i 2016. Impulsene fra petroleumsnæringen, som har bidratt til at inntjeningen til leverandørindustrien har vært god, er på den andre siden svakere. Det kan bidra til å utjevne litt av

Figur 2.16. Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

forskjellene i evne til lønnsvekst vi har sett i de siste årene mellom bedrifter i og utenfor leverandørindustrien. Våre prognoser innebærer fallende lønnsandeler, men norske lønsmottakere får likevel økt kjøpekraft. Reallønnsveksten anslås å ligge mellom 2 og 2,5 prosent i hele prognoseperioden.

2.11. Prisstigning

Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) økte med 1,2 prosent fra 2011 til 2012. Den underliggende prisstigningen har vært svært lav siden sommeren 2010, og 12-månedersveksten i KPI-JAE lå gjennom hele 2012 relativt stabilt rundt årsgjennomsnittet.

Konsumprisindeksen (KPI) steg bare med 0,8 prosent fra 2011 til 2012. Lave elektrisitetspriser var hovedårsaken til at veksten i KPI endte klart under KPI-JAE. Fjorårets nedbørmengder bidro til høy fyllingsgrad i vannmagasinene. Dette førte til økt kraftproduksjon og lave strømpriser for forbrukerne. KPI justert for reelle avgiftsendringer (KPI-JA) steg med 0,6 prosent i 2012. Reelle avgiftsøkninger trakk dermed KPI opp med 0,2 prosentpoeng. En økning i merverdiavgiften på matvarer og alkoholfrie drikkevarer fra 14 til 15 prosent bidro med halvparten av dette.

Tabell 2.6 viser veksten i KPI inndelt etter hovedgrupper. Blant konsumvarer som trakk KPI-veksten opp i 2012 var nærings- og nytelsesmidler utenom matvarer med en samlet prisvekst på over 3 prosent. Økte råoljepriser bidro til at prisene på drivstoff og smøremidler, som er en underkomponent til transport, steg med nær 5 prosent. Økte drivstoffpriser var trolig også en medvirkende årsak til en betydelig økning i prisene for passasjertransport med fly og på vei. Andre viktige bidragsyttere til å trekke opp den gjennomsnittlige prisveksten i 2012 var betalt og beregnet husleie som økte med henholdsvis 1,9 og 1,7 prosent.

Tabell 2.6. Konsumprisindeksen. Varer og tjenester etter konsumgruppe

	Vekt ¹	Endring i prosent fra året før			
		2010	2011	2012	jan.13
Totalt	1 000	2,5	1,2	0,8	1,3
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	131,7	0,2	-0,1	1,2	0,0
Alkoholholdige og tobakk	41,4	3,5	6,4	3,2	3,1
Klær og skotøy	53,7	-4,0	-3,0	-1,3	-1,3
Bolig, lys og brensel	222,2	5,3	0,9	-1,8	2,8
Herav: Elektrisitet, fyringsoljer oa. brens.	42,0	18,8	-4,0	-17,5	5,9
Møbler og husholdningsart.	58,4	-0,4	-0,6	0,1	-0,8
Helsepleie	28,9	2,6	2,3	3,0	2,2
Transport	148,6	2,1	2,4	2,5	1,9
Post- og teletjenester	26,7	-2,2	-1,8	-5,9	-6,5
Kultur og fritid	127,2	2,2	-0,1	0,3	0,7
Utdanning	3,0	2,9	2,9	5,4	8,8
Hotell- og restauranttjenester	51,8	3,0	2,9	3,2	3,4
Andre varer og tjenester	106,5	3,2	2,8	3,3	2,0

¹ Vektene gjelder fra januar 2013 til desember 2013.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7. Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE), etter leveringssektor

	Vekt ¹	Endring i prosent fra året før			
		2010	2011	2012	jan.13
Totalt	1 000	1,4	0,9	1,2	1,2
Jordbruksvarer	63,3	-0,3	-2,3	0,0	1,0
Fiskevarer	12,6	0,0	3,7	0,9	-0,2
Andre norskproduserte konsumvarer	102,6	2,1	2,1	1,6	1,8
Importerte konsumvarer	317,7	-0,7	-0,8	-0,7	-0,6
Husleie inkl. fritidsbolig	195,1	2,8	2,1	1,8	2,1
Andre tjenester	308,7	2,8	2,0	2,7	2,0
- med arbeidslønn som dominerende prisfaktor	68,3	4,1	3,8	3,1	3,3
- også med andre viktige priskomponenter	240,4	2,3	1,4	2,5	1,8

¹ Vektene gjelder fra januar 2013 til desember 2013.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tjenestegruppene hadde samlet sett prisvekst i 2012, men prisene for teletjenester falt og fortsetter den nedadgående trenden vi har sett siden 1990. Prisene på hotelltjenester falt med i overkant av 4 prosent i 2012 etter en mindre prisnedgang året før. Nedgangen kan skyldes den sterke veksten i antall gjesterom i bransjen de siste årene og bruk av priser som virkemiddel i konkurransen om markedsandeler. Prisen på restauranttjenester gikk opp og bidro til å trekke opp veksten i KPI. Generelt følger prisutviklingen på tjenester som er arbeidsintensive, og har begrenset mulighet for produktivtvekst, i større grad veksten i lønninger.

Tabell 2.7 viser veksten i KPI-JAE inndelt etter leveringssektor og viser et fall i prisene på importerte konsumvarer med 0,7 prosent i 2012. Dette ga om lag samme vekstbidrag til KPI-JAE som i de to foregående årene. Prisnedgangen var spesielt stor for audiovisuelt utstyr og teleutstyr fra 2011 til 2012. De siste 14 årene har prisene for importerte konsumvarer på årsbasis

bare økt to ganger og da i etterkant av en betydelig svekkelse av krona. Den importveide kronekursen styrket seg med 2,4 prosent fra 2010 til 2011 og med ytterligere 1,2 prosent fra 2011 til 2012. Sammen med en ytterligere vridning av importen mot lavkostland gir dette betydelige negative prisimpulser inn i norsk økonomi. Prisene på importerte konsumvarer påvirkes i betydelig grad av norske kostnadsforhold i form av transportkostnader og varehandelsmarginer, som kommer i tillegg til importprisen ved grensa, før varene når forbruker.

KPI-JAE økte med 1,2 prosent fra januar 2012 til januar 2013, og veksten var dermed på linje med gjennomsnittet for 2012. Utviklingstrekkene som ble observert i 2012 er i hovedsak videreført i januarindeksen. KPI veksten økte med 1,3 prosent for samme periode. Elektrisitet inkludert nettleie viste en samlet prisøkning på 6,5 prosent, og bidro mest til prisveksten de siste tolv månedene. Avgiftene ble i hovedsak kun justert for inflasjon.

En viktig faktor i den lave konsumprisveksten de siste årene er prisutviklingen på matvarer som ifølge KPI steg med 0,1 prosent fra januar 2012 til januar 2013 og i gjennomsnitt har falt de to foregående årene når det korrigeres for den økte matvaremomsen i 2012. Importrestriksjoner og en høy andel norskproduserte matvarer tilsier en høyere prisvekst for matvarer. I jordbruksoppgjøret ble det fastsatt målpriser som ga bøndene økte priser på produkter som faller inn under målprissystemet. Produsentprisindeksen for næringsmiddelindustrien viser dessuten en langt sterkere prisvekst enn utviklingen i konsumprisindeksens matvarepriser. Den lave konsumprisveksten indikerer økt effektivitet innen distribusjon og transport av varer. Til tross for at det er få og store aktører i dagligvarebransjen kan priskonkurranse mellom de store dagligvarekjedene for å beholde og vinne markedsandeler også være med å forklare den lave veksten i matvareprisene. I beregningene legger vi til grunn at matvareprisene tar seg noe opp i årene framover i likhet med den generelle prisveksten.

Ved utgangen av februar var fyllingsgraden i norske vannmagasin om lag 6 prosentpoeng under normalen og langt lavere enn på samme tidspunkt i 2012. Mindre tilsig til magasinene og økt innenlandsk forbruk som følge av lavere temperaturer enn i fjor vinter har medvirket til den lavere fyllingsgraden. Beholdningen av snø i fjellet var ved utgangen av februar 25 prosent mindre enn i et normalår. Ressurssituasjonen i kraftmarkedet og prisene på terminkontraktene i Nord Pool området for de nærmeste kvartalene tilsier en normalisering av kraftprisene i inneværende år i forhold til fjorårets lave priser. Med nåværende prisnivåer utgjør nettleie og elektrisitetsavgifter over halvparten av elektrisitetsprisene til husholdningene. Nettleia og elektrisitetsavgiftene varierer normalt lite gjennom året og demper effektene av svingningene i de underliggende

kraftprisene i konsumentenes samlede kjøperpriser. Vi forventer at husholdningenes elektrisitetspriser inklusive nettleie øker med 10 prosent for inneværende år, og at prisene deretter utvikler seg omtrent i takt med den generelle prisstigningen.

Husleie inkludert fritidsbolig har en vekt på nær 20 prosent i KPI-JAE. 12-månedersveksten i husleie tok seg opp fra 1,9 prosent til 2,1 prosent fra desember 2012 til januar 2013. Vi forventer ingen vesentlig økning i husleiene og dermed bidrag til vekst i KPI-JAE fra denne konsumgruppen i inneværende år, men forventer at prisveksten vil ta seg opp i de påfølgende årene med en økning i boliglånsrentene og den generelle prisstigningen.

Valutakursen og utviklingen i internasjonale priser er sentrale faktorer for konsumprisutviklingen på importerte konsumvarer, som samlet har en vekt på over 30 prosent i KPI-JAE. Vi legger til grunn at den importveide valutakursen styrkes med i overkant av 3 prosent i år og med ytterligere 1 prosent i 2014, men at den deretter svekker seg med en halv prosent i 2015 og nær 2 prosent i 2016. Valutasvekkelsen i 2013 vil medføre at prisimpulsene fra importvarer blir negative også i år og bidra til at den underliggende prisstigningen ikke øker fra 2012 til 2013. Deretter bidrar utviklingen i kroneverdien til at de negative prisimpulsene fra import blir svakere.

Årslønna øker litt mindre de to neste årene enn i 2012 før lønnsveksten øker igjen i 2015-2016. Økt arbeidsproduktivitet medvirker isolert sett til å dempe effekten av lønnstillegg. En økning i kapital per timeverk bidrar til vekst i produktiviteten. Med forholdsvis beskjedne næringslivsinvesteringer i det siste oppsvinget antas veksten i arbeidsproduktiviteten å gå noe ned i Fastlands-Norge i årene framover. Dette vil øke kostnadsveksten per produsert enhet. På litt sikt vil stigende renter øke næringslivets kapitalkostnader og medføre et behov for å øke prisene hvis inntjeningen skal opprettholdes.

Med de anslagene vi har lagt til grunn for utviklingen i lønnskostnader per time, arbeidsproduktivitet og importpriser vil veksten i KPI-JAE ifølge våre beregninger bli 1,2 prosent som årsgjennomsnitt i 2013. Deretter vil en gradvis øking i importprisene og lavere arbeidsproduktivitet bidra til sterkere kostnadsimpulser innenlands og slå ut i økt inflasjon. Veksten i KPI-JAE forventes gradvis å øke til 2,4 prosent i 2016, og er da nær inflasjonsmålet. Våre anslag for utviklingen i energiprisene medfører at KPI-veksten i 2013 blir 0,3 prosent høyere enn veksten i KPI-JAE. Et forventet fall i oljeprisen medfører at KPI-veksten er noe lavere enn veksten i KPI-JAE i 2014 og 2015.

2.12. Usikkerhet i anslagene

Statistisk sentralbyrå presenterte sine første kvantifiserte konjunkturprognoser for norsk økonomi i 1988, og har siden 1990 med få unntak publisert prognoser for minst to år fram i tid i februar/mars, mai/juni, august/september og november/desember hvert år i ulike nummer av Økonomiske analyser. Vi gir her en evaluering av prognosevirksomheten. Evalueringen tar for seg tre viktige makroøkonomiske størrelser: Veksten i bruttonasjonalproduktet (BNP) for Fastlands-Norge, veksten i konsumprisindeksen (KPI) og arbeidsledigheten i prosent av arbeidsstyrken (AKU). Vi undersøker både om anslagene har avveket systematisk fra «fasit» og spredningen i avvikene. Analysen benyttes også til å si noe om usikkerheten i anslagene for 2013 og 2014.

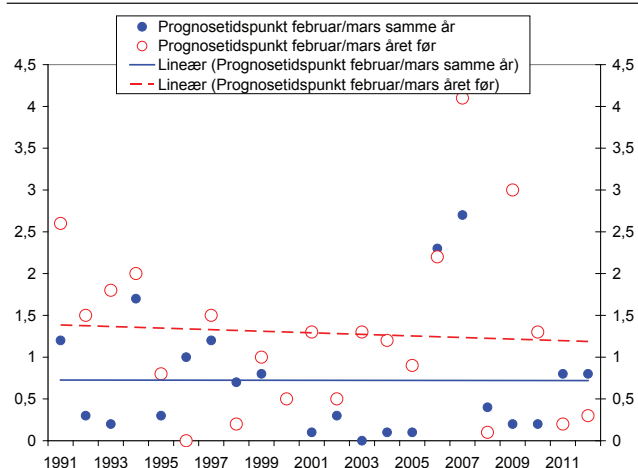
Det er ofte avvik mellom de foreløpige BNP-tallene som publiseres i februar året etter regnskapsåret (Utsynsregnskapet), og de endelige tallene som normalt først er klare nærmere to år senere. De «endelige» tallene kan dessuten bli revidert i forbindelse med periodiske revisjoner hvor ny statistikk innarbeides eller ved omlegginger av beregningsprinsipper. Vi benytter likevel foreløpige BNP-tall fra Utsynsregnskapet som «fasit» av tre grunner. For det første foreligger ikke endelige regnskapstall for årene etter 2010. Anslagene for disse årene må derfor uansett sammenlignes med foreløpige regnskapstall. For det andre er prognosene laget med utgangspunkt i foreløpige – ikke endelige – regnskapstall for den nære forhistorien. For det tredje ble det ved hovedrevisjonene i 1995, 2002 og 2006 foretatt endringer i definisjoner, som innebar at prognoser og endelige tall ikke knytter seg til samme målesystem¹. For KPI og for AKU-ledigheten foreligger endelige tall allerede nå, og disse revideres ikke.

Hvor gode har anslagene vært?

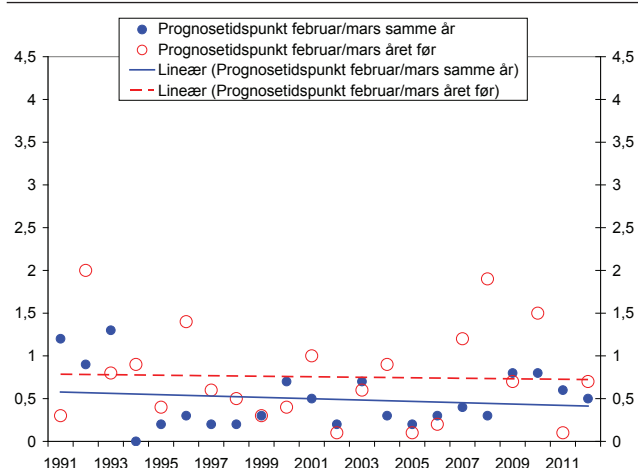
Figurene 2.17, 2.18 og 2.19 viser utviklingen over tid i det absolutte avviket mellom anslag og foreløpig regnskap for veksten i BNP for Fastlands-Norge, KPI og AKU-ledigheten. Prognosene for KPI samme år som prognoseåret og AKU-ledigheten og BNP-vekst året før prognoseåret har blitt bedre over tid. I prognosene for KPI året før og for inneværende år for ledighet og BNP-vekst er det ikke tendens til endret treffsikkerhet over tid.

Figurene 2.20, 2.21 og 2.22 viser gjennomsnittlig avvik mellom anslag gitt på ulike tidspunkter og regnskaps-tall for henholdsvis veksten i BNP for Fastlands-Norge, veksten i KPI og arbeidsledigheten. Figurene gir også en indikasjon på spredningen i avvikene ved at de inkluderer tre intervaller rundt gjennomsnittet. Disse intervallene er regnet ut på bakgrunn av den historiske spredningen. De sier ikke noe om hvor mange av avvikene som faktisk ligger innenfor intervallene. Under gitte forutsetninger er sannsynligheten for at avviket mellom framtidige anslag og regnskapstall ligger

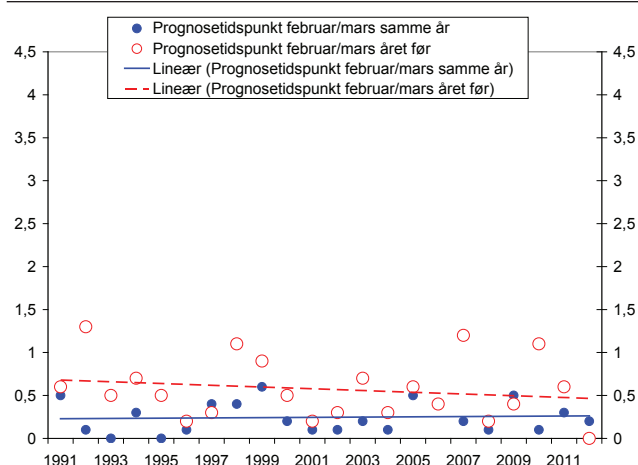
Figur 2.17. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskap

Figur 2.18. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik fra regnskap

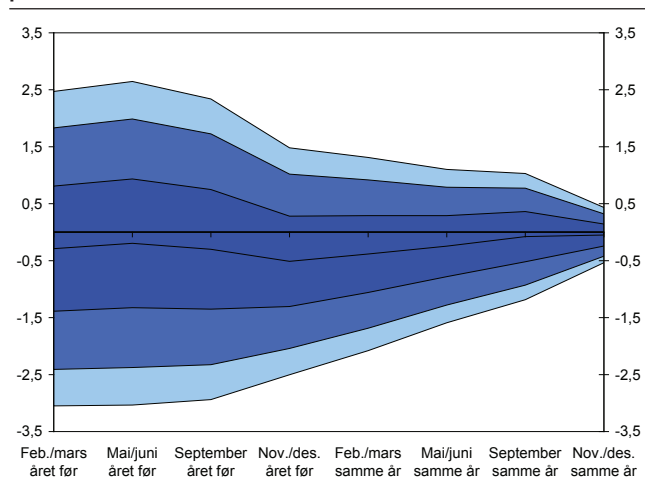

Figur 2.19. Anslag på prosentvis endring i AKU. Absolutt avvik fra regnskap

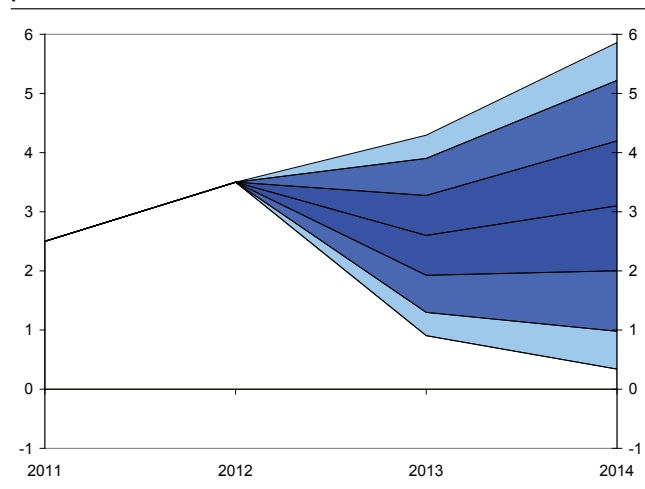

¹ Hovedrevisjonen i 2011 innebar ikke store endringer av makrotall.

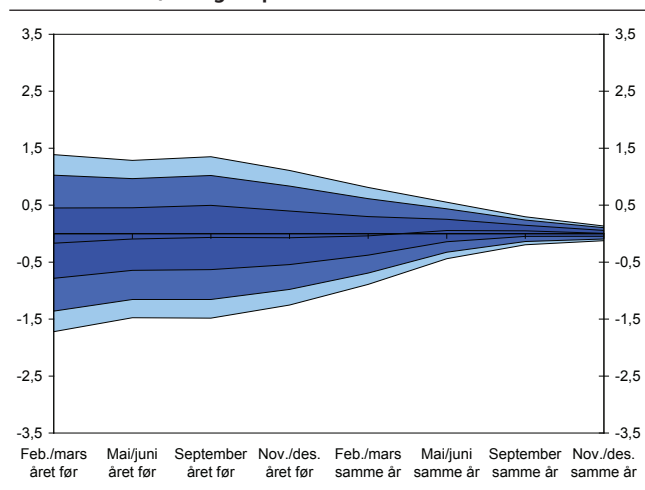
Figur 2.20. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

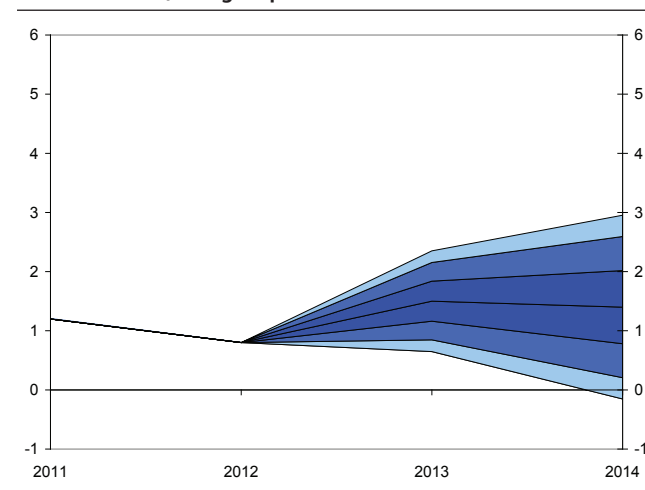
Figur 2.23. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Sikkerheten for at det foreløpige regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

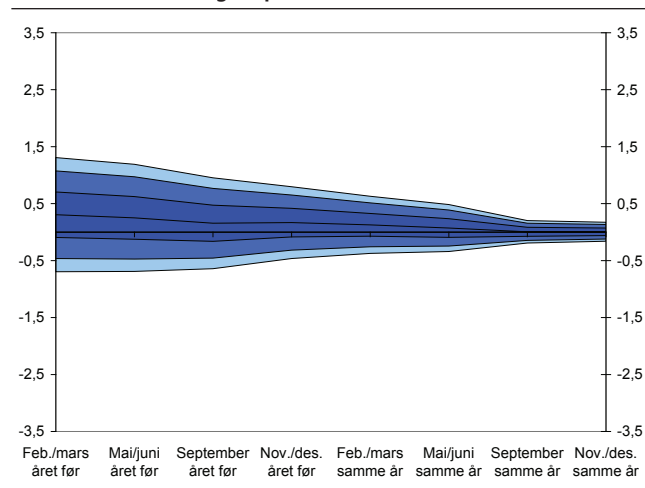
Figur 2.21. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik fra regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

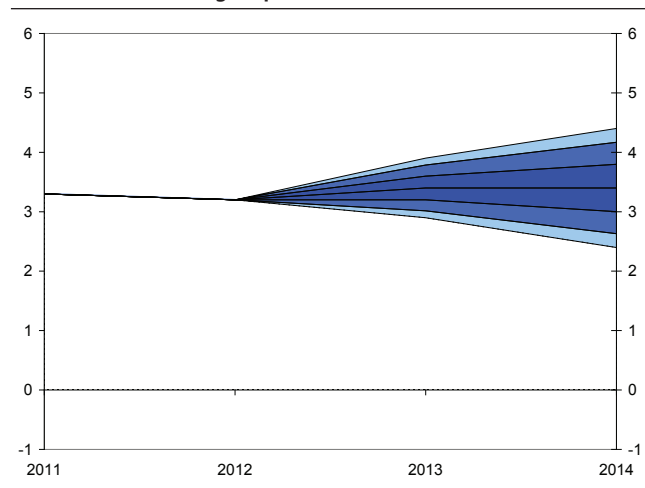
Figur 2.24. Anslag på prosentvis endring i KPI. Sikkerheten for at det regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Figur 2.22. Anslag på prosentvis endring i AKU. Absolutt avvik fra regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

Figur 2.25. Anslag på prosentvis endring i AKU. Sikkerheten for at det regnskapstallet vil ligge innenfor intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

innenfor disse intervallene henholdsvis 50, 80 og 90 prosent². Vi har kun benyttet prognosene for årene etter 1995 i beregningene av intervallene.

Har det vært systematiske avvik?

Anslagene for BNP-veksten har ofte vært litt for lave. I gjennomsnitt ligger anslagene for BNP-veksten i mai/juni året før prognoseåret og anslagene foretatt mai/juni samme året 0,2 prosentpoeng under det realiserste. Anslagene gitt i august/september og november/desember året før prognoseåret ligger i gjennomsnitt henholdsvis 0,3 og 0,5 prosentpoeng under «fasiten». For anslagene gitt i prognoseåret er det igjen mindre avvik.

Gjennomsnittlig prognoseavvik på veksten i KPI er nær null på alle prognostidspunkt med unntak av prognosen gitt i februar/mars året før prognoseåret da gjennomsnittlig avvik er -0,2 prosentpoeng.

I tråd med for lave BNP anslag, finner vi at anslagene på arbeidsledigheten har hatt en tendens til systematisk å ha blitt noe for høye. Prognosene gitt i februar/mars og mai/juni året før prognoseåret er begge i gjennomsnitt 0,3 prosentpoeng for høye, mens prognosene gitt i august/september og november/desember året før er begge i gjennomsnitt 0,2 prosentpoeng for høye. Etter dette er avvikene i gjennomsnitt tilnærmet null. Sett i lys av den store spredningen i disse anslagene, tyder resultatene på at det ikke er store systematiske feil i våre anslag for de tre hovedstørrelsene.

Spredningen i anslagene

Det har vært relativt stor spredning i avviket mellom anslaget på BNP-veksten gitt i februar/mars året før prognoseåret og det foreløpige regnskapstallet. Anslaget for 2007 avvek mest, med 4,1 prosentpoeng. 2007-anslaget er imidlertid påvirket av endringer i nasjonalregnskapets definisjoner. Av de 18 anslagene vi har lagt på dette tidspunktet fra og med 1995-prognosen, ligger 8 mer enn 1 prosentpoeng unna det foreløpige regnskapstallet. Én gang traff prognosen helt nøyaktig - i 1996. Prognosene i 1998, 2008, 2011 og 2012 var også ganske gode med bare et avvik mellom 0,1 og 0,3 prosentpoeng. Variasjonen i avvikene er i gjennomsnitt betydelig mindre i de prognosene som er gitt i desember året før, men fortsatt avviket 6 av 18 anslag med mer enn 1 prosentpoeng. Til tross for stadig mer informasjon om den økonomiske utviklingen i det året det gis prognoser for, er spredningen i avvikene deretter kun litt mindre helt fram til og med prognosene i september det samme året. En viktig årsak til dette er at de kvartalsvise BNP-tallene ofte har blitt revidert tildels betydelig gjennom prognoseåret. Først i den siste prognosen vi gir før «fasiten» foreligger, er det på ny en klar nedgang i spredningen i avvikene.

Vi finner et lignende mønster i anslagene for årsveksten i KPI. Det er betydelig variasjon mellom de første fem anslagene og resultatet, men anslagene fra og med mai/juni samme år er svært treffsikre. Etter dette tidspunktet er det kun 2009-anslaget som er 0,3 prosentpoeng fra den faktiske veksttakten. Variasjonen i de foregående anslagene er 3-4 ganger så store. Siden KPI ikke revideres, avspeiler dette at faktisk utvikling i KPI gradvis blir kjent ettersom usikkerheten avsløres gjennom året.

Spredningen i avviket mellom anslaget på AKU-ledigheten og resultatet viser en jevnere nedgang etter hvert som prognosehorisonten blir kortere. Det gjennomsnittlige absoluttavviket er på 0,6 prosentpoeng i februar/mars året før og 0,2 prosentpoeng i februar/mars samme år. Deretter synker spredningen gradvis. Prognosefeilen for ledigheten reduseres betraktelig i de to siste prognosene før resultatet foreligger. Som for KPI, skyldes dette at tallet blir gradvis kjent gjennom året og ikke revidert.

Prognosene for 2013 og 2014 er usikre

I figurene 2.23, 2.24 og 2.25 illustreres usikkerheten i anslagene for 2013 og 2014 basert på hvordan vi historisk har truffet med våre anslag. Vi anslår nå veksten i BNP for Fastlands-Norge til 2,6 prosent i 2013 og 3,1 prosent i 2014. Basert på analysen over, er det 50 prosent sannsynlig at BNP-veksten for Fastlands-Norge vil ligge mellom 1,9 og 3,3 prosent i 2013 og mellom 2,0 og 4,2 prosent i 2014. Et intervall på til sammen 3,4 prosentpoeng i 2013, og 5,5 prosentpoeng i 2014, dekker den prosentvise veksten med 90 prosent sannsynlighet. Intervallene illustrerer at vi har vansker med å gi en presis prognose for veksten i BNP for Fastlands-Norge. Vekstraten har endret seg relativt mye fra år til år, og usikkerheten illustreres også ved at veksten revideres til dels mye fra foreløpig til endelig nasjonalregnskap.

Veksten i KPI var på 0,8 prosent i 2012. For 2013 og 2014 anslår vi veksten til henholdsvis 1,5 og 1,4 prosent. Det er 80 prosents sannsynlighet for at anslagene for 2013 og 2014 ikke bommer med mer enn henholdsvis 0,7 og 1,2 prosentpoeng.

Nivået på arbeidsledigheten er anslått til 3,4 prosent både i 2013 og 2014. Mens de historiske prognosefeilene tilsier at prognosen for 2013 kan betraktes med en relativt stor grad av sikkerhet, hefter det mer usikkerhet til prognosen for året etter. For eksempel vil faktisk ledighetsrate med 80 prosent sannsynlighet ikke ligge mer enn 0,4 prosentpoeng fra vårt anslag for 2013. I 2014 derimot er det 80 prosent sannsynlighet for at ledigheten blir innenfor et intervall på 0,8 prosentpoeng over og under anslaget.

² At alle avvik tilhører en gitt statistisk fordeling (Student t fordeling med lik forventning og spredning) og er uavhengige.

2.13. Hvor godt traff SSBs prognoser for 2012?

SSB har publisert prognoser minst to år fram i tid siden 1990. Første gang vi publiserte prognoser for 2012 som en del av den løpende konjunkturovervåkingen var for fire år siden, i begynnelsen av 2009. Til tross for at man da stod midt oppe i finanskrisen, ble den makroøkonomiske utviklingen fram til 2012 fanget godt opp. BNP Fastlands-Norge økte i 2010 med 0,8 prosentpoeng mer enn prognosen, mens vekstavvikene for øvrige år er 0,1 prosentpoeng. Bak dette flatterende bildet skjuler det seg naturligvis en god del små og store avvik for anslagene i ulike deler av økonomien. Vi undervurderte både veksten hos våre handelspartnere i 2010 og utviklingen i petroleumsnæringen mot slutten av perioden. Konsumet i husholdningene ble gjennomgående lavere enn antatt. Vi retter imidlertid som vanlig søkelyset mot prognosene gitt i løpet av de siste to åra, og i denne perioden er hovedbildet at våre prognoser har truffet

godt. I tabell 2.8 vises de prognosene som vi har lagt fram for 2012 i løpet av de to siste årene sammen med tallene for 2012 som nå foreligger.

Veksten i BNP Fastlands-Norge i 2012 ble perfekt anslått i september 2011, mens vekstanslagene gitt tidligere på året var litt for høye og i de etterfølgende konjunkturrapportene litt for lave. Husholdningenes konsum er i alle rapportene anslått for høyt. Feilene var spesielt markerte i de tre første rapportene. De foreløpige nasjonalregnskapstallene for 2012 viser en mye høyere sparing enn det modellen vår beregner og det er dette som forklarer mye av bommen. Med den høye inntekts- og boligprisveksten og det lave rentenivået vi har opplevd er det ikke overraskende at modellen gir en sterkere konsumvekst enn det som er registrert. Den veldig svake økonomiske situasjonen i mange OECD-land kan ha bidratt til å dempe konsumet i forhold til et historisk reaksjonsmønster.

Tabell 2.8. SSSBs framskrivninger for 2012. Vekstrater i prosent der ikke annet framgår

	ØA 1/11	ØA 3/11	ØA 4/11	ØA 6/11	ØA 1/12	ØA 3/12	ØA 4/12	ØA 6/12	ØA 1/13
Realøkonomi									
Konsum i husholdninger mv.	4,0	5,1	4,7	3,4	3,2	3,9	3,6	3,3	2,9
Konsum i offentlig forvaltning	2,7	2,9	2,7	2,0	2,2	2,3	1,9	1,9	2,1
Bruttoinvestering i fast kapital	8,2	7,8	8,8	5,3	7,2	6,1	8,0	6,4	8,1
Utvinning og rørtransport	6,8	6,4	8,3	10,4	14,1	12,8	13,5	11,7	14,4
Fastlands-Norge	9,0	7,5	8,0	3,6	4,6	2,1	4,5	2,8	3,9
Boliginvesteringer	9,3	8,0	16,5	6,7	6,6	3,6	6,9	8,0	7,4
Eksport	1,3	1,6	1,4	0,4	0,5	1,8	1,8	1,9	2,2
Råolje og gass	0,1	-0,9	1,6	-0,5	0,1	2,7	2,2	1,3	0,9
Eksport tradisjonelle varer	1,9	3,2	2,2	0,4	-2,0	1,4	1,1	1,7	2,6
Import	5,5	5,4	4,6	3,1	3,5	3,5	2,6	4,0	3,3
Import tradisjonelle varer	7,7	8,8	7,5	4,4	4,1	3,0	2,0	2,3	2,1
BNP	2,9	2,8	2,9	2,0	2,2	3,1	3,5	3,1	3,2
BNP Fastlands-Norge	3,8	4,0	3,5	2,5	2,7	3,2	3,6	3,3	3,5
Arbeidsmarked									
Sysselsatte personer	2,1	2,4	2,1	1,2	1,1	2,1	2,2	2,2	2,2
AKU-ledighet (nivå)	3,2	3,2	3,4	3,6	3,4	3,3	3,1	3,1	3,2
Priser og lønninger									
Årslønn	4,1	4,3	3,6	3,4	3,6	4,1	4,2	4,3	4,0
Konsumprisindeksen (KPI)	1,5	1,3	0,9	1,4	1,3	1,0	0,9	0,8	0,8
KPI-JAE	1,7	1,7	1,1	1,5	1,3	1,3	1,3	1,2	1,2
Eksportpris tradisjonelle varer	3,3	3,4	-2,1	-2,4	-1,4	-1,8	-2,7	-2,1	-4,4
Importpris tradisjonelle varer	-0,2	-0,5	-2,7	0,2	-1,9	-0,8	-0,3	0,0	0,5
Boligpris	6,3	6,8	6,1	6,5	5,5	7,0	7,0	6,8	6,7
MEMO:									
Pengemarkedsrente (nivå)	3,8	3,8	3,1	2,8	2,8	2,3	2,3	2,2	2,2
Utlånsrente, rammelån (nivå) ¹	5,4	5,4	5,0	4,8	3,8	3,9	3,8	3,8	3,8
Importveid kronekurs (44 land)	-1,0	-1,4	-1,8	-0,6	-0,4	-0,5	-0,8	-1,2	-1,2
Driftsbalanse, mrd. kroner	321,7	303,6	281,7	402,8	426,9	422,9	440,3	401,1	414,2
Eksportmarksindikatorer	3,6	4,2	2,2	1,5	1,7	1,5	1,4	1,6	1,4
Råoljepris, kroner per fat	516	558	546	555	639	613	651	651	650

¹ Anslagene som ble gitt i 2011 var for gjennomsnittlig utlånsrente i bankene, som i 2012 lå 1,0 prosent høyere enn rammelånsrenta.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Anslagene for de samlede investeringene har stort sett vært gode, men sammensetningen har ikke vært så presist anslått. Investeringer i fastlandsnæringene har blitt overvurdert, mens veksten i petroleumsinvesteringene har vært undervurdert. I de tre første prognosene i 2011 ble importveksten anslått for høyt, noe som kan føres tilbake til for høyt anslått innenlandsk etterspørsel. Eksportutviklingen har stort sett vært godt fanget opp, selv om den internasjonale markedsveksten ble noe lavere enn lagt til grunn.

Med unntak av i prognosene gitt rundt årsskiftet 2011-12, hvor veksten i BNP Fastlands-Norge ble anslått for lavt, har sysselsettingsveksten vært svært presist anslått. Det samme gjelder ledighetsraten, men der er det litt for høye anslag i to rapporter med for lav aktivitetsvekst.

Det nominelle bildet må generelt kunne sies å ha vært fanget godt opp hele tiden. I rapportene hvor arbeidsledigheten ble litt for høy, ble prognosen for lønnsvekst for lav. Veksten i konsumprisindeksen justert for avgifter og uten energi ble lenge anslått litt for høyt, men avvikene var aldri mer enn 0,5 prosentpoeng i prognosene som ble gitt i første halvdel av 2011. Prognosene gitt i september 2011 og i 2012 er svært nær det realiserte utfallet. Når det gjelder vekstanslagene for KPI, bommet vi litt mer i rapportene fra første halvdel av 2011, noe som henger sammen med at vi ikke forutså hvor mye elektrisitetsprisene kom til å falle fra 2011 til 2012.

Renteprognosene for pengemarkedet lå lenge litt for høyt. Det kan i stor grad forklares av at vi ikke la til grunn at rentene i euro-området skulle bli senket så mye som det de faktisk ble. Også rentenedgangen i mars i fjor kom uventet på oss. Utlånsrenten ble likevel anslått svært godt i hele perioden, bortsett fra en liten overvurdering i de to første prognosene i 2011. I tillegg har bankenes påslag på pengemarkedsrenta blitt noe større enn det vi lenge så for oss.

Tabell 2.9. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2010- priser. Millioner kroner**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2011	2012	11.1	11.2	11.3	11.4	12.1	12.2	12.3	12.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 117 099	1 149 771	276 900	279 093	280 071	282 525	284 788	287 455	289 471	290 285
Konsum i husholdninger	1 066 563	1 098 551	264 332	266 532	267 387	269 809	271 871	274 638	276 738	277 571
Varekonsum	539 517	550 998	134 044	135 043	135 642	136 292	136 954	138 967	138 819	138 695
Tjenestekonsum	485 440	499 847	120 377	121 047	121 500	122 426	123 461	124 224	125 562	126 370
Husholdningenes kjøp i utlandet	70 184	76 988	16 872	17 555	17 584	18 240	18 792	18 832	19 486	19 934
Utlendingers kjøp i Norge	-28 577	-29 281	-6 961	-7 113	-7 339	-7 150	-7 335	-7 386	-7 129	-7 428
Konsum i ideelle organisasjoner	50 535	51 220	12 568	12 561	12 684	12 716	12 917	12 818	12 732	12 714
Konsum i offentlig forvaltning	568 702	580 736	140 046	142 200	143 407	143 354	143 347	145 252	145 579	145 735
Konsum i statsforvaltningen	287 460	292 638	70 765	71 860	72 399	72 519	72 132	73 203	73 424	73 355
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	250 557	255 835	61 754	62 644	63 052	63 205	62 964	64 033	64 218	64 106
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	36 903	36 803	9 010	9 217	9 347	9 314	9 168	9 170	9 205	9 249
Konsum i kommuneforvaltningen	281 241	288 097	69 281	70 340	71 008	70 835	71 214	72 049	72 155	72 380
Bruttoinvestering i fast realkapital	518 409	560 659	129 700	124 352	132 195	131 423	136 571	138 356	142 162	143 632
Utvinning og rørtransport	141 612	162 009	33 469	33 981	37 217	36 993	38 415	40 418	40 575	42 606
Tjenester tilknyttet utvinning	-4 013	1 822	-125	-4 085	252	-63	129	403	713	583
Utenriks sjøfart	12 190	13 782	3 715	2 698	2 755	3 002	4 263	3 406	2 980	3 152
Fastlands-Norge	368 621	383 047	92 640	91 758	91 970	91 491	93 764	94 129	97 894	97 291
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	285 297	298 568	69 565	72 458	71 510	71 375	72 653	74 106	76 331	75 421
Næringer	165 914	170 321	41 191	42 232	41 321	40 809	42 471	42 858	42 949	41 992
Industri og bergverk	21 205	21 021	5 039	5 177	5 609	5 296	5 450	5 837	4 914	4 960
Annen vareproduksjon	42 230	44 114	10 317	10 804	10 627	10 355	11 189	10 739	10 849	11 269
Tjenester	102 479	105 187	25 835	26 251	25 085	25 157	25 832	26 282	27 186	25 763
Boliger (husholdninger)	119 384	128 247	28 373	30 226	30 190	30 566	30 182	31 248	33 382	33 429
Offentlig forvaltning	83 324	84 479	23 075	19 300	20 460	20 116	21 111	20 023	21 563	21 870
Lagerendring og statistiske avvik	113 523	111 034	34 626	24 521	19 607	37 069	26 065	26 977	25 506	28 932
Bruttoinvestering i alt	631 932	671 694	164 327	148 873	151 801	168 492	162 636	165 332	167 668	172 563
Innenlandsk sluttanvendelse	2 317 733	2 402 200	581 272	570 166	575 280	594 371	590 770	598 040	602 718	608 583
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2 054 421	2 113 554	509 585	513 051	515 448	517 370	521 899	526 836	532 944	533 311
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	652 025	665 215	163 121	161 500	163 867	163 470	164 458	165 275	167 143	167 605
Eksport i alt	1 011 430	1 033 642	250 796	250 563	260 314	249 537	262 303	263 464	254 158	253 839
Tradisjonelle varer	299 237	307 056	72 630	76 506	76 902	73 140	76 955	76 619	77 089	75 992
Råolje og naturgass	441 961	445 968	113 206	105 204	116 211	107 497	114 720	116 534	108 650	106 667
Skip, plattformer og fly	13 768	8 751	1 533	6 605	3 016	2 629	2 084	3 183	2 077	1 418
Tjenester	256 465	271 866	63 427	62 249	64 185	66 270	68 544	67 129	66 342	69 762
Samlet sluttanvendelse	3 329 163	3 435 842	832 068	820 729	835 594	843 908	853 073	861 504	856 876	862 422
Import i alt	753 912	779 020	196 722	182 152	184 531	191 044	191 868	195 079	194 653	197 240
Tradisjonelle varer	451 068	460 456	113 573	112 212	111 398	113 495	114 734	115 067	115 707	114 817
Råolje og naturgass	11 964	12 159	5 403	2 343	2 560	2 873	3 243	4 096	2 622	2 268
Skip, plattformer og fly	36 025	25 381	17 178	6 173	6 868	5 784	6 439	6 775	6 431	5 740
Tjenester	254 855	281 024	60 568	61 425	63 705	68 890	67 452	69 141	69 893	74 415
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2 575 251	2 656 823	635 345	638 577	651 063	652 864	661 206	666 425	662 223	665 182
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2 036 566	2 108 097	500 835	508 476	513 081	516 340	521 383	524 933	529 286	530 961
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	538 685	548 725	134 510	130 101	137 983	136 524	139 823	141 493	132 937	134 221
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 747 295	1 811 106	429 105	436 313	440 580	443 088	448 343	450 935	453 829	455 913
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 337 315	1 393 595	327 861	333 821	337 625	339 643	344 426	346 848	349 333	351 050
Industri og bergverk	187 309	191 914	46 472	46 767	47 051	47 316	47 563	47 382	48 616	48 394
Annen vareproduksjon	224 074	244 884	53 423	55 360	57 865	58 363	60 756	62 091	60 961	60 550
Tjenester inkl. boligjenester	925 932	956 797	227 966	231 694	232 708	233 964	236 107	237 374	239 756	242 106
Offentlig forvaltning	409 980	417 511	101 244	102 492	102 956	103 445	103 918	104 087	104 496	104 863
Produktavgifter og -subsidier	289 271	296 991	71 730	72 163	72 500	73 253	73 039	73 998	75 457	75 048

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.10. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2010-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2011	2012	11.1	11.2	11.3	11.4	12.1	12.2	12.3	12.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,5	2,9	0,2	0,8	0,4	0,9	0,8	0,9	0,7	0,3
Konsum i husholdninger	2,5	3,0	0,1	0,8	0,3	0,9	0,8	1,0	0,8	0,3
Varekonsum	1,3	2,1	-1,3	0,7	0,4	0,5	0,5	1,5	-0,1	-0,1
Tjenestekonsum	2,4	3,0	1,1	0,6	0,4	0,8	0,8	0,6	1,1	0,6
Husholdningenes kjøp i utlandet	12,0	9,7	4,1	4,0	0,2	3,7	3,0	0,2	3,5	2,3
Utlendingers kjøp i Norge	0,4	2,5	-3,2	2,2	3,2	-2,6	2,6	0,7	-3,5	4,2
Konsum i ideelle organisasjoner	2,5	1,4	1,3	-0,1	1,0	0,3	1,6	-0,8	-0,7	-0,1
Konsum i offentlig forvaltning	1,8	2,1	0,8	1,5	0,8	0,0	0,0	1,3	0,2	0,1
Konsum i statsforvaltningen	0,9	1,8	0,4	1,5	0,7	0,2	-0,5	1,5	0,3	-0,1
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	1,0	2,1	0,3	1,4	0,7	0,2	-0,4	1,7	0,3	-0,2
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	0,2	-0,3	0,9	2,3	1,4	-0,4	-1,6	0,0	0,4	0,5
Konsum i kommuneforvaltningen	2,8	2,4	1,3	1,5	1,0	-0,2	0,5	1,2	0,1	0,3
Bruttoinvestering i fast realkapital	7,6	8,1	5,4	-4,1	6,3	-0,6	3,9	1,3	2,8	1,0
Utvinning og rørtransport	14,1	14,4	5,2	1,5	9,5	-0,6	3,8	5,2	0,4	5,0
Tjenester tilknyttet utvinning	..	..	-146,7	..	-106,2	-125,1	-304,0	212,2	76,8	-18,3
Utenriks sjøfart	-27,2	13,1	3,3	-27,4	2,1	9,0	42,0	-20,1	-12,5	5,8
Fastlands-Norge	8,5	3,9	6,0	-1,0	0,2	-0,5	2,5	0,4	4,0	-0,6
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	10,5	4,7	3,9	4,2	-1,3	-0,2	1,8	2,0	3,0	-1,2
Næringer	3,5	2,7	0,0	2,5	-2,2	-1,2	4,1	0,9	0,2	-2,2
Industri og bergverk	4,5	-0,9	1,6	2,7	8,3	-5,6	2,9	7,1	-15,8	0,9
Annen vareproduksjon	8,4	4,5	3,7	4,7	-1,6	-2,6	8,1	-4,0	1,0	3,9
Tjenester	1,5	2,6	-1,6	1,6	-4,4	0,3	2,7	1,7	3,4	-5,2
Boliger (husholdninger)	21,9	7,4	10,0	6,5	-0,1	1,2	-1,3	3,5	6,8	0,1
Offentlig forvaltning	2,2	1,4	12,7	-16,4	6,0	-1,7	4,9	-5,2	7,7	1,4
Lagerendring og statistiske avvik	3,0	-2,2	22,3	-29,2	-20,0	89,1	-29,7	3,5	-5,5	13,4
Bruttoinvestering i alt	6,7	6,3	8,5	-9,4	2,0	11,0	-3,5	1,7	1,4	2,9
Innenlandsk sluttanvendelse	3,4	3,6	2,6	-1,9	0,9	3,3	-0,6	1,2	0,8	1,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	3,3	2,9	1,4	0,7	0,5	0,4	0,9	0,9	1,2	0,1
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	1,9	2,0	2,3	-1,0	1,5	-0,2	0,6	0,5	1,1	0,3
Eksport i alt	-1,8	2,2	-1,3	-0,1	3,9	-4,1	5,1	0,4	-3,5	-0,1
Tradisjonelle varer	0,0	2,6	-1,1	5,3	0,5	-4,9	5,2	-0,4	0,6	-1,4
Råolje og naturgass	-6,2	0,9	-0,5	-7,1	10,5	-7,5	6,7	1,6	-6,8	-1,8
Skip, plattformer og fly	59,6	-36,4	-14,7	330,8	-54,3	-12,8	-20,7	52,7	-34,7	-31,7
Tjenester	2,2	6,0	-2,7	-1,9	3,1	3,2	3,4	-2,1	-1,2	5,2
Samlet sluttanvendelse	1,8	3,2	1,4	-1,4	1,8	1,0	1,1	1,0	-0,5	0,6
Import i alt	3,8	3,3	8,5	-7,4	1,3	3,5	0,4	1,7	-0,2	1,3
Tradisjonelle varer	3,6	2,1	2,4	-1,2	-0,7	1,9	1,1	0,3	0,6	-0,8
Råolje og naturgass	0,6	1,6	118,7	-56,6	9,3	12,2	12,9	26,3	-36,0	-13,5
Skip, plattformer og fly	20,1	..	188,9	-64,1	11,3	-15,8	11,3	5,2	-5,1	-10,7
Tjenester	2,3	10,3	-2,2	1,4	3,7	8,1	-2,1	2,5	1,1	6,5
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	1,2	3,2	-0,7	0,5	2,0	0,3	1,3	0,8	-0,6	0,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,5	3,5	0,7	1,5	0,9	0,6	1,0	0,7	0,8	0,3
Oljevirkksomhet og utenriks sjøfart	-3,3	1,9	-5,5	-3,3	6,1	-1,1	2,4	1,2	-6,0	1,0
Fastlands-Norge (basisverdi)	2,6	3,7	0,6	1,7	1,0	0,6	1,2	0,6	0,6	0,5
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,6	4,2	0,3	1,8	1,1	0,6	1,4	0,7	0,7	0,5
Industri og bergverk	2,1	2,5	0,1	0,6	0,6	0,6	0,5	-0,4	2,6	-0,5
Annen vareproduksjon	2,2	9,3	-2,8	3,6	4,5	0,9	4,1	2,2	-1,8	-0,7
Tjenester inkl. boligjenester	2,8	3,3	1,1	1,6	0,4	0,5	0,9	0,5	1,0	1,0
Offentlig forvaltning	2,4	1,8	1,6	1,2	0,5	0,5	0,5	0,2	0,4	0,4
Produktavgifter og -subsidier	2,0	2,7	1,3	0,6	0,5	1,0	-0,3	1,3	2,0	-0,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.11. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2010=100**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2011	2012	11.1	11.2	11.3	11.4	12.1	12.2	12.3	12.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	101,3	102,2	100,6	101,5	101,2	101,3	102,3	101,6	101,8	102,6
Konsum i offentlig forvaltning	103,9	107,8	103,0	103,1	103,9	105,6	106,2	107,2	108,2	109,6
Bruttoinvestering i fast kapital	103,5	106,7	101,8	102,8	103,7	105,6	105,6	106,5	106,5	107,9
Fastlands-Norge	103,8	107,2	102,4	103,5	104,1	105,2	106,1	107,0	107,2	108,4
Innenlandsk sluttanvendelse	102,9	105,3	102,0	103,2	103,1	102,8	105,1	105,4	105,7	105,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	102,5	104,6	101,6	102,3	102,5	103,2	104,0	104,1	104,5	105,6
Eksport i alt	112,8	115,0	110,8	112,3	111,8	116,9	117,5	114,6	113,9	114,4
Tradisjonelle varer	105,7	101,0	107,4	107,3	104,5	104,4	102,9	101,2	99,6	100,6
Samlet sluttanvendelse	105,9	108,3	104,6	106,0	105,8	106,9	108,9	108,2	108,1	108,3
Import i alt	102,9	103,2	103,7	103,4	103,1	102,5	103,9	104,3	104,8	102,1
Tradisjonelle varer	104,2	104,8	104,7	104,0	103,7	104,5	104,8	104,4	105,0	105,0
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	106,8	109,7	104,9	106,7	106,6	108,2	110,4	109,4	109,1	110,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	102,6	104,7	101,8	102,8	102,8	102,6	103,7	104,3	104,7	105,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.12. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2011	2012	11.1	11.2	11.3	11.4	12.1	12.2	12.3	12.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,3	0,9	0,0	0,9	-0,3	0,1	0,9	-0,7	0,2	0,8
Konsum i offentlig forvaltning	3,9	3,8	1,1	0,1	0,8	1,6	0,6	0,9	0,9	1,2
Bruttoinvestering i fast kapital	3,5	3,1	1,0	1,0	0,9	1,8	0,0	0,8	-0,1	1,4
Fastlands-Norge	3,8	3,3	1,1	1,1	0,6	1,0	0,9	0,9	0,2	1,1
Innenlandsk sluttanvendelse	2,9	2,4	1,1	1,2	-0,1	-0,3	2,3	0,3	0,3	0,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	2,5	2,1	0,5	0,7	0,2	0,7	0,8	0,0	0,4	1,0
Eksport i alt	12,8	2,0	3,7	1,4	-0,5	4,6	0,5	-2,5	-0,7	0,5
Tradisjonelle varer	5,7	-4,4	2,5	-0,1	-2,6	-0,1	-1,4	-1,7	-1,6	1,1
Samlet sluttanvendelse	5,9	2,2	1,9	1,3	-0,2	1,1	1,9	-0,6	-0,1	0,1
Import i alt	2,9	0,3	2,6	-0,3	-0,3	-0,6	1,4	0,4	0,5	-2,6
Tradisjonelle varer	4,2	0,5	2,6	-0,6	-0,3	0,8	0,3	-0,4	0,6	0,0
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	6,8	2,8	1,7	1,7	-0,2	1,6	2,0	-0,9	-0,3	0,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,6	2,0	-0,3	1,1	0,0	-0,2	1,1	0,5	0,4	1,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3. Økonomisk vekst

Disponibel inntekt for Norge var 507 000 kroner per innbygger i 2012. Denne inntektens reelle kjøpekraft var nesten dobbelt så høy som i 1990 og 78 prosent høyere enn gjennomsnittsinntekten i OECD-området. Samtidig jobber nordmenn i gjennomsnitt mindre enn før og mindre enn i de fleste OECD-land. Dette kapittelet utdyper denne plasseringen av det norske inntektsnivået i «tid og rom». Ved å vektlegge veksttrender og tall per innbygger utfyller det beskrivelsen av konjunkturbevegelsene i kapittel 1 og 2.

3.1. Utviklingen i inntekt per innbygger

Hovedkomponenter i disponibil inntekt for Norge

Nasjonalregnskapets måte å beregne den disponible inntekten for Norge fremgår av tabell 3.1. Denne inntekten har to hovedkilder: innenlandsk produksjon og netto inntektsoverføringer til Norge fra utlandet. Netto inntektsoverføringer fra utlandet summerte seg til kun 2 prosent av den disponible inntekten i 2012. Disse inntektene omfatter blant annet kapitalavkastning, lønn, skatter og trygder, utviklingshjelp, avtalte kontingenter til blant annet EU og FN, og de tilsvarer overskuddet på rente- og stønadsbalansen. De resterende 98 prosent av den disponible inntekten er skapt av produksjon innenfor norske grenser. Denne inntekten måles ved *nettonasjonalproduktet* (NNP), som er *bruttonasjonalproduktet* (BNP) fratrukket slitasje av realkapital (*kapitalslit*). Forholdet mellom disponibil inntekt og NNP i løpende priser har økt gradvis fra 95 prosent i 1991 til 101 prosent i 2012. Den viktigste årsaken har vært økende avkastning fra et voksende Statens pensjonsfond – Utland (SPU).

De innenlandske produksjonsinntektene beregnes med unntak av offentlige tjenester med utgangspunkt i produktenes *markedsverdi*. Dette er den verdien kjøperne har betalt for produktene. Markedsverdien

inkluderer *netto produktskatter*, dvs. merverdiavgift og andre avgifter fratrukket subsidier. Tallene i tabell 3.2 innebærer at disse skattene i både 2011 og 2012 utgjorde tilnærmet 12 prosent av både disponibil inntekt og markedsverdien av NNP. Offentlige tjenester selges i liten grad i markeder, og verdsettes derfor på grunnlag av kostnader.

Det har ofte interesse å tallfeste bidraget til disponibil inntekt (eller BNP) fra enkelt næringer. Det gjelder særlig olje- og gassinntektene. Enkelt næringeres produksjon (og brutto- og nettoproduktet) måles i *basisverdi* som er markedsverdien fratrukket netto produktskatter. Næringeres bidrag til NNP måles derfor som andeler av *basisverdien* av NNP. Dette er (tilnærmet) den inntekten fra ren produksjon innenfor Norges grenser som bedriftene sitter igjen med til å lønne arbeid og kapital. I 2012 ble 25,6 prosent av basisverdien av NNP og 22,3 prosent av disponibil inntekt opptjent i olje- og gassvirksomheten. Disse andelene var nær uendret fra 2011.

Det er imidlertid to prinsipielle problemer knyttet til å definere og måle de løpende petroleumsinntektene. For det første er ikke basisverdien av nettoproduktet i petroleumsvirksomheten lik grunnrenten knyttet til olje

Tabell 3.1. Disponibel inntekt med hovedkomponenter. Milliarder kroner, løpende priser²

	2011	2012
Totaltall, milliarder kroner		
Bruttonasjonalprodukt, markedspriser	2 750	2 915
- Kapitalslit	381	400
= Nettonasjonalprodukt, markedspriser	2 369	2 515
+ Netto formuesinntekt og lønn fra utlandet	15	58
= Nasjonalinntekt	2 384	2 573
- Netto stønader og løpende overføringer til utlandet	29	29
= Disponibel inntekt for Norge	2 355	2 544
Middelfolkemengde ¹ , 1000 personer	4 953	5 019
Tall per innbygger, 1000 kroner		
Disponibel inntekt	475	507
Bruttonasjonalprodukt	555	581
Nettonasjonalprodukt	478	501

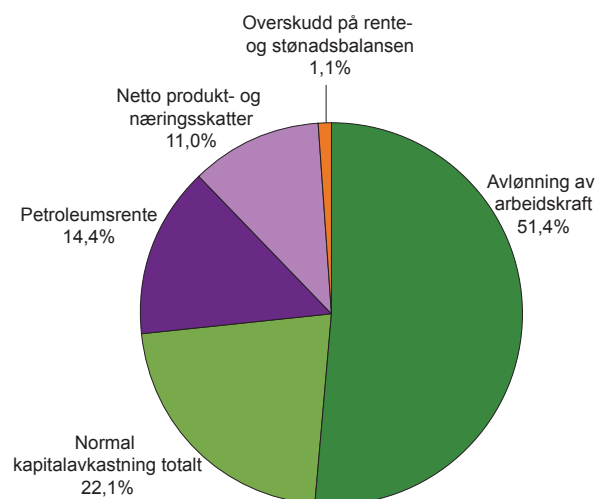
¹ Middelfolkemengden er gjennomsnittet av folkemengden ved inngangen til og ved utgangen av året.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.2. Disponibel inntekt etter kilde. Løpende priser, milliarder kroner¹

	2011	2012
Disponibel inntekt for Norge	2 355	2 544
- Overskudd på rente- og stønadsbalansen overfor utlandet	-14	29
= Nettonasjonalprodukt, markedspriser	2 369	2 515
- Netto produktskatter	295	309
= Netto nasjonalprodukt, basisverdi	2 074	2 206
I alt, ekskl. olje- og gassvirksomhet	1 542	1 633
Olje- og gassvirksomhet	532	573
+ Netto næringsubsidier	28	30
= Faktorinntekt	2 102	2 236
- Avlønning av arbeidskraft (= lønnskostnader i alt)	1 223	1 308
= Driftsresultat i alt	879	928
I alt, ekskl. olje- og gassvirksomheten	410	425
Olje- og gassvirksomheten	468	503
Normal kapitalavkastning	131	137
Petroleumsrente	337	366

¹ Normal kapitalavkastning satt til 10 prosent av verdien av kapitalbeholdningen i petroleumsvirksomheten.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.1. **Sammensetningen av disponibel inntekt for Norge i 2012. Prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

og gass, den såkalte *petroleumsrenten*. For det andre fanger verken nettoproduktet eller petroleumsrenten opp at produksjon av olje og gass innebærer tømning av begrensede olje- og gassreserver som nødvendigvis reduserer fremtidig produksjon.

Petroleumsrenten kan anslås som basisverdien av nettoproduktet i petroleumsvirksomheten fratrukket lønnskostnader og et anslag på normal kapitalavkastning i annen virksomhet. Metoden forutsetter at timelønn i olje- og gassutvinning inneholder tilnærmet ingen petroleumsrente. Verdien av realkapitalen petroleumsvirksomheten i 2012 er anslått til 1374 milliarder kroner. Forholdet mellom løpende kapitalavkastning og løpende verdi på realkapitalen i fastlands-Norge har variert rundt 10 prosent de siste årene, se avsnitt 3.3. Når normalavkastningen på dette grunnlaget settes lik 10 prosent, blir petroleumsrenten 366 milliarder kroner i 2012. Dette anslaget på petroleumsrenten utgjorde 16 prosent av basisverdien av NNP og 14 prosent av disponibel inntekt i både 2011 og 2012¹.

Figur 3.1 viser sammensetningen av disponibel inntekt for Norge i 2012 når petroleumsinntektene måles ved petroleumsrenten. Arbeidsinnsats gir det klart største bidraget til disponibel inntekt, og omtales derfor ofte som «vår viktigste ressurs». I 2012 utgjorde de samlede lønnskostnadene (= utbetalt lønn før skatt + arbeidsgiveravgift) tilnærmet halvparten av disponibel inntekt. Gitt anslaget på petroleumsrenten i tabell 3.2, var den tilsvarende andelen for realkapital (og andre naturressurser enn olje og gass) 22 prosent. Sistnevnte andel

blir mindre desto lavere man anslår den normale kapitalavkastningen i beregningen av petroleumsrenten.

Et mål på petroleumsinntektene som tar hensyn til at utvinning i ett år isolert sett reduserer fremtidig olje- og gassproduksjon, er *permanentinntekten*. Den beregnes ved først å summere neddiskonterte anslag på verdien av fremtidige petroleumsrenter til en petroleumsformue. Den tilhørende permanentinntekten er den hypotetiske konstante årlige realinntekten som ville gitt den samme formuen. Permanentinntekten er dermed mer sammenlignbar med produksjonsinntekter som i prinsippet kan opprettholdes til evig tid. Svakheten ved målet er at den ikke kan observeres, men representerer et summarisk mål på usikre og potensielt kontroversielle anslag på fremtidige netto inntekter. Hvis man legger til grunn anslagene i Perspektivmeldingen 2013 for fremtidige olje- og gassinntekter, investerings- og produksjonskostnader og generell økonomisk vekst, vil petroleumsrentens andel av disponibel realinntekt falle fra 14 prosent i 2011 og 2012 til nær null etter 2045. I så fall passerte denne andelen en topp på 21 prosent i 2008. En reell diskonteringsrente på 4 prosent innebærer at permanentinntekten knyttet til denne inntektsstrømmen tilsvarer ca. 7 prosent av disponibel inntekt i 2011, altså halvparten av petroleumsrentens inntektsandel.

Inntekt per innbygger i Norge sammenlignet med andre land

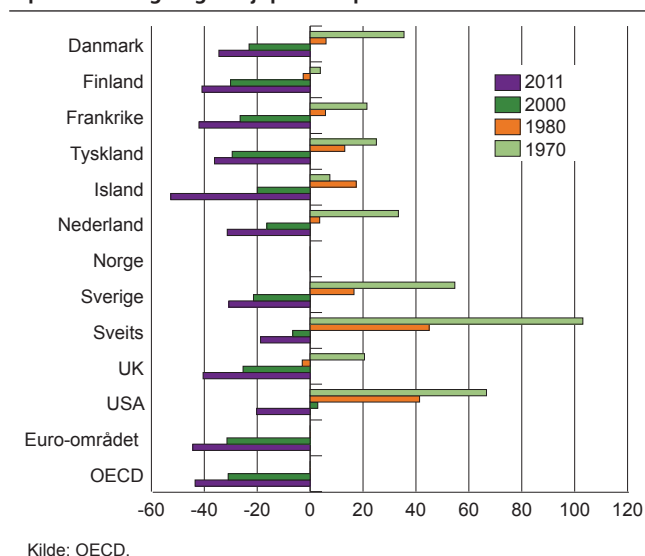
Norske innbyggere har i gjennomsnitt en betydelig høyere realinntekt enn alle andre OECD-land.² Figur 3.2 viser den prosentvise forskjellen mellom realverdien av nasjonalinntekt per innbygger i noen av de rikeste OECD-landene og Norge, basert på tall fra OECD. I 2011 lå denne reelle gjennomsnittsinntekten for hele OECD-området hele 44 prosent lavere enn i Norge. Blant landene i figuren kommer Sveits og USA nærmest Norge, men også her var denne realinntektsforskjellen ca. 20 prosent i 2011. For Danmark, Sverige, Nederland og Tyskland var den tilsvarende forskjellen mellom 31 og 36 prosent.

Tilgjengelige tall gjør det ikke mulig å sammenligne disponibele inntekt mellom land, men nasjonalinntekten ligger svært nær disponibel inntekt. Med realinntekt menes her nasjonalinntekten korrigert for forskjeller mellom landenes prisnivå ved hjelp av kjøpekraftspareter som måler forskjeller i priser på sammenlignbare varer og tjenester i ulike land, regnet i felles valuta. Ved å kjøpekraftskorrigere gjennomsnittsinntekten i et land, samt regne om til relevant valuta, kan man beregne hvor mange "kurver" med et gitt innhold av varer og tjenester som man kan kjøpe for en norsk tusenlapp i ulike land.

¹ I Perspektivmeldingen 2013 (Stortingsmelding nr. 12 (2012-2013)) har man også anslått petroleumsrenten. Her er normalavkastningen på realkapitalen i petroleumsvirksomheten forutsatt å være 7 prosent som er et avrundet gjennomsnitt av forholdet mellom løpende kapitalavkastning og verdi av realkapitalen i norsk industri over perioden 1970-2011. En normalavkastning tilsvarende 7 prosent gir en petroleumsrente i 2012 lik 416 milliarder kroner.

² Luxembourg har litt høyere nasjonalinntekt per innbygger etter korreksjon for prisnivåforskjeller enn Norge. Luxembourg er imidlertid en så spesiell økonomi på grunn av bevegelser av inntekter og personer over landets grenser, at det er uinteressant som sammenligningsgrunnlag.

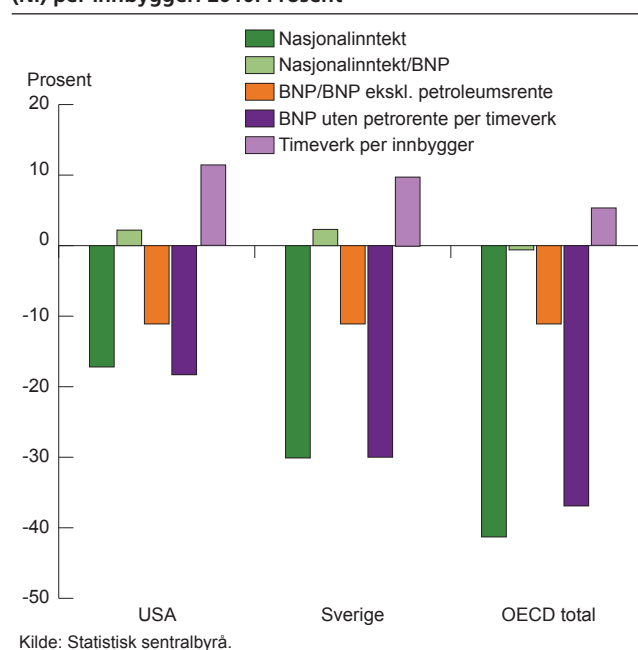
Figur 3.2. Prosentvis avvik mellom nasjonalinntekt per innbygger i utvalgte OECD-land og Norge. Løpende priser og løpende omregning til kjøpekraftspariteter

Kilde: OECD.

Bildet av den norske rikdommen blir enda mer slående når man foretar tilsvarende sammenligninger noen tiår tilbake. I 1970 hadde alle de utvalgte landene i figur 3.2 betydelig høyere reell gjennomsnittsinntekt enn Norge. Innhentingen av de rike europeiske landenes inntektsforsprang skjedde relativt jevnt frem til begynnelsen av 1990-tallet. Deretter akselererte veksten i inntekt per innbygger i Norge relativt til de andre landene. I 1995 hadde det norske nivået passert alle de europeiske landene som er med i figur 3.2. USAs nivå ble passert i 2004. Selv om andre land ble rammet hardere enn Norge av finanskrisen høsten 2008 og den etterfølgende krisen knyttet til høy statsgjeld, har Norges relative inntektsforsprang til de fleste OECD-landene holdt seg tilnærmet uendret etter 2006. Dette må ses i sammenheng med at den høye befolkningsveksten gjennom innvandring til Norge etter 2004 isolert sett bidrar til å redusere den økonomiske veksten når den måles per innbygger. Selv om det meste av innvandringen har vært arbeidsinnvandring, og norsk økonomi – i motsetning til de fleste andre OECD-landene – har vært inne i en konjunkturoppgang i de siste to årene,

Figur 3.3. Kilder til forskjell mellom Norge og henholdsvis USA, Sverige og OECD totalt i kjøpekraftskorrigert nasjonalinntekt (NI) per innbygger. 2010. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

har altså ikke nasjonalinntekten per innbygger vokst systematisk raskere i Norge enn i de fleste andre OECD-landene de siste 5-6 årene.

Tabell 3.3 og figur 3.3 gir en oversikt over kildene til realinntektsgapet mellom Norge og utvalgte OECD-land i 2010. Hver kolonne i tabell 3.3 (søyle i figur 3.3) viser den prosentvise forskjellen mellom nivået i et av de utvalgte landene og Norge. Den viktigste kilden til realinntektsgapet mellom Norge og alle de utvalgte landene er forskjellen i arbeidsproduktivitet målt med BNP per timeverk. BNP er her målt i løpende nasjonale priser som så omregnes til felles valuta og kjøpekraftskorrigeres for prisforskjellene mellom land. For Norge er petroleumsrenten trukket fra BNP i dette produktivetsmålet, men det inkluderer effektene av at prisindeksen for landenes samlede produksjon varierer, blant annet fordi landenes produksjon har ulik

Tabell 3.3. Kilder til forskjell mellom utvalgte OECD-land og Norge i kjøpekraftskorrigert nasjonalinntekt (NI) per innbygger, samt kilder til denne forskjellen. 2010. Prosent

	NI	NI/BNP	BNP/(BNP uten petrorente)	BNP uten petrorente per timeverk	Timeverk per sysselsatt	Sysselsatte per innbygger 15-64 år	Innbyggere 15-64 år per innbyggere ialt
Sveits	-13,8	1,2	-11,1	-27,6	14,6	4,2	10,8
Island	-53,0	-23,9	-11,1	-43,3	18,8	4,6	-1,3
USA	-17,2	2,2	-11,1	-18,3	24,9	-11,5	0,9
Sverige	-30,1	2,3	-11,1	-30,0	15,4	-3,6	-1,3
Storbritannia	-36,6	3,2	-11,1	-35,7	16,0	-6,8	-0,7
Finland	-38,5	-1,9	-11,1	-34,0	18,3	-9,4	-0,3
Danmark	-30,6	-1,7	-11,1	-23,8	9,6	-2,8	-2,1
Nederland	-30,5	-4,2	-11,1	-15,3	-3,0	-0,9	0,2
Tyskland	-34,5	-0,1	-11,1	-19,9	-1,1	-5,6	-1,5
Frankrike	-39,3	1,3	-11,1	-20,5	3,8	-15,4	-3,6
OECD totalt	-41,3	-0,6	-11,1	-36,9	24,6	-14,3	-1,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

produktssammensetning. Perspektivmeldingens anslag på petroleumsrenten i 2010 tilsvarer 11,1 prosent av Norges BNP. Ingen av de andre landene i tabellen har en slik ressursrente, og denne forskjellen er isolert fra forskjellene i arbeidsproduktivitet i tabell 3.3. Selv uten denne rene petroleumsinntekten skapte hvert timeverk i OECD sett under ett i gjennomsnitt 36,9 prosent mindre kjøpekraft knyttet til BNP enn i Norge. USA har nest høyest kjøpekraftsparitetsjustert BNP per timeverk blant landene i tabell 3.2, men forskjellen opp til Norge er så stor som 18,3 prosent.

For de fleste av de utvalgte OECD-landene ville inntekstgapet opp til Norge vært enda større dersom antall lønnede timeverk per innbygger hadde vært som i Norge. Timeverk per innbygger er produktet av de tre faktorene som er tallfestet i de tre siste kolonnene i tabell 3.3: i) arbeidstid målt ved timeverk per sysselsatt, ii) andelen sysselsatte av yrkesbefolkningen definert som samlet befolkning i alder 15-64 år, og iii) yrkesbefolkningens andel av samlet befolkning. Timeverk per innbygger lå 5,3 prosent høyere i OECD-landene sett under ett enn i Norge. Norge har med andre ord ikke skaffet seg sitt inntektsforsprang ved å arbeide mer enn andre lands innbyggere. Tvert om: Velstandsveksten er også tatt ut i form av mer fritid enn man har i de fleste andre OECD-land. Spesielt jobber man mer i Sveits og på Island enn i Norge. I 2010 var forskjellene henholdsvis 32,4 og 22,6 prosent. Av de utvalgte landene hadde Nederland, Frankrike og Tyskland lavere arbeidsinnsats per innbygger enn Norge i 2010, henholdsvis 15, 3 og 8 prosent.

Kortere arbeidstid for sysselsatte er den viktigste faktoren bak forskjellen mellom OECD-landene og Norge i timeverk per innbygger. Med unntak av Nederland og Tyskland er den gjennomsnittlige arbeidstiden til dels vesentlig høyere i de utvalgte OECD-landene enn i Norge. Forskjellen er størst for USA der de sysselsatte i gjennomsnitt jobbet 24,9 prosent flere timer enn i Norge. Derimot er sysselsettingsandelen av yrkesbefolkningen høyere i Norge enn i de andre landene, med unntak av Sveits og Island. Befolkningens alderssammensetning bidrar relativt lite til sysselsettingsforskjellene. Unntaket er Sveits som har 10,8 prosent flere i aldersgruppen 15-64 år enn Norge.

Selv om Norge mottar betydelige kapitalinntekter fra utlandet via SPU, var forholdet mellom overskuddet på rente- og stønadsbalansen og BNP større i flere av de

utvalgte OECD-landene enn i Norge. Med et markert unntak for Island, som har store underskudd på denne balansen, betød disse forskjellene relativt lite for forskjellene i nasjonalinntekt per innbygger i 2010.

Realvekst i disponibel inntekt og viktige inntektskomponenter

Tabell 3.4 og figur 3.4 belyser utviklingen i kjøpekraften av hovedkomponentene i den disponible realinntekten for Norge per innbygger. For dette formålet er alle de nominelle beløpene deflatert med en felles prisindeks for de produkter som skal kjøpes for inntekten, her prisindeksen for innenlandsk bruk av varer og tjenester i Norge. Tabell 3.4 og figur 3.4 viser blant annet at kjøpekraften av den disponible inntekten per innbygger i 2012 var 22 prosent høyere enn i 2000 og nær 3 ganger høyere enn i 1970. Disponibel inntekt faller omtrent sammen med markedsverdien av nettonasjonalproduktet i alle år. Målt per innbygger, utgjorde veksten i nettonasjonalproduktet eksklusive olje- og gassvirksomhet 61 prosent av den absolutte veksten i realdisponibel inntekt fra 2000 til 2012. De tilsvarende andelenene for olje- og gassvirksomheten og rente- og stønadsbalansen var henholdsvis 21 og 18 prosent. Fastlandsøkonomiens bidrag til disponibel realinntekt per innbygger var imidlertid lavere i 2012 enn i 2007. Det tilsvarende bidraget fra olje- og gassvirksomheten har vært mer preget av variasjon enn av systematisk vekst etter 2005. Finanskrisen synes i figur 3.4 ved det markante, men forbigående, fallet i realdisponibel inntekt fra 2008 til 2009. Dette slo klart sterkest ut på inntektsbidraget fra petroleumsinntektene og skyldes det sterke fallet i oljeprisen som ga et forbigående dårligere bytteforhold overfor utlandet.

Betydningen av endringer i bytteforholdet

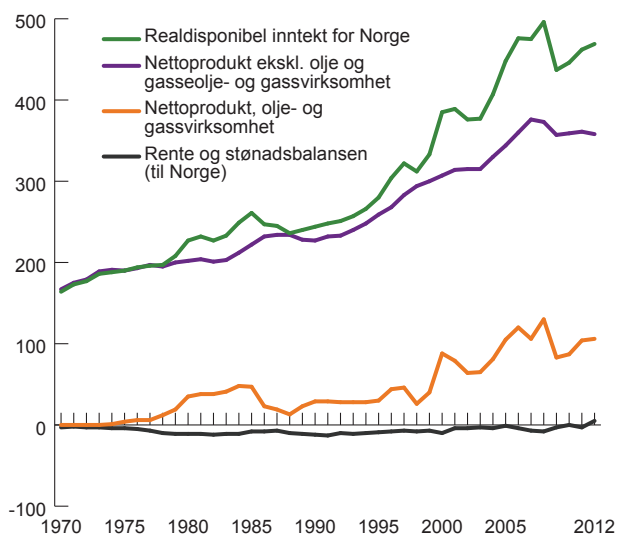
Når de nominelle inntektene regnes om til realverdier ved å deflatere dem med en felles prisindeks, som i tabell 3.4 og figur 3.4, får man ikke frem en kilde til vekst i realinntekt: endringer i bytteforholdet overfor utlandet. Bytteforholdet bedres i form av økt kjøpekraft av norsk produksjon. Det skjer når prisene på norsk produksjon vokser raskere enn prisene på innenlandsk bruk, hvilket betyr det samme som at prisene på norsk eksport vokser raskere enn prisene på norsk import. Realinntektseffekten av bytteforholdsendringen avhenger i tillegg av hvor stor andel de tilhørende prisvirkningene på netto eksportverdi utgjør av den disponible inntekten. Inntektsvekstbidraget fra bytteforholdsendringer kan ikke fremstilles i form av nivå-tall

Tabell 3.4. **Hovedkomponenter i realdisponibel inntekt per innbygger Norge. Alle beløp deflatert med prisindeks på innenlandsk bruk av varer og tjenester. 1000 2010-kroner og 1000 personer**

	1970	1980	1990	2000	2011	2012
Realdisponibel inntekt	164	227	244	385	462	469
Nettonasjonalprodukt	167	237	256	395	465	463
Nettonasjonalprodukt ekskl. olje- og gassvirksomhet	167	202	227	307	361	358
Nettoprodukt, olje- og gassvirksomhet	0	35	29	88	104	106
Rente og stønadsbalansen	-3	-11	-12	-10	-3	5
Middelfolkemengde, 1000 personer	3877	4086	4241	4491	4953	5019

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.4. Hovedkomponenter i realdisponibel inntekt per innbygger Norge 1991-2012. Alle beløp deflatert med prisindeks på innenlandsk bruk av varer og tjenester. 1000 2010-kroner

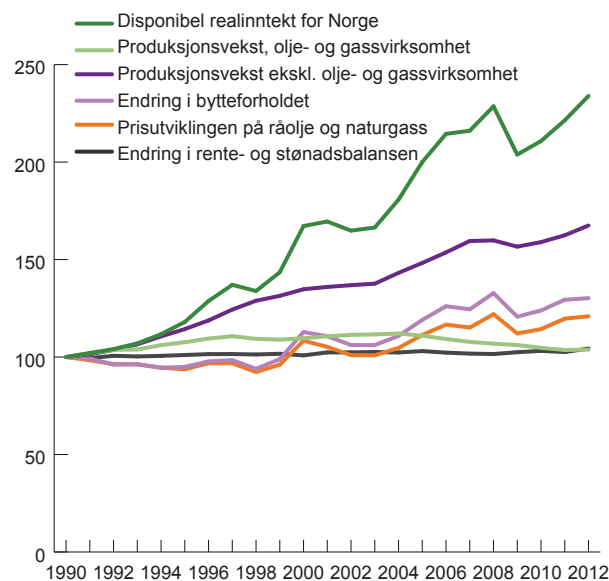

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

slik som komponentene i tabell 3.4 og figur 3.4, men som endring i forhold til et utgangspunkt. Indeksene i figur 3.5 viser de akkumulerte vekstbidragene fra bytteforholdsendringer, nettoproduktet for henholdsvis Fastlands-Norge og olje- og gassvirksomheten, samt rente- og stønadsbalansen siden 1990. Her er tallene totaltall – ikke tall per innbygger. Tabell 3.5 viser de årlige vekstbidragene fra de samme inntektskomponentene de siste fire årene. I både tabell 3.5 og figur 3.5 er bidragene fra produksjonsvekst beregnet ved å deflatere nettoproduktet med prisindeksen for vedkommende nærings nettoprodukt – ikke prisindeksen for innenlandsk bruk. Det er nettopp denne alternative måten å deflatere på som gjør det mulig å identifisere inntektsbidraget fra endringer i bytteforholdet.

Tallene bak figur 3.5 innebærer at vekst i Fastlands-Norges produksjon og bedring av bytteforholdet overfor utlandet bidro til sammen med mer enn 92 prosentpoeng til veksten i samlet disponibel realinntekt fra 1990 til 2012. 23 prosentpoeng kom fra forbedret bytteforhold. Vel to tredeler av bytteforholdsgevinsten kom fra prisøkning på olje og gass. Bidraget fra veksten i Fastlands-Norges produksjon var mer enn dobbelt så stort som bytteforholdsgevinsten. (Summen av den

Figur 3.5. Utvikling i disponibel realinntekt for Norge og vekstbidrag fra produksjon, bytteforhold og rente- og stønadsbalanse. Indeks, 1990 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

prosentvise veksten fra 1990 til 2012 i hver av de spesifiserte vekstkildene i figur 3.5 er vesentlig lavere enn veksten i disponibel realinntekt. Det skyldes at summen ikke fanger opp interaksjon mellom vekstratene.)

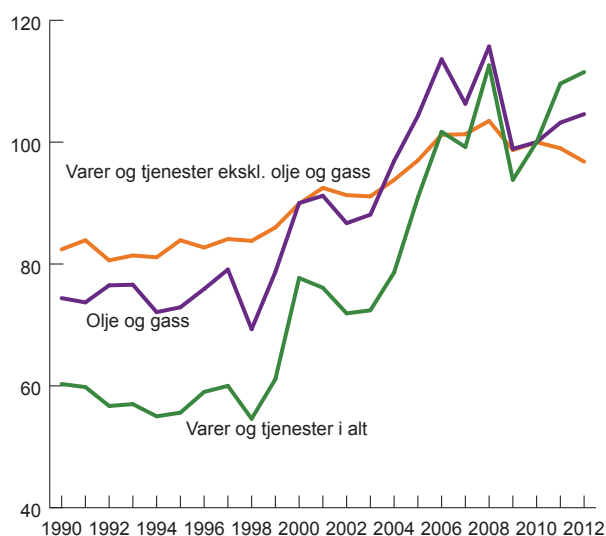
Forholdet mellom prisene på norsk eksport og norsk import økte med 85 prosent fra 1990 til 2012, jf. figur 3.6. Hvis olje og gass holdes utenfor reduseres forbedringen til 17,5 prosent. For begge produktgrupper kom det meste av denne bedringen mellom 1999 og 2008. En viktig årsak til bedringen for tradisjonelle produkter er økt import fra Kina og andre lavkostland. Norge har imidlertid opplevd en sterkere bytteforholdsgevinst for tradisjonelle produkter enn det andre OECD-land har gjort, selv om "Kina-effekten" i stor grad er felles. Det reflekterer en "heldig" spesialisering av næringslivet i fastlands-Norge. Denne spesialiseringen skyldes imidlertid ikke bare tilfeldigheter. Veksten i valutainntekter fra salg av olje og gass og avkastning i SPU har gjort det mulig å redusere størrelsen på tradisjonell konkurranseutsatt sektor uten ubalanse i utenriksøkonomien. Mekanismen er særnorsk kostnadsvekst gjennom sterkere krone og høyere lønnsvekst enn hos handelspartnerne. Avskallingen av konkurranseutsatt virksomhet som følger av dette, kommer først

Tabell 3.5. Bidrag til vekst i disponibel realinntekt for Norge fra året før. Prosent

	2008	2009	2010	2011	2012
Disponibel realinntektsvekst for Norge	5,8	-10,8	3,4	5,0	5,6
Vekstbidrag fra					
Produksjonsvekst, olje- og gassvirksomhet	-0,8	-0,7	-1,4	-1,0	0,2
Produksjonsvekst ekskl. olje- og gassvirksomhet	0,2	-2,0	1,5	2,2	3,1
Endring i bytteforholdet	6,7	-9,1	2,6	4,5	0,6
Herav prisutviklingen på råolje og naturgass	6,0	-8,1	2,0	4,7	1,0
Endring i rente- og stønadsbalansen:	-0,2	0,9	0,7	-0,6	1,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.6. Endringer i forholdet mellom eksport- og importprisindekser 1990-2012. 2010 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

og fremst i eksportnæringer. Her rammer kostnadsvekst hardere de eksportbedriftene som opplever svak vekst i produktiviteten og produktprisene på verdensmarkedet, enn eksportbedrifter som opplever det motsatte.

Inntekter fra utlandet

Inntektsoverføringene fra utlandet utgjorde kun 2 prosent av disponibel inntekt for Norge i 2012, se tabell 3.1. Dette lave inntektsbidraget skyldes først og fremst at brutto kapitalinntekter og –utgifter er beskjedne sammenlignet med produksjonsinntektene. Hvis anslaget i Nasjonalbudsjettet 2013 viser seg å bli riktig, blir rente- og aksjeutbytteinntektene fra Statens pensjonsfond – Utland (SPU) 109 milliarder kroner i 2012. Det utgjør 37 prosent av Norges samlede bruttoinntekter fra utlandet, beskrevet i tabell 3.6, men kun 4,3 prosent av disponibel inntekt. Kapitalen i SPU utgjorde i 2011 45 prosent av Norges samlede brutto fordringer på utlandet, og andelen blir trolig noe høyere i 2012, jf. tabell 3.7.

Netto inntektsbidraget fra overføringer av kapitalinntekter mellom Norge og utlandet reduseres i tillegg av to forhold. For det første utgjør brutto kapitalutgifter en relativt stor andel av brutto kapitalinntektene. Tallene i tabell 3.6 innebærer at betalingene fra Norge til utlandet i form av renter, aksjeutbytte og reinvestert fortjeneste summerte seg til henholdsvis 83 prosent i 2011 og 69 prosent i 2012 av det Norge mottok av de samme typer inntekt. Til sammenligning utgjorde Norges gjeld til utlandet 64 prosent av fordringene på utlandet i 2011, og tilsvarende andel var 62 prosent ved utgangen av 3. kvartal 2012. Disse tallene innebærer at Norge gjennomgående har høstet en lavere avkastning per krone investert i utlandet enn det utlendinger har høstet i Norge. Dette mønsteret har vedvart i mange år. Det må ses på bakgrunn av at Norges kapitalavkastning

Tabell 3.6. Rente og stønadsbalansen. Milliarder kroner

	2011	2012
Renter og stønader mv.		
Fra utlandet	230	293
Lønn	4	4
Renteinntekter	101	105
Aksjeutbytte mv	100	157
Reinvestert fortjeneste	4	4
Løpende overføringer	21	23
Til utlandet	244	264
Lønn	25	28
Renteutgifter	82	92
Aksjeutbytte mv	66	70
Reinvestert fortjeneste	22	22
Løpende offentlige overføringer	29	28
Andre løpende overføringer	21	24
Rente- og stønadsbalansen	13	29
Lønn og formuesinntekter, netto	15	58
Løpende overføringer, netto	-29	-29

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

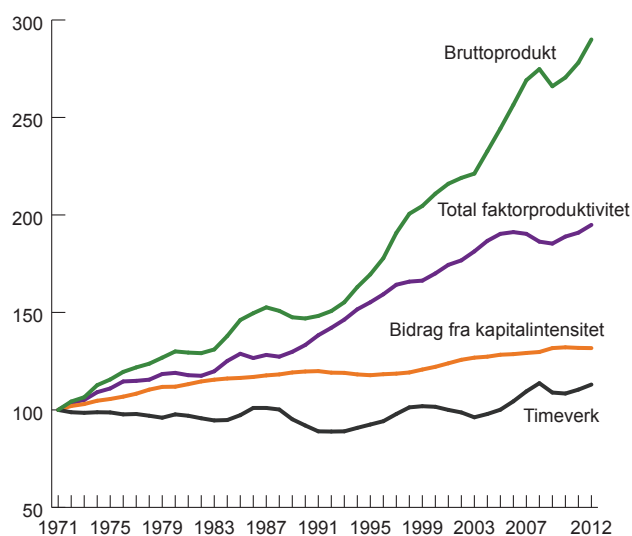
Tabell 3.7. Norges fordringer på og gjeld til utlandet. Milliarder kroner ved utgangen av året (3. kvartal 2012)

	2009	2010	2011	2012, 3.kvartal
Sum Norges fordringer på utlandet	6 249	6 997	7 329	7 958
Sedler mv og bankinnskudd	325	310	513	599
Obligasjoner og sertifikater	1 837	2 036	2 195	2 343
Lån	605	698	550	603
Aksjer og andeler	2 800	3 226	3 279	3 642
Andre fordringer	660	704	770	753
Sum Norges gjeld til utlandet	4 299	4 705	4 855	5 111
Sedler mv og bankinnskudd	820	752	962	962
Obligasjoner og sertifikater	1 291	1 463	1 589	1 731
Utlån	1026	1 257	961	1 000
Aksjer og andeler	810	922	996	1 033
Annen gjeld	337	299	335	373
Netto fordringer overfor utlandet	1 950	2 291	2 473	2 848
Memo: Markedsverdien av Statens petroleumsfond – Utland	2 642	3 081	3 308	3 793
SPU i prosent av brutto fordringer på utlandet	42,3	44,0	45,1	47,7
SPU i prosent av netto fordringer på utlandet	135,5	134,5	133,7	133,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

er et gjennomsnitt av alle utenlandske plasseringer, mens utlandets plasseringer i Norge er kun en liten og spesiell del av utlendingers portefølje. Spesielt er utlendingers investeringer relativt tungt konsentrert i olje- og gassvirksomheten der avkastningen har vært høyere enn den man i gjennomsnitt ellers har oppnådd. Beregninger for perioden 1992-2007 viser at utenlandsinvesteringer har kastet mer av seg for Norge enn for andre land.

Figur 3.7 **Bruttoprodukt, timeverk, total faktorproduktivitet og produksjonsbidrag fra økt kapitalintensitet i markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge. Indekser, 1971 = 100**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.2. Faktorer bak produksjonsveksten i Fastlands-Norge

Betydningen av produktivitetsvekst

Produksjonsveksten kan dekomponeres i bidrag fra innsats av arbeidskraft, kapital og andre innsatsfaktorer, samt en restbestemt faktor. Denne restfaktoren kalles vekst i total faktorproduktivitet (TFP). Over lengre periode tolkes den ofte som et mål på teknologiske og organisatoriske endringer. I det følgende er TFP-veksten målt som veksten i bruttoproduktet minus veksten i et veid gjennomsnitt av vekstratene for arbeidskraft og kapital. Normalt er vektene her løpende kostnadsandeler. Siden kapitalslitet utgjør en relativt konstant andel av bruttoproduktet, vil den prosentvise veksten i henholdsvis brutto- og nettoproduktet være svært like for en næring. I figur 3.7 viser en slik dekomponering av veksten bruttoproduktet i den markedsrettede delen av Fastlands-Norge. Her er sammenhengen mellom vekst i produksjon, faktorinnsats og TFP omformet til en sammenheng der realveksten i bruttoproduktet er lik veksten i timeverk pluss TFP-vekst pluss veksten i et bidrag fra endringer i kapitalintensitet (realkapital per timeverk).

Fastlands-Norges bruttoprodukt lå 190 prosent høyere i 2012 enn i 1971, altså nær en tredobling i løpet av perioden. Av denne veksten har 143 prosentpoeng kommet etter 1990. Total antall arbeidstimer i Fastlands-Norge har alt i alt endret seg med 13 prosent i løpet av de siste 41 årene. Bak denne utviklingen ligger særlig to motsatte tendenser: økt kvinnelig yrkesdeltaking og arbeidsinnvandring, særlig etter 2004, har vært motvirket av lavere gjennomsnittlig arbeidstid. Frem til 1983 var det en svak negativ tendens i timeverksinnsatsen. Deretter forklares svingningene av høykonjunkturen på midten av 1980-tallet og nedgangskonjunkturen deretter. Fra 1991 til 2012 har timeverkene i Fastlands-Norge vokst med 27 prosent. Vekstbidraget fra økt kapitalintensitet har vært 32 prosent hvis en ser de siste 41 år under ett, men bare 11 prosent fra 1991 til 2012. Spesielt har bidraget fra kapitalintensitet vokst med kun 2,7 prosent totalt i løpet av perioden 2005-2012. TFP-vekst blir dermed igjen som hovedårsaken til produksjons- og inntektsveksten når man ser perioden 1971-2012 under ett. Den akkumulerte TFP-veksten var 95 prosent i denne perioden. Etter 2004 har veksten i TFP variert rundt null.

Historisk har produktiviteten økt i oppgangskonjunkturer og falt i nedgangskonjunkturer. En årsak er at det verken er mulig eller lønnsomt å trimme sysselsettingen og kapitalutstyr fullt ut i takt med produksjonsendringene. Under større kriser kan derimot nedbemanning gå hånd i hånd med produktivitetsvekst, fordi det da typisk er de minst lønnsomme bedriftene som reduserer aktiviteten mest. Ser man på relativt bredt definerte grupper av næringer, byr utviklingen i Norge på få eller ingen eksempler på slike kriser. Når man ønsker å få et bilde av den underliggende produktivitetsveksten i ulike perioder, er det derfor viktig å velge en periodeinndeling som fjerner mest mulig av konjunktoreffektene. I den følgende fremstillingen strekker periodene seg fra en konjunkturbunn til den neste. Tabell 3.8 viser TFP-veksten for store deler av Fastlands-Norge og korresponderende vekstrater for arbeidsproduktiviteten målt ved bruttoprodukt per timeverk. Tallene er beregnet slik at veksten i arbeidsproduktiviteten er lik TFP-veksten pluss vekstbidraget fra kapitalintensitet.

For bedriftene i Fastlands-Norge var veksten i arbeidsproduktiviteten relativt konstant nær 2,5 prosent til og

Tabell 3.8. **Produktivitetsvekst for bedrifter i Fastlands-Norge 1973-2012. AP = Arbeidsproduktivitet, TFP = Total faktorproduktivitet. Gjennomsnittlige årlige vekstrater. Prosent**

	1973-1983		1984-1991		1992-2003		2004-2011		2012	
	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP
Fastlands-Norge¹	2,5	1,3	2,3	1,8	2,7	2,3	1,2	0,7	2,0	2,1
Industri ²	2,2	1,3	1,9	1,2	1,7	1,2	1,4	1,2	2,3	2,5
Annen vareproduksjon ³	3,3	2,2	3,5	2,5	1,6	1,4	1,1	0,9	5,3	5,5
Privat tjenesteyting ⁴	2,2	1,0	2,0	1,8	3,5	2,9	1,2	0,5	0,8	0,9

¹ Utenom oljeraffineri, bolig, bank og forsikring.

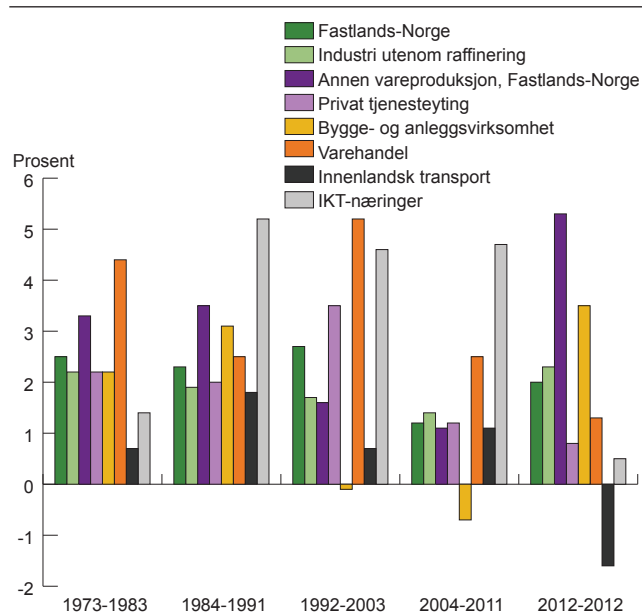
² Utenom oljeraffineri.

³ Primærnæringer, bergverksdrift, vann- og kraftforsyning og bygg og anlegg.

⁴ Utenom bolig, bank og forsikringåret, men på referansetidspunktene for undersøkelsen.

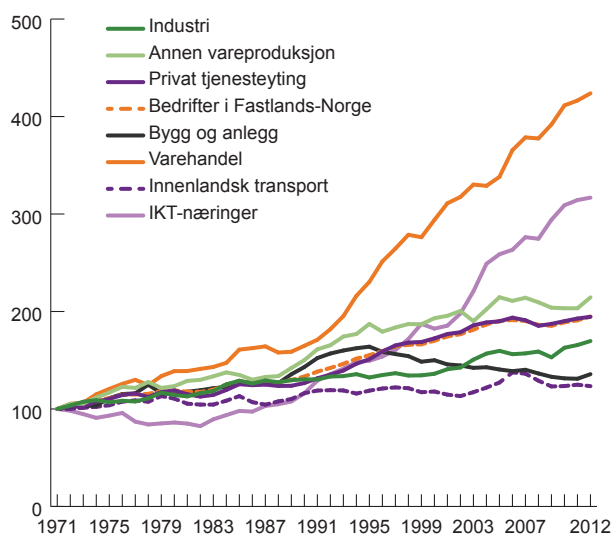
Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.8. **Vekst i arbeidsproduktivitet (bruttoprodukt per timeverk) for næringsgrupper. Gjennomsnittlige årlige vekstrater. Prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.9. **Utviklingen i Total faktorproduktivitet (TFP) for næringsgrupper. Indeks, 1971 = 100.**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

med perioden 1992-2003. Bidraget fra TFP-vekst til veksten i arbeidsproduktiviteten økte frem til begynnelsen av 2000-tallet, mens bidraget fra økt kapitalintensitet avtok. Den gjennomsnittlige årlige veksten i arbeidsproduktiviteten lå klart lavere i perioden 2004-2011 enn tidligere for de fleste næringer. Det samme gjaldt TFP-veksten. Noe av forklaringen ligger trolig i finanskrisen, men produktivitetsveksten var svak også i 2006. Tallene for 2011 og 2012 indikerer en tilbakevending mot mer normal produktivitetsvekst, men tallgrunnlaget gjør at det ennå er for tidlig å slå dette fast.

Figur 3.8 og 3.9 viser veksten i henholdsvis arbeidsproduktivitet og TFP for grupper av næringer. Mye av det

generelle mønsteret for Fastlands-Norge finner man igjen i utviklingen innenfor industri og privat tjenesteyting. For annen vareproduksjon, hvor primærnæringer, kraftforsyning og bygg- og anlegg inngår, var produktivitetsveksten generelt sterk frem til begynnelsen av 1990-tallet, men klart lavere deretter. Dette bildet kan være påvirket av måleproblemer. Spesielt er det vanskelig å fastlegge hvor mye av økningen i produksjonsverdien i bygg og anleggsvirksomheten som skal fordeles på prisøkning og volumøkning. Bygg og anleggsvirksomhet markerer seg med en betydelig svakere produktivitetsvekst enn andre næringer med unntak av utviklingen i 2012 som er særlig usikker. Den sterke produktivitetsveksten i privat tjenesteyting på 1990-tallet kan i stor grad tilskrives automatisering og teknologisk fremgang i IKT-næringer og varehandel.

Forskning og utvikling

De totale utgiftene til forskning og utvikling (FoU) i Norge var på 45,5 milliarder kroner i 2011. Figur 3.10 viser hvordan dette beløpet fordelte seg på sektorer i 2011. Målt i faste priser økte FoU-utgiftene med 2,6 prosent fra 2010 til 2011. Det var klar vekst i instituttsektoren og næringslivet med henholdsvis 2,9 og 4,4 prosent realøkning. I universitets- og høyskolesektoren var det nullvekst i faste priser. Som andel av bruttonasjonalproduktet (BNP) har FoU-utgiftene variert lite rundt 1,7 prosent de siste årene.

Til sammenligning har FoU-andelen av BNP for EU-landene vært nær konstant på 2,0 prosent i perioden 2009-2011. (For 2012 foreligger ennå ikke tall.) Av EU-landene er Tyskland den klart største FoU-aktøren og har også en vekst over EU-gjennomsnittet for 2011, se tabell 3.9. Storbritannia derimot har hatt en svak utvikling i FoU-utgiftene de siste årene. Av de nordiske landene har både Sverige og spesielt Finland hatt nedgang i FoU-utgiftene som andel av BNP, men de ligger på et høyere nivå enn Norge. Danmark har hatt en svak økning og er det nordiske landet som har hatt sterkest vekst i FoU-aktiviteten de senere årene. Hvis man i stedet sammenligner FoU-personell som andel av arbeidsstyrken, ligger Norge klart høyere enn EU15, men noe lavere enn de øvrige nordiske landene.

Det er tradisjonelt næringslivets FoU-aktivitet som er lav i Norge sammenliknet med andre land og som fører til FoU som andel BNP er lav for Norge. Næringslivets FoU utgjør vel 50 prosent av samlet FoU i Norge, mens andelen i EU totalt er vel 60 prosent. I de øvrige nordiske landene er andelen tett opptil 70 prosent. En grunn til dette er at norsk næringsliv i stor grad er råvarebasert, men med relativt lav produksjon i næringer med typisk høy FoU-intensitet som for eksempel elektronisk utstyr, transportmidler og farmasøytisk industri. Hvis man sammenligner FoU-andeler innenfor like næringer i ulike land, kommer Norge bedre ut, men ligger likevel lavere enn de nordiske landene. I de siste årene har imidlertid næringslivets FoU-aktivitet økt mer i Norge enn i de øvrige nordiske landene. Ulike virkninger av finanskrisen kan ha bidratt til dette.

Tabell 3.9. FoU-utgifter og FoU-personale i utvalgte EU- og OECD-land. Prosentvis andeler av BNP

	Totale FoU-utgifter som andel av BNP		Næringslivets FoU-utgifter som andel av BNP
	2007	2011*	2011*
EU-27	1,9	2,0	1,3
Belgia	1,9	2,0	1,4
Danmark	2,6	3,1	2,1
Tyskland	2,5	2,8	1,9
Irland	1,3	1,7	1,2
Spania	1,3	1,3	0,7
Frankrike	2,1	2,3	1,4
Italia	1,2	1,3	0,7
Nederland	1,8	2,0	1,1
Østerrike	2,5	2,8	1,9
Finland	3,5	3,8	2,7
Sverige	3,4	3,4	2,3
Storbritannia	1,8	1,8	1,1
Norge	1,6	1,6	0,9
Fastlands-Norge	2,1	2,2	1,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

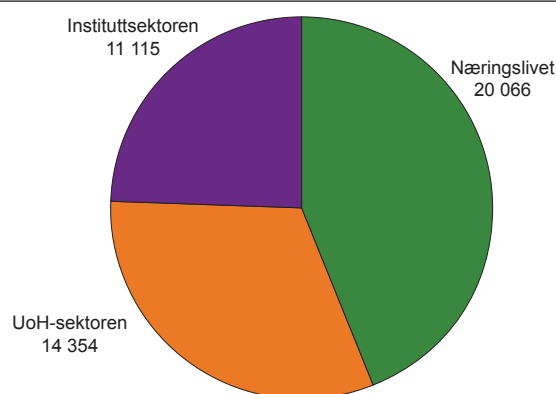
Anslaget for antall utførte FoU-årsverk i 2012, gitt i 2.kvartal 2012, indikerer ingen endring sammenliknet med 2011. Da ble det utført nær 15 500 FoU-årsverk i næringslivet, 1 prosent mer enn i 2010. I 2011 ble 39 prosent av FoU-årsverk i næringslivet utført i industriforetak, mens 53 prosent ble utført i tjenestenæringene hvor det har vært en betydelig vekst FoU-innsatsen de siste årene. Andre næringer, inkl. olje- og gassutvinning, har hatt en relativt stabil andel av FoU-årsverkene på rundt 8 prosent i de siste årene.

En tidlig indikator for FoU-aktiviteten i 2012 er søknader til SkatteFUNN-ordningen. Budsjetterte FoU-utgifter i godkjente søknader økte med 12 prosent fra 2011 til 12,2 milliarder kroner i 2012. Nye prosjekter godkjent i 2012 utgjør 4,8 milliarder kroner av dette. Dette er 20 prosent høyere enn for nye prosjekter året før. SkatteFUNN gjelder for hele næringslivet, men i praksis brukes ordningen mest av små og mellomstore foretak. Erfaringsmessig blir bare om lag ¾ av de budsjetterte kostnadene realisert.

3.3. Realkapital og realavkastning

Målt i faste priser økte beholdningen av samlet realkapitalen i norske næringer, inklusive offentlig forvaltning, med 60 prosent i løpet av perioden 1991-2012, jf. tabell 3.10. Mer enn to tredeler av denne økningen

Figur 3.10. FoU-utgifter fordelt etter sektor. 2011. Millioner kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

har kommet etter 2000. Figur 3.11 viser hvor raskt kapitalbeholdningene, målt i faste priser, av ulike typer har blitt bygget opp etter 1991 i forhold til beholdningene i 1991. Den årlige tilveksten i beholdningen av en realkapitalart er lik de akkumulerte bruttoinvesteringene i samme art, fratrasket kapitalslit, mellom de to tidspunktene kapitalbeholdningen er målt på. Målt i faste priser var beholdningene av realkapital knyttet til oljeboring, -leting og rørledninger ved utgangen av 2012 mer enn doblet i forhold til beholdningen i 1991, mens beholdningen av maskiner og utstyr lå 94 prosent over 1991-nivået. Bygninger og anlegg er den klart største kapitalarten, gitt grupperingen i tabell 3.10. Dette omfatter også veier, skinnelagemer og annen infrastruktur som er et resultat av politiske beslutninger. Verdien av tomter utover grunnarbeider er ikke regnet med i verdsettingen av bygninger og anlegg.

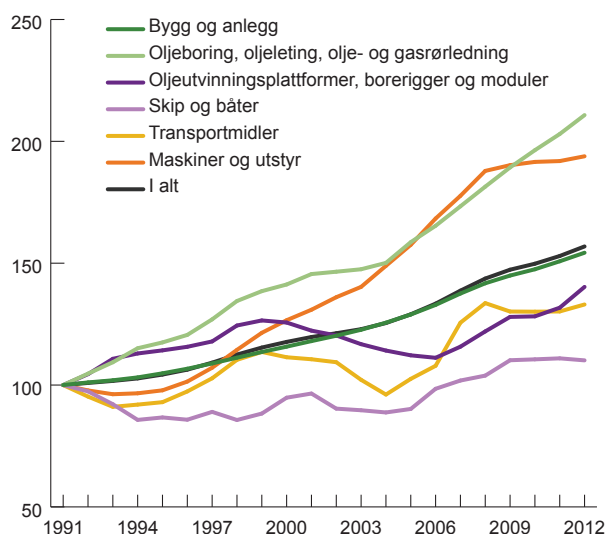
Avkastningen av investeringer i realkapital måles ved forholdet mellom driftsresultat (eksklusive kapitalslit og anslått lønn til selvstendig næringsdrivende) og verdien av kapitalbeholdningen. Denne raten kan sammenlignes med en realrente. For Fastlands-Norge økte denne avkastningsraten fra snaut 2 prosent i 1990 til 14 prosent i 2006, se figur 3.12. Oppgangen kom etter at avkastningen hadde falt i siste halvdel av 1970-tallet og endret seg relativt lite på 1980-tallet. Etter 2006 falt avkastningen markert, blant annet som følge av finanskrisen. I de tre siste årene har den imidlertid variert lite rundt 10 prosent.

Tabell 3.10. Realkapitalbeholdning etter art. Faste 2010-priser, milliarder kroner

	1991	2000	2005	2011	2012
Bygg og anlegg	3487	4037	4497	5258	5381
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	293	414	465	595	618
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	382	480	428	503	536
Skip og båter	172	164	156	191	190
Transportmidler	89	99	91	115	118
Maskiner og utstyr	273	346	430	524	529
I alt	4699	5530	6063	7187	7372

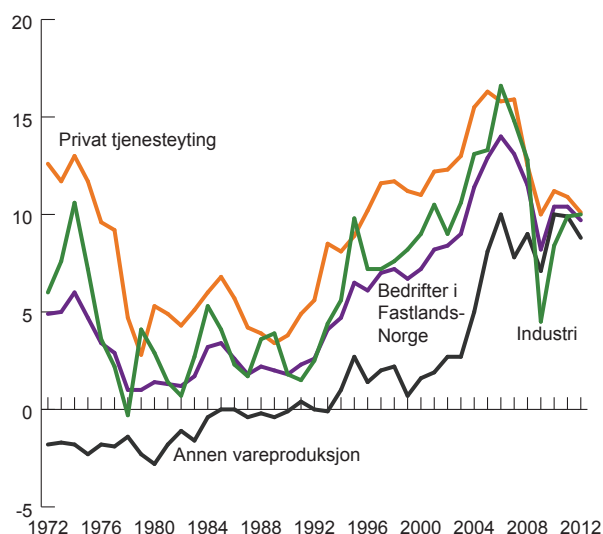
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.11. Realkapitalbeholdning etter art. Faste 2009-priser. Indekser, 1991=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.12. Kapitalavkastning. Driftsresultat i forhold til verdi av realkapital. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Kapitalavkastningen varierer tradisjonelt betydelig mellom næringer. I alle de år som vises i figur 3.12, har den vært klart høyere i privat tjenesteyting og industri enn i restsektoren "Annen vareproduksjon" hvor man blant annet finner jordbruket og andre primærnæringer. Den kraftige økningen i kapitalavkastning i Fastlands-Norge er imidlertid en hovedtendens som gjelder alle disse tre næringsgruppene.

Økningen i kapitalavkastning har sannsynligvis flere viktige årsaker. Skattereformen i 1992 kan ha lyktes i sin intensjon om å skjerpe kravene til avkastning før skatt for at investeringene skulle bli lønnsomme etter skatt. For det andre bidro trolig dereguleringen av kraftsektoren og andre næringer, til mer rasjonelle investeringer og høyere avkastning. For det tredje har globaliseringen åpnet for flere investeringsprosjekter i med høy lønnsomhet i andre land, og det har trolig

bidratt til å skjerpe kravene til kapitalavkastning i Norge. For det fjerde har vridninger i næringsstruktur bidratt til å øke gjennomsnittsavkastningen i Fastlands-Norge. Spesielt har privat tjenesteyting, med relativt høy kapitalavkastning, økt sin andel av Fastlands-Norges kapitalbeholdning, mens denne andelen har avtatt i primærnæringene hvor kapitalavkastning er relativt lav. For det femte er det mulig at driftsresultatene i norske næringer i økende grad inneholder finansinntekter fra datterselskaper i utlandet. Det er i så fall en målefeil; avkastning fra direkte investeringer i utlandet skal i prinsippet føres som finansinntekter som ikke skal inngå i driftsresultatet for næringsvirksomhet på norsk territorium. Realrenten på alternative finansielle investeringer har ikke vist samme vekst som avkastningsraten, og fremstår derfor ikke som en årsak til økningen i kapitalavkastningen.

4. Befolkning og arbeidsinnsats

En svært høy arbeidsinnvandring har vært den viktigste årsaken til sterk vekst i folketallet og arbeidsstyrken i de siste årene. Yrkesdeltakingen blant eldre har økt svakt, men det er for tidlig å si hvor mye av dette som skyldes pensjonsreformen. Andelen under utdanning har variert lite etter en kraftig ekspansjon i utdanningssystemet fram til 2002. Svake tall for gjennomstrømming og fullføring av både videregående og høyere utdanning indikerer rom for mer effektiv tidsbruk i denne livsfasen. Andelen trygdemottakere i aldersgruppen 16-66 er relativt høy i Norge, men korrigert for endringer i alderssammensetningen har den ikke økt i de siste årene.

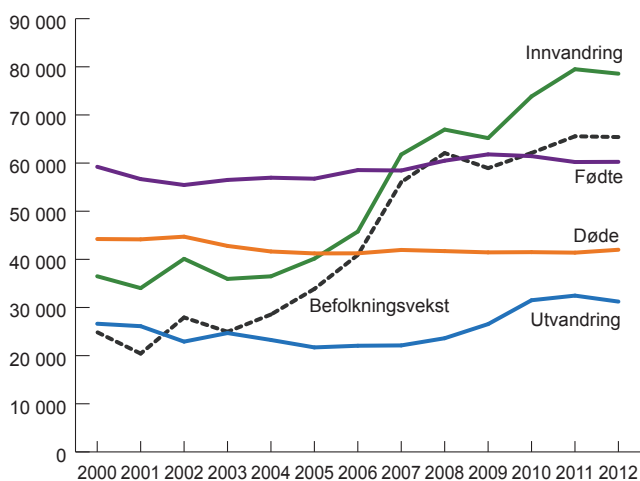
4.1. Befolkningen

Folkemengden økte kraftig også i 2012. Veksten var på 1,3 prosent, eller 65 400 personer, så vidt lavere enn rekordveksten i 2011. Vi må ellers helt tilbake til 1920 for å finne en høyere prosentvis vekst i folketallet.

Antall fødte i 2012 var drøyt 18 000 høyere enn antall døde. Det skyldes delvis at fruktbarheten i Norge

fortsatt er relativt høy. Samlet fruktbarhetstall gikk riktignok ned fra 1,88 barn per kvinne i 2011 til 1,85 i 2012, men dette er likevel langt over det europeiske gjennomsnittet på rundt 1,5 barn per kvinne. I tillegg lever vi stadig lenger. I 2012 økte den forventede levealderen for menn med nesten et halvt år (til 79,4 år). Det er historisk sett en kraftig økning. For kvinner var levealderen uendret på 83,4 år.

Figur 4.1. Fødte, døde, innvandring, utvandring og befolkningsvekst. 2000-2012

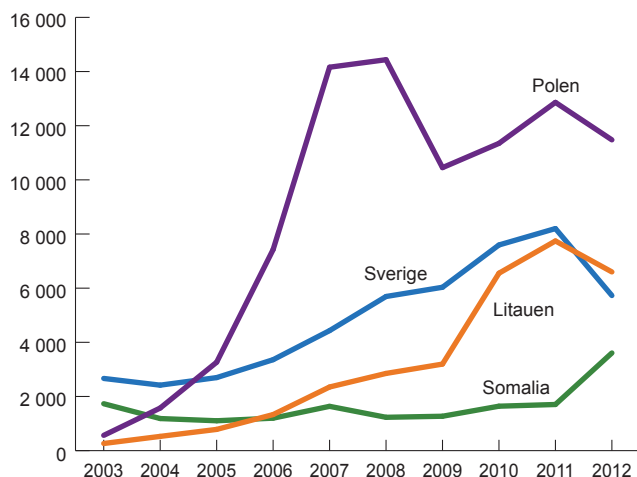
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Folkemengd og kvartalsvise befolkningsendringer.

Den klart viktigste årsaken til befolkningsveksten er imidlertid en fortsatt svært høy innvandring. I 2012 innvandret 78 600 personer til Norge. Det er litt færre enn i rekordåret 2011, men siden det også var færre som utvandret i 2012 enn i 2011, ble nettoinnvandringen rekordhøy på 47 300, 300 mer enn i 2011. Dette tilsvarer 72 prosent av veksten i folkemengden.

Polske statsborgere er fortsatt den største gruppen av innvandrere som kom i 2012, men som figur 4.2 viser, har denne innvandringen gått ned etter 2008. Også innvandringen av svenske og litauiske statsborgere gikk ned i 2012, mens det var en klar økning i somaliske statsborgere som kom til Norge.

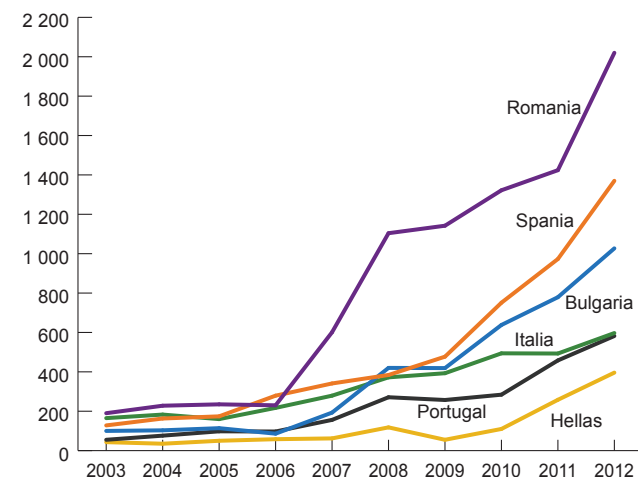
Stadig flere statsborgere fra de kriserammede landene i Sør-Europa innvandrer til Norge, men disse tallene er fortsatt små sammenlignet med annen innvandring (se figur 4.3). 1 400 spanske statsborgere flyttet til

Figur 4.2. Største innvandringsland i 2012 etter statsborgerskap, utvikling fra 2003

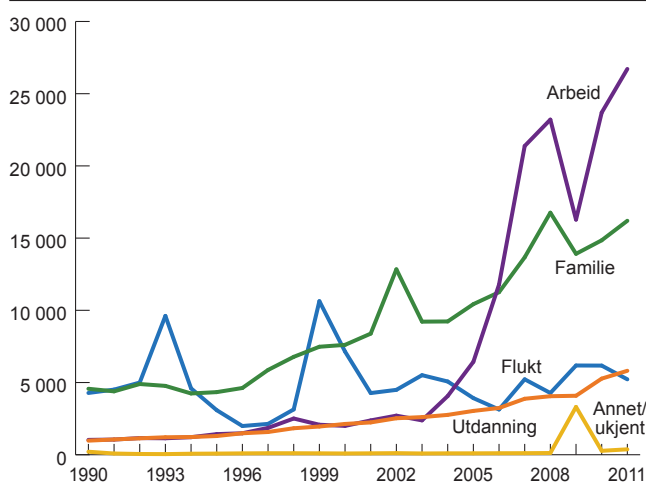
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.3. Innvandring av statsborgere fra land i Sør- og Øst-Europa. 2003-2012

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.4: Innvandring etter innvandringsgrunn og innvandringsår, ikke-nordiske borgere. 1990-2011

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Norge i fjor, en klar økning fra årene før. Også fra Italia, Portugal og Hellas har det vært økning, men likevel kom det færre enn 600 statsborgere fra hvert av disse landene i fjor.

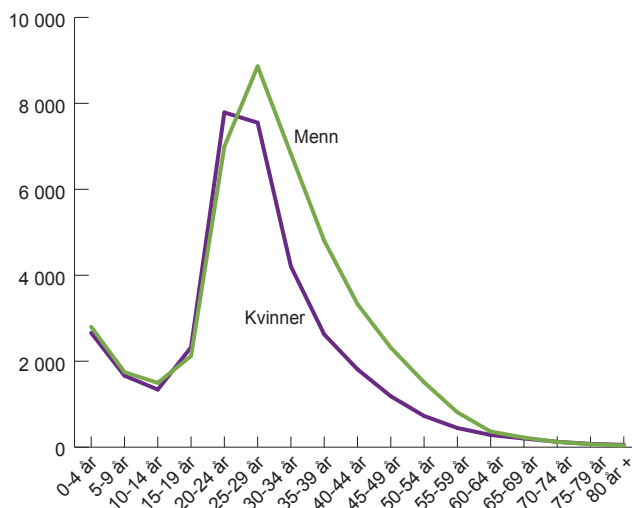
I fjor fjernet Norge de siste innvandringsrestriksjonene for statsborgere fra Bulgaria og Romania. Som figur 4.3 viser, har det vært en tydelig økning i innvandringen fra disse to landene. I fjor kom over 2 000 statsborgere fra Romania og over 1 000 fra Bulgaria. Det innvandret altså flere rumenere og bulgarere totalt enn spanjoler, portugisere, italienere og grekere til sammen. Og til tross for at det har vært en økning fra samtlige av disse landene, er innvandringen av statsborgere fra både Romania, Bulgaria, Spania, Italia, Portugal og Hellas til sammen fortsatt betydelig lavere enn innvandringen fra Polen alene.

Disse tallene omfatter innvandrere som oppholder seg (eller regner med å oppholde seg) seks måneder eller mer i landet. De som er her i kortere perioder, som for eksempel turister, gatemusikanter, sesongarbeidere eller andre på korttidskontrakter, er ikke med i denne statistikken.

Fordelt på verdensdeler var økningen i innvandringen i 2012 størst fra Afrika, med 2 700 flere innvandrere. Somaliske statsborgere sto for størsteparten av dette. For statsborgere fra Europa som helhet var det en nedgang i innvandringen til Norge på nær 4800, mens det var en økning fra Asia på rundt 900.

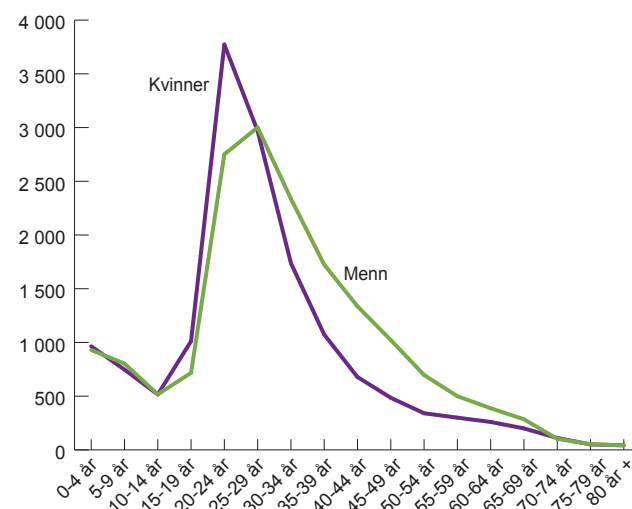
Statsborgere fra land utenfor Norden må oppgi innvandringsgrunn når de bosetter seg i Norge. Som figur 4.4 viser, har arbeid vært den dominerende innvandringsgrunnen siden 2007. Mange av de som kommer som familieinnvandrere, kommer dessuten fra de samme landene som har flest arbeidsinnvandrere – Polen og Litauen.

Figur 4.5: Innvandring etter aldersgrupper. 2011

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Innvandring og utvandring.

Figur 4.6: Utvandring etter aldersgrupper. 2011

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Innvandring og utvandring.

Tall for innvandringsgrunner i 2012 vil bli publisert senere i år. Men tatt i betraktning at det kom færre statsborgere fra Polen og Litauen i 2012 enn i 2011, samt at innvandringen fra det sørlige EU fortsatt er relativt lav, kan vi muligens komme til å se en nedgang i arbeidsinnvandringen for 2012.

Utvandringen har også økt de siste fem årene, om enn ikke like mye som innvandringen (se figur 4.1). I 2012 flyttet 31 200 personer fra Norge, det var 1 200 færre enn i 2011. Andelen som utvandrer er tradisjonelt høyere blant innvandrere enn blant folk som er født i landet, og særlig høy er den for utdannings- og arbeidsinnvandrere som har bodd kort tid i Norge. Siden Norge nå har mange arbeidsinnvandrere med kort botid, kunne man forvente at utvandringen ville øke fra 2011 til 2012. I stedet gikk den altså noe ned.

Alders- og kjønnsfordelingen blant de som inn- og utvandrer er annerledes enn i befolkningen ellers, og likner mer på aldersfordelingen blant innenlandske

flyttere. Som figur 4.5 viser, er det særlig mange som innvandrer i ung voksen alder – over halvparten blant både menn og kvinner er mellom 20 og 35 år. Kvinner som innvandrer, er generelt litt yngre enn menn. Vi ser også at det er relativt mange småbarn blant innvandrerne. Det henger sammen med at mange av de voksne innvandrerne er i en alder der det er vanlig å ha små barn. Også disse tallene er fra 2011, tall for 2012 vil bli publisert senere i år. Kjønn- og aldersstrukturen blant inn- og utvandrere endrer seg imidlertid ikke mye fra år til år.

Utvandrerne kjønns- og aldersfordeling ligner på innvandrerne: Flest i 20- og 30-årene, og litt flere kvinner enn menn i aldersgruppene rundt 20 år (se figur 4.6). Også blant utvandrerne er det en del som tar med seg små barn.

4.2. Yrkesdeltaking

Det har vært en klar vekst i arbeidsstyrken i de siste årene, og mesteparten kan forklares med økt innvandring. Samtidig har størrelsen på årskullene som kommer inn i arbeidsmarkedet vært større enn kullene som har gått av med pensjon. Arbeidsstyrken er definert som summen av de sysselsatte og de arbeidsledige. Ifølge Statistisk sentralbyrås Arbeidskraftundersøkelse (AKU) var den samlede arbeidsstyrken blant landets bosatte i 2012 kommet opp i 2 677 000 personer regnet som årsgjennomsnitt. Veksten på 48 000 personer sammenlignet med 2011 var en del høyere enn gjennomsnittet for årene 2000 til 2012. I alt vokste arbeidsstyrken med 327 000 i denne perioden.

Yrkesdeltakingen uttrykker andelen av en befolkningsgruppe som er i arbeidsstyrken. Den samlede yrkesdeltakingen for både menn og kvinner endret seg lite fra 2011 til 2012. Hvis vi ser bort fra en midlertidig topp i yrkesdeltakingen i 2008 som følge av høykonjunktur og sterkt press i arbeidsmarkedet, har den samlede yrkesdeltakingen for kvinner holdt seg konstant siden århundreskiftet, mens det har vært en svakt synkende tendens for menn. Det er imidlertid noen nyanser i utviklingen avhengig av alder.

Yrkesdeltakingen for aldersgruppen 15-19 år har vist en synkende tendens det siste tiåret, både for menn og kvinner. Dette skyldes at størsteparten av ungdomskullene nå går på videregående skole. Likevel er yrkesdeltakingen slik den er definert i AKU i overkant av 40 prosent for aldersgruppen samlet. Konjunkturutviklingen slår spesielt ut i

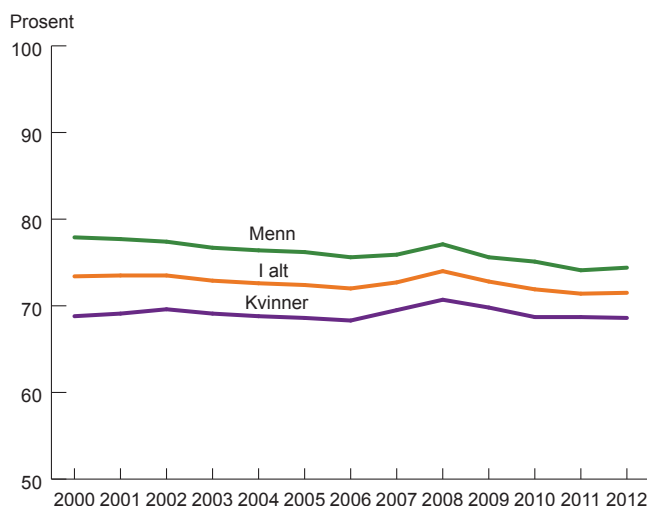
Tabell 4.1. Arbeidsstyrken etter kjønn. 1 000 personer¹

	2000	2005	2010	2012
Menn	1 258	1 272	1 378	1 419
Kvinner	1 092	1 127	1 224	1 259
I alt	2 350	2 400	2 602	2 677

¹ Om lag 7 000 av økningen fra 2000 til 2012 kan tilskrives omleggingen av AKU i 2006.

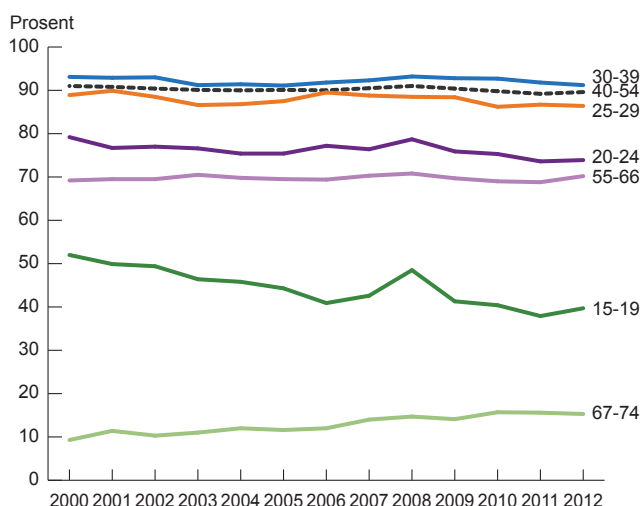
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

Figur 4.7. Yrkesdeltaking for menn og kvinner, 15-74 år. Prosent

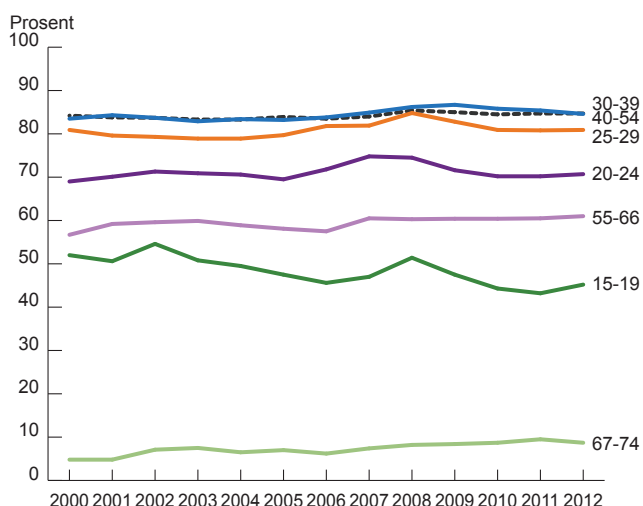
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

Figur 4.8. Yrkesdeltaking for menn i ulike aldersgrupper. Prosent

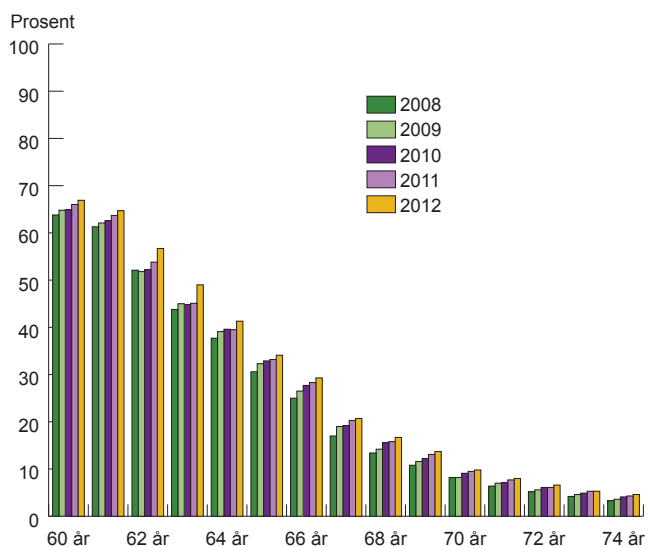

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

Figur 4.9. Yrkesdeltaking for kvinner i ulike aldersgrupper. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

Figur 4.10. **Arbeidstakere etter alder. Prosent av befolkningen i samme aldersgruppe. Bosatte 60-74 år. 2. kvartal 2008-2012**

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Registerbasert sysselsetningsstatistikk.

yrkesdeltakingen for ungdomsgruppene som viste en markant topp under høykonjunkturen i 2008. For aldersgruppen 67-74 år har yrkesdeltakingen vist en svakt stigende tendens siden århundreskiftet for både menn og kvinner. Dette kan delvis forklares ved at andelen av de yngste innen gruppen har økt på bekostning av andelen for de eldste. For andre aldersgrupper har det bare vært små endringer i yrkesdeltakingen siden 2010.

Et av siktemålene med pensjonsreformen som ble innført fra 1. januar 2011, har vært å stimulere eldre arbeidstakere til å utsette pensjoneringen. Både utvalgsundersøkelsen AKU og registerinformasjon viser en gradvis økning i yrkesdeltakingen for de aktuelle årskullene. Tendensen til økende yrkesdeltaking startet imidlertid før reformen ble innført i 2011, slik at den isolerte effekten av pensjonsreformen ikke er avklart. Samtidig har yrkesdeltakingen for aldersgruppene 60

og 61 år, som ikke er direkte omfattet av pensjonsreformen, også økt. Økningen for årsklassene 62 – 64 år ser ut til å være noe større i 2012 enn i 2011. Det er ingen nevneverdige forskjeller mellom menn og kvinner eller etter utdanningsnivå. Mens effekten ikke er stor for arbeidstakere i offentlig sektor, er økningen klarere for sysselsatte i privat sektor.

Yrkesdeltakingen er høy i Norge sammenlignet med de fleste andre land. Dette gjelder spesielt for kvinner hvor yrkesdeltakingen for aldersgruppen 15-64 år i 2011 lå hele 14 prosentpoeng over gjennomsnittet for OECD. Høy yrkesdeltaking blant kvinner i de skandinaviske land har sammenheng med at omsorgen for barn og eldre i stor grad er flyttet fra familien til offentlig sektor. Den samlede yrkesdeltakingen for gruppen 15-64 år i Danmark og Sverige lå i 2011 henholdsvis 1 og 2 prosentpoeng over den norske. Yrkesaktiviteten i Nederland, Tyskland og Storbritannia er heller ikke langt unna den norske, mens land som Finland, USA og Japan ligger litt lavere.

Yrkesdeltakingen i Norge, Sverige og Danmark er også høy sammenlignet med OECD-gjennomsnittet når det gjelder aldersgruppen 55-64 år. Også her er avviket spesielt stort for kvinner hvor Norge i 2011 lå hele 18 prosentpoeng over OECD-gjennomsnittet. Den tilsvarende forskjellen for menn i denne aldersgruppen var på 6 prosentpoeng. Mens yrkesdeltakingen for gruppen 55-64 år i Sverige ligger klart over den norske, ligger danske klart under. Dette gjelder både menn og kvinner.

4.3. Arbeidstid

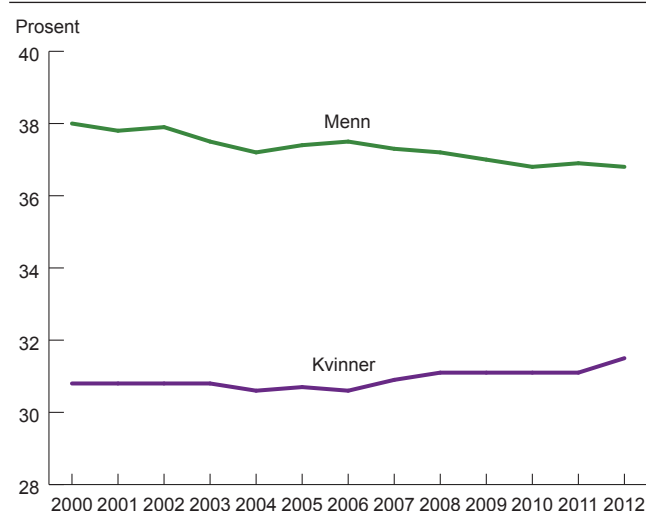
Mens yrkesdeltakingen i Norge er høy sammenlignet med OECD-gjennomsnittet, er den gjennomsnittlige arbeidstiden per sysselsatt klart lavere. En høy deltidsandel i Norge er en medvirkende årsak til dette. Imidlertid avviker ikke deltidsandelen i Danmark, Storbritannia, Tyskland og Japan i særlig grad fra den norske. Nederland er det landet i OECD som har klart

Tabell 4.2. **Yrkesdeltaking, deltidsandel og arbeidsledighet i utvalgte OECD-land. Prosent**

	Yrkesaktive i prosent av befolkningen 15-64 år			Yrkesaktive i prosent av befolkningen 55-64 år			Deltidssysselsatte i prosent av sysselsatte i alt	Arbeidsledighet i prosent av arbeidsstyrken
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner		
	Årsgjennomsnitt 2011						November 2012	
Norge	78,0	80,1	75,8	70,5	73,9	66,9	20,0	3,5
Danmark	79,3	82,3	76,1	63,2	68,3	58,0	19,2	7,9
Finland	75,1	77,5	72,7	60,9	61,4	60,5	12,7	7,9
Sverige	80,3	82,7	77,7	76,0	80,1	72,0	13,8	8,1
Frankrike	70,4	74,7	66,1	44,3	47,1	41,8	13,6	10,5
Italia	62,3	73,1	51,5	39,5	50,7	28,9	16,7	11,1
Nederland	78,4	83,6	73,1	58,5	68,6	48,4	37,2	5,6
Spania	74,7	81,5	67,9	52,3	63,7	41,7	12,9	26,6
Storbritannia	76,5	82,7	70,4	59,6	68,6	51,0	24,6	7,8
Tyskland	77,2	82,6	71,8	64,0	71,7	56,7	22,1	5,4
USA	73,3	78,9	67,8	64,2	69,3	59,5	12,6	7,8
Japan	73,8	84,4	63,0	68,2	83,1	53,7	20,6	4,1
OECD	70,6	79,5	61,8	57,8	67,6	48,5	16,5	8,0

Kilde: OECD Employment Outlook 2012: Statistical Annex, og OECD Labour force statistics.

Figur 4.11. Gjennomsnittlig avtalt arbeidstid for menn og kvinner. Timer per uke

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

høyest deltidsandel. I Sverige var deltidsandelen i 2011 derimot 6 prosentpoeng lavere enn i Norge.

I tillegg til at yrkesdeltakingen for kvinner fortsatt er en del lavere enn for menn, er innslaget av deltidsarbeid også klart større. Mens den gjennomsnittlige avtalte arbeidstiden for menn var på 36,8 timer per uke i 2012, var det tilsvarende tallet for kvinner 31,5. Men også for gjennomsnittlig arbeidstid er det tegn til utjevning mellom menn og kvinner. Sammenlignet med 2000 har den gjennomsnittlige avtalte arbeidstiden for kvinner i 2012 økt med 0,7 timer per uke, mens den har falt med 1,2 timer for menn. Utviklingstrekkene både for menn og kvinner ser ut til å gjøre seg gjeldende så å si uavhengig av alder med mulig unntak av en svak nedgang i gjennomsnittlig arbeidstid for kvinner i aldersgruppen 15-24 år og en svak økning de siste årene for menn i aldersgruppen 67-74 år.

4.4. Innvandrere på arbeidsmarkedet

Innvandringen til Norge, og da særlig arbeidsinnvandringen, har økt kraftig etter utvidelsen av EU østover i 2004. I årene 2011-2012 var bruttoinnvandringen i gjennomsnitt 79 000 personer per år. Dette var om lag 18 800 flere enn gjennomsnittlig antall fødsler i samme periode. Til sammenligning lå bruttoinnvandringen på rundt snaut 20 000 per år i perioden 1971-1985. Selv om en del innvandrere vender tilbake etter få år i Norge, har nettoinnvandringen i både 2011 og 2012 ligget på 47 000 personer mot rundt 10 000 i årene 2000-2005.

Den økte innvandringen har gitt et klart bidrag til veksten i sysselsettingen i løpet av de siste årene. Den siste tilgjengelige detaljerte statistikken over innvandrernes sysselsettingsforhold fra 4. kvartal 2011 viser at tallet på registrerte sysselsatte innvandrere bosatt i Norge var kommet opp i hele 307 000 personer. Veksten fra 4. kvartal 2010 var på hele 32 000, noe som utgjorde

over 70 prosent av den samlede sysselsettingsveksten blant bosatte i Norge i denne perioden. Nye arbeidsinnvandrere fra EU bidro mest til denne veksten, men andre mer etablerte innvandrergupper bidro også. Sammenlignet med 4. kvartal 2004 er økningen på 158 000 personer. I tillegg til sysselsettingen blant bosatte innvandrere var det i 4. kvartal 2011 registrert 71 000 sysselsatte lønsmottakere på kortidsopphold (og dermed ikke bosatte). Økningen for denne gruppen sammenlignet med 4. kvartal 2010 var bare på 1 700 personer, men hele 42 000 sammenlignet med 4. kvartal 2004.

Generelt avviker ikke sysselsettingsprosentene for innvandrere fra EU-EFTA-land, Nord-Amerika, Australia og New Zealand (landgruppe 1) mye fra de tilsvarende tallene for den norskfødte befolkningen. For menn i aldersgruppen 15-29 år var imidlertid sysselsettingsprosenten i 4. kvartal 2011 9 prosentpoeng høyere. Dette har sammenheng med at en større del av de yngre innvandrede mennene arbeider mens de norskfødte i større grad er under utdanning. For kvinner i aldersgruppen 30-54 år ligger derimot sysselsettingsprosenten for innvandrerne fra landgruppe 1 rundt 7 prosentpoeng lavere enn for de norskfødte. Innvandrere fra Europa utenom EU/EFTA, Asia, Afrika, Latin-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand (landgruppe 2) har imidlertid en langt lavere sysselsettingsprosent enn de norskfødte. Det gjelder spesielt for kvinner, og for aldersgruppen 30-54 år er avviket hele 27 prosentpoeng. Men sysselsettingsprosenten for menn fra landgruppe 2 er også vesentlig lavere enn for de norskfødte i alle aldersgrupper. Forskjellen mellom landgruppe 1 og 2 må ses på bakgrunn av at gruppe 1 domineres av arbeidsinnvandrere, mens flyktninger i hovedsak befinner seg i landgruppe 2.

Tabell 4.3. Sysselsatte innvandrere etter landbakgrunn og kjønn 4. kvartal 2011. 1 000 personer

	Menn	Kvinner	I alt
Landgruppe 1	101	63	164
Landgruppe 2	72	70	143
Ikke-bosatte	58	13	71

Landgruppe 1: EU-/EFTA-land, Nord-Amerika, Australia og New Zealand
Landgruppe 2: Europa utenom EU/EFTA, Asia, Afrika, Latin-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Sysselsettingsstatistikk for innvandrere.

Tabell 4.4. Sysselsatte i prosent av befolkningen etter kjønn, alder og landbakgrunn. 4. kvartal 2011

	Menn			Kvinner		
	15-29 år	30-54 år	55-74 år	15-29 år	30-54 år	55-74 år
Ikke-innvandrere	62,2	87,5	58,1	62,7	84,1	47,6
Innvandrere, gr. 1	71,1	82,1	60,2	63,9	76,9	49,7
Innvandrere, gr. 2	51	65,8	38,1	43,1	57,4	32,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Sysselsettingsstatistikk for innvandrere.

4.5. Alternativer til arbeid

I 2012 var 28,5 prosent av alle personer i aldersgruppen 15-74 år utenfor arbeidsstyrken, det vil si verken sysselsatte eller arbeidsledige. Denne andelen har økt med rundt 2 prosentpoeng siden 2000, men har holdt seg relativt konstant de siste årene. Det er særlig en økt andel under utdanning som har bidratt til å trekke andelen utenfor arbeidsstyrken noe oppover siden århundreskiftet, men økningen har stoppet opp de siste årene. Andelen førtidspensjonister og uføre er også litt høyere enn ved århundreskiftet, mens andelen hjemmearbeidende har blitt halvert. Mange av personene som er under utdanning, arbeidsledige, uføre eller på arbeidsavklaringspenger er delvis sysselsatte.

Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV) har gjennomført beregninger som viser hvor mange årsverk som går tapt på grunn av dårlig helse eller mangel på ordinært arbeid. Beregningene omfatter personer i yrkesaktiv alder (16-66 år) som helt eller delvis er berørt av arbeidsledighet, sykefravær, uførepensjon eller arbeidsavklaringspenger. I 2011 gikk det til sammen tapt 662 000 årsverk blant de personene som var omfattet av disse ordningene. Dette er en økning på i underkant av 46 000 årsverk sammenlignet med 2005.

Ettersom beregningen er basert på at alle de berørte personene alternativt skulle ha arbeidet heltid, vil den selvsagt overvurdere potensialet for tapte årsverk. Mange syke og uføre har liten arbeidsevne, og mange friske jobber deltid. Poenget med beregningen ligger primært i å følge endringer i tapte årsverk og sammenholde det med personer som mottar helserelaterte ytelser over tid. Økningen i tallet på tapte årsverk sammenlignet med 2005 har særlig funnet sted i den gruppen vi nå definerer som personer med nedsatt arbeidsevne. I 2011 gikk i underkant av 180 000 årsverk tapt blant personer i denne gruppen. Men totalt sett tilsvarende hele økningen fra 2005 til 2011 det som følger av den demografiske utviklingen. Dersom folketallet etter alder hadde holdt seg konstant fra 2005 til 2011, kunne vi ha observert en nedgang i tallet på tapte årsverk med 18 000 i perioden.

Tabell 4.5. **Personer 15-74 år etter arbeidsstyrkestatus og hovedsakelig virksomhet. Prosent av personer i alt**

	2000	2010	2012
Sysselsatte	70,9	69,3	69,2
Deltidssysselsatte under utdanning	4,0	4,2	4,4
Deltidssysselsatte på førtidspensjon/uføre	0,6	0,8	0,6
Arbeidsledige	2,5	2,6	2,3
Personer utenfor arbeidsstyrken	26,6	28,1	28,5
Under utdanning	6,5	8,0	8,0
Hjemmearbeidende	3,0	1,4	1,2
Førtidspensjonister/uføre	8,5	10,0	9,4
Alderspensionister	7,2	6,7	7,5
Andre	1,4	2,0	2,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

Tallet på tapte årsverk i 2011 utgjorde 19,7 prosent av folketallet i aldersgruppen 16-74 år. Dette virker som et høyt tall sammenlignet med de fleste andre europeiske land. Imidlertid er det svært få land som har like høy sysselsettingsandel som Norge. De høye prosentene for personer omfattet av sykefravær, arbeidsavklaringspenger eller uførhet her i landet kan derfor i stor grad forklares med de gunstige norske velferdsordningene som i langt større grad enn i andre land sikrer inntektene for de som er syke eller arbeidsledige.

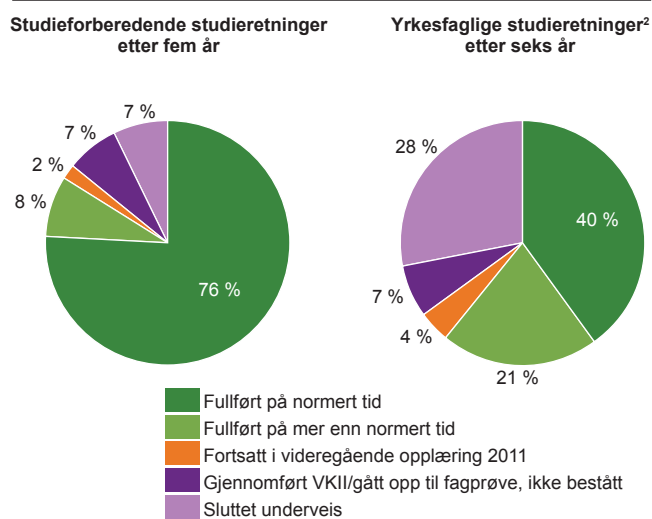
4.6. Utdanning og tilbud av arbeid

Arbeidskraftens produktivitet har stor betydning for et lands materielle velstand. Den avhenger blant annet av arbeidsstyrkens kvalifikasjoner og ferdigheter. Økt produktivitet var et viktig formål med den kraftige utvidelsen av kapasiteten i utdanningssystemet i de siste tiårene av 1900-tallet. Etter innføringen av 9-årig grunnskole på 1960-tallet, fant det sted en sterk utbygging av videregående skole på 1970- og 1980-tallet. Mens bare litt over halvparten av ungdomskullene deltok i videregående skole på begynnelsen av 1970-tallet, er nå nesten alle omfattet. Elevtallet i videregående skole (utenom lærlingene) var ved utgangen av 1. oktober 2012 kommet opp i rundt 200 000, mot bare rundt 60 000 på begynnelsen av 1970-tallet.

Selv om nesten alle nå starter i videregående opplæring etter endt grunnskole, er det langt fra alle som fullfører. Blant dem som startet i videregående opplæring høsten 2005 var det bare 61 prosent på yrkesfaglige utdanningsprogrammer som hadde fullført i 2011, mens gjennomføringsgraden på de studieforberedende utdanningsprogrammene etter fem år var 84 prosent. Ikke alle av dem som avbryter utdanningen begynner å arbeide i stedet. Tall fra 2012 basert på AKU viser at 2,1 prosent av personene i aldersgruppen 15-19 år verken var i arbeid eller utdanning, mens det tilsvarende tallet for aldersgruppen 20-24 år var på hele 8 prosent. På grunn av 4 års normert tid i videregående fagopplæring samtidig som en del av de voksne med bare grunnskoleutdanning fra tidligere nå også gjennomfører utdanning på videregående nivå, har gjennomsnittlig tid i videregående utdanning ligget på rundt 4 år siden begynnelsen av 1990-tallet.

For høyere utdanning var det spesielt i årene fra 1985 og fram til 2002 at det fant sted en kraftig utbygging. Per 1. oktober 2011 var det registrert om lag 236 000 studenter i høyere utdanning. Dette er nær en fordobling siden 1990 og rundt 3 ganger nivået fra 1970-tallet. Økningen i studenttallet har gjort seg langt sterkere gjeldende for kvinner enn for menn. Før 1980 var det flere menn enn kvinner som studerte. Figur 4.13 viser et alternativt mål for det samlede studenttallet ved å summere de aldersspesifikke utdanningstilbøyelighetene. Dette gir gjennomsnittlig antall år som student for hele befolkningen. I 1974 var antall år i høyere utdanning for en gjennomsnittlig mann 1,3 år og 0,95 år for en gjennomsnittlig kvinne. På grunn av den økte

Figur 4.12. Gjennomføring i videregående opplæring etter studieretning og normert tid + to år for de som startet i 2005. Prosent

¹ Gammel struktur.

² Normert tid for enkelte lærefag er på mer enn fire år.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Utdanningsstatistikk

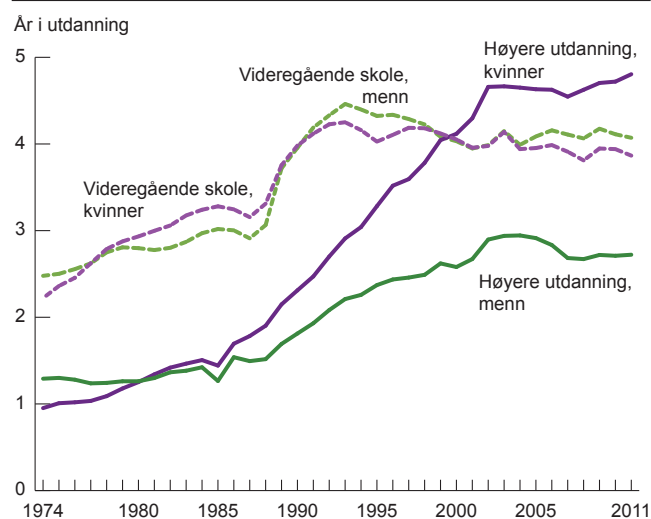
studietilbøyeligheten var gjennomsnittlig antall år i høyere utdanning for menn kommet opp i 2,7 år i 2011, mens det tilsvarende tallet for kvinner var kommet opp i 4,8. Kvinnene utgjorde hele 60 prosent av det samlede studenttallet i 2011.

Blant kvinner i aldersgruppen 22-24 år er nå halvparten i gang med høyere utdanning, mens det tilsvarende tallet for menn er rundt 30 prosent. Selv om studietilbøyelighetene faller markant fram mot 30 år, er det en god del menn og kvinner som studerer ved universitet og høyskoler i godt voksen alder. Kvinnene dominerer også her.

Det er en stadig økende andel av studentene som ikke fullfører en grad. Av de om lag 40 100 nye studentene som startet på høyere utdanning høsten 2000, var det 41 prosent som ikke hadde fullført en grad etter ti år. Sammenlignet med studentene som startet ti år tidligere, er dette en økning på 6 prosentpoeng. Det er fortsatt høyest andel menn som ikke fullfører. I 2000-kullet stod nesten halvparten av de mannlige studentene uten fullført grad etter ti år. Tilsvarende andel for kvinner var drøye 36 prosent.

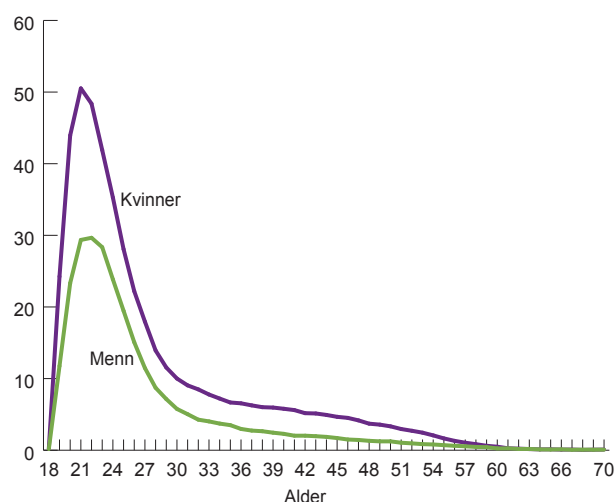
Arbeid ved siden av studiene er en vesentlig årsak til at både utdanningen drar ut i tid og at fullføringsprosentene blir relativt lave. Ved å summere tidsbruken i videregående og høyere utdanning vil en gjennomsnittlig mann i befolkningen nå være i utdanningssystemet i gjennomsnitt 7 år etter grunnskoleutdanning, mens det tilsvarende tallet for kvinner er 9 år.

Figur 4.13. Gjennomsnittlig antall år i videregående og høyere utdanning for menn og kvinner

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Registerbaserte utdanningsopplysninger.

Figur 4.14. Andel studenter i høyere utdanning etter kjønn og alder. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Registerbaserte utdanningsopplysninger.

5. Offentlig forvaltning

Dette kapitlet gir oversikt over inntekter og utgifter, konsum, sysselsetting og investeringer i offentlig forvaltning. Offentlig forvaltnings utgifter økte nominelt med 4,7 prosent fra 2011 til 2012, mens de samlede inntektene økte noe sterkere med 5,4 prosent. Antall sysselsatte i offentlig forvaltning økte i 2012 med 1,7 prosent, mens bruttoinvesteringer i fast kapital økte med 1,4 prosent målt i faste priser.

5.1. Offentlig forvaltnings inntekter, utgifter og finansielle stilling

Lavere vekst i petroleumsinntektene

Offentlig forvaltnings inntekter anslås til 1 655 milliarder kroner i 2012, en økning på 5,4 prosent fra 2011. Statens petroleumsinntekter består av skatter og avgifter fra virksomheter engasjert i utvinning av petroleum og formuesinntekter fra Statoil og SDØE (Statens direkte eierandeler i petroleumsvirksomheten). Petroleumsinntektene vokste med knapt 8 prosent i 2012, betydelig lavere enn året før, da veksten var på 25 prosent. De samlede petroleumsinntektene anslås til 393 milliarder kroner i 2012.

Offentlige veiinvesteringer finansiert av bompenger har økt kraftig de siste årene. Bompenginntektene i forvaltningen er innkrevde midler som er overført til staten og kommunene fra de offentlige bompengeselskapene. De inntektsføres i takt med at investeringene foretas. Beløpene er derfor ikke nødvendigvis de samme som er innbetalt av trafikantene. Fra 2011 til

2012 økte de bompengefinansierte investeringene i forvaltningen med over 30 prosent, til drøyt 9 milliarder kroner. Dette skyldes bruk av bompengefinansiering på flere store nye veiprosjekter, blant annet på E6, i tillegg til økt bruk av denne finansieringsformen på allerede igangsatte prosjekter.

Offentlig forvaltnings utgifter er beregnet til 1 258 milliarder i 2012. Økningen fra året før var 4,7 prosent, altså noe svakere enn den totale inntektsveksten. Nesten halvparten av de offentlige utgiftene består av lønnskostnader og kjøp av varer og tjenester som inngår i offentlig tjenesteproduksjon, mens knapt en tredel er pensjoner og andre stønader til husholdningene, blant annet gjennom folketrygden. Utgifter til alderpensjoner har økt betydelig de to siste årene. Regnskapene viser en vekst på henholdsvis 12 og 10 prosent i 2011 og 2012, blant annet som følge av flere mottakere av alderspensjon under 67 år. Dette kan ses i sammenheng med pensjonsreformen. Fra 2011 ble det mulig å ta ut hel eller delvis alderspensjon fra folketrygden fra 62 år, og det opparbeides pensjonsrettigheter til og med

Tabell 5.1. Offentlig forvaltnings inntekter og utgifter. Milliarder kroner

	2006	2008	2010	2011	2012
Inntekter	1 269	1 496	1 425	1 569	1 655
Skatter og avgifter	760	852	841	908	949
fra petroleumsvirksomhet	224	253	179	225	230
utenom petroleumsvirksomhet	536	599	662	683	720
Trygde- og pensjonspremier	189	227	244	261	279
Formuesinntekter	258	349	263	319	343
fra petroleumsvirksomhet	137	170	113	139	163
utenom petroleumsvirksomhet	121	180	150	180	180
herav bompenger	4	5	7	7	9
Gebyrinntekter, brukerbetaling, mv.	53	60	68	71	74
Løpende overføringer	8	7	8	10	10
Utgifter	870	1 015	1 142	1 201	1 258
Lønnskostnader	260	309	347	372	398
Kjøp av varer og tjenester	121	142	163	167	173
Produktkjøp til husholdninger	43	49	57	59	62
Formuesutgifter	33	37	32	30	25
Stønader til husholdninger	267	298	345	367	386
Subsidier	41	44	50	51	54
Løpende overføringer, inkl. kapitaloverføringer	45	58	68	70	71
Bruttoinvestering i ikke-finansiell kapital	60	78	80	84	88
Nettofinansinvesteringer	399	481	283	368	397

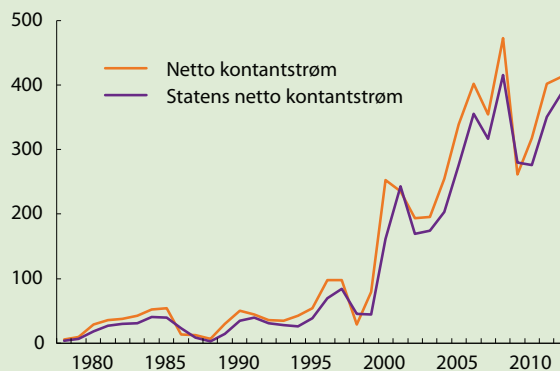
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 5.1. **Netto kontantstrøm fra olje- og gassutvinning**

Netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten, definert som bruttoprodukt minus lønnskostnader og løpende investeringer, økte med 11 milliarder kroner fra 2011 til 412 milliarder kroner i 2012. Økningen i kontantstrømmen på noe under 3 prosent skyldes hovedsakelig en oppgang i prisen på råolje målt i nominelle norske kroner på om lag 5 prosent fra året før. Prisen på gass følger i store trekk oljeprisutviklingen, men med noe forsinkelse. Det var en samlet økning på 3 prosent i produksjonen fra 2011. Netto kontantstrøm ble negativt påvirket av at investeringene økte med 26 milliarder kroner. Lønnskostnadene, som tilsvarer nesten 9 prosent av netto kontantstrøm, økte med noe over 3 milliarder kroner.

Statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten i 2012 ble av Finansdepartementet i desember 2012 anslått til 387 milliarder kroner, en økning på 36 milliarder kroner fra 2011. Økningen skyldes både høyere skatteinntekter og økning i inntektene fra statens direkte eiendeler i petroleumsvirksomheten.

Figur 1. **Kontantstrøm fra utvinning av olje og gass. Nominelle milliarder kroner**

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 5.2. **Stønader til husholdninger. Milliarder kroner**

	2006	2008	2010	2011	2012
Stønader til husholdninger	267	298	345	367	386
Pensjoner	165	190	207	223	243
Alderspensjoner	105	120	137	154	170
Uførepensjoner	51	59	58	59	63
Andre pensjoner	9	11	12	10	11
Barnetrygd og kontantstøtte	17	16	16	16	16
Sykepenge, fødselspenge mv.	37	44	49	50	51
Attføringsstønader	20	19	5	0	0
Arbeidsavklaringspenge	0	0	28	36	36
Arbeidsløshetsstønader	6	4	12	11	10
Utdanningsstønader	9	9	9	10	11
Sosialhjelp	5	5	5	5	5
Andre stønader	9	11	15	15	15

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

fylte 75 år. Fleksibelt uttak i folketrygden er utformet slik at årlig pensjon vil bli høyere jo senere den tas ut. Alderspensjon kan kombineres med arbeidsinntekt uten avkorting av pensjon.

Overskuddet i offentlig forvaltning for 2012, målt ved nettofinansinvesteringer, er anslått til 397 milliarder kroner. Overskuddet er høyt både i historisk og internasjonalt perspektiv, og innebærer at staten fortsetter å bygge opp en betydelig finansformue i utlandet, noe som igjen bidrar til at Norge som helhet gjør det samme.

Større ansvar for kommuneforvaltningen

Forvaltnings- og samhandlingsreformen har medført at kommunene og fylkeskommunene har fått et større ansvar for offentlige velferdstjenester i Norge. Gjennom forvaltningsreformen i 2010 ble ansvaret for 17 200 kilometer av riksveinettet og 78 fergesamband overført fra staten til fylkeskommunene. Dette innebar en økt økonomisk belastning for kommuneforvaltningen i

form av drift, vedlikehold og investeringer og er kompensert gjennom økte overføringer fra staten.

I 2012 trådte samhandlingsreformen i kraft. Reformen medførte at 5 milliarder kroner i statlige overføringer ble flyttet fra statlige sykehus til kommunene. Kommunene overtar samtidig en del av finansieringsansvaret for sykehusene ved at kommunene betaler direkte en del av kostnadene ved sykehusene. I tillegg overtar kommunene ansvaret for utskrivningsklare pasienter fra første dag. Den nye ordningen gir helseforetakene muligheten til å ilegge kommunene døgnmulkt for pasientene som ikke blir hentet tilbake til hjemkommunen. Dette gjør det mer lønnsomt for kommunene å etablere tilbud til disse pasientene. Ønskede effekter av reformen er mer forebygging og helsefremmende tiltak i kommunene, samt et bedre samarbeid mellom kommuner og sykehus når det gjelder helsetjenester.

På kort sikt vil ikke samhandlingsreformen påvirke tallene i oppstillingen over offentlig forvaltnings inntekter og utgifter da overføringer mellom undersektorene, staten og kommunene, er eliminert. Ser man derimot på kommuneforvaltningen isolert, vil man se en sterk vekst i overføringer både fra og til staten (sykehusene regnes som en del av statsforvaltningen). Dette går fram av tabell 5.3, der overføringene til staten øker med 4 milliarder kroner i 2012. På sikt vil også lønnskostnader, kjøp av varer og tjenester og investeringer øke i den grad kommunene bygger opp et tilbud til de utskrivningsklare pasientene.

I 2012 økte inntektene i kommuneforvaltningen med knapt 6 prosent, til 410 milliarder kroner. Veksten i utgiftene var noe sterkere og underskuddet økte folgelig, fra 19 til 23 milliarder kroner. De fem siste årene sett under ett har sektoren hatt et underskudd på mer

Tabell 5.3. **Kommuneforvaltningens inntekter og utgifter (bokførte verdier). Milliarder kroner**

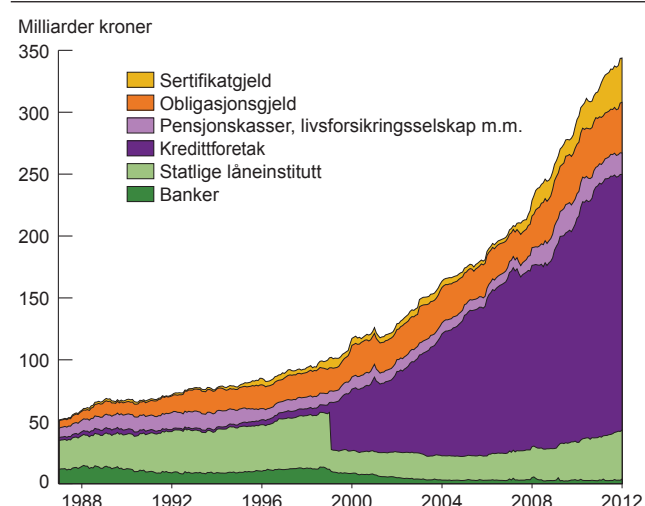
	2006	2008	2010	2011	2012
Inntekter	272	310	360	388	410
Skatter og avgifter	120	130	146	144	154
Formuesinntekter	13	15	12	19	14
Gebyrinntekter, brukerbetaling, mv.	34	39	44	47	50
Overføringer	105	126	158	179	193
herav overføringer fra staten	101	122	153	173	187
Utgifter	271	336	383	407	433
Lønnskostnader	145	172	195	210	227
Kjøp av varer og tjenester	52	62	72	74	77
Produktkjøp og stønader til husholdninger	21	24	30	31	32
Overføringer, renter og subsidier	26	40	39	43	47
herav overføringer til staten	2	2	3	3	7
Bruttoinvestering i ikke-finansiell kapital	28	38	48	48	50
Nettofinansinvesteringer	1	-26	-24	-19	-23

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

enn 100 milliarder kroner. Et høyt investeringsnivå over tid har bidratt til dette¹. Mange år med underskudd har ført med seg en sterkt voksende gjeld. Dette er illustrert ved hjelp av kredittindikatoren K2 i figur 5.1.

Kredittindikatoren K2 viser at kommunene og fylkeskommunene har økt sin gjeld kraftig de siste årene. Ved utgangen av 2005 beløp gjelden seg til 174 milliarder kroner. Dette hadde steget til 344 milliarder i 2012, det vil si om lag en fordobling på sju år. Tallet gir likevel ikke uten videre et riktig bilde av gjeldsbyrden til kommunene og fylkeskommunene. Ikke all gjeld belaster kommunebudsjettene. Store deler av gjelden vil være knyttet til låneformål som ikke, eller bare delvis, belaster kommuneøkonomien. Noe videreformidles til privatpersoner og selskaper, for eksempel boliglån fra Husbanken. Andre er forbundet med kompensasjonsordninger for skole og kirker, der staten dekker renteutgiftene. Videre er det slik at en del gjeld knytter seg til tjenester som finansieres gjennom gebyrer fra innbyggerne. Dette gjelder særlig innen vann-, avløps- og renovasjonstjenestene. I tillegg til dette har kommuneforvaltningen bankinnskudd og diverse andre plasseringer, for eksempel knyttet til ubrukte lånemidler, som reduserer rentebelastningen ved at de bidrar med renteinntekter.

I Nasjonalbudsjettet for 2013 anslås det at dersom en tar hensyn til ovennevnte, vil om lag bare en tredel av kommuneforvaltningens bruttogjeld belaste de kommunale budsjettene gjennom renteutgifter. For øvrig gjeld betales renteutgiftene indirekte av andre gjennom at kommunene får renteinntekter, kompensasjon fra staten eller gebyrer fra innbyggerne. Den

Figur 5.1. **Kommuneforvaltningens innenlandske bruttogjeld (K2). Nominelle beløp¹**

¹ I 1999 ble Kommunalbanken omdannet til aksjeselskap og skiftet sektor, fra statlig låneinstitutt til kredittforetak, i statistikken. Dette forklarer det markerte skiftet i kommunenes gjeld på samme tid. Mer om kredittindikatoren: www.ssb.no/k2
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

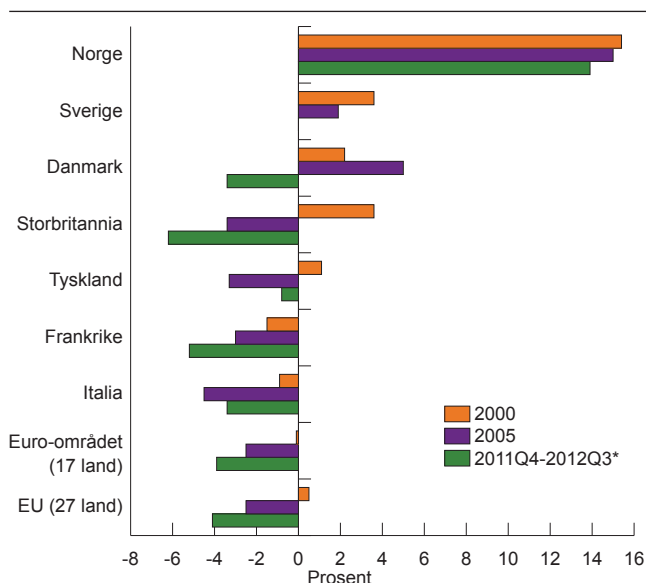
rentebelastende gjelden tilsvarer om lag 30 prosent av sektorens inntekter ved utgangen av 2011.

Overskudd og nettofordringer i internasjonal sammenheng

Offentlig forvaltnings overskudd, målt ved nettofinansinvesteringer, og offentlig bruttogjeld er vanlige indikatorer for offentlig budsjettbalanse. «Maastricht-kriteriene» i Stabilitets- og vekstpakten, som medlemslandene i EUs økonomiske og monetære union har forpliktet seg til å overholde, sier at underskuddet ikke bør overstige tre prosent av BNP. Videre bør offentlig bruttogjeld ikke overstige 60 prosent av BNP. I kjølvannet av finanskrisen førte svak vekst både til økte utgifter og sviktende inntekter. Dessuten ble bankvesenet reddet av omfattende redningspakker. Dermed økte statsgjelden kraftig. For å unngå en statsfinansiell krise har mange av landene i ettertid blitt tvunget til å føre en restriktiv finanspolitikk. De siste årene har dessuten en rekke forordninger og direktiv styrket mulighetene for EU sentralt til å sanksjonere mot medlemsland som ikke overholder reglene. Blant disse er «Euro plus pact», som formelt trådte i kraft i mars 2011, samt «Sixpack» av desember 2011. Disse forplikter landene til å innlemme kriteriene i nasjonal lov, samt at det åpnes for virkemidler som automatiske bøter og skjerpet overvåking ved brudd på disse.

Norge er i en svært spesiell posisjon når det gjelder offentlige finanser sammenlignet med resten av Europa. Både det høye overskuddet og den store finansformuen må ses i sammenheng med at en betydelig andel av verdiskapingen i petroleumssektoren tilfaller staten gjennom skatter og direkte eierutbytte. Ved utgangen av 3. kvartal 2012 var offentlig forvaltnings nettofordringer på ca 4 800 milliarder kroner, eller 166 prosent av BNP for de fire foregående kvartalene. Store deler av

¹ Mer om kommuneforvaltningens finanser: www.ssb.no/offinnut

Figur 5.2 **Nettofinansinvesteringer i offentlig forvaltning. Prosent av BNP**

* For Tyskland og Frankrike 2011.
Kilde: Eurostat.

Tabell 5.4. **Offentlig forvaltnings bruttogjeld. Prosent av BNP**

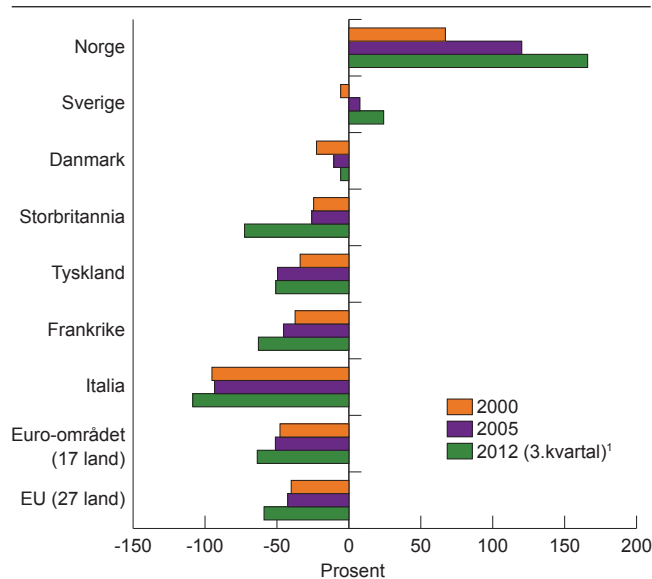
	2000	2005	2010	2011	2012 (3.kvartal) ¹
Norge	28,5	42,5	43,0	28,7	30,0
Sverige	53,9	50,4	39,5	38,4	37,4
Danmark	52,4	37,8	42,7	46,4	47,5
Storbritannia	41,1	42,2	79,4	85,3	87,8
Tyskland	60,2	68,5	82,5	80,5	81,7
Frankrike	57,5	66,8	82,3	86,0	89,9
Italia	108,6	105,7	119,2	120,7	127,3
Euro-området (17 land)	69,2	70,6	85,4	87,3	90,0
EU (27 land)	61,9	63,1	80,0	82,5	85,1

¹ For Tyskland og Frankrike: årstall 2011
Kilde: Eurostat

offentlig forvaltnings finansformue er plassert i internasjonale markeder gjennom Statens pensjonsfond utland.

Den offentlige bruttogjelden i Norge utgjorde 30 prosent av BNP ved utgangen av 3. kvartal 2012. Statens pensjonsfond utland sin bruk av finansielle instrumenter som inngår på gjeldssiden i statistikken, medfører betydelige svingninger i offentlig bruttogjeld for Norge. Utlån fra staten til statsbankene samt opplåning i kommuneforvaltningen er også med på å trekke bruttogjelden opp.

For EU samlet sett, er hovedbildet et ganske annet enn for Norge. Samlet underskudd for offentlig forvaltning i de 27 EU-landene var i 2009 og 2010 på over 6 prosent av samlet BNP. Underskuddet ble deretter redusert og utgjorde 4,1 prosent av BNP i de tre første kvartalene i 2012. På tross av denne reduksjonen, overholder EU-landene samlet sett fortsatt ikke sine egne retningslinjer for maksimalt underskudd. Samtidig nådde offentlig bruttogjeld sitt hittil høyeste nivå med over 85 prosent av samlet BNP ved utgangen av 3. kvartal 2012.

Figur 5.3. **Offentlig forvaltnings nettofordringer. Prosent av BNP**

¹ For Tyskland og Frankrike 2011.
Kilde: Eurostat.

For de 17 Euro-landene er gjeldsnivået 90 prosent, mens en stor økonomi som Italia ligger i overkant av 127 prosent av landets BNP. Hellas har Europas høyeste nivå for offentlig bruttogjeld med drøyt 150 prosent av BNP ved utgangen av 3. kvartal 2012. På tross av en omfattende restrukturering som reduserte nivået fra 170 prosent til 137 prosent i løpet av 1. kvartal av 2012, har den greske bruttogjelden igjen økt betydelig det siste halvåret.

For flere europeiske land fører betjeningen av den massive offentlige gjelden til redusert handlingsrom i de offentlige budsjettene. I flere land har dette ført til kraftige kutt i offentlige lønninger og stønader, noe som har resultert i økt misnøye og sosial uro.

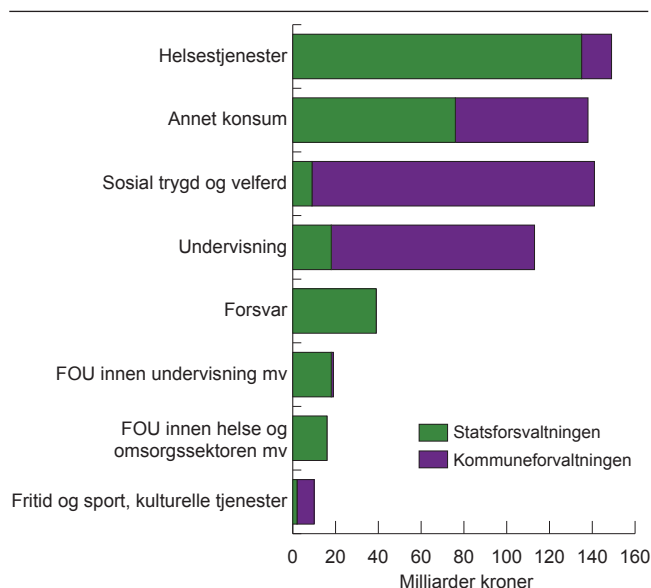
5.2. Offentlig konsum, realinvesteringer og sysselsetting

Det totale konsumet i offentlig forvaltning var på 626 milliarder i 2012, målt i løpende priser. Det er en økning på 6,0 prosent i verdi, og 2,1 prosent i volum fra året før. Sterkest vekst finner vi for kommunale helse- og omsorgstjenester, og annet kollektivt konsum.

Kommunalt og statlig konsum

Offentlig konsum fordeler seg nokså likt mellom kommuneforvaltningen og statsforvaltningen, og innen begge områder er det individuelt konsum av helse- og omsorgstjenester som dominerer. Helsetjenester er det i stor grad staten som leverer, og de omfatter blant annet sykehustjenester og legetjenester, mens pleie- og omsorgstjenestene i hovedsak leveres av kommunene. Annet konsum, som blant annet omfatter alminnelig offentlig tjenesteyting, politi og rettsvesen og tjenester tilknyttet næringsøkonomiske formål (se figur 5.5), utgjør over 20 prosent av det offentlige konsumet. I kommunene utgjør undervisning en betydelig andel av konsumet.

Figur 5.4. Statlig og kommunalt konsum. Løpende priser. Milliarden kroner. 2010

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

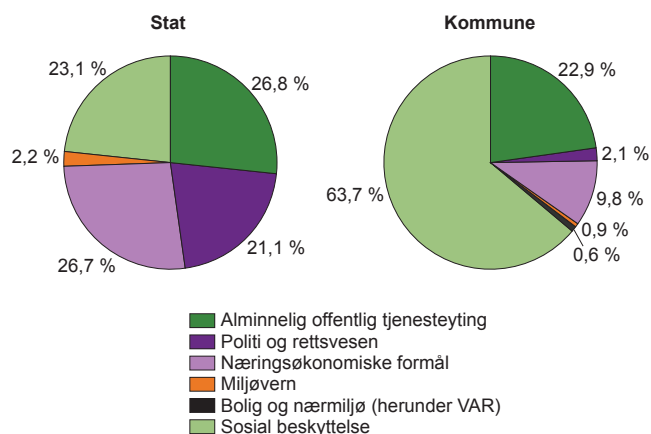
Tabell 5.5. Konsum og produksjon i offentlig forvaltning. Løpende priser. Milliarden kroner

	2007	2010	2011	2012
Offentlig forvaltning				
Lønnskostnader	282,4	347,2	372,7	398,4
+ Kjøp av varer og tjenester	134,0	169,9	174,2	180,8
+ Kapitalslit	41,5	53,2	57,1	60,2
+ Korreksjon for driftsresultat	0,8	-0,1	-0,2	-0,2
= Produksjon i offentlig forvaltning	458,6	570,3	603,8	639,2
- Gebyrinntekter	58,9	69,7	72,0	75,4
+ Produktkjøp til husholdningene	45,7	56,9	58,9	62,0
= Konsum i offentlig forvaltning	445,3	557,5	590,7	625,9
Statsforvaltningen				
Lønnskostnader	126,3	151,8	162,1	171,1
+ Kjøp av varer og tjenester	76,0	96,0	97,5	101,6
+ Kapitalslit	20,5	22,4	23,7	24,9
= Produksjon i statsforvaltningen	222,7	270,2	283,3	297,6
- Gebyrinntekter	21,1	23,0	23,6	24,5
+ Produktkjøp til husholdningene	31,5	37,7	38,1	39,8
= Konsum i statsforvaltningen	233,1	284,9	297,8	312,9
Kommuneforvaltningen				
Lønnskostnader	156,1	195,4	210,6	227,3
+ Kjøp av varer og tjenester	58,0	74,0	76,7	79,2
+ Kapitalslit	21,1	30,8	33,4	35,3
+Korreksjon for driftsresultat	0,8	-0,1	-0,2	-0,2
= Produksjon i kommune- forvaltningen	235,9	300,0	320,5	341,6
- Gebyrinntekter	37,9	46,7	48,4	50,8
+ Produktkjøp til husholdningene	14,2	19,2	20,8	22,2
= Konsum i kommuneforvaltningen	212,3	272,6	292,9	313,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Kommunale helse- og omsorgstjenester er det som økte mest fra 2011, med en verdivekst på nærmere 9 prosent. Volumveksten var i overkant av 3 prosent. Antall mottakere av hjemmetjenester under 67 år har økt de siste årene. De mottar i tillegg flere timer per uke enn

Figur 5.5. Annet konsum, fordeling på underposter. 2010

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

mottakere over 67 år². Dette kan bidra til å forklare at veksten i disse tjenestene er noe sterkere enn veksten i andre offentlige tjenester.

Offentlig konsum er summen av egen produksjon i forvaltningen og produktkjøp til husholdningene, fratrukket gebyrer som blant annet omfatter egenandeler og salgsinntekter (se tabell 5.5.). I både stats- og kommuneforvaltningen er det lønnskostnadene som er største komponent. Disse trekker videre produksjonen, og dermed konsumet opp. Lønnskostnadene har vokst sterkere i kommuneforvaltningen enn i statsforvaltningen, som igjen fører til en kraftigere produksjonsvekst her.

Individuelt og kollektivt konsum

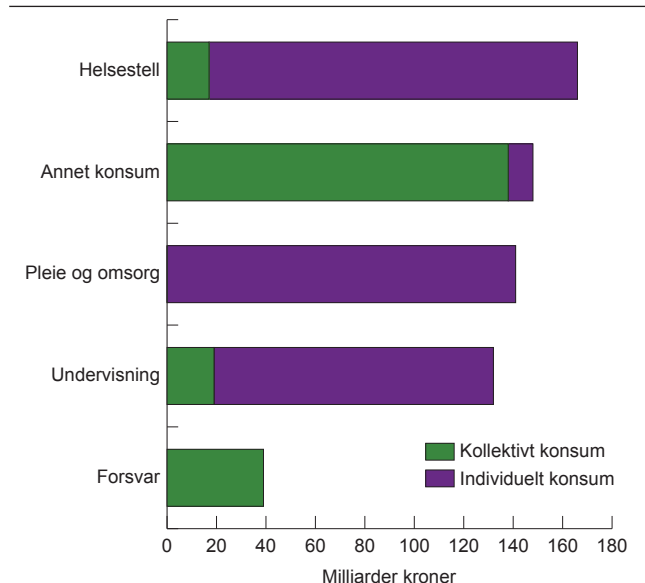
Konsum kan deles opp i individuelt og kollektivt konsum. Det som karakteriserer individuelle goder er at det er ekskluderende og rivaliserende, mens de kollektive godene ikke er det. Det vil si at konsum av individuelle goder kan forebeholdes visse individer, og at et individs konsum reduserer mulighetene for andres konsum av det samme. For kollektive goder er det i stor grad motsatt og et individs konsum påvirker i mindre grad andres konsummuligheter. Det offentlige konsumet fordeler seg med om lag to tredeler på individuelle tjenester, og en tredel på kollektive tjenester.

Av de individuelle tjenestene det offentlige leverer, utgjør helse- og omsorgssektoren om lag 70 prosent. Dette er i hovedsak legemidler, lege- og sykehustjenester, forebyggende helsearbeid, sykehjemstjenester og hjemmesykepleie. Undervisning er også i hovedsak et individuelt gode, og utgjør om lag 27 prosent.

Når vi retter blikket mot de kollektive tjenestene, er bildet annerledes. Her utgjør annet konsum 65 prosent

² Kilde: Gabrielsen, Bjørn, Otnes, Berit og Sundby, Brith (2012): Pleie- og omsorgstjenesten 2011. Statistikk om tjenester og tjenestemottakere, Rapporter 43/2012, Statistisk sentralbyrå.

Figur 5.6 Kollektivt og individuelt offentlig konsum. Milliarder kroner. 2010

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

(se figur 5.6). Forsvarstjenester, som i sin helhet er et kollektivt gode, utgjør en relativt stabil andel på om lag 18 prosent. Den gjenstående posten er forskning og utvikling (FoU) innen undervisnings- og helse- og omsorgssektoren som også til sammen utgjør 18 prosent.

Sysselsetting

Antall sysselsatte personer i offentlig forvaltning har økt med 1,7 prosent fra 2011 til 2012. Denne veksten har variert lite fra år til år siden midten av 2000-tallet. Det har vært en noe større vekst i kommuneforvaltningen enn i statsforvaltningen. Kommunale helse- og omsorgstjenester har hatt en relativt stor vekst i sysselsatte de siste årene, noe vi også så i tallene for konsum.

Vi finner flest sysselsatte innenfor helse- og omsorgssektoren, med 53 prosent av de sysselsatte i offentlig forvaltning. Undervisningssektoren og offentlig administrasjon (som blant annet omfatter kommunal og statlig administrasjon, politi og rettsvesen) følger etter med andeler på om lag 20 prosent hver. Sysselsatte i forsvaret og kultursektoren utgjør små andeler av totalen.

Deler vi offentlig ansatte inn i kommune- og statsforvaltningen finner vi at størsteparten, 65 prosent, er ansatt i kommuneforvaltningen. Lønnskostnadene er derimot ikke fordelt med samme forhold. Statlige lønnskostnader utgjør 43 prosent, og de kommunale 57 prosent. Denne asymmetrien henger sammen med forskjeller i lønn/stillingsstruktur og deltidsandel mellom de to sektorene.

Offentlig sysselsetting i Norge og andre land

29,9 prosent av alle sysselsatte i Norge var sysselsatt i offentlig forvaltning i 2010, som er det mest aktuelle året for sammenligning med andre land. Denne andelen har økt noe de siste fire årene, fra 28,6 prosent

Tabell 5.6. Lønnskostnader, timeverk og sysselsatte personer i offentlig forvaltning

	2007	2010	2011	2012
Offentlig forvaltning				
Lønnskostnader (mill. kroner)	282 380	347 201	372 678	398 407
Utførte timeverk (mill. timeverk)	915	970	988	1 004
Sysselsatte personer (1 000 personer)	734	775	790	803
Statsforvaltningen				
Lønnskostnader (mill. kroner)	126 282	151 844	162 055	171 096
Utførte timeverk (mill. timeverk)	396	410	414	419
Sysselsatte personer (1 000 personer)	270	279	282	285
Kommuneforvaltningen				
Lønnskostnader (mill. kroner)	156 098	195 357	210 623	227 311
Utførte timeverk (mill. timeverk)	519	560	573	585
Sysselsatte personer (1 000 personer)	464	496	508	518

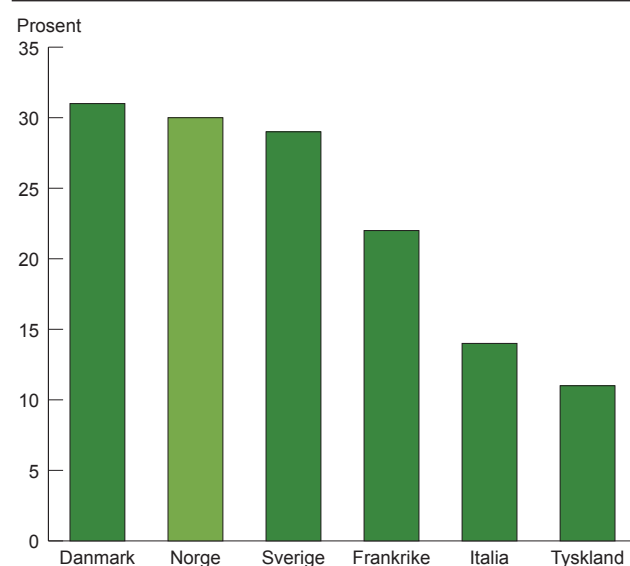
Kilde: Statistisk sentralbyrå

i 2008. Norge har, sammen med Danmark, den høyeste andelen av alle landene i Europa. Sverige kommer som nummer tre, med en andel på 29 prosent i 2010. Blant landene i EU med lavest andel sysselsatte i offentlig sektor finner vi Nederland, Italia og Tyskland. Midt i mellom, med andeler på rundt 20 prosent, finner vi blant annet Frankrike.

Realinvesteringer

Samlet sett økte realinvesteringene i offentlig forvaltning i 2012 med i underkant av 5 prosent i verdi, og nærmere 1,5 prosent i volum. Statlig undervisning hadde en volumoppgang på rundt 7 prosent i 2012, mot en nedgang på over 20 prosent i året før. Dette skyldtes at en del undervisningsbygg stod ferdige til skolestart i 2010, mens en del byggeprosjekter, bl.a. ved Universitetet i Oslo, ble påbegynt i 2011. Blant

Figur 5.7. Andel sysselsatte i offentlig forvaltning av total sysselsetting. 2010

Kilde: Eurostat/Statistisk sentralbyrå.

sektorene som opplevde en nedgang er Forsvaret, hvor investeringene var over 40 prosent lavere i volum enn året før. Nedgangen skyldtes at den siste av fem nye fregatter ble levert i 1. kvartal 2011.

Ferdigstillelsen av en del store sykehusutbygginger har bidratt til at investeringsnivået har vært noe lavere i helse- og omsorgssektoren etter 2009 enn i perioden før. Enkelte større investeringer, blant annet bygging av nytt sykehus i Østfold, bidro imidlertid til å øke investeringene noe igjen fra 2011. I 2012 var veksten i bruttoinvesteringer i statlige helsetjenester nærmere 20 prosent.

Investeringer i kommunale omsorgstjenester har hatt en relativt høy vekst de siste tiårene. På 90-tallet var det investeringer i sykehjem og helsestasjoner som trakk opp, mens det i det neste tiåret var investeringer i barnehager. Fra 2008 til 2012 har det likevel vært en volumnedgang på rundt 10 prosent for omsorgssektoren samlet sett. Ferdigstillelsen av enkelte sykehjem og helsestasjoner bidro til et noe lavere investeringsnivå i 2008 og 2009, men det er lavere barnehageinvesteringer som i størst grad drar nivået ned. Disse nådde sin topp i perioden 2005 til 2007, og har siden falt noe etter hvert som en nærmer seg full barnehagedekning.

De største realinvesteringene ble i 2012 foretatt i offentlig administrasjon, og utgjorde rundt 26 milliarder kroner i løpende priser både i kommuneforvaltningen og i statsforvaltningen. I kommuneforvaltningen domineres investeringene innen offentlig administrasjon av næringsbygg, anlegg og veier. I 2010 ble ansvaret for en betydelig del av riksveinettet flyttet fra stats- til kommuneforvaltningen. Det medførte en økning i investeringene i offentlig administrasjon i kommuneforvaltningen i 2010, etterfulgt av mer moderat vekst. I statsforvaltningen var det et tilsvarende fall samme år, men det er fortsatt investering i vei som dominerer.

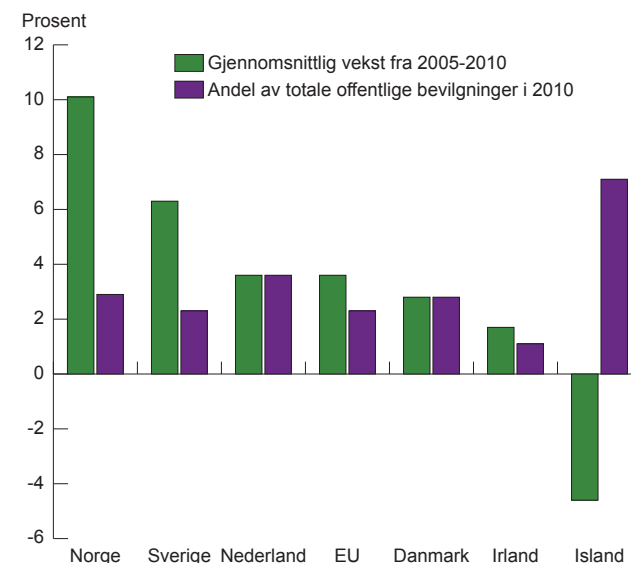
Kulturloftet

Kultursektoren har vært et satsingsområde for den sittende regjeringen. I 2004 ble det lagt frem forslag om «Kulturloftet», hvor et av de viktigste målene var at bevilgningene til kulturformål skulle utgjøre én prosent av statsbudsjettet. I budsjettet for 2013 utgjør de om lag 10 milliarder kroner³, som nesten tilsvarer det målet

som ble satt. Dette betyr at bevilgninger til kulturformål i perioden 2005-2013 har økt med rundt 5 milliarder kroner, eller en dobling på 8 år.

Selv om dette er små tall i forhold til samlede offentlige utgifter, er det interessant å se om satsningen har gitt utslag i størrelsene som beregnes i nasjonalregnskapet. Offentlig konsum til kulturformål har økt relativt kraftig i perioden, mens det har vært en svak nedgang

Figur 5.8. Offentlige utgifter til kultur i utvalgte land

Kilde: Eurostat.

i offentlig produksjon av kulturgoder. Derimot synes offentlig administrasjon og forvaltning av kulturaktiviteter å ha økt. I tillegg er det en økning i overføringer til kulturformål utenfor forvaltningen, som er spredt på mange formål og mottakere. I mars 2013 kommer Kulturdepartementet med Kulturutredning 2014, som skal «...utrede utviklingen i norsk kulturpolitikk etter 2005, og gi en vurdering av de viktigste utfordringene kulturpolitikken står foran i årene som kommer.»⁴ Dette kan bidra til å kaste lys over hvordan midlene har blitt benyttet.

De totale offentlige utgiftene til kulturformål har siden 2005 vokst klart sterkere i Norge enn i de fleste andre land. Gjennomsnittlig vekst målt i løpende kroner fra 2005 til 2010 var 10 prosent her i landet, mens den til sammenligning var rundt 3 prosent i Danmark, og har falt med 5 prosent på Island. Sistnevnte kan henge sammen med effekten av finanskrisen, som rammet Island hardere enn de øvrige nordiske landene. Målt som andel av totale offentlige utgifter utgjør imidlertid bevilgninger til kultur en lavere andel i Norge enn tilsvarende andel på Island, hvor den var 7 prosent i 2010.

Utdanning

Den gjennomsnittlige årlige veksten i Norges offentlige utgifter til utdanning var målt i løpende kroner 6 prosent fra 2005 til 2010. Her overgås den norske veksten kun av Sveits og Luxembourg, samt enkelte nye EU-land som hadde et lavere nivå på utgiftene, men som har hatt sterk vekst de siste fem årene. Som andel av totale offentlige utgifter er det relativt store forskjeller innad i Europa. Hellas ligger på bunn med en andel på 8 prosent, Sveits er på topp med 18 prosent, mens

³ Referanse: Kulturdepartementet, pressemelding 8.10.12:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/pressemeldinger/2012/det-beste-kulturbudsjettet-nokosinne-kul.html?id=701357>

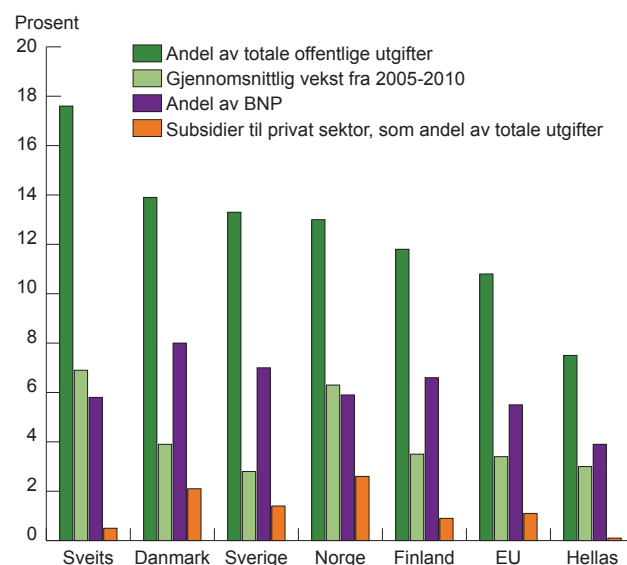
⁴ Referanse: Kulturdepartementet: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dep/styrer-rad-og-utvalg/kulturpolitisk-utredningsutvalg.html?id=636211>

i Norge er andelen utgifter til utdanning 13 prosent. Forskjellene kan ha sammenheng med både ulik finansieringsstruktur i utdanningssystemet i de ulike landene og med ulik utvikling i befolkningens aldersstruktur.

I Norge utgjør subsidier til privat undervisning 2,6 prosent av totale offentlige utgifter. Dette er relativt høyt i europeisk sammenheng; bare Storbritannia har en høyere andel med 3,1 prosent. I Norge er imidlertid størsteparten av dette tilskudd til private barnehager. I tillegg har Norge også relativt lave egenandeler når det gjelder privat undervisning.

Offentlige utgifter til utdanning som andel av BNP gir et noe annet bilde. I sammenligningene til Eurostat ligger Norge her på linje med gjennomsnittet for Europa, som er 5,5 prosent, og under de nordiske landene. I sammenligninger av ulike lands BNP-andeler må tallene for Norge tolkes i lys av petroleumssektorens og oljeprisens betydning for norsk BNP. I tillegg spares mye av petroleumsinntektene. Andeler av Fastlands-Norges BNP er ofte mer sammenlignbare med andre lands BNP-andeler, og denne var 7,5 prosent i 2010.

Figur 5.9 Offentlige utgifter til utdanning i utvalgte land. 2010

Kilde: Eurostat.

6. Husholdningene

I de senere årene har det vært en betydelig økning i husholdningens disponible realinntekter. En stor del av denne økningen er brukt til å øke forbruket både av varer og tjenester, men også til økt sparing. Husholdningene velger å sitte med mindre finansiell formue, og høye boligpriser har bidratt til at gjelden som andel av disponible inntekt har økt.

6.1. Inntekt

Disponibel realinntekt

I følge foreløpige nasjonalregnskapstall var husholdningenes disponible inntekt i 2012 om lag 1 242 milliarder kroner. Den samlede inntekten¹ var på 1 771 milliarder, mens utgiftene utgjorde 529 milliarder kroner. Den disponible inntekten til husholdningene og ideelle organisasjoner økte med 4,8 prosent fra 2011 til 2012. Prisveksten for husholdningenes konsum (målt med nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner), var på 0,9 prosent, slik at den disponible realinntekten, økte med 3,9 prosent.

Lønnsinntektene, som utgjør nær 59 prosent av husholdningenes inntekter, økte reelt med 5,2 prosent målt i faste priser. Dette er den sterkeste veksten siden 2008. Økningen i lønnen bidro til å trekke opp veksten i disponibel inntekt med 4,3 prosentpoeng i 2012. Bidraget fra lønn var høyt også i 2011. Det var generelt høye bidrag fra lønnsinntektene i høykonjunkturperioden fram til finanskrisen i 2008/2009.

Målt i realverdi økte skatten på inntekt og formue med 5,0 prosent i 2012. Dette henger nært sammen med de økte lønnsinntektene. Etter samlet skatt bidro lønnsinntektene til å trekke opp veksten i disponibel realinntekt med 2,7 prosentpoeng.

Tabell 6.1. Husholdninger og ideelle organisasjoner. Inntekter og utgifter¹. Milliarder kroner

	Løpende priser				Realvekst. Prosent ²			Bidrag til vekst i disponibel realinntekt. Prosentpoeng		
	2009	2010	2011*	2012*	2010	2011*	2012*	2010	2011*	2012*
Inntekter	1 516	1 583	1 678	1 771	2,3	4,7	4,4	3,0	6,5	6,6
Lønn	890	921	978	1038	1,2	4,9	5,2	1,0	4,0	4,3
Blandet inntekt ³	112	122	127	129	6,5	2,9	0,2	0,7	0,3	0,0
Formuesinntekter	82	91	92	95	8,3	-0,3	2,8	0,6	0,0	0,2
herav: mottatt aksjeutbytte	26	32	33	34	19,9	1,6	0,8	0,5	0,0	0,0
Offentlige stønader	327	345	367	386	3,4	4,9	4,4	1,0	1,5	1,4
Andre inntekter (netto)	61	60	69	71	-3,9	13,8	2,7	-0,2	0,7	0,2
Korreksjon for indirekte målte banktjenester	45	44	45	51	-3,3	1,0	12,2	-0,1	0,0	0,5
Utgifter	446	459	493	529	0,7	6,0	6,2	-0,3	-2,5	-2,6
Skatt av inntekt og formue	352	371	396	420	3,3	5,1	5,0	-1,1	-1,7	-1,7
Formuesutgifter	94	88	98	109	-8,9	9,9	10,8	0,8	-0,8	-0,9
Disponibel inntekt	1 070	1 124	1 185	1 242	2,7	4,1	3,9			
Korr. sparing i pensj.fond	34	31	34	42						
Konsum	1028	1090	1132	1175						
Sparing	76	65	87	109						
Kapitaloverføringer, netto	-2	-2	-2	-2						
Nettorealinvesteringer	48	49	74	84						
Nettofinansinvestering	25	13	11	24						
Memo:										
Sparerate	7,1	5,8	7,3	8,8						
Nettofinansinvesteringsrate	2,4	1,2	0,9	1,9						

¹ På grunn av avrundingsfeil summerer ikke underkomponentene seg nøyaktig opp til totaltallene.

² Nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner er brukt som deflator(2009=1)

³ Omfatter driftsresultater i bolignæringen, samt næringsinntekter til de personlige næringsdrivende

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

¹ Se tabell 6.1. I dette inntektsbegrepet er utgifter utover skatt og formuesutgifter trukket fra i størrelsen «andre inntekter, netto».

Pensjoner og stønader fra offentlig forvaltning var om lag 386 milliarder kroner i 2012, noe som utgjorde 22 prosent av husholdningenes samlede inntekter. Av dette var om lag 45 prosent alderspensjoner og 16 prosent uførepensjoner. Alderspensjoners andel har vært økende de siste årene. Sykepenger og fødselspenger utgjorde i overkant av 13 prosent av overføringene, mens barnetrygd utgjorde om lag 4 prosent. Det var svak nedgang i mottatt sosialhjelp fra året før.

Pensjoner og stønader økte med 4,4 prosent i realverdi i 2012, og bidro til å trekke opp veksten i disponibel realinntekt for husholdningene samlet med 1,3 prosentpoeng. Økning i utbetalte alderspensjoner sto for det største bidraget til denne utviklingen.

Formuesinntektene, som hovedsakelig består av renteinntekter og mottatt aksjeutbytte samt beregnet avkastning på forsikringskrav, gikk opp 2,8 prosent i realverdi. Formuesutgiftene, som fortrinnsvis består av gjeldsrenter, økte i samme periode med 10,8 prosent. Netto formuesinntekter bidro dermed til å dempe veksten i disponibel realinntekt i 2012.

I underkant av en tredjedel av husholdningenes formuesinntekter er renteinntekter. Formuesinntektenes andel av inntektene var jevnt over høyere før 2005 enn etter. Dette kan i stor grad forklares med nedgang i aksjeutbytterne som følge av innføring av nye regler for beskatning av aksjeutbytte med virkning fra 2006. I 2012 utgjorde formuesinntektene 5,4 prosent av husholdningenes totale inntekter.

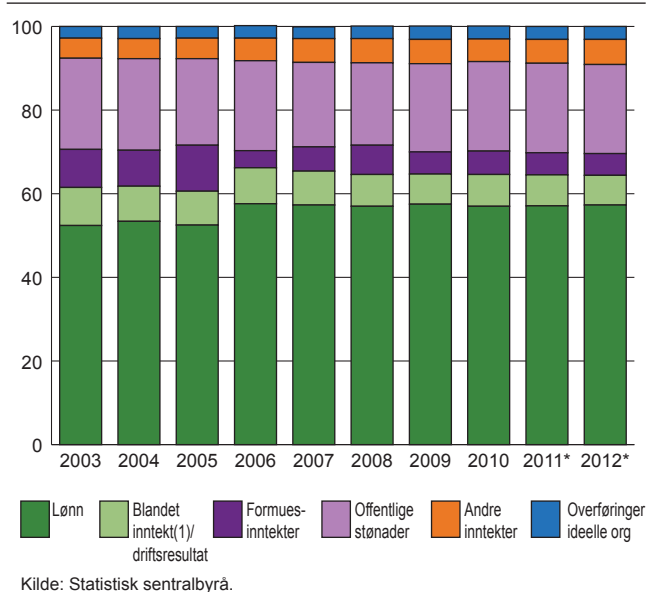
Inntektsfordelingen

Norske husholdninger har opplevd en betydelig inntektsvekst de siste årene, men noen grupper har økt sine inntekter mer enn andre. For å beskrive inntektsutviklingen i ulike husholdningsgrupper benyttes informasjon fra Statistisk sentralbyrås inntektsstatistikk for husholdninger (Inntektstatistikken). Denne statistikken bygger på resultater fra ligningen. De siste tallene i Inntektstatistikken er fra 2011.

For å kunne si noe om inntektsutviklingen til ulike husholdningstyper, trenger vi å korrigere husholdningsinntekten for antall husholdningsmedlemmer. Dette gjøres ved å slå inntektene til alle medlemmene i samme husholdning sammen, og benytte forbruksvekter for å korrigere inntekten for husholdningens størrelse og sammensetning.

I 2011 hadde norske husholdninger en medianinntekt etter skatt på 431 100 kroner i følge Inntektstatistikken. Fra 2010 til 2011 økte medianinntekten i husholdningene med 3,6 prosent, omregnet i faste priser. Dette var en klart sterkere økning enn i perioden 2009 til 2010 da tilsvarende inntektsvekst var på 1,1 prosent. Ser vi på utviklingen siden årtusenskiftet har norske privathusholdninger hatt en betydelig forbedring av sin kjøpekraft. Fra 2000 til 2011 økte medianinntekten til alle husholdningene med 39 prosent målt

Figur 6.1. Sammensetning av husholdningenes samlede inntekter. 2003 - 2012. Prosent

i faste priser. Dette tilsvarer en årlig gjennomsnittlig realinntektsvekst på om lag 3 prosent.

Pensjonisthusholdningene har vært de siste årenes inntektsvinnere. Fra 2000 til 2011 økte for eksempel medianinntekten til par som er 65 år og eldre med 62 prosent i faste priser. Blant eldre aleneboende (65 år og eldre) var inntektsveksten i denne perioden på 53 prosent. Gode trygdeoppgjør og nye pensjonistkull med høyere tilleggspensjoner enn tidligere kull, er med på å forklare den gode realveksten i husholdningsinntekten for pensjonistene siden årtusenskiftet. I tillegg er det stadig flere som kombinerer arbeid og pensjon. Fra og med 2011 er det innført nye regler om fleksibelt uttak av alderspensjon i alderen 62 til 75 år. Fleksibelt uttak av alderspensjon gjør det mulig å ta ut gradert pensjon, og å kombinere arbeid og pensjon fritt uten avkorting av pensjonen. Den sterke inntektsveksten til yngre pensjonisthusholdninger i 2011 skyldes trolig de nye pensjonsreglene. Inntektstatistikken for husholdninger viser at stadig flere eldre kombinerer jobb med pensjon. I 2004 hadde 41 prosent av personene i aldersgruppen 65-69 år yrkesinntekt. I 2011 hadde prosentdelen økt til 48 prosent. I aldersgruppen 70-74 år var det en tilsvarende økning fra 19 til 25 prosent.

Lavest inntektsvekst finner vi blant de yngre aleneboende. Fra 2000 til 2011 økte medianinntekten for enslige under 45 år med 15 prosent målt i faste priser – langt lavere enn den generelle inntektsveksten i samfunnet.

Barnefamilieene har også hatt en noe lavere realinntektsøkning enn den generelle realinntektsveksten i samfunnet. Par med store barn (7-17 år) hadde den høyeste realinntektsøkningen fra 2000 til 2011 med 35 prosent, mens par med små barn (0-6 år) hadde en tilsvarende realvekst på 31 prosent i perioden. Eneforsørgere hadde en svakere realinntektsutvikling med 27 prosent. En tobarnsfamilie (par med to

Boks 6.1. Inntektsulikhet over livsløpet

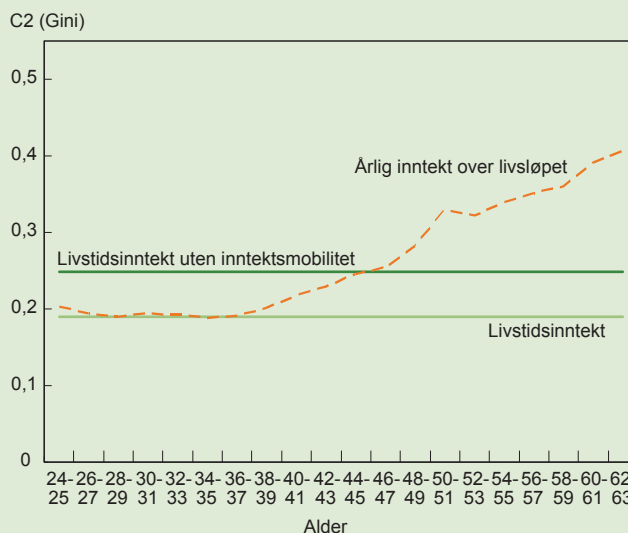
Fordelingen av inntekt opptjent over en kort periode, typisk ett år, danner ofte utgangspunktet for å tallfeste inntektsulikheten i samfunnet. Empiriske analyser av inntektsulikhet basert på årlige tverrsnittsdata hviler imidlertid på en underliggende forutsetning om at årsinntekt er en god indikator for individenes økonomiske velferd. Både økonomisk teori og empiriske analyser tyder imidlertid på at en rekke personer har lave inntekter i en kort periode uten at det nødvendigvis er et uttrykk for at de har økonomiske problemer. En alternativ og mer tilfredsstillende metode for måling av inntektsulikhet er å benytte nåverdien av inntekter opptjent over hele den yrkesaktive aldersperioden.

I artikkelen 'Inequality in Current and Lifetime Income' (SSB Discussion Paper, 2012, 726) benytter Rolf Aaberge og Magne Mogstad registerdata med informasjon om inntekt over livsløpet til å studere inntektsulikhet. Figur 1 gir et sammendrag av hovedresultatene. Figuren sammenlikner ulikheten i årlig inntekt over livsløpet med ulikheten i livstidsinntekt. Utvalget forfatterne studerer består av menn født mellom 1948 og 1950. Livstidsinntekt er definert som nåverdien av individets inntektsstrøm over livet. Ulikhet i inntekt er målt ved Gini koeffisienten.

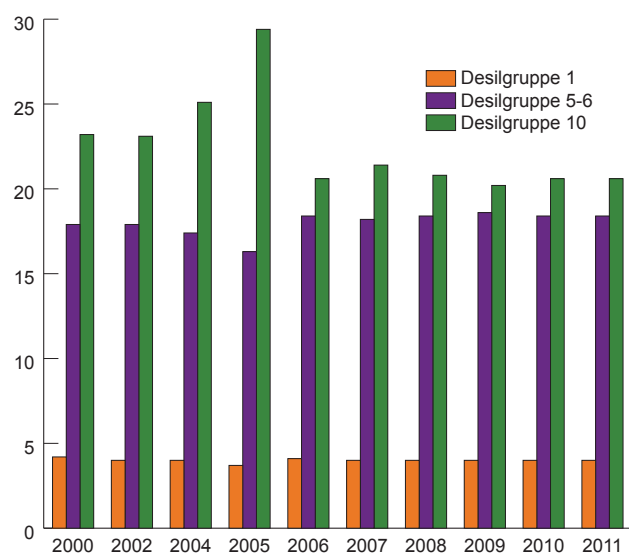
Figuren viser at ulikheten i årlig inntekt øker betydelig over livsløpet. Når individer er seksti år er ulikheten i årlig inntekt dobbelt så høy som ulikheten i livstidsinntekt. Videre tallfestes i hvilken grad inntektsmobilitet bidrar til å redusere ulikhet ved å sammenlikne den faktiske ulikheten

i livstidsinntekt med hvordan ulikheten ville ha vært uten inntektsmobilitet. Inntektsmobilitet er her definert som at individer bytter plassering i inntektsfordelingen fra ett år til et annet. Figuren viser at inntektsmobilitet er en viktig drivkraft bak at ulikheten i årlig inntekt alltid er høyere enn ulikheten i livstidsinntekt.

Figur 1. Inntektsulikhet over livsløpet

Figur 6.2. Fordeling av husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet. (EU-skala). Andel av totalinntekten. 1. desil, 5.- 6. desil og 10. desil. 2000-2011

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

¹ I denne figuren er husholdningene i 5. og 6. desil slått sammen for å kunne se hvordan utviklingen har vært for husholdningene i den midtre delen av inntektsfordelingen.

barn og yngste hjemmeboende barn under 20 år) hadde i 2000 en medianinntekt etter skatt på 522 000 målt i 2011-kroner. I 2011 var medianinntekten for en tilsvarende barnefamilie 705 000 kroner, dvs. 35

prosent høyere etter at det er tatt hensyn til prisveksten i perioden.

I figur 6.2 er hele befolkningen sortert etter størrelsen på inntekt etter skatt per forbruksenhet. Det vil si at husholdningsinntekten korrigeres for stordriftsfordeler og ulik sammensetning av husholdningene, og deretter delt inn i ti like store grupper, kalt desiler. Hvis inntektene hadde vært helt likt fordelt ville hver av inntektsklassene hatt 10 prosent av de samlede inntektene i samfunnet. Figur 6.2 viser at dette ikke er tilfellet, selv om Norge i internasjonal sammenheng har en jevn inntektsfordeling.

Inntektsstatistikken viser at den observerte inntektsfordelingen har blitt jevnere siden første halvdel av 2000-tallet. Det er først og fremst en nedgang i inntektene hos husholdningene i toppen av fordelingen som forklarer en jevnere inntektsfordeling. Den observerte ulikheten henger mye sammen med utbetalinger av aksjeutbytte. Aksjeutbytte er en inntektskilde som er svært skjevt fordelt i befolkningen, og som i stor grad tilfaller husholdninger i toppen av fordelingen. Ulike regler for beskatning av aksjeutbytte har medvirket til at utbetalt utbytte har variert betydelig gjennom årene. Fra 2000 til 2001 ble mottatt aksjeutbytte målt i faste priser redusert fra 29,3 til 13,2 milliarder kroner. Fra 2001 steg denne inntektskilden og toppet seg i 2005 da nesten 100 milliarder kroner ble utbetalt i utbytte til norske husholdninger. På grunn av endrede

regler for beskatning har denne inntektsposten blitt betydelig mindre etter 2005, og har bidratt til en jevnere inntektsfordeling i følge inntektsstatistikken for husholdningene.

I perioden 2006 til 2011 viser statistikken en stor grad av stabilitet i fordelingen. Tidelen med de aller høyeste inntektene disponerte 20,6 prosent av de samlede inntektene i 2011, samme andel som året før. Andelen av totalinntektene til de i bunnen av inntektsfordelingen har vært uforandret fra 2007 til 2011 – 4 prosent i alle år. Blant tidelen med lavest inntekt utgjør ulike pensjoner og stønader godt over halvparten av husholdningenes samlede inntekter. Dette er inntekter som er mer upåvirket av skiftende konjunkturer. Hvilke personer man finner i den laveste inntektsdesilen har allikevel forandret seg mye de siste årene. I 2004 hadde 23 prosent i første desil innvandrerbakgrunn. I 2011 har denne andelen økt til over 40 prosent. Dette gir seg også utslag i alderssammensetningen. I 2004 var 27 prosent av personene i denne inntektsgruppen 67 år og eldre, mens i 2011 har denne andelen falt til under 16 prosent. I laveste inntektsdesil finner man nå flere unge aleneboende og barnefamilier sammenlignet med noen få år tilbake.

6.2. Konsum og sparing i husholdninger og ideelle organisasjoner

Foreløpige anslag viser at konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner var på om lag 1 175 milliarder kroner i 2012. Det er 43 milliarder kroner, eller 3,8 prosent, mer enn året før. Prisveksten for konsumet var på 0,9 prosent i samme periode. Dette medførte at volumveksten i konsumet var på 2,9 prosent i 2012, mot 2,5 prosent i 2011. Konsumet hadde en relativt jevn vekst de tre første kvartalene, men med en klar avdemping mot slutten av året. Fra 3. til 4. kvartal i fjor økte konsumet med 0,3 prosent.

Moderat vekst i husholdningskonsumet

Husholdningenes varekonsum hadde en volumøkning på 2,1 prosent i 2012. Dette er noe sterkere enn i 2011 da veksten var på 1,3 prosent, men svakere enn i 2010. Økt konsum av matvarer og klær bidro med henholdsvis 0,7 og 0,5 prosentpoeng til veksten i varekonsumet. Det var ellers relativt sterk oppgang i kjøp av klær og sko i begynnelsen av året. Dette snudde imidlertid til nedgang fra 3. til 4. kvartal. Elektrisitetskonsumet trakk også opp veksten. Kjøp av transportmidler økte kun svakt fra året før, etter sterk vekst i 2010 og 2011. Kjøp av andre varige kultur og fritidsvarer viste nedgang i 2012.

Konsumet av tjenester økte med 3 prosent i 2012. Det var særlig fritidstjenester og hotell- og restauranttjenester som bidro til veksten i tjenestekonsumet. Konsumet av fritidstjenester økte med 6,9 prosent i 2012, målt i faste priser, mens konsumet av hotell- og restauranttjenester gikk opp 2,3 prosent i samme periode.

Tabell 6.2. Utviklingen i husholdningers og ideelle organisasjoners konsum fordelt på hovedgrupper. Volum- og prisendring fra foregående år i prosent

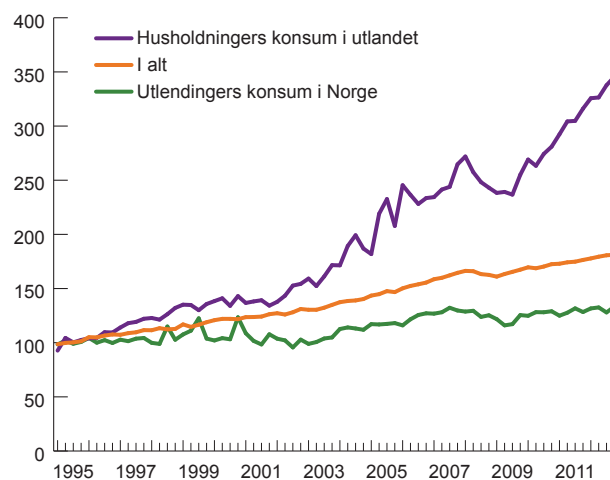
	Mrd. kroner 2012 ¹	Volum- endring		Pris- endring	
		2011	2012	2011	2012
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 174,9	2,5	2,9	1,3	0,9
Konsum i husholdninger	1 120,0	2,5	3	1,2	0,7
- Varekonsum	549,7	1,3	2,1	0,6	-0,8
- Tjenestekonsum	523,6	2,4	3	2	2,7
- Hushold. konsum i utlandet	77,5	12	9,7	1,4	-0,7
- Utlendingers konsum i Norge ²	-30,8	0,4	2,5	2,6	2,6
Konsum i ideelle organisasjoner	54,9	2,5	1,4	3,6	3,5

¹ Nivå tall i løpende priser.

² Utlendingers konsum i Norge inngår ikke i husholdningskonsumet, og skal trekkes fra.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.3. Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner. Sesongjustert. Indeks. 1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Norske husholdningers konsum i utlandet, som omfatter blant annet utgifter på reiser i utlandet inklusive grensehandel, har i de siste årene hatt en langt sterkere vekst enn konsumet for øvrig. I 2012 økte husholdningenes konsum i utlandet med 9,7 prosent, målt i faste priser. De siste tre årene har dette konsumet økt med 38 prosent.

Høy sparing

Sparing defineres som husholdningenes disponible inntekt fratrukket konsumutgiftene og korrigert for husholdningenes sparing i pensjonsfond.

I 2012 økte husholdningenes disponible inntekt med 4,8 prosent. Konsumveksten var mer moderat, og dette resulterte i rekordhøy sparing. Husholdningenes sparing var på om lag 109 milliarder kroner i 2012, noe som er i overkant av 22 milliarder mer enn i 2011.

Sparingens andel av disponibel inntekt, spareraten, er foreløpig beregnet til 8,7 prosent. Dette er en av

de høyeste spareratene som er observert. Et unntak er 2005, da spareraten var sterkt påvirket av høye aksjeutbytter.

I nasjonalregnskapets beregning av husholdningenes sparerate tas det ikke hensyn til at varige konsumgoder yter konsumtjenester utover det året de anskaffes. Varige konsumgoder utenom bolig består av transportmidler (hovedsakelig personbiler), møbler, elektriske artikler, briller og noe medisinsk utstyr, samt varige fritidsvarer. Det knytter seg et element av investering til kjøp av slike goder, noe som kan tas hensyn til ved beregning av en såkalt korrigert sparerate. Ved en slik beregning anslås først tjenestekonsumet av varige goder, som defineres som summen av verdiforringelsen og realavkastningen på beholdningen av slike goder. Realavkastningen, som også nyttes til å korrigere inntekt for husholdningene, er satt lik 2,5 prosent. Kjøp av varige konsumgoder gir størst utslag på korrigert sparerate i årene omkring kjøpsåret. Differansen mellom ordinær sparerate og korrigert sparerate vil avhenge av hvor stor andel varige goder utgjør av totalt konsum.

Spareraten korrigert for kjøp av varige konsumgoder var på 10,8 prosent i 2012. De to foregående årene er den beregnet til henholdsvis 9,6 og 8,1 prosent.

6.3 Finansformue og gjeld

Foreløpige tall fra det finansielle sektorregnskapet i tabell 6.3 viser at husholdninger og ideelle organisasjoners nettofinansinvesteringer forbedret seg fra -29 milliarder kroner i 2011 til -15 milliarder kroner i 2012. Nettofinansinvesteringene beregnes som differansen mellom investeringer i finansielle eiendeler og gjeldsopptak. I 2012 utgjorde husholdningenes finansielle investeringer vel 164 milliarder kroner, mens gjeldsopptaket var nesten 180 milliarder kroner. Hovedbildet preges fortsatt av høyt låneopptak i banker og andre finansforetak, men økte finansielle investeringer trakk opp netto finansinvesteringene. Ettersom 4. kvartal 2012 er basert på anslag vil det knytte seg større usikkerhet enn normalt til årsanslaget for noen av størrelsene på husholdningenes balanse. Dette gjelder blant annet transaksjonene knyttet til finansobjektene utlån og andre fordringer mv som økte spesielt mye fra 2011 til 2012.

Gjeldsraten stabiliserer seg

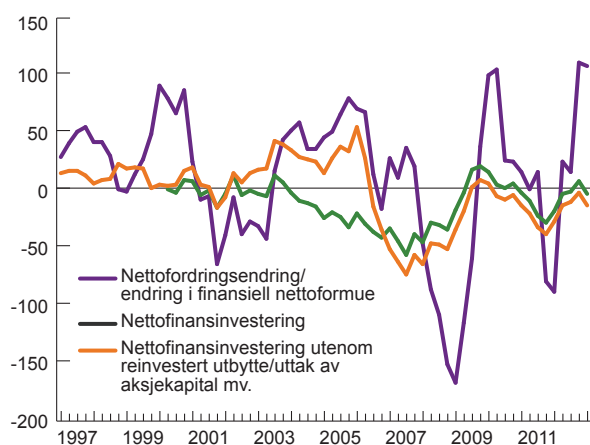
Ved utgangen av 2012 utgjorde den finansielle nettoformuen 377 milliarder kroner. Dette er betydelig høyere enn ved utgangen av 2011, da formuen ble beregnet til 286 milliarder kroner. Mye av økningen skyldes endringer i den reviderte sektorklassifikasjonen som ble tatt i

Tabell 6.3. **Finansregnskap for husholdninger og ideelle organisasjoner. Milliarder kroner**

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hovedstørrelser						
Nettofinansinvestering (investeringer minus gjeldsopptak)	-66	-36	4	-15	-29	-15
Andre endringer / netto gevinster mv	19	-134	95	29	-61	106
Nettofordringsendring / endring i finansiell nettoformue	-48	-169	98	14	-90	91
Nettofordringer / finansiell nettoformue	432	263	361	376	286	377
Transaksjoner						
Investeringer i finansielle eiendeler	143	94	123	131	138	164
Sedler, mynt og bankinnskudd	65	61	22	44	66	66
Sertifikater og obligasjoner	-6	-6	-2	-2	-1	0
Noterte aksjer og grunnfondsbevis	-5	9	12	10	-1	3
Verdipapirfondsandeler	-1	-15	12	0	-4	-2
Forsikringstekniske reserver	44	47	64	63	63	68
Utlån, andre fordringer og unoterte aksjer	47	-2	16	15	16	28
Gjeldsopptak (nye lån minus avdrag)	210	129	120	146	168	180
Lån i banker og andre finansielle foretak	177	120	121	124	142	149
Andre lån og annen gjeld	33	9	-2	21	25	31
Beholdninger ved utgangen av året						
Fordringer / finansielle eiendeler	2 408	2 369	2 582	2 727	2 808	3 030
Sedler, mynt og bankinnskudd	742	805	826	870	936	987
Sertifikater og obligasjoner	31	23	20	20	16	17
Noterte aksjer og grunnfondsbevis	87	51	83	102	84	107
Verdipapirfondsandeler	132	86	122	138	120	126
Forsikringstekniske reserver	855	847	935	1 021	1 067	1 157
Utlån, andre fordringer og unoterte aksjer	561	558	596	576	585	635
Gjeld	1 976	2 106	2 221	2 351	2 523	2 653
Lån i banker og andre finansielle foretak	1 724	1 849	1 963	2 074	2 218	2 319
Andre lån og annen gjeld	252	257	258	277	305	334

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.4. Husholdninger og ideelle organisasjoner. Nettofinansinvesteringer og nettofordringsendring, sum fire siste kvartaler. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

bruk i viktig basisstatikk for nasjonalregnskapet i 2012. Justeringer av sektorgrensene for husholdninger og ideelle organisasjoner økte nettofordringene med nesten 69 milliarder kroner, mens nettofinansinvesteringene og netto gevinster i verdipapirmarkedene bidro med resten av økningen. I 2012 utgjorde nettogevinstene 37 milliarder kroner.

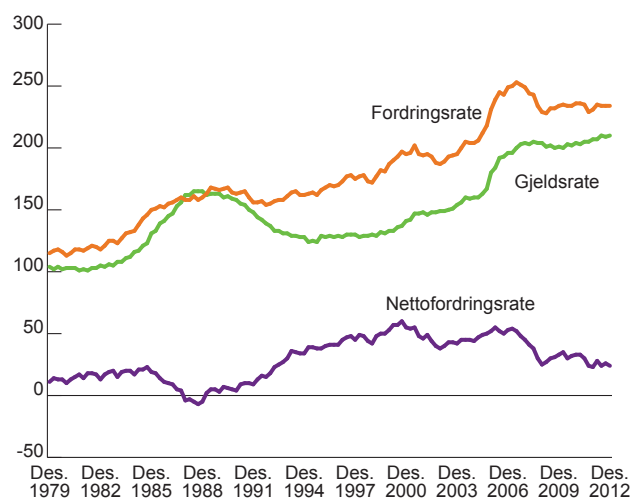
Hovedbildet illustreres av utviklingen i fordrings-, gjelds- og nettofordringsratene i figur 6.5 (ikke-sesongkorrigerte rater). I figuren er ratene korrigert for effekten av klassifikasjonsendringene. Ved utgangen av 2012 er fordringsraten foreløpig beregnet til 233,9 prosent av disponibel inntekt mot 230,8 prosent året før. Samtidig økte gjeldsraten med 2,5 prosentpoeng til 209,8 prosent ved utgangen av året. Gjeldsraten nådde et foreløpig toppunkt ved utgangen av første halvår 2012, men falt marginalt i løpet av andre halvår.

Endringene i husholdningenes fordrings- og gjeldsposisjon førte til at nettofordringsraten økte med 0,6 prosentpoeng til 24,1 prosent av disponibel inntekt ved utgangen 2012. Verdien av den finansielle nettoformuen utgjorde 79 prosent av verdien den hadde ved utgangen av 2006, før finansiell uro og finanskrisen forårsaket store nettotap.

Innskuddsveksten avtar

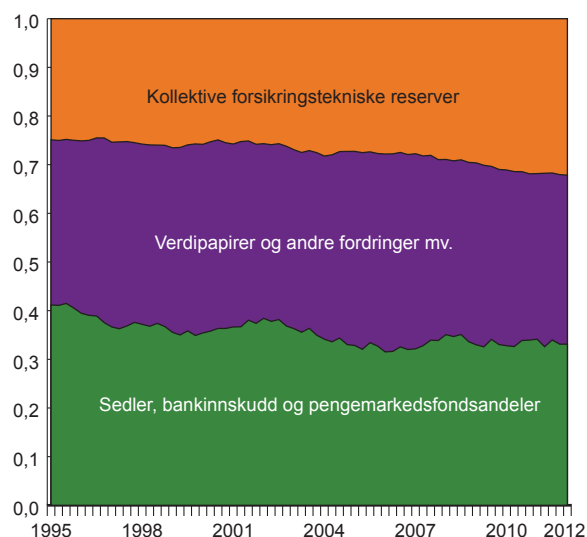
Sammensetningen av husholdningenes fordringer har endret seg betydelig fra 1995 til i dag. Endringene beskrives i figur 6.6 hvor de finansielle eiendelene er delt opp i tre hovedgrupper. Den største endringen finner vi for objektgruppen sedler, bankinnskudd og andeler i pengemarkedsfondsandeler. Objektgruppen var størst i den finansielle porteføljen i 1995 med en andel på 41 prosent. Andelen har falt til 33 prosent ved utgangen av 2012 og objektgruppen er i dag den nest største gruppen på husholdningenes balanse. Utviklingen kan forklares av et stadig bredere finansielt produktspekter, som har gitt nye muligheter for alternativ plassering

Figur 6.5. Husholdninger og ideelle organisasjoner. Fordringer, gjeld og nettofordringer i prosent av disponibel inntekt, faktiske tall korrigert for klassifikasjonsendringer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.6. Husholdninger og ideelle organisasjoner. Fordringenes sammensetning. Andeler

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

av ledige midler samtidig som lave renter i siste del av 16-årsperioden har gjort det mindre attraktivt å ha store innskudd.

Det var imidlertid sterk vekst i sedler, mynt og bankinnskudd i de tre første kvartalene av 2012, men i fjerde kvartal var veksten i innskuddene på kun 13 milliarder kroner mot 25 milliarder kroner samme kvartal året før. Lav innskuddsvekst mot slutten av 2012 førte til at årsveksten kom ned på 66 milliarder kroner som var samme nivå som for året 2011.

Husholdningene fortsetter å selge verdipapirfondsandeler. I 2012 var nettosalg av fondsandeler 1,8 milliarder kroner, som er litt lavere enn nettosalg på 3,9 milliarder kroner året før. Husholdningene solgte også noterte aksjer mv i 2011, men utviklingen snudde det siste året med et nettokjøp av børsaksjer på vel

3 milliarder kroner. Hovedbildet antyder likevel at husholdningene har vært forsiktige og plassert ledige midler i trygge bankinnskudd fremfor å investere i børs-noterte verdipapirer.

De forsikringstekniske reservene omfatter både reserver i skadeforsikring og avsatte midler i privat livs- og pensjonsforsikring utenom folketrygden. Utviklingen i de forsikringstekniske reservene forklares blant annet av den demografiske utviklingen. Til nå har pensjonistkullene vært tildels små, mens gruppen som nærmer seg pensjonsalderen har økt betydelig som følge av de store barnekullene i etterkrigsårene. Dette har bidratt til relativt større premieinnbetalinger til de kollektive ordningene enn utbetalingene av pensjoner og andre ytelser. Samtidig har et stigende lønnsnivå og økt forventet levealder blant kommende pensjonister også bidratt til å øke reservene.

De kollektive reservene, som omfatter reservene i tjenestepensjonsordningene, har økt sin andel av de finansielle eiendelene, fra 25 prosent ved utgangen av 1995 til 32 prosent ved utgangen av 2012. De kollektive reservene utgjør 84 prosent av de samlede forsikringstekniske reservene som økte med 90 milliarder kroner det siste året. Av dette forklarer netto avsetninger i private livs- og pensjonsforsikringer 68 milliarder kroner mens de resterende 22 milliarder kronene forklares av netto gevinster på pensjonsformuen, som hovedsakelig er plassert i verdipapirmarkedet.

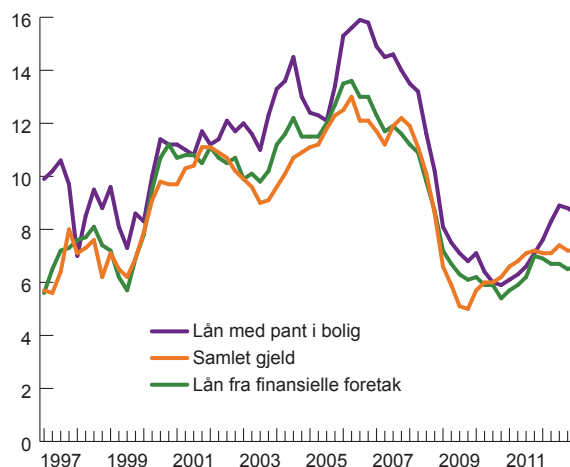
Stabil gjeldsvekst

Husholdningenes samlede gjeld utgjorde 2 653 milliarder kroner ved utgangen av 2012. Gjeldsopptaket var høyt i 2012 og økte til 180 milliarder kroner mot 168 milliarder kroner i 2011. Gjeldsopptaket var likevel lavere enn i årene 2005 til 2007. Figur 6.7 viser det at gjeldsveksten økte jevnt de siste årene frem til andre kvartal 2012 og at den har holdt seg stabil i overkant av 7,0 prosent etter dette. Gjeldsveksten i 2012 er beregnet til 7,2 prosent. Husholdningenes lånevekst i finansielle foretak ble målt til 6,6 prosent mens veksten i utlån fra offentlig forvaltning til husholdningene var på hele 26,8 prosent i samme periode.

Gjeldsutviklingen påvirkes blant annet av renteutviklingen og av utviklingen i boligmarkedet. Utlånsrentene har vært lave og boligprisene har steget gjennom året, noe som isolert sett taler for høy gjeldsvekst. Gjeldsutviklingen avhenger også av tilgangen på kreditt. I følge Norges Banks utlånsundersøkelser for 2012 har bankene strammet inn sin kredittpraksis overfor husholdningene i tre av fire kvartaler. Det er sannsynlig at innstramningene har bidratt til utflatingen av veksten i lån fra finansielle foretak til husholdningene i 2012.

Veksten i lån med pant i bolig fra finansielle foretak økte fra 7,6 prosent i 2010 til 8,6 prosent i 2012. Finanstilsynets heving av grensen for egenkapital ved boligkjøp til 15 prosent av boligens markedsverdi i

Figur 6.7. **Husholdninger og ideelle organisasjoner. Vekst siste fire kvartaler i total gjeld og lån fra finansielle foretak korrigert for klassifikasjonsendringer. Prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

desember 2011 har trolig dempet denne veksten det siste året.

Utvikling i gjeldens fordeling på ulike husholdningsgrupper

Gjeldsbelastningens fordeling er viktig for å kartlegge husholdningenes sårbarhet overfor renteøkninger. Informasjon om hvordan gjelden fordeler seg hentes fra Inntektsstatistikken. De siste tallene er fra 2011.

Det er økning i andelen husholdninger med høy gjeldsgrad sett over perioden 1990 til 2011. I 1990 hadde kun 15 prosent av husholdningene en gjeld som var minst dobbelt så stor som samlet husholdningsinntekt før skatt. Denne andelen var kommet opp i 28 prosent i 2008 og 30 prosent i 2011. 15 prosent av husholdningene hadde en gjeld som var mer enn tre ganger større enn samlet husholdningsinntekt i 2011, mens tilsvarende andel i 1990 var 6 prosent. I alt 28 prosent av husholdningene var gjeldfrie i 1990, denne andelen lå på 17 prosent i perioden 2005 til 2008, og har sunket til 16 prosent fra 2009.

Den yngre delen av befolkningen har høyest gjeld i forhold til inntekt. Dette skyldes både låneatferd og inntektsnivå. De yngre tar opp stor gjeld til førstegangs boligkjøp, samtidig som at yrkesinntekten er lavest i begynnelsen av den yrkesaktive perioden. Blant husholdninger der hovedinntektstakeren er under 45 år hadde 42 prosent av husholdningene en gjeld som utgjorde mer enn to ganger inntekten i 2011. Tilsvarende andel i 1990 var 24 prosent. I denne aldersgruppen er også en del studenter med på å trekke opp andelen med høy gjeld i forhold til inntekt. Tabell 6.4 viser at andelen husholdninger med gjeld som er større enn tre ganger inntekten har økt mest for yngre par, par med små barn og aleneforeldre. I disse gruppene har denne andelen tredoblet seg på ti år. I husholdninger der hovedinntektstaker er over 55 år, hadde 4 prosent gjeld som var mer enn dobbelt så stor som inntekten i 1990. Denne

Tabell 6.4. **Andel husholdninger etter størrelse på gjeld i forhold til samlet inntekt**

	1990	2000	2001	2002	2004	2005	2006	2008	2009	2010	2011
Ingen gjeld	28	22	21	20	18	17	17	17	16	16	16
Gjeld 2-3 ganger inntekt	9	10	10	11	13	14	14	14	15	15	15
Gjeld større enn 3 ganger inntekt											
Alle husholdninger	6	6	7	8	10	12	13	14	14	15	15
Enslige under 45 år	13	12	12	14	17	20	22	21	21	22	22
Par uten barn, eldste person under 45 år	7	8	10	10	15	20	23	23	23	24	25
Par med barn 0-6 år	9	7	8	11	13	16	19	21	23	25	26
Par med barn 7-17 år	6	6	5	6	9	9	11	11	12	13	13
Mor/far med barn 0-17 år	8	10	10	12	18	19	21	22	23	25	25

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

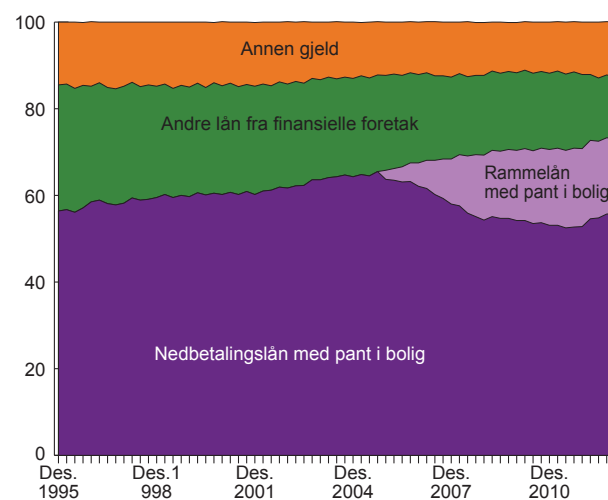
andelen har økt til 16 prosent i 2011. Tilsvarende var 26 prosent av husholdningene i denne aldersgruppen gjeldsfrie i 2011, mens dette var tilfelle for 54 prosent av husholdningene i 1990.

Så langt har vi ikke tatt hensyn til at husholdningene varierer i størrelse, og at dette kan påvirke deres evne til å betjene gjeld. Husholdninger med lav inntekt etter skatt per forbruksenhet har rimeligvis en relativ lav andel av total gjeld i husholdningene, da deres lånevne er relativt liten (begrepet inntekt etter skatt per forbruksenhet er forklart i vedlegget om begrepsdefinisjoner). Men disse husholdningene har fått en større andel av samlet gjeld. De 20 prosent av husholdningene med lavest inntekt hadde 6,1 prosent av husholdningenes totale gjeld i 2011. I 1994 var tilsvarende andel 5,3 prosent. De 20 prosent av husholdningene med høyest inntekt etter skatt per forbruksenhet stod for 38,9 prosent av den totale gjelden i 2011, mot 41 prosent i 1994. Samtidig som gjelden har økt har også realinntekten økt. Med økt realinntekt har husholdningene mer å gå på utover «nødvendige utgifter». Dette har betydning for husholdningenes evne til å betjene gjeld, samtidig som endringer i rentenivået påvirker låneevnen.

Husholdningene låner med pant i bolig

Figur 6.8 viser ulike typer lån fra finansielle foretak som andeler av husholdningenes samlede gjeld. Lån fra finansielle foretak utgjorde 2 319 milliarder kroner ved utgangen av 2012, eller 87 prosent av samlet gjeld. Av dette utgjorde lån med pant i bolig fra banker, kredittforetak, statlige låneinstitutt og forsikringsselskaper 1 939 milliarder kroner. Dette representerer en andel på 73 prosent av husholdningenes samlede gjeld, en andel som har økt fra 57 prosent i 1995.

Lån med pant i bolig er enten nedbetalingslån eller rammelån. Rammelån er fleksible med hensyn til betaling av renter og avdrag og dette gjør disse til en attraktiv finansieringskilde også for kjøp av varige konsumgoder som for eksempel biler og fritidsbåter. Rammelån med pant i bolig er et relativt nytt bankprodukt og utgjorde bare 2 prosent av samlet gjeld i 2006. Andelen steg til vel 18 prosent ved utgangen av 3. kvartal 2011, men i løpet av 2012 økte rammelånene kun med 5 milliarder kroner. Dette er betydelig lavere enn i perioden

Figur 6.8. **Husholdninger og ideelle organisasjoner. Lån fra finansielle foretak som andeler av total gjeld**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

fra 2006 til 2011 da den årlige økningen varierte mellom 43 og 111 milliarder kroner. Rammelånenes andel av samlet gjeld falt dermed til 17,3 prosent ved utgangen av 2012. Nedbetalingslån med pant i bolig fra finansielle foretak økte derimot med 149 milliarder kroner i løpet av 2012, som er den høyeste årlige økningen i løpet av perioden 2006 til 2012. Totalt gir dette en økning i husholdningenes «boliglån» fra finansielle foretak på 154 milliarder kroner det siste året mot 127 milliarder kroner i 2011.

Husholdningenes realformue

Statistisk sentralbyrå sin formuesstatistikk for husholdninger har tidligere ikke hatt opplysninger om de reelle verdiene på det klart viktigste formuesobjektet til norske husholdninger - boligen. Statistikken har tidligere vært basert på likningsverdier fra selvangivelsen, som ligger klart lavere enn det som er boligens faktiske verdi. Flere tidligere undersøkelser av omsatte boliger har vist at ligningsverdien i gjennomsnitt utgjør om lag 20 prosent av markedsverdien, og at dyre boliger gjennomgående har en lavere relativ ligningsverdi enn de billigere boligene.

Statistisk sentralbyrå har utviklet en modell som estimerer en markedsverdi på alle boliger i landet basert på

Boks 6.2. Husholdningenes nettofinansinvesteringer i inntekts- og finansregnskapet

Nettofinansinvestering er en sentral størrelse i nasjonalregnskapet og representerer sammenhengen mellom den «ikke-finansielle» og den «finansielle» regnskapsdelen i systemet. I teorien skal nettofinansinvestering være en identisk tallstørrelse i inntekts- og finansregnskapet, men erfaringene viser at anslagene for finansinvesteringene avviker mellom de to regnskapene. Observerte avvik for nettofinansinvesteringene skyldes feil og mangler i begge regnskapene. I nasjonalregnskapslitteraturen beskrives denne identiteten som en av de vanskeligste sammenhengene å tallfeste og problemstillingen opptrer i alle lands nasjonalregnskap.

En stor utfordring i sammenstillingen av nasjonalregnskapsstatistikk er avveiningen mellom nøyaktig statistikk på den ene siden og aktuell, men foreløpig statistikk på den andre siden. Foreløpig statistikk kan bli revidert i betydelig grad etter hvert som oppdatert og bedre informasjon innarbeides. I det norske systemet er det en tendens til at avviket mellom inntekts- og finansregnskapet blir mindre over tid når nye regnskapsversjoner publiseres.

Avtakende avvik for nettofinansinvesteringene i 2012

Husholdningenes nettofinansinvesteringer i nasjonalregnskapet er illustrert i figur 1. De heltrukne linjene i figuren viser nettofinansinvesteringene summert over de fire siste kvartalene i 9-årsperioden fra 4. kvartal 2003 til 4. kvartal 2012. I første del av 9-årsperioden viser figuren et rimelig konsistent hovedbilde. I siste del av perioden spriker tallene for nettofinansinvesteringene mer, men avviket mellom inntekts- og finansregnskapet for årene 2009 og 2010 er nå vesentlig redusert i forhold til det avviket som ble presentert i Økonomisk utsyn for to år siden.

Avviket mellom de første anslagene for nettofinansinvesteringene i 2012 er om lag det samme som for året 2011.

Nettofinansinvesteringene er for det siste året beregnet til - 15 milliarder kroner i finansregnskapet mot 24 milliarder kroner i inntektsregnskapet. Problemstillingen er beskrevet i tabell 1, som viser at husholdningenes tilgang på midler i form av disponibel inntekt og gjeldsoptak er betydelig høyere enn anvendelsene av midlene til konsum og investeringer.

Noen forklaringsfaktorer

Saldoposten nettofinansinvestering er en spesielt sårbare størrelse for husholdningene, fordi den er en marginal restpost som er beregnet på basis av differanser mellom store aggregater i begge regnskapene. Selv relativt små feil i disse aggregatene kan skape betydelige støy i beregningene av denne saldoposten. Ettersom husholdningene er den eneste innenlandske institusjonelle sektoren uten egen regnskapsstatistikk er mulighetene for «kryssjekking» av beregningsresultatene mer begrenset.

I nasjonalregnskapet tallfestes husholdningenes «drifts- og balanse-regnskap» på basis av andre kilder med opplysninger om sektoren. Dette er i hovedsak statistikk for andre sektorer eller administrative registre. Beregningene i inntekts- og finansregnskapet vil derfor avhenge av hvor godt denne «indirekte» statistikken reflekterer husholdningenes inntekter, utgifter, fordringer og gjeld. Hull i

statistikksystemet skaper spesielt problemer for tallfesting av husholdningenes økonomiske relasjoner overfor ikke-finansielle foretak og utlandet. I særlig grad er det utfordrende å beregne konsumutgifter og finansielle investeringer i utlandet.

Den finansielle og den ikke-finansielle regnskapsdelen i nasjonalregnskapet bygger på ulike kilder. Viktig kildestatistikk for finansregnskapet foreligger på endelig form etter kort tid. Dette gjør det mulig å utarbeide såkalte endelige versjoner av finansregnskapet tidligere enn det som er tilfelle for det ikke-finansielle delregnskapet. Manglende statistikk må erstattes med anslag og estimater og slike foreløpige data kan forårsake betydelig revisjoner når mer fullstendig kildestatistikk foreligger.

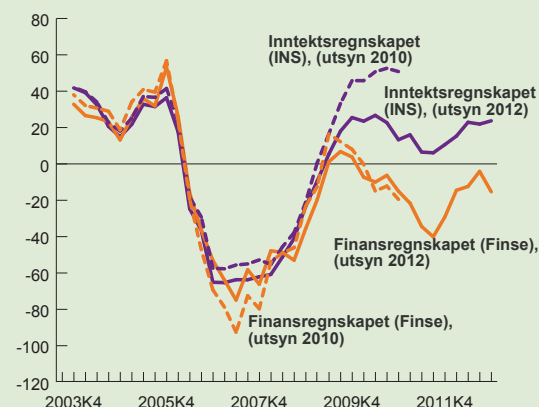
Forskjeller i statistikkgrunnlag fører også til ulik metodisk tilnærming i tallfestingen mellom regnskapsdelene. I den løpende publiseringen av tall fra den ikke-finansielle delen av systemet legges det større vekt på utvikling i sentrale realøkonomiske størrelser som BNP, konsum og investeringer enn på nivå. Nivåfeil som oppstår over tid rettes delvis opp i såkalt endelig regnskap etter 2 år, mens større nivåfeil først rettes i periodiske hovedrevisjoner som vanligvis gjennomføres med 5 års mellomrom. Tilnærmingen sikrer at en til enhver tid har lange tidsserier som gir et konsistent og sammenhengende utviklingsbilde. I det finansielle regnskapet er tilnærmingen motsatt. Her er nivåtallene i fokus, og nivåfeilene rettes opp løpende etter hvert som de oppdages. Revisjonene fremkommer derfor i større grad som justeringer av de første foreløpige anslagene. De ulike metodiske avveiningene som foretas i de foreløpige regnskapsversjonene er en viktig forklaring på hvorfor avviket for nettofinansinvesteringer i inntekts- og finansregnskapet har en tendens til å bli redusert over tid.

Tiltak og prosjekter

Det pågår et kontinuerlig arbeid med å forbedre tallfestingen av husholdningenes økonomi i nasjonalregnskapet, både knyttet til den løpende publiseringen og i mer periodiske prosjekter.

En ny hovedrevisjon av nasjonalregnskapet er i gang og resultatene skal publiseres i november 2014. For husholdningssektoren er det et viktig prosjekt å innarbeide informasjon fra den nye forbruksundersøkelsen for 2012. Forbruksundersøkelsen er lagt om og styrket på bakgrunn av den synkende kvaliteten i den tidligere undersøkelsen. Tallene herfra vil sammen med annen informasjon om blant annet kjøp i utlandet bidra til nye beregninger av husholdningenes konsumutgifter. Også beregninger av husholdningenes overføringer og lønn til og fra utlandet vil bli gjennomgått. Et annet viktig pågående prosjekt er etablering av en ny institusjonell sektorklassifikasjon for nasjonalregnskapet som vil gi samme avgrensning av husholdningene i hele statistikksystemet og dermed legge til rette for bedre sammenligning av tall fra finansielt og ikke-finansielt regnskap. I det finansielle regnskapet pågår blant annet et arbeid med å forbedre uttaket av data fra aksjonær- og valutaregisteret. Dette vil gi et bidrag til å forbedre beregningene av kjøp og salg av innenlandske unoterte aksjer og anskaffelser av finansielle eiendeler i utlandet.

Figur 1. Husholdningene og ideelle organisasjoner i INS og Finse. Nettofinansinvesteringene i nasjonalregnskapet. Firekvartalsutvikling. Milliarder kroner

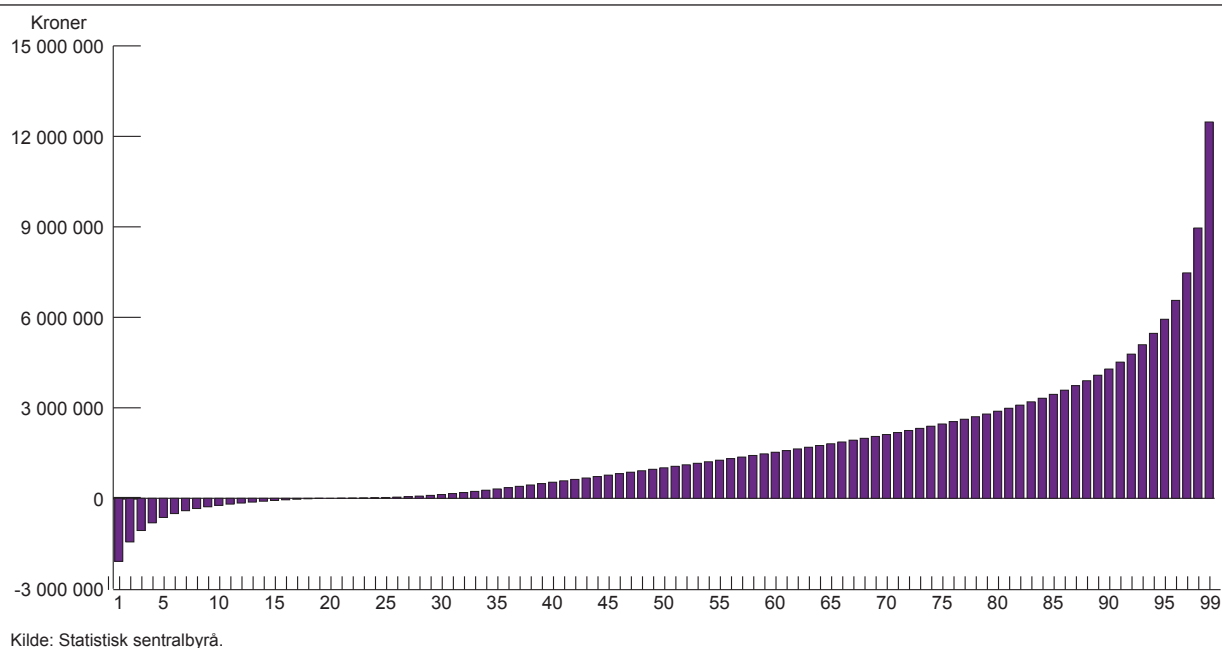
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. Husholdningene og ideelle organisasjoner. Inntekter, finansiering, konsum og investeringer. Årstall. Milliarder kroner

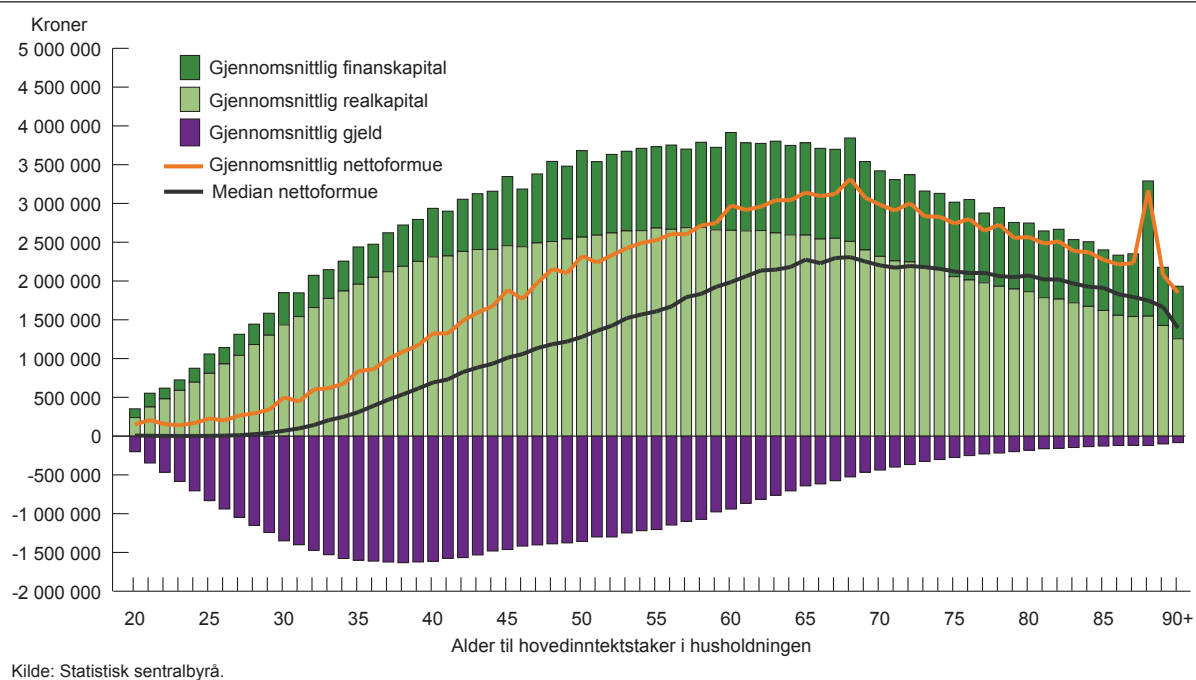
	2008	2009	2010	2011	2012
Tilgang på midler / finansiering	1168	1221	1298	1384	1462
Disponibel inntekt mv ¹	1039	1102	1153	1216	1282
Gjeldsøkning	129	120	146	168	180
Anvendelse av midler	1156	1199	1270	1344	1423
Konsum	1003	1028	1090	1132	1175
Nettoinvesteringer i ikke-finansielle kapital	59	48	49	74	84
Nettoinvesteringer i finansielle eiendeler	94	123	131	138	164
Avvik / ikke anvendte midler	12	22	28	40	39
Memo					
Nettofinansinvesteringer i inntektsregnskapet	-23	25	13	11	24
Nettofinansinvesteringer i finansregnskapet	-36	4	-15	-29	-15

¹ Medregnet korreksjon for sparing i pensjonsfond og kapitaloverføringer, netto. Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.9. Fordeling av nettoformue når beregnet markedsverdi på egen bolig inkluderes. Stigende etter persentiler. 2011

Figur 6.10. Husholdningenes formue og gjeld etter alder til hovedinntektstaker. 2011

informasjon om faktiske boligomsetninger.² Modellen oppdateres årlig av Statistisk sentralbyrå og modellen benyttes av Skatteetaten til å beregne likningsverdiene i selvangivelsen fra og med 2010. Primærbolig får en likningsverdi tilsvarende 25 prosent av beregnet markedsverdi, mens sekundærbolig blir taksert til 40 prosent av beregnet markedsverdi. I formuesstatistikken er

likningsverdiene fra selvangivelsene oppjustert til full beregnet markedsverdi.

I 2011 hadde boligene til norske privathusholdninger en antatt markedsverdi på 4 259 milliarder kroner i følge Statistisk sentralbyrå sin inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. Dette var en økning på i underkant av 10 prosent fra 2010, da samlet beregnet markedsverdi utgjorde 3 881 milliarder kroner. Om lag 67 prosent av husholdningene hadde i 2011 en primærbolig (boligen der boligeier er folkeregistrert bosatt) med en antatt markedsverdi på til sammen 3 832 milliarder kroner. Hver tiende husholdning hadde en sekundærbolig (andre boliger utenom primærbolig,

² Modellen er gjort nærmere rede for i Thomassen, Arild og Ingrid Melby (2009): Beregning av boligformue, Notater 2009/53, Statistisk sentralbyrå, Kostøl, Andreas og Stig Erik Holiløkk (2010): Reestimering av modell for beregning av boligformue. Notater 2010/39, Statistisk sentralbyrå samt i Holiløkk, Stig Erik og Leiv Solheim (2011): Modell for beregning av boligformue. Notater 2011/9, Statistisk sentralbyrå,

men som ikke er fritidseiendom). Beregnet markedsverdi for disse boligene utgjorde 427 milliarder kroner i 2011. To tredjedeler av husholdningenes bruttoformue, summen av all formue før fratrekk av gjeld, var boligformue i 2011.

Når likningsverdien på egen bolig blir erstattet med en beregnet markedsverdi, hadde husholdningene en gjennomsnittlig nettoformue på 1 827 000 kroner i 2011. Norske husholdninger har hatt en betydelig økning i nettoformuen de siste årene, framfor alt som følge av sterk vekst i boligprisene. Fra 2010 til 2011 økte gjennomsnittlig nettoformue for alle husholdninger med om lag 6 prosent. Mer enn halvparten av norske privathusholdninger har en nettoformue på mer enn 1 million kroner når antatt markedsverdi på egen bolig inkluderes i målingen av formue (se figur 6.9). Mer enn 30 prosent av husholdningene har mer enn to millioner kroner i nettoformue, mens godt over 10 prosent har en nettoformue som overstiger 4 millioner kroner i 2011.

Nettoformuen er svært skjevt fordelt blant husholdningene. Tidelen av husholdningene med høyest nettoformue eide i 2011 rundt halvparten av all nettoformue. De 1 prosent rikeste husholdningene eide om lag 19 prosent, mens de rikeste 0,1 prosent (om lag 2 000 husholdninger) eide rundt 9 prosent av all formue. For husholdningene med de største nettoformuene utgjør finanskapitalen (aksjer og verdipapirer) en betydelig del av formuen.

Husholdningenes nettoformue stiger jevnt med alderen til hovedinntektstakeren i husholdningen. For de unge under 30 år er median nettoformue knapt positiv (se figur 6.10). Deretter stiger nivået betydelig fram til hovedinntektstakeren er i slutten av 60-årene. Blant disse var median nettoformue på om lag 2,3 millioner kroner. Også blant husholdninger hvor hovedinntektstakeren er i 70-åra var medianverdien for nettoformue på over 2 millioner kroner.

For yngre husholdninger består bruttoformuen nesten bare av verdien av egen bolig, mens blant de eldre er også finansformuen viktig. Blant husholdningene hvor hovedinntektstakeren er mellom 25 og 35 år utgjorde bolig drøyt 80 prosent av bruttoformuen, mens for de 60 år og eldre er denne andelen godt under 70 prosent.

Noen begrepsdefinisjoner

Her gir vi en forklaring av noen av definisjonene som benyttes i Økonomisk utsyn. Hensikten er ikke å gi en uttømmende oversikt, men å gi en nærmere utdyping av begreper som ikke forklares i den løpende teksten.

Kapittel 2

Årslønn for heltidsansatte. Begrep som benyttes i den årlige lønnsstatistikken til Statistisk sentralbyrå. Det omfatter samlet lønn eksklusive overtidsgodtgjørelse og naturallønn som en heltidsansatt lønnstaker oppnår hvis vedkommende har utført et avtalefestet normalårsverk og det er et normalt antall arbeidsdager i året.

Årslønn. Begrep som benyttes i Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU). Begrepet kan både dekke heltidsansatte lønnstakere og beregnede årsverk for alle lønnstakere, det vil si både heltidsansatte og deltidsansatte. I de tilfeller begrepet omhandler heltidsansatte er begrepet synonymt med begrepet Årslønn for heltidsansatte i SSBs lønnsstatistikk (som definert ovenfor). I tilfeller der begrepet omhandler beregnede årsverk er deltidsansatte regnet om til heltidsekvivalenter, ved å ta utgangspunkt i avtalt arbeidstid for deltidsansatte i forhold til avtalt arbeidstid for heltidsansatte. Siden februar i fjor har Statistisk sentralbyrå publisert vekst i årslønn for alle lønnstakere som en del av årlig nasjonalregnskap.

Lønn per utførte timeverk. Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom total lønn (definert som ovenfor) og antall utførte timeverk for lønnstakere. Antall utførte timeverk inkluderer overtid, mens fravær på grunn av sykdom, permisjon og ferie ikke regnes med.

Lønnskostnader per utførte timeverk. Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom totale lønskostnader og antall utførte timeverk (se ovenfor). Lønnskostnader er definert som summen av total lønn (se ovenfor) og arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier.

Reallønn. Er et uttrykk for lønnsnivået målt i faste priser. Veksten i denne vil reflektere utviklingen i lønns kjøpekraft, under forutsetning av at gjennomsnittsskatten er uendret. Finnes ved å dele det gjennomsnittlige lønnsnivået med en relevant prisindeks.

Justerte konsumprisindekser. Statistisk sentralbyrå publiserer månedlig tre indikatorer som har til hensikt å belyse utviklingen i den underliggende konsumprisveksten; konsumprisindeksen uten energivarer (KPI-JE), konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer (KPI-JA) og konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE). Alle indikatorene er avledet fra KPI. Etableringen av KPI-JA og KPI-JAE hadde sin bakgrunn i Norges Banks nye mandat for pengepolitikken gitt mars 2001.

Kapittel 3

Viktige begreper i nasjonalregnskapet

Disponibel inntekt for Norge

= Bruttonasjonalinntekt - Kapitalslit - Stønader og løpende overføringer til utlandet, netto

= Bruttonasjonalprodukt - Kapitalslit - Formuesinntekt og lønn til utlandet, netto - Stønader og løpende overføringer til utlandet, netto

= Sparing for Norge + Konsum i alt

Disponibel realinntekt for Norge. Disponibel inntekt for Norge korrigert for prisstigningen på varer og tjenester som anvendes innenlands.

Formuesinntekter. Inntekt mottatt av eiere av finanskapital, eller faste ikke-produserte eiendeler som stilles til rådighet for en annen institusjonell enhet.

Formuesinntekt og lønn til utlandet, netto. Netto overføringer til utlandet i form av inntekter som lønn, renter, aksjeutbytte mv. (og eventuelle produksjonsskatter, netto), etter fradrag for tilsvarende overføringer fra utlandet. Tidligere betegnet som «renter og aksjeutbytte mv. til utlandet, netto». Denne posten representerer forskjellen mellom BNP og BNI.

Formuesutgifter. Beløp som de som disponerer finanskapital eller faste ikke-produserte eiendeler er forpliktet til å betale til eierne av finanskapitalen eller de faste ikke-produserte eiendelene.

Kjøpekraftspariteter. Indekser som måler forskjeller i prisnivået mellom land i et gitt år. Indeksene kan beregnes for flere aggregerte størrelser, for eksempel BNP og privat konsum. Kjøpekraftspariteter brukes først og fremst i internasjonale sammenligninger av makroøkonomiske størrelser per innbygger, for eksempel BNP, konsum og nasjonalinntekt. Prisinjustering av slike størrelser får frem realverdien av forskjellene mellom land. Beregninger av kjøpekraftspariteter gjøres av flere institusjoner: OECD/Eurostat for OECD-landene og øvrige europeiske land, mens Verdensbankens «International Comparison Program» beregner dem for land utenfor OECD.

Markedsverdi. Bruttonasjonalproduktet (BNP) er målt i markedsverdi, og definert som summen av brutto-produktet over alle næringer målt i basisverdi, tillagt summen av alle produktskatter og fratrasket summen av alle produktsubsidier.

Nasjonalinntekt = Bruttonasjonalinntekt – Kapitalslit

Næringsskatter. Overføringer til offentlig forvaltning fra innenlandske produsenter i form av skatter og avgifter som er knyttet til produksjonsvirksomheten, men som

ikke varierer i takt med produksjonen av produkter. De viktigste næringsskattene er knyttet til utvinning av råolje og naturgass (produksjonsavgift, arealavgift mv.).

Næringssubsidier. Overføringer fra offentlig forvaltning til innenlandske produsenter i form av støtteutbetalinger som er knyttet til produksjonsvirksomheten, men som ikke varierer i takt med produksjonen av produkter. De viktigste næringssubsidiene er knyttet til jordbruk.

Produktskatter. Overføringer fra innenlandske produsenter til offentlig forvaltning i form av skatter og avgifter som varierer i takt med produksjonen av produkter, eller er knyttet til produkter på annen måte. De viktigste produktskatter er merverdiavgift, avgift på motorkjøretøyer, bensinavgift, og avgift på alkoholholdige drikkevarer.

Produktsubsidier. Overføringer fra offentlig forvaltning til innenlandske produsenter og som varierer i takt med produksjonen av produkter, eller er knyttet til produkter på annen måte. De viktigste produktsubsidiene er subsidier til forskning, subsidier på jordbruksprodukter, og subsidier til privat undervisning.

Reinvestert fortjeneste. Reinvestert fortjeneste er den del av et selskaps (investeringsobjekts) resultat etter skattekostnad, og som ikke deles ut som utbytte til aksjonærene, men pløyes tilbake i selskapet (investeringsobjektet). Reinvestert fortjeneste er altså differansen mellom det totale resultatet og faktisk utbetalt utbytte. Motposten til inntekstposten reinvestert fortjeneste finnes i finansregnskapet under samme betegnelse. Et tilbakeholdt overskudd i et direkte investeringselskap, representert ved et positivt tall for posten direkte investering, blir i utenriksregnskapet vist som en investeringstransaksjon som øker investors fordringer på investeringselskapet. Dersom utbetalt utbytte overstiger resultatet, blir reinvestert fortjeneste negativ, noe som kan tolkes som en desinvestering (tapping).

Rente- og stønadsbalansen

= Inntekter fra utlandet - Utgifter til utlandet
 = Lønn fra utlandet + Renteinntekter fra utlandet + Aksjeutbytte mv. fra utlandet + Reinvestert fortjeneste fra utlandet + Andre løpende overføringer fra utlandet - Lønn til utlandet - Renteutgifter til utlandet - Aksjeutbytte mv. til utlandet - Reinvestert fortjeneste til utlandet - Andre løpende overføringer til utlandet

Stønader og løpende overføringer til utlandet, netto.

Netto løpende overføringer til utlandet utenom formuesinntekt og lønn til utlandet, netto. Denne posten representerer forskjellen mellom BNI og brutto disponibel inntekt for Norge.

Verdisett. Tilgang av produkter verdsettes i basisverdi, anvendelse av produkter verdsettes i kjøperverdi. Kjøperverdien er den verdien som kjøperen faktisk betaler

for produktene, inklusive eventuelle produktskatter minus produktsubsidier, og inklusive eventuelle transportkostnader. Refunderbar inngående merverdiavgift er ikke inkludert i kjøperverdien. Eksport verdsettes til fob, import verdsettes til cif (for internasjonal rapportering beregnes også total import til fob).

Kapittel 4

Statistikk om befolkning

Folkemengde. Alle tall gjelder hjemmehørende (de jure) folkemengde. Hvem som skal regnes som bosatt i Norge og hvor i Norge en person skal regnes som bosatt, er fastlagt i lov om folkeregistrering av 16. januar 1970.

Befolkningsvekst. Det er to måter å beregne årlig befolkningsvekst; 1) summen av fødselsoverskudd (fødte minus døde) og nettoinnflytting, eller 2) folkemengde 1. januar aktuelt år minus folkemengde 1. januar året før. Ideelt sett skulle de to måtene gi samme resultat. Lang erfaring har vist at det ikke alltid er slik, noe som skyldes korreksjoner, annulleringer, forsinkede meldinger til folkeregisteret, osv.

Innflytting, utflytting. Som flytting regnes flytting for en person mellom to norske kommuner eller mellom en norsk kommune og utlandet. Hvis en person flytter flere ganger i samme kalenderår, teller hver gang som en flytting.

Nettoinnflytting. Innflytting minus utflytting.

Statistikk om arbeidsmarkedet

De viktigste statistikkildene om arbeidsmarkedet er Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU) og registerstatistikken fra Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV). Sammen med annen økonomisk statistikk danner disse grunnlag for et helhetsbilde av arbeidsmarkedet i nasjonalregnskapet (NR/KNR).

Arbeidskraftundersøkelsene (AKU)

Tallene i AKU er beregnet på grunnlag av kvartalsvise intervjuer med et utvalg på 24 000 personer. Siden AKU er en utvalgsundersøkelse, er det utvalgsusikkerhet knyttet til tallene.

Omfang. AKU dekker alle personer i alderen 15-74 år registrert bosatt i Norge. Før 2006 var aldersgruppa 16-74 år.

Sysselsatte. Personer som utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i referanseuken. Vernepliktige og personer som var fraværende fra arbeid på grunn av sykdom, permisjon, ferie o.l. er også inkludert som sysselsatte.

Arbeidsledige. Personer uten inntektsgivende arbeid som har søkt arbeid siste fire uker, og som kan påta seg arbeid innen to uker etter referanseuka.

Langtidsledige. Arbeidsledige med en sammenhengende ledighetsperiode på 27 uker eller mer forut for intervju-tidspunktet.

Undersysselsatte. Deltidssysselsatte som har forsøkt å få lengre arbeidstid, og som kan starte med økt arbeidstid innen en måned.

Arbeidsstyrken. Summen av sysselsatte og arbeidsledige (omtales ofte som de yrkesaktive).

Yrkesdeltakelsen eller yrkesfrekvensen. Andelen av befolkningen i den aktuelle aldersgruppa som er i arbeidsstyrken.

Arbeidsledighetsraten. Andelen av arbeidsstyrken som er arbeidsledig.

Nasjonalregnskapet (NR/KNR)

Omfang. Nasjonalregnskapet har tall for sysselsetting og utførte timeverk i alle enheter som deltar i økonomisk aktivitet på eller ut fra Norges økonomiske territorium på varig basis (ett år eller mer).

Sysselsatte personer. Gjennomsnittlig antall sysselsatte over året. Dette begrepet ligger nær opp til tilsvarende definisjon i AKU.

Utførte timeverk. Antall utførte timeverk over hele året (inklusive overtid).

Normalårsverk. Summen av antall heltidsjobber (arbeidsforhold) og deltidjobber omregnet til heltidsjobber (med andel av fulltidsjobb som vekt).

To mål på arbeidsledighet. Normalt har arbeidsledigheten ifølge AKU vært større enn antall registrerte helt ledige i statistikken fra NAV, fordi alle som har søkt arbeid ikke har registrert seg hos NAV og fordi en del av de som deltar på opplæringstiltak klassifiseres som arbeidsledige i AKU. I motsatt retning trekker at en del av de registrerte helt ledige hos NAV ikke klassifiseres som arbeidsledige i AKU, enten fordi de ikke aktivt har forsøkt å skaffe seg arbeid de siste 4 uker, eller fordi de ikke er umiddelbart tilgjengelig for arbeid.

Arbeidsinnvandring i SSBs statistikker. Arbeidsinnvandringen fanges opp på ulike måter i SSBs sysselsettingsstatistikker:

Sysselsetting i NR. NR dekker all sysselsetting i innenlandske bedrifter, det vil si bedrifter som forventes å drive produksjon i Norge i minst 12 måneder, uavhengig av om den sysselsatte er registrert bosatt i Norge. Personer som kommer sammen med sin utenlandske bedrift på oppdrag som varer under 12 måneder, omta-

les som tjenesteytere, og inngår ikke i sysselsettingstallene i nasjonalregnskapet (produksjonen regnes som import).

Ordinær registerbasert sysselsettingsstatistikk og AKU.

Disse statistikkene er basert på personer som er registrert bosatt i Norge ifølge Det sentrale folkeregisteret. Kriteriet er at man forventes å oppholde seg minst seks måneder i landet. De som er registrert bosatt i Norge og arbeider i utlandet kommer med i AKU, men ikke i den ordinære registerbaserte sysselsettingsstatistikken.

Sysselsatte på korttidsopphold. Denne registerbaserte spesialstatistikken omfatter kun personer som arbeider i Norge uten å være registrert bosatt ifølge Det sentrale folkeregisteret. Med dette menes at man forventes å oppholde seg mindre enn seks måneder i landet. Foreløpig omfatter ikke tallene selvstendig næringsdrivende og sjøfolk fra land utenfor EØS-området. Det antas at det er en betydelig underrapportering av særlig tjenesteytere til de aktuelle registrene.

Kapittel 5

Produksjon og konsum i offentlig forvaltning

Med noen få unntak, omsettes ikke produksjon i offentlig forvaltning i ordinære markeder. Dermed mangler man priser til å verdsette produksjonen på samme måte som i privat sektor. I nasjonalregnskapet beregnes derfor produksjon i offentlig forvaltning som summen av produksjonskostnadene. Det betyr at produksjonen i offentlig forvaltning settes lik summen av lønnskostnader (bruken av egen arbeidskraft), kapitalslit (bruken av egen produksjonskapital), produktinnsats (varer og tjenester som offentlig forvaltning anvender til sine produksjonsformål) og netto næringskatter på egen virksomhet. Den offentlige forvaltningens bruttoprodukt framkommer som summen av lønnskostnader, kapitalslit og netto næringskatter. Netto næringskatter representerer små beløp siden det bare er enkelte typer avgifter som det offentlige betaler, for eksempel motorvognavgift.

Konsum i offentlig forvaltning er definert som utgifter til varer og tjenester disponert av forvaltningen. Disse utgiftene verdsettes som produksjonen, med fratrekk av gebyrinntekter og tillagt overføringer i naturalier til husholdningene (produktkjøp).

Gebyrinntektene består av egenbetalinger for bruk av offentlige tjenester. Gebyrinntektene i kommuneforvaltningen utgjør den største delen, og eksempler på dette er brukerbetalinger for hjemmetjenesten, oppholdsbetaling i barnehager og skolefritidsordninger, samt årsgebyrer knyttet til vann, avløp og renovasjon.

Overføringer i form av naturalier til husholdningene er definert som offentlig forvaltnings finansiering av varer og tjenester fra aktører utenfor offentlig forvaltning som videreformidles til husholdningene. Størstedelen

av dette er betaling for ulike helse- og omsorgstjenester, legemidler og annet medisinsk utstyr levert fra private aktører. Det offentliges finansiering av private barnehageplasser er et annet eksempel.

Definisjonsforskjeller mellom stats- og kommuneregnskapet og offentlige finanser i nasjonalregnskapet

Regnskapsprinsipper. Formålet med nasjonalregnskapsstatistikken er å gi et avstemt og helhetlig bilde av norsk økonomi i tråd med internasjonale retningslinjer, noe som sikrer sammenlignbarhet med andre land. Her bearbeides og sammenstilles blant annet offentlig forvaltnings finanser sammen med inntekter og utgifter for andre sektorer i økonomien. Ifølge internasjonale standarder skal nasjonalregnskapet settes opp etter det såkalte *påløptprinsippet*. Dette prinsippet innebærer at utgiftene skal registreres når aktiviteten finner sted, og inntektene skal henføres til den periode de er opptjent, ikke når de bokføres eller betales.

Sektoromfang. I nasjonalregnskapet defineres offentlig forvaltning som institusjonelle sektorer som i tillegg til å ivareta et politisk ansvar, har som oppgave å iverksette og håndheve reguleringer, produsere tjenester (hovedsakelig ikke-markedsrettede) for individuelt og kollektivt konsum, samt omfordele inntekt og formue. Statlig og kommunalt eide foretak regnes som markedsprodusenter og faller derfor utenfor nasjonalregnskaps definisjon av offentlig forvaltning.

Kildene

Statsregnskapet. Statsregnskapet (St.meld. nr. 3) gir informasjon om de økonomiske transaksjonene i statskassen medregnet folketrygden, samt driftsresultatet i den statlige forretningsdriften. Den statlige forretningsdriften omfatter næringsvirksomhet der staten har et ubegrenset økonomisk ansvar. Eksempler på slike enheter er Statsbygg og Statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsvirksomheten (SDØE). I statsregnskapet benyttes *kontantprinsippet* for registrering av økonomiske transaksjoner. Dette er et regnskapsprinsipp som gir oversikt over kontante inn- og utbetalinger og endring i likviditet. Dette medfører at regnskapstransaksjonene i en periode ikke nødvendigvis gjenspeiler aktiviteten som har funnet sted i den samme perioden, da det er betalingstidspunktet som er avgjørende for hvilken periode transaksjonen skal føres. Av praktiske årsaker har imidlertid SSB valgt å legge til grunn de fleste utgiftskomponentene i statsregnskapet uten videre bearbeiding. Per i dag er det kun statsforvaltningens skatter og avgifter på inntektssiden, samt produksjonssubsidier på utgiftssiden som føres etter påløptprinsippet i nasjonalregnskapet. I tillegg beregner nasjonalregnskapet kostnader ved bruk av realkapital (bygninger, maskiner, utstyr mv).

Andre stats- og trygderegnskap. I løpet av de siste 10-15 årene har det pågått en betydelig omorganisering av statlig virksomhet. Særlig gjelder dette den økende tendensen til fristilling av virksomheter i statsforvaltningen (nettobudsjettering). Nettobudsjettering innebærer at Stortingets økonomiske kontroll er begrenset til å bevilge en økonomisk ramme for virksomheten. Mens aktiviteten i den sentrale statsforvaltningen er gitt av de økonomiske rammene Stortinget fastsetter, kan de nettobudsjetterende virksomhetene ha inntekter utover bevilgningene i statsregnskapet. Denne fristillingen innebærer at statsregnskapet er utilstrekkelig i beregning av sentrale nasjonalregnskapsstørrelser. For å få informasjon om aktiviteten i nettobudsjetterte enheter må egne regnskaper hentes inn. Totalt dreier dette seg om rundt 100 enheter (blant annet samtlige helseforetak, universiteter og høyskoler og kapitalforvaltningsenheter som Statens pensjonsfond – Norge og Petroleumsforsikringsfondet). Enhetene i denne delsektoren av statsforvaltningen er underlagt regnskapsloven, noe som betyr at institusjonenes regnskap må settes opp etter påløptprinsippet.

Kommuneregnskapet. Kommuneforvaltningen omfatter kommunene, fylkeskommunene, kirkelige fellesråd og kommunale foretak som driver ikke-markedsrettet virksomhet. Regnskapsprinsippet som brukes i kommuneforvaltningen kalles *anordningsprinsippet*. Dette prinsippet innebærer at alle kjente utgifter, utbetalinger, inntekter og innbetalinger skal tas med i regnskapet for vedkommende periode, uavhengig av om de er betalt eller ikke når perioden avsluttes. Anskaffelse og anvendelse av varer og tjenester bokføres ved henholdsvis mottak og levering. Bokførte verdier i kommuneregnskapet sammenfaller i flere tilfeller med påløpte verdier enn i statsregnskapet, og krever slik sett mindre bearbeiding for å inngå som en del av nasjonalregnskapet.

Ulike overskuddsbegreper

For å illustrere forskjellen mellom statsregnskapet og statlige finanser i nasjonalregnskapet, kan man ta utgangspunkt i de ulike overskuddsbegrepene som benyttes. Som mål for overskudd bruker statsregnskapet overskudd før lånetransaksjoner, mens det i nasjonalregnskapet benyttes nettofinansinvestering. Det er særlig tre forhold som forklarer avvik mellom overskuddsberegningene i statsregnskapet og nasjonalregnskapet:

Kapitalinnskudd. Kapitalinnskudd i statsforvaltningen omfatter tilskudd til investeringer i og salg av eiendeler knyttet til statens forretningsdrift, deriblant SDØE. I statsregnskapet føres disse transaksjonene som løpende inntekter og utgifter. I nasjonalregnskapet blir de behandlet som finanstransaksjoner, siden statens forretningsdrift i hovedsak driver med markedsrettet aktivitet, og kapitalinnskudd i disse enhetene kan medføre avkastning. Finansdepartementets føringsmåte av investeringene i forretningsdriften innebærer dermed

et driftsresultat som avviker fra nettofinansinvesteringene i nasjonalregnskapet.

Påløpte skatte. Ifølge nasjonalregnskapet skal tall for skatter, medregnet trygde- og pensjonspremier, og produksjonssubsidier regnskapsføres med *påløpte* beløp for det enkelte år, mens skatteinntektene i statsregnskapet er bokført etter kontantprinsippet. For enkelte skattearter er differansen mellom bokførte og påløpte skatter betydelige, noe som må tas hensyn til i nasjonalregnskapet. Spesielt gjelder dette for petroleumsvirksomheten, der svingninger i dollarkurs og oljepris betyr mye for sektorens skattepliktige inntekter. I finansstatistikken for offentlig forvaltning fanges differansen mellom påløpte og bokførte skatter opp av en korreksjonssektor for å sikre konsistens i regnskapsføringen av skatter i offentlig forvaltning i alt og i de enkelte forvaltningssektorene.

I tillegg til differansen mellom påløpte og bokførte skatteinntekter fanger denne korreksjonssektoren også opp avvik i overføringer mellom stats- og kommuneregnskapene. Dette skyldes hovedsakelig at kommuneforvaltningen benytter anordningsprinsippet i sine regnskaper, mens statsforvaltningen benytter kontantprinsippet.

Kapittel 6

Viktige begreper i nasjonalregnskapet knyttet til husholdninger

Blandet inntekt omfatter driftsresultatet i bolignæringen samt næringsinntekten til de personlig næringsdrivende. Næringsinntekten til de personlig næringsdrivende inneholder avlønning for arbeid utført av eierne eller deres familie i tillegg til avkastning på kapital.

Andre inntekter omfatter stønader fra utlandet, overføringer til ideelle organisasjoner fra innenlandske sektorer og overføringer til husholdninger fra innenlandske sektorer utenom det offentlige.

Andre utgifter omfatter stønader til utlandet, og overføringer fra husholdninger til innenlandske sektorer utenom det offentlige.

Avkastning på forsikringstekniske reserver er avkastningen på husholdningenes fordringer på forsikrings-selskap, og private pensjonskasser og fond. Disse fordringene er i all hovedsak verdien av private livs- og pensjonsforsikring). Posten er inkludert i formuesinntekter.

Disponibel inntekt er lik differansen mellom lønn, blandet inntekt, formuesinntekter, offentlige stønader og andre inntekter på den ene siden, og skatter, formuesutgifter og andre utgifter på den andre.

Disponibel realinntekt er samlede inntekter fratrasket skatter og renteutgifter og er justert for prisstigning.

Sparing er definert som disponibel inntekt pluss korreksjon for sparing i pensjonsfond minus konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner.

Sparerate er definert som sparingens andel av disponibel inntekt.

Spareraten korrigert for varige konsumgoder. I nasjonalregnskapets beregning av husholdningenes sparerate tas det ikke hensyn til at varige konsumgoder yter konsumtjenester utover det året de anskaffes. Det knytter seg et element av investering til kjøp av slike goder, noe som ivaretas ved beregning av en korrigert sparerate.

Indirekte målte bank- og finanstjenester er tjenester produsert av finansielle foretak og som de ikke direkte tar betalt for gjennom gebyrer. De finansielle foretakene skaffer seg i stedet inntekter ved rentemarginer. Med det menes at finansinstitusjonene har lavere rente på innskudd/innlån enn utlån. Siden det er knyttet administrasjon og ressursbruk til disse indirekte betalte bank- og finanstjenestene, betraktes de som produksjon i finansinstitusjonene og kalles indirekte målte bank- og finanstjenester.

Husholdningenes finansielle balanse

Revidert sektorklassifisering. En revidert institusjonell sektorklassifisering ble implementert i viktig kildestatistikk for nasjonalregnskapet fra og med statistikkåret 2012. Justerte sektordefinisjoner har gitt en mer presis avgrensning av sektorene husholdninger og ideelle organisasjoner i den nye klassifikasjonen. Blant annet er sparebankstiftelsene flyttet til ideelle organisasjoner og deres finansielle balanser inngår nå i husholdninger og ideelle organisasjoners finansregnskap. Motsatt er en rekke personlige foretak med ubegrenset ansvar flyttet fra husholdningene til private ikke-finansielle foretak. Denne flyttingen har redusert husholdningenes gjeld, men økt fordringene fordi husholdningene nå har eierandeler i form av kapitalinnskudd i de personlige foretakene. De definisjonsmessige endringene har økt husholdninger og ideelle organisasjoners fordringer med 31 milliarder kroner, mens gjelda er redusert med 38 milliarder kroner. Nettoendringen som utgjør 69 milliarder kroner er summert sammen med gevinster og tap i aggregatet andre endringer.

Fordringer og gjeld. Den finansielle balansen viser en sektors finansielle stilling ved utgangen av en periode. På balansens fordringsside finner vi de finansielle eiendelene som er fordringer på de andre sektorene i økonomien. Husholdningenes fordringer omfatter sedler og mynt, bankinnskudd, obligasjoner og sertifikater, aksjer og andeler, forsikringstekniske reserver, utlån og andre fordringer. Balansens gjeldsside domineres av lån fra finansielle foretak (statlige låneinstitutt, banker, kredittforetak mv.) I tillegg til lånegjeld har husholdningene annen gjeld.

Nettofordringer. Nettofordringene beskriver husholdningenes netto finansielle formue ved utgangen av perioden. Nettofordringene beregnes som differansen mellom fordringer og gjeld.

Aksjer. Hovedobjektet aksjer omfatter børsnoterte og unoterte aksjer. Kilden for børsnoterte aksjer er VPS-statistikk som gir markedsverdier både for beholdninger og transaksjoner. For unoterte aksjer registrert i VPS foreligger omsetningspriser som kan benyttes til å anslå markedsverdier. Unoterte aksjer utenfor VPS er i hovedsak vurdert til pålydende verdi i finansregnskapet.

Forsikringstekniske reserver. Det norske trygde- og pensjonssystemet kan deles i to hoveddeler; den offentlige obligatoriske folketrygden og livs- og pensjonsforsikringer utenom folketrygden som inngår på husholdningenes balanse. De individuelle og kollektive ordningene utenfor folketrygden er fonderte ordninger som forvaltes av livsforsikringsselskapene og pensjonskassene. Reservene i livs- og pensjonsforsikring omfatter fondsmidler avsatt gjennom ordningene for å dekke fremtidige utbetalinger. Hoveddelen av reservene er knyttet til de kollektive ordningene som omfatter både ytelsesbaserte og innskuddsbaserte private og kommunale tjenestepensjoner. I de forsikringstekniske reservene inngår også premie- og erstatningsreserver i skadeforsikring. Premiereservene omfatter forskuddsbetalte premier, mens erstatningsreservene omfatter midler knyttet til inntrufne hendelser, hvor erstatningene enda ikke er kommet til utbetaling. I nasjonalregnskapet betraktes de forsikringstekniske reservene i livs- og skadeforsikring som husholdningenes eiendeler / formue.

Andre lån og andre fordringer og gjeld. Andre lån på balansens fordringsside omfatter utlån til andre sektorer. Andre lån på balansens gjeldsside omfatter lån fra ikke-finansielle foretak og offentlig forvaltning, samt finansforetak i utlandet. Blant annet omfatter finansobjektet husholdningenes lånegjeld i statens pensjonskasse som tilhører statsforvaltningen i nasjonalregnskapet. Andre fordringer og gjeld omfatter kortsiktige fordrings- og gjeldsforhold. Finansobjektet omfatter skattefordringer og skattegjeld, finansiell verdi av fast eiendom i utlandet eid av innlendinger og finansiell verdi av innenlandsk fast eiendom eid av utlendinger, påløpte ikke-mottatte renter og påløpte ikke-betalte renter, feriepengekrav og leieboerinnskudd mv.

Inntektsstatistikk for husholdninger

Inntekt etter skatt. Det inntektsbegrepet som er benyttet i beskrivelsen av privathusholdningenes inntektsutvikling og -fordeling i avsnitt 6.1 er *inntekt etter skatt*. Dette inntektsbegrepet fremkommer slik:

Inntekt etter skatt
 = Lønnsinntekt
 + netto næringsinntekt fratrukket eventuelt underskudd
 + brutto kapitalinntekt
 + sum overføringer (pensjoner og stønader)
 - utlignet skatt og negative overføringer (underholdsbi arbeidsforhold)

Selv om dette inntektsbegrepet omfatter de fleste konstante inntektene husholdningene mottar, må en være oppmerksom på at dette begrepet ikke omfatter viktige inntekter som også kan ha stor betydning for individenes velferdsnivå. Dette gjelder for eksempel verdien av offentlige tjenester, verdien av hjemmeproduksjon og såkalte «svarte» inntekter. I tillegg inngår heller ikke inntekt av egen bolig i dette begrepet. Siden en stor del av husholdningenes renteutgifter er knyttet til gjeld på egen bolig, er heller ikke renteutgifter trukket fra inntektsbegrepet.

Husholdningsdefinisjon. Inntektsstatistikken er en totaltelling som omfatter alle personer i privathusholdninger som bor i landet ved utgangen av året. En husholdning består av alle personer som bor sammen i felles bolig (bohusholdning). For å komme nærmere den faktiske husholdningen er borteboende studenter skilt ut fra foreldrehusholdningen. I tillegg benyttes en del annen informasjon for å få flere samboere registrert i felles husholdning, og data fra NAV for å identifisere – og deretter fjerne - institusjonsbeboere.

Ekvivalentinntekt og forbruksvekter. En ekvivalensskala gir uttrykk for hvor mye inntekt en husholdning med gitte karakteristika, for eksempel to voksne og to barn, må ha for at deres levestandard skal være like høy som levestandarden til en enslig med en gitt inntekt. Det er utledet en hel rekke typer av ekvivalensskalaer, basert på forskjellige tilnærminger. I beskrivelsen av utviklingen i inntektsulikhet i avsnitt 6.1 er den såkalte EU-skalaen benyttet. Ved bruk av denne skalaen gis første voksne husholdningsmedlem vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,5, mens barn får hver vekt lik 0,3. En husholdning bestående av to voksne og to barn (dvs. sum forbruksvekter lik 2,1) må ved bruk av EU-skalaen ha en husholdningsinntekt på 420 000 kroner for å ha samme inntekt per forbruksenhet som en enslig med 200 000 kroner i inntekt.

Gini-koeffisient. Gini-koeffisienten er et summarisk ulikhetsmål som varierer fra 0 (minst ulikhet) til 1 (størst ulikhet).

Forskningspublikasjoner

Nye utgivelser

Rapporter/Reports

Lasse Sigbjørn Stambøl: Studentvandring. Rekruttering til studier og tilførsel av nye høyt utdannede i et geografisk perspektiv. Rapport 6/2013, 110s. ISBN 978-82-537-8589-9 (trykt).

En av målsettingene med en regional, desentralisert universitets- og høgskolestruktur, er at utdanningsinstitusjonene skal forsyne nærarbeidsmarkedet med arbeidskraft. Lokal og regional rekruttering til studier antas å øke mulighetene for at kandidatene blir i regionen etterpå.

Prosjektets hovedformål er å undersøke de høyere utdanningsinstitusjoners rolle mht:

- Den lokale/regionale/nasjonale rekrutteringen til høyere utdanning.
- Den lokale/regionale/nasjonale fordelingen av tilførselen av nye, høyt utdannede.

Undersøkelsen i denne rapporten har tatt utgangspunkt i rekrutteringen til høyere utdanning i 2002, gitt studentenes bostedsbakgrunn, der den geografiske rekrutteringen fordeles etter regionale kategorier etter avstand fra studiestedene.

Geografisk fordeling av tilførselen av nye høyt utdannede tar utgangspunkt i studentmassen i 2004 som ikke lenger var under høyere utdanning i 2005. Den geografiske fordelingen måles med utgangspunkt i studieregion i 2004 og de nye høyt utdannedes bostedsregion i 2007 og 2010. I 2004 var det universiteter og/eller høgskoler og avdelinger av høgskoler i snaut halvparten av landets 89 økonomiske regioner.

Gjennomsnittstall for hele landet viser noe høyere andel lokal tilførsel av nye høyt utdannede sammenliknet med den lokale andelen av rekrutteringen til studier. Små forskjeller i geografisk fordeling av nye høyt utdannede fra 2007 til 2010 indikerer at mye av den regi-

onale tilpasningen blant studenter foregår i forbindelse med studiene eller kort tid etter at studiene er avsluttet.

Det er små forskjeller mellom menn og kvinner med hensyn til lokal rekruttering til studier og lokal tilførsel av nye høyt utdannede i hver studieregion, men kvinner øker sin lokale betydning når den lokale arena utvides til å omfatte hele fylket der studiestedet er lokalisert. Det er observert noe større lokal forankring i rekruttering til studier og tilførsel av nye høyt utdannede hos de eldre enn hos de yngre studentene. Den lokale tilførselen er også høyere fra nyutdannede med kort høyere utdanning enn fra de med lang høyere utdanning.

Økonomiske og administrative fag, humanistiske og estetiske fag, lærerutdanning og pedagogiske fag og helse- og sosialfag viser høyest andel lokal rekruttering til studier, mens høyest andel lokal tilførsel av nye høyt utdannede er å finne innen fagfeltene samfunnsfag og juridiske fag og humanistiske og estetiske fag, mens helse- og sosialfag og lærerutdanning og pedagogiske fag øker sin lokale betydning når det i tillegg til studieregionene tas med tilhørende fylker for øvrig i den lokale arena.

Det er observert store variasjoner i lokal rekruttering til og lokal tilførsel fra studier mellom sentralitetsnivåene og mellom enkeltregioner, noe som indikerer en heterogen lokal rekrutterings- og tilførselsstruktur. Studieregioner med samme sentralitetsnivå viser betydelige variasjoner i balansen mellom lokal rekruttering til studier og lokal tilførsel av nye høyt utdannede, samt med hensyn til hvor mye den lokale rekrutteringen og tilførselen betyr, selv etter å ha kontrollert for fagfelt.

De mest sentrale studieregionene skiller seg ut med noe større lokal tilførsel av nye høyt utdannede

enn lokal rekruttering til studier. Studiestedene i Finnmark viser også klart større lokal tilførsel av nye høyt utdannede enn det den lokale rekrutteringen til studier tilsier, noe som er nærliggende å se i sammenheng med virkninger av tiltakssonen i nord.

Splittes den lokale arenaen opp på henholdsvis studiestedets egen region og samme fylke for øvrig, viser nye høyt utdannede en tilbøyelighet til å søke seg tilbake til den lokale arena man ble rekruttert fra.

Odd Erik Nygård og Jørgen Aasness: LOTTE-Konsum - en mikrosimuleringsmodell for fordelingsvirkninger av indirekte skatter. Rapport 3/2013, 27s. ISBN 978-82-537-8579-0 (trykt).

Endringer i inntekts- og formueskatt vil påvirke inntektsfordelingen direkte. I tillegg til endringer i disse direkte skattene, vil også de indirekte skattene kunne påvirke husholdningene i ulik grad og derfor ha omfordelende egenskaper. Høye avgifter på goder som relativt sett konsumeres mest av de med høy inntekt, vil virke mer utjevnenende enn høye avgifter på goder som relativt sett de med lav inntekt konsumerer mest av. Hovedformålet med mikrosimuleringsmodellen LOTTE-Konsum er å kunne beskrive slike fordelingsvirkninger av endringer i indirekte skatter.

Modellen er tilkoblet LOTTE-Skatt, som er en modell for direkte skatter. Dette gjør det mulig å studere fordelingsvirkningene av simultane endringer i direkte og indirekte skatter, eller vi kan sammenligne fordelingsvirkninger av endringer i de direkte skattene med endringer i de indirekte.

LOTTE-Konsum kan benyttes i en rekke anvendelser, og vi gir et utvalg av eksempler på dette i rapporten. Blant annet benytter vi modellen til å analysere virkningene på ulike velferds mål ved skatte- og

avgiftsendringer. Vi viser for eksempel at en reduksjon i moms på matvarer vil være vesentlig mer utjevnen enn en reduksjon i vinavgiften. Samtidig sammenligner vi dette med en økning i barnestrygden, og finner at dette er det klart mest effektive virkemidlet for utjevning av disse tre tiltakene.

Odd Erik Nygård og Jørgen Aasness: Særavgifter, grensehandel og modellen KONSUM-G. Rapport 2/2013, 22.s. ISBN 978-82-537-8577-6 (trykt).

Høye norske priser på for eksempel alkoholvarer medfører en skattelekkasje i form av omfattende grensehandel, tax-free handel og til dels også smugling. Når man skal vurdere endringer i særavgiftene på slike varer og de påfølgende effektene på avgiftsproveny, er det viktig at man tar høyde for slike effekter. I KONSUM-G inkluderes grensehandel, tax-free handel og smugling, slik at dersom avgiftene økes, øker også omfanget av skattelekkasjen gjennom økt grensehandel etc. Omvendt, når avgiftene synker vil nordmenn flytte noe av forbruket over til det hjemlige avgiftsbelagte markedet og skattelekkasjen vil reduseres.

Vi har blant annet benyttet KONSUM-G til å beregne såkalte provenykurver. Dette er kurver som viser sammenhengen mellom proveny og avgiftsnivå. Vi viser at det for enkelte grensehandelsutsatte varer er slik at provenyet øker med avgiftssatsen opp til et visst nivå, for deretter å avta. Med andre ord finnes det en proveny – maksi – merende avgiftssats. Modellen viser at de faktiske avgiftsratene på alle varene er lavere enn disse provenymaksimerende avgiftssatsene. Dermed vil en økning i for eksempel avgiftssatsen på brennevin eller vin gi økte avgiftsinntekter.

Vegard Mokleiv Nygård: An almost ideal demand system analysis of non-durable consumption categories. Rapport 1/2013, 92s. ISBN 978-82-537-8575-2 (trykt).

Dette er en teoretisk og empirisk studie av konsumentterspørselssystemer. Den bygger på kvartalsvise og årlige norske data fra Nasjonalregnskapet. Dette datagrunnlaget tegner et bilde av husholdningenes konsum når det gjelder dets sammensetning på ulike varegrupper og endringene i denne sammensetningen over tid.

Utgangspunktet for studien, som også tittelen refererer til, er den såkalte AID-modellen av Deaton and Muellbauer (1980). Dette systemet har den egenskapen at de underliggende preferansene til husholdningene tillater eksakt aggregering til makro. Rapporten analyserer og sammenligner flere versjoner av AID-modellen: en statisk versjon, en lineær tilnærming og dynamisk versjoner med og uten vanedannelse. Rapporten gir også en fyldig oversikt over litteraturen på dette feltet.

En økonometrisk model presenteres og ved hjelp av metoder som tar hensyn til hele systemet testes hver enkelt versjon av AID-modellen for overidentifiserende restriksjoner, blant annet homogenitet, Slutsky-symmetri og fallende inntektskompenserte etterspørselsfunksjoner. Restriksjonene blir i mange tilfeller forkastet. Dette er i tråd med tidligere funn i litteraturen. I siste kapittel evalueres prognoseegenskapene til modellen – igjen ved bruk av avanserte økonometriske tester.

De makroøkonomiske modellene – MODAG og KVARTS – i Statistisk sentralbyrå inneholder et noe enklere konsumfordelingssystem, det lineære utgiftssystemet (LES), som en integrert del av konsumblokken i modellen, se seksjon 5.4 i Boug og Dyvi, red. (2008). Denne studien går videre og gir et bredere grunnlag å vurdere størrelsen og stabiliteten av pris- og utgiftselastisitetene i modellene. Den er derfor et viktig supplement for en tidligere studie basert på norske data av Raknerud, Skjerpen and Swensen (2007), som er publisert i tidsskriftet *Empirical Economics*,

Trude Gunnes og Tom Kornstad: Ventetid på uførepensjon. Kvalitetsforskjeller på tvers av NAV-kontorer. Rapport 45/2012, 22s. ISBN 978-82-537-8571-4 (trykt)

Indikatorer skal benyttes til å kvantifisere sammenhenger på en forenklet måte der de i virkeligheten er kompliserte eller for kostbare å måle direkte. I denne rapporten har vi konstruert en indikator som skal angi hvordan behandlingstiden for søknader om ytelser ved uførhet varierer mellom ulike NAV-kontorer/områder. Vi har tatt som utgangspunkt at dersom det er systematiske forskjeller mellom NAV-områdene når det gjelder ventetid på ferdigbehandling av uførepensjonssøknader, etter at vi har korrigert for en del systematiske forskjeller i kjennetegnene ved søkerne, er dette en indikasjon på at det finnes kvalitetsforskjeller på tvers av NAV-kontorer.

I perioden som vi analyserer, som baserer seg på data fra 2008, var det som regel en to-trinnsbehandling av uføresøknader, og det var en varierende praksis fra fylke til fylke i forhold til effektivisering og spesialisering. På grunn av denne to-trinnsbehandlingen har vi i denne analysen valgt å se på ventetid på fylkesnivå. Vi har videre valgt å kontrollere for saksflyt for å ta hensyn til om behandlingene av søknadene enten fant sted ved samme kontor som der hvor søknaden først ble registrert, eller om søknaden ble behandlet ved fylkeskontoret eller ved et annet trygdekontor i samme fylke.

Vi finner etter å ha kontrollert for en rekke bakgrunnsvariabler knyttet til søkerne at ventetiden for behandling av søknader om uførepensjon varierer en god del mellom de ulike NAV-kontorene/områdene. Sør-Trøndelag er det mest effektive fylket, mens Hordaland og Oslo er de minst effektive. Forskjellen mellom topp og bunn tilsvarer en forlenget ventetid på rundt tre måneder. I snitt tar det 129 dager å få en søknad ferdig behandlet.

Man bør være varsom med å trekke altfor klare konklusjoner

gitt at analysen bygger på data om ventetid bare for ett enkelt år, og fordi behandling av uførepensjonssøknader bare utgjør en del av NAVs mange omfattende oppgaver. NAV var dessuten i denne perioden preget av store omorganiseringer noe som kan ha påvirket de ulike NAV-områdene ulikt.

Svein Blom: Innvandreres bostedspreferanser - årsak til innvandrerrettet bosetting? Rapport 44/2012, 40s. ISBN 978-82-537-8563-9 (trykt)

I denne rapporten undersøker vi nærmere antakelsen at innvandrere og deres norskfødte barn bosetter seg i egne områder fordi de ønsker å bo i nærheten av hverandre. Forestillingen er at innvandrerne føler seg tryggere og mer hjemme i omgivelser der andre med innvandrerbakgrunn også bor. Det er med andre ord deres egne preferanser som har vært drivkraften bak valget av bosted.

Denne forestillingen er bare én av flere mulige hypoteser om hvorfor bostedskonsentrasjoner av innvandrere oppstår. Andre konkurrerende forklaring er at variasjonen i boligpriser mellom områder trekker innvandrere - som i gjennomsnitt har svakere økonomi enn majoritetsbefolkningen - til de billigste områdene, at diskriminering hindrer innvandrere fra å bosette seg der de helst vil eller at lokale myndigheter ved ulike politiske eller administrative grep har bidratt til å "kanalisere" innvandrere til bestemte områder.

I rapporten undersøker vi innvandrerens preferanser for å bo i nærheten av andre innvandrere og hvilken sammenheng det er mellom preferansene og den faktiske innvandrerrettetheten på bostedet. Undersøkelsen styrker inntrykket av at innvandrerens egne preferanser neppe er noen særlig viktig pådriver for innvandrerrettet bosetting. Når innvandrerandelen på bostedet er høy, gir innvandrerne snarere uttrykk for at de ønsker å begrense innvandrerrettetheten. Nærmere studier av *majoritetsbefolkningen*

preferanser for å bo eller ikke bo i områder med mange innvandrere, vil kunne bidra ytterligere til forståelsen av preferansenes betydning for bosettingsmønstre.

Svein Blom: Holdninger til innvandrere og innvandring 2012. Rapport 41/2012, 73s. ISBN 978-82-537-8553-0 (trykt).

Undersøkelsen av holdninger til innvandrere og innvandring, som ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå i juli og august 2012, viser at en større andel enn året før sluttet seg til påstanden "*Innvandrere flest gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv*". Andelen som sa seg helt eller nokså enig, økte med 5 prosentpoeng fra 2011, mens andelen som var uenige eller som svarte "både og", gikk ned med 2 prosentpoeng hver. Endringen er statistisk signifikant. Det er nå 80 prosent som er enig i at innvandrere gjør en nyttig innsats i arbeidslivet, den høyeste andelen som hittil er målt. 11 prosent er helt eller nokså uenige i påstanden, mens 9 prosent svarer "både og" og 1 prosent "vet ikke".

Økningen i andelen som mener at innvandrere flest gjør en nyttig innsats i arbeidslivet, kan ha sammenheng med at Norge er inne i en konjunkturoppgang samtidig som arbeidsinnvandringen er rekordhøy. Arbeidsinnvandringen omtales gjerne som en bidragsyter til den økonomiske oppgangen i Norge – en oppgang som står i sterk kontrast til statsgjeldskrisen og nedgangstidene i Sør-Europa.

I underkant av tre av fire synes fortsatt at innvandrere flest beriker det kulturelle livet i Norge, mens 86 prosent mener at innvandrere i Norge bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn. Sju av ti er enige i at arbeidsinnvandring fra land utenom Norden for det meste bidrar positivt til norsk økonomi, og en av tre tror innvandrere flest misbruker sosiale velferdsordninger, mens halvparten er uenig i dette. Like mange, én av tre, mener innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet, men 54 prosent avviser dette. Befolkningen

delers seg som i fjor omtrent på midten når det gjelder holdningen til å ta imot flyktninger: 43 prosent synes det bør bli vanskeligere å få opphold, mens 44 prosent synes adgangen til opphold bør være som i dag. 7 prosent synes det bør bli lettere å få opphold. Ingen av disse resultatene er signifikant forskjellige fra i fjor.

Terroraksjonen 22. juli 2011 fant sted under datainnsamlingen til fjorårets holdningsundersøkelse. Det gjorde det nærliggende å reise spørsmålet om det kunne ses spor av denne rystende hendelsen i dataene som ble samlet inn i ukene etter udåden. Vi fant at reaksjonen på flere av holdningsspørsmålene var signifikant mer "innvandrervennlige" i tiden etter 22. juli enn i tiden før. Størst var endringen for utsagnet at innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet. 70 prosent av dem som ble intervjuet etter attentatet, var uenige i dette utsagnet, mot 48 prosent blant dem som ble intervjuet før.

Årets undersøkelse tyder på at bølgen av mer positive holdninger som ble registrert i etterkant av attentatet, var forbigående. På fire holdningsspørsmål er opinionen signifikant mindre "innvandrervennlig" i juli/august i år enn den var i ukene like etter fjorårets terroraksjon. Når årets resultater sammenliknes med resultatene for *alle* som ble intervjuet i fjor, finner vi - med få unntak - at årets holdninger ikke er signifikant forskjellige fra fjorårets.

Siste del av rapporten viser hvordan holdningene varierer etter faktorer som kjønn, alder, utdanning, bosted, landsdel, økonomisk hovedaktivitet osv. Nytt av året er at vi undersøker holdningene til den lille gruppen av respondenter som selv er innvandrere eller norskfødte barn av innvandrere. Innvandrere med europeisk bakgrunn er i noen spørsmål like kritiske eller mer kritiske til innvandrere enn majoritetsbefolkningen. Det kan påvises i spørsmål om misbruk av sosiale velferdsordninger, at innvandrere innordner seg mest mulig og ubehag ved tanken på innvan-

drere som hjemmehjelp eller framtidige svigersønner/svigerdøtre. I andre spørsmål inntar innvandrere og deres norskfødte barn, uansett landbakgrunn, et mer velvillig standpunkt enn den øvrige befolkningen. Det gjelder for eksempel i spørsmålet om verdsetting av innvandreres arbeidsinnsats og ønske om at det skal bli lettere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i landet.

Manudeep Bhuller og Rolf Aaberge: Arbeidstilbud blant innvandrere. Effektivitets- og fordelingsvirkninger av skattereformer. Rapport 30/2012, 52s. ISBN 978-82-537-8517-2 (trykt).

I løpet av perioden 1979 – 2006 har effekten av en lønnsøkning på arbeidstilbudet definert ved antall arbeidstimer endret seg fra å være positiv til å bli negativ; dvs. at mens en lønnsøkning tidligere ga et øket samlet arbeidstilbud, vil den nå føre til et fall i arbeidstilbudet.

Den aggregerte lønnselastisiteten for ubetinget arbeidstid (som er gjennomsnittlig arbeidstid for alle, både de som er i jobb og de som ikke jobber) for den norske arbeidsstyrken falt fra 0,12 i 1994 til -0,08 i 2006; dvs. at i løpet av 13 år har substitusjonseffekten gått over fra å dominere til å bli dominert av inntektseffekten. Dette innebærer at mens en lønnsøkning tidligere ga et øket samlet arbeidstilbud, vil arbeidstilbudet nå falle. Videre fant vi at dette er tilfelle både for enslige kvinner og menn og for kvinner og menn som lever i parforhold.

Elastisitetene for innvandrere er forbausende like elastisitetene for den øvrige befolkningen. De totale lønnselastisitetene for innvandrere fra Asia, Afrika og Sør-Amerika, fra Øst-Europa og fra andre OECD-land er hhv -0,09, -0,09 og -0,05, som sammen med lønnselastisiteten på -0,08 for den øvrige befolkningen gir en total lønnselastisitet på -0,08 for den norske arbeidsstyrken i 2006. Dette betyr at arbeidstilbudet i form av tilbudte timer ville ha gått ned med

0,08 prosent som følge av en time-lønnsøkning på 1 prosent for alle tilgjengelige jobber.

I likhet med tidligere studier basert på norske data for årene 1979, 1986 og 1994, finner vi at elastisitetene for personer med lave inntekter (og lavt arbeidstilbud) er mye sterkere enn for personer med høye inntekter (og høyt arbeidstilbud). Dette skyldes blant annet at hushold med lave inntekter har størst potensial for å øke arbeidstilbudet.

Innføring av skattefradrag for arbeidsinntekter på 20 prosent vil gi økt arbeidstilbud og yrkesdeltakelse for personer/hushold med lave inntekter og redusert arbeidstilbud for personer/hushold med høye inntekter. Totaleffekten på arbeidstilbudet er negativ og vil føre til at skatteprovenyet reduseres med 9 prosent. Inntektsulikheten målt ved Gini-koeffisienten vil falle med ca 4 prosent. Dette skyldes en økning i inntekt etter skatt for personer/hushold med lave og midlere inntekter og en reduksjon i inntektene til de rikeste personene/husholdene. Til gjengjeld får de rikeste personene/husholdene betydelig økning i fritiden.

Innføring av en flat inntektsskatt på 28 prosent vil bidra til å opprettholde skatteprovenyet og føre til at arbeidstilbudet øker med ca 2 prosent. Imidlertid vil en overgang til flat skatt føre til at inntektsulikheten målt ved Gini-koeffisienten øker med ca. 11 prosent. Selv om inntekt etter skatt vil øke spesielt mye for de fattigste blir dette motvirket av en betydelig økning i inntektene til de rikeste samtidig som inntektene i de sentrale delene av fordelingen er tilnærmet uendret.

Innføring av en garantert minsteinntekt lik minsteytelsene i Folkestrygden vil føre til en betydelig reduksjon i arbeidstilbudet for samtlige grupper, som igjen fører til at skatteprovenyet reduseres med 26 prosent mens inntektsulikheten øker betydelig.

Torbjørn Eika, Joakim Prestmo og Ådne Cappelen: Ringvirkninger av petroleumsaktivitet i nordområdene. Norskehavet, Jan Mayen og Barentshavet. Rapport 29/2012, 45s. ISBN 978-82-537-8515-8 (trykt).

Virkningene av petroleumsaktivitet i henholdsvis i det nordøstlige Norskehavet, Barentshavet sørøst og rundt Jan Mayen vil neppe bli veldig store i en nasjonal sammenheng, men er heller ikke ubetydelige. Virkningene som beregnes er effektene av at det blir aktivitet i det aktuelle området, i forhold til en situasjon hvor denne aktiviteten ikke settes i gang. Dette kan betraktes som en studie av hvordan norsk økonomi påvirkes av en beslutning om å sette i gang med leting som etterfølges av en utbygging av de økonomisk drivverdige funnene. Finans–politikken er forutsatt uendret. Det er dermed ikke tatt hensyn til hvordan de ulike scenarioene vil påvirke pensjonsfondet og dermed rammene for oljepenggebruk som følger av handlingsregelen.

Virkningene vi studerer er den direkte sysselsettingen i utvinningsnæringen en kan vente, og ringvirkninger av etterspørselen i form av investeringsvarer og produkt–innsats. Usikkerheten belyses ved at det for hvert område beregnes virkningene av at det finnes henholdsvis relativt mye og relativt lite petroleum, som innebærer et relativt høy eller relativt lavt aktivitetsnivå.

Virkningen på økonomien er klart størst i utbyggingsfasen, fordi etterspørselen knyttet til både leting og drift er langt mer beskjeden. Virkningene i driftsfasen dempes blant annet av at den kostnadsmessige konkurranseevnen er svekket. I scenarioer med beskjeden etterspørsel og aktivitet i utvinningsaktivitet kan syssel–settingen i perioder sågar bli lavere enn uten den aktuelle petroleumsaktiviteten.

I de to scenarioene med lavt og høyt nivå på petroleumsaktiviteten i det nordøstlige Norskehavet, øker den samlede årlige sysselsettingen

i Norge på det meste med henholdsvis 3 000 og 10 000 personer i forhold til referansebanen. I gjennomsnitt for perioden 2014-2045 er økningen 800 personer med et lavt aktivitetsnivå og 2 300 personer med høyt aktivitetsnivå. BNP utenom utvinning vil i perioden 2014-2045 i gjennomsnitt øke med henholdsvis 1,5 og 4,3 milliarder 2009-kroner årlig i de to alternativene.

Scenariene for petroleumsaktivitet i Barentshavet sørøst gir en økning i samlet sysselsetting med mellom 2 500 og 4 800 personer på det meste. Som gjennomsnitt i perioden 2017-2045 er økningen 500 personer med et lavt aktivitetsnivå og 1 200 personer med høyt aktivitetsnivå.

I de to scenariene med lavt og høyt nivå på petroleumsaktiviteten rundt Jan Mayen, øker den samlede årlige sysselsettingen i Norge på det meste med henholdsvis 2 000 og 3 800 personer. I gjennomsnitt for perioden 2017-2041 med lavt aktivitetsnivå er økningen 500 personer. Med et høyt aktivitetsnivå er det lagt til grunn en litt lenger produksjonsperiode og den gjennomsnittlige økningen i perioden 2017-2045 er beregnet til 1 000 personer.

Håvard Hungnes, Lasse Sigbjørn Stambøl og Torbjørn Eika: Konjunkturtendenser for Møre og Romsdal – Konjunkturtendensene per september 2012. Rapport 26/2012, 48s. ISBN 978-82-537-8501-1 (trykt).

Den økonomiske utviklingen i Møre og Romsdal er, som i landet for øvrig, preget av at Norge er inne i en moderat konjunkturoppgang. Utviklingen internasjonalt preges fortsatt av etterdønningene av finanskrisen og statsfinansielle problemer i mange land, og drahjelpen fra en del store framvoksende økonomier er redusert. De økonomiske utsiktene for Møre og Romsdal, så vel som hele Norge, er fortsatt preget av usikkerheten knyttet til utviklingen i de internasjonale markedene. Blant annet ventes investeringer i fastlands-

økonomien å gi mindre bidrag til konjunktur – oppgangen enn det som har vært vanlig i oppgangsspe-rioder. Veksten hos våre handelspartnere ventes å ta seg noe opp fra 2014, men da fra et lavt nivå. Svekket norsk kostnadsmessig konkurranseevne og svak vekst ute vil føre til svært beskjeden vekst i norsk eksport utenom petroleum.

Lave internasjonale renter og sterk krone har bidratt til lave norske renter, som antas å holde seg lave frem til sommeren 2013, før de gradvis øker. Årslønns – veksten i 2012 er antatt å bli som i fjor, men svak lønnsomhet i store deler av konkurranseutsatt industri vil trolig medføre noe lavere lønnsvekst neste år. Høy innvandring til Norge har bidratt til å dempe kostnadsveksten i enkelte bransjer, og sammen med en sterk krone har dette bidratt til lav inflasjon. Høy vekst i reallønn, sysselsetting og stønader bidrar til at husholdningenes realinntekter øker klart i 2012. Dette har slått ut i klar vekst i konsumet, men også i økt sparing. Det er fortsatt høy boligprisvekst, bl.a. som resultat av sterk befolkningsvekst, høy vekst i husholdningenes inntekter og lave renter. Dette bidrar til økt boligbygging. Investeringene i petroleumsvirksomheten har vært økende, og vil trolig holde seg høye også de neste årene, dog med lavere vekstrater. Utviklingen i oljeprisen blir en viktig faktor, der vi har lagt til grunn en noe lavere pris enn nivået høsten 2012.

Industriproduksjonen for landet som helhet ventes å gå opp i år, så også i Møre og Romsdal. Byggeaktiviteten i fylket holder seg godt oppe. Produksjonen i privat tjenesteyting ventes å øke noe mer enn i fjor, mens produksjonen i offentlig forvaltning øker mindre enn i fjor og mindre enn i økonomien ellers.

Møre og Romsdal hadde oppgang i sysselsettingen i første halvår i år, med økt sysselsetting i industri, bygge- og anleggsvirksomhet og i privat og offentlig tjenesteyting, mens sysselsettingen i primærnæringene fortsatt trekker noe ned. Anslag viser klar sysselset-

tingsøkning i år, målt som årsgjennomsnitt, og noe sterkere vekst enn i fjor, om enn litt lavere enn landsgjennomsnittet. Det foregår samtidig en vekst i arbeidsstyrken, men ikke mer enn at arbeidsledigheten på årsbasis ventes å ligge noe lavere i år enn i fjor, og fortsatt en del lavere enn på landsbasis.

Sysselsettingsutviklingen i Møre og Romsdal ventes å bli positiv også til neste år og i 2014, med en ventet oppgang litt i underkant av anslått vekst for landet som helhet. Sysselsettingen i primærnæringene ventes fortsatt å trekke litt ned, mens det ventes positiv utvikling i industri, bygge- og anleggsvirksomhet og i privat og offentlig tjenesteyting.

Folketallet i Møre og Romsdal gikk klart opp i året som gikk. Vi må helt tilbake til 1953 for å finne et år med sterkere befolkningsøkning. Dette har sammenheng med en positiv naturlig tilvekst i befolkningen, at overskuddet i nettoinnvandringen fra utlandet fortsatt holder seg høyt, samtidig som utflyttingen til andre regioner i Norge kun går moderat opp. Veksten i folketallet ventes å fortsette. Det samme gjelder antall personer i yrkesaktiv alder. Den anslåtte utviklingen i arbeidsstyrken og sysselsettingen indikerer små endringer i arbeidsledigheten i Møre og Romsdal de neste to årene.

Discussion Papers

Jon H. Fiva, Torbjørn Hægeland, Marte Rønning and Astri Syse: Access to treatment and educational inequalities in cancer survival. DP 735 2013, 38s.

Det offentlige helsevesenet i nordiske land sørger for tilnærmet gratis helsetjenester av høy kvalitet til alle innbyggerne. Likevel er det ulikheter i helse og helseutfall på tvers av sosioøkonomiske grupper. Tidligere forskning har for eksempel dokumentert betydelige forskjeller i kreftoverlevelse mellom utdanningsgrupper. Vi undersøker i hvilken grad slike forskjeller kan være drevet av forskjeller i tilgang til og bruk av spesialisert behandling. Våre kvasi-eksperimentelle

resultater basert på etablering av regionale kreftavdelinger indikerer at i) høyt utdannede pasienter brukte spesialisert og sentralisert behandling i større grad enn de med lav utdanning, og ii) slik behandling bedret sjansen for overlevelse.

Jørgen Modalsli: Inequality and growth in the very long run: Inferring inequality from data on social groups. DP 734 2013, 62s.

Denne artikkelen presenterer en ny metode for utregning av Gini-koeffisienter fra tabuleringer av gjennomsnittsinntekten til sosiale grupper. Fordelingsdata fra tiden før den industrielle revolusjon er gjerne å finne som slike "sosiale tabeller". I litteraturen regnes ulikhetsmål fra sosiale tabeller ofte ut uten å ta hensyn til ulikhet innad i grupper. Dette fører til en systematisk skjevhet, slik at ulikhet fra førindustriell tid oppgis som lavere enn den faktisk var.

Metoden som presenteres i denne artikkelen anvendes på en eksisterende samling av 25 sosiale tabeller, fra Roma i år 1 til India i 1947. Korreksjonene utføres med flere ulike antakelser om inntektsspredning innad i gruppene, og gir i alle tilfeller vesentlig høyere Gini-koeffisienter. Når ulikhetsnivået kombineres med BNP-estimer framkommer en positiv samvariasjon mellom ulikhet og økonomisk vekst. Dette støtter tidligere studier, basert på færre datapunkter, som antyder en "super-Kuznetskurve" med stigende ulikhet i hele den førindustrielle perioden.

Kristine Grimsrud, Knut Einar Rosendahl, Halvor Briseid Storøsten and Marina Tsygankova: Short run effects of bleaker prospects for oligopolistic producers of a non-renewable resource. DP 733 2013, 25s.

Tilbudet av en ikke-fornybar ressurs i et marked med imperfekt konkurranse er bestemt av ressursrenten og hensynet til dagens pris. Ny informasjon om fremtidige hendelser påvirker ressursrenten og dermed dagens tilbud av ressursen.

Dårligere markedsutsikter akseleterer gjerne utvinningen. Vi viser imidlertid at dårligere markedsutsikter kan redusere dagens tilbud fra store ressurseiere. Dette skjer fordi ressursknapphet, og dermed ressursrenten, spiller en mindre rolle for disse aktørene, mens hensynet til å opprettholde en god pris er viktig. Når aktører med mindre ressurser akselererer produksjon pga. dårligere markedsutsikter kan det dermed være optimalt for innehavere av en stor ressursbase å forsinke produksjonen og begrense prisen. Vi illustrerer at dette er relevant for det europeiske gassmarkedet. Her finner vi at potensialet for skifer-gass bidrar til akselerert produksjon fra alle gassprodusenter unntatt Russland, som reduserer dagens tilbud av gass.

Lars Lindholt: The tug-of-war between resource depletion and technological change in the global oil industry 1981 – 2009. DP 732 2013, 20s.

Vi utfører en empirisk analyse som ser på i hvilken grad den pågående teknologisk fremgangen gjennom FoU-aktivitet har motvirket uttømmingseffekten på lete- og utviklingskostnadene for olje i åtte regioner. Vi introduserer en lete- og utviklingskostnadsfunksjon som blant annet avhenger av akkumulerte FoU-utgifter og akkumulert produksjon i tidligere perioder, som henholdsvis måler den teknologisk fremgangen og uttømmingseffekten. For alle regionene finner vi signifikante effekter av både uttømming og teknologisk endring på lete- og utviklingskostnadene for olje fra 1981 til 2009, mens vi holder endringer i disse kostnadene som skyldes endringer i faktorpriser utenfor. For alle regioner var den teknologiske fremgangen sterkere en uttømmingseffekten frem til midten av nittiårene. Over det siste tiåret var effekten av uttømming sterkere enn teknologisk fremgang.

Pål Boug, Ådne Cappelen and Torbjørn Eika: The importance of the distribution sector for exchange rate pass-through in a small open economy. A large scale macroeconomic modelling approach. DP 731 2013, 43s.

Hvor raskt og sterkt endringer i valutakurser påvirker innenlandske priser har viktige implikasjoner for pengepolitikken i små, åpne økonomier med inflasjonsstyring og flytende valutakurser. Empiri indikerer at valutakursgjennomslaget er raskere til importpriser enn til konsumpriser. En vanlig forklaring på denne forskjellen i valutakursgjennomslag er prisatferden i varehandelen. Dersom distribusjonskostnader og marginer er viktige komponenter i prisene på importerte konsumvarer kan endringer i valutakursen påvirke importpriser og konsumpriser i ulik grad. Vi estimerer ulike valutakurskanaler i en kointegrerende vektor autoregressiv modell for marginene i varehandelen. Beregninger på en stor makromodell for norsk økonomi, som også inkluderer modellen for marginene i varehandelen, viser at valutakursgjennomslaget skjer nokså raskt til importpriser og relativt tregt til konsumpriser. Vi finner forholdsvis store inflasjonsimpulser fra valutakursendringer på kort og mellomlang sikt. På kort sikt blir inflasjonsgjennomslaget svekket av endringer i varehandelsmarginene, som virker som støtpute på impulser fra endringer i valutakursen til konsumprisene.

Bernt Bratsberg, Torbjørn Hægeland and Oddbjørn Raaum: Immigrant skills and employment. Cross-country evidence from the Adult Literacy and Life Skills Survey. DP730 2013, 28s.

Dette arbeidet analyserer sammenhengen mellom leseferdigheter, utdanning og sysselsetting for innvandrere og innenlandsfødte i Canada, USA og Norge. For innenlandsfødte finner vi stabile sammenhenger mellom leseferdigheter, utdanning og sysselsetting på tvers av land. For innvandrere er det derimot store variasjoner:

Mens leseferdigheter ikke ser ut til å ha stor betydning for innvandreres sysselsetting i nordamerikanske arbeidsmarkeder, er leseferdigheter mye viktigere for sysselsetting for innvandrere enn for innenlandsfødte i Norge. Vi undersøker flere potensielle kilder til dette, og finner ikke støtte for at funnene drives av sortering av innvandrere på tvers av land. Vi finner isteden at leseferdigheter generelt er viktigere for sysselsetting innenfor grupper som har lav arbeidsmarkedsdeltakelse i Norge enn i USA og Canada. Dette er konsistent med en hypotese om at lav lønnsfordeling, sterkt stillingsvern og gunstige trygdeordninger kan ha negative sysselsettingseffekter for innvandrere.

Morten S. Henningsen, Torbjørn Hægeland and Jarle Møen: Estimating the additionality of R&D subsidies using proposal evaluation data to control for firms' R&D intentions. DP 729 2012, 36s.

Empiriske analyser av hvorvidt FoU-subsidier til private bedrifter fortrenger disse bedriftenes egne FoU-investeringer er beheftet med seleksjonsproblemer. Spesielt kan det være slik at bedriftenes intensjoner om FoU-investeringer og kvaliteten på forskningsideene kan være korrelert med sannsynligheten for å søke og motta støtte. Det har vært foreslått å bruke data fra søknadsevalueringer for å løse dette seleksjonsproblemet. Ved bruk av slike data fra Norge finner vi ingen sterk støtte for en hypotese om at seleksjon av denne typen gir sterk skjevhet i estimatene for effekten av FoU-subsidier på FoU-investeringene. Karakterer fra søknadsevalueringer er en sterk prediktor for FoU-investeringer og reduserer skjevheten i estimater basert på tverrsnittsdata. Det er imidlertid lite variasjon i prosjektkarakterer for samme bedrift over tid, noe som tyder på at prosjektkvalitet i stor grad fanges opp av bedriftsspesifikke effekter. Vårt foretrukne estimat på effekten av FoU-subsidier på bedriftens FoU-investeringer (addisjonaliteten) er

1,15, dvs. at en krone i subsidier medfører litt mer enn krone økning i FoU-investeringer. Vi viser imidlertid at det er betydelig målefeil i subsidievariabelen i vårt datasett. Dette medfører at addisjonaliteten sannsynligvis er underestimert, og at målefeil kan være en viktigere kilde til skjevhet enn seleksjon når man benytter paneldata.

Synøve Nygaard Andersen and Torbjørn Skardhamar: Age at immigration and crime. Findings for male immigrants in Norway. DP 728 2012, 28s.

Tidligere forskning har vist at innvandrere som ankommer motakerlandet i ung alder begår mer kriminalitet enn innvandrere som ankommer senere i livet. Dette er noe overraskende, ettersom utdanningsnivå, yrkesdeltakelse, integrering i ulike sosiale nettverk og andre faktorer som assosieres med mindre kriminalitet har vist seg å være bedre for innvandrere som ankommer som barn. Det er foreløpig ikke gjort noen studier på sammenhengen mellom alder ved innvandring og kriminalitet i Norge, og vi ønsker derfor å kartlegge hvordan dette fenomenet fortegner seg i norsk sammenheng. Vi søker å imøtegå enkelte begrensninger ved tidligere studier, ved å bruke en kontinuerlig forklaringsvariabel som også inkluderer innvandrere som har ankommet etter fylte 20 år. I tillegg knytter det seg en del metodiske utfordringer til alder er lik summen av botid og alder ved innvandring slik at disse tre variablene ikke kan tas med som forklaringsvariabler i samme modell. Tidligere studier har utelatt variabelen for botid fra analysene, og det forblir uvisst i hvilken grad dette påvirker resultatene for nettopp alder ved innvandring. Vi undersøker dette nærmere gjennom en deskriptiv tilnærming, og estimerer alders-kriminalitetskurver som kan variere med alder ved innvandring. Logikken bak denne tilnærmingen er at botiden kan observeres i diskrepansen mellom alderen ved innvandring og alderen til samme individ på et gitt senere tidspunkt.

Analysene bygger på politiets siktelsesdata for alle lovbrudd begått mellom 1992 og 2007, som inkluderer både forbrytelser og forseelser. Utvalget består av alle mannlige innvandrere mellom 15 og 50 år, som har hatt lovlig oppholdstillatelse i hele eller deler av denne perioden. Disse følges år for år fra og med 1992 eller første oppholdsår og ut 2007. Vi estimerer andelen som begår minst ett lovbrudd i løpet av et gitt år, kontrollert for alder, landbakgrunn og innvandringsgrunn.

Resultatene viser at det samlet sett er en negativ, svakt konkav sammenheng mellom alder ved innvandring og kriminalitet blant mannlige innvandrere i Norge, med høyest andel årlige lovbruddstilfeller blant personer som innvandret da de var ti år. Samspillmodellen indikerer imidlertid at variasjonen mellom personer som innvandret ved ulike aldre ikke er lik for alle deler av livsløpet. For personer som ankommer etter fylte 15 år er nivået svært lavt umiddelbart etter ankomst, før dette stiger med økende alder og deretter stabiliserer seg på et nivå tilsvarende det vi observerer blant innvandrere som ankom tidligere. Dette utypiske aldersmønsteret indikerer at den utelatte botidsvariabelen har gitt inntrykk av større variasjoner i kriminell deltakelse mellom personer som ankom ved ulike aldre enn det som faktisk kan tilskrives nettopp alderen ved innvandring. Fra rundt 35 år er det ingen signifikante forskjeller.

Marit Rønsen: The family – a barrier or motivation for female entrepreneurship? DP 727 2012, 32s.

Det er vel kjent at kvinner er underrepresentert blant entreprenører og selvstendig næringsdrivende i omtrent alle land og kulturer, og kjønnsforskjellene i Norge er større enn i de fleste andre land. Det kan være flere grunner til dette, men selv etter å ha kontrollert for viktige forskjeller på mange områder, konkluderer tidligere forskning med at det gjenstår et kjønnsgap

som vanskelig lar seg forklare. Et område som imidlertid er lite undersøkt hittil, er betydningen av barn og familie og ektefelles/samboers arbeidsmarkedstilknytning og arbeidstid. I dette arbeidet drøfter jeg slike faktorer nærmere. Med utgangspunkt i data fra EU-SILC 2003-2009 analyserer jeg sysselsatte kvinners og menns valg mellom å være selvstendig næringsdrivende eller vanlig lønnsinntaker gitt en rekke personlige kjennetegn og kjennetegn ved deres husholdning. Litt overraskende finner jeg at små barn ikke ser ut til å være noen hindring for selvstendig næringsdrift blant kvinner. Sysselsatte kvinner med barn under 10 år er faktisk mer tilbøyelige til å være selvstendige næringsdrivende enn kvinner uten barn i husholdningen, mens menn er nokså upåvirket av om de har barn eller ikke. Valget av yrkesstatus (selvstendig eller lønnsinntaker) er imidlertid nært knyttet til ektefelles/samboers yrkesstatus og arbeidstid. Både blant kvinner og menn er det en større sannsynlighet for å være selvstendig næringsdrivende hvis partneren ikke jobber i det hele tatt, eller hvis partneren også er selvstendig næringsdrivende. Den foreliggende analysen kan ikke avdekke om dette er kausale sammenhenger og i hvilken retning disse går, det vil si om det er ektefelles/samboers arbeidstid og yrkesstatus som har påvirket respondentens tilbøyelighet til å være selvstendig næringsdrivende eller om det er omvendt, men dette er problemstillinger som vil bli fulgt opp i fremtidige analyser.

Rolf Aaberge and Magne Mogstad: Inequality in current and lifetime income. DP 726 2012, 19s.

Fordelingen av inntekt opptjent over en kort periode, typisk ett år, danner ofte utgangspunktet for å tallfeste inntektsulikheten i samfunnet. Empiriske analyser av inntektsulikhet basert på årlige tverrsnittsdata hviler imidlertid på en underliggende forutsetning om at årsinntekt er en god indikator for individenes økonomiske velferd. Både økonomisk teori og empiriske

analyser tyder imidlertid på at en rekke personer har lave inntekter i en kort periode uten at det nødvendigvis er et uttrykk for at de har økonomiske problemer. En alternativ og mer tilfredsstillende metode for måling av inntektsulikhet er å benytte summen av inntekter opptjent over hele den yrkesaktive aldersperioden.

I denne artikkelen utnytter vi registerdata med informasjon om inntekt over livsløpet til å studere inntektsulikhet. Vi finner at ulikheten i årlig inntekt øker betydelig over livsløpet. Når individer er seksti år er ulikheten i årlig inntekt mer enn dobbelt så høy som ulikheten i livstidsinntekt. Våre funn tyder på at tradisjonelle empiriske studier basert på årlig inntekt for et tverrsnitt av befolkningen overvurderer inntektsulikheten i samfunnet.

Lars Johannessen Kirkebøen: Preferences for lifetime earnings, earnings risk and nonpecuniary attributes in choice of higher education. DP 725 2012, 57s.

Forventet inntekt påvirker sannsynligvis valg av utdanning. Men å beregne denne sammenhengen er krevende, fordi utdanningsvalg også styres av mange andre forhold. Viktige andre forhold er forskjeller i hvilke utdanninger som er tilgjengelige for en søker samt andre kjennetegn ved utdanningene enn gjennomsnittsinntekt etter fullførelse. Slike kjennetegn kan være knyttet til selve utdanningene, som varighet, innhold, studiested, medstudenter og krav til innsats, eller til videre utfall senere, som inntektsusikkerhet og arbeidsledighet. I denne artikkelen formulerer jeg en enkel modell, der valg av høyere utdanning beskrives som valg av "pakker" bestående av et sett av slike kjennetegn. Modellen estimeres på søkedata fra Samordna opptak for årene 2004-2009. Disse er svært omfattende, og gir sannsynligvis et godt bilde av søkerens ønsker, gitt deres muligheter – slik de oppfatter disse selv.

Resultatene viser at forventet inntekt er en viktig motivasjon for utdanningsvalg. En økning i forventet livsløpsinntekt på 1 prosent øker antall mannlige søkere med omtrent 5 prosent og antall kvinnelige søkere med omtrent 2 prosent. Andre forhold har imidlertid også betydning, særlig inntektsusikkerhet, som søkerne prøver å unngå. Utdanninger med høy gjennomsnittsinntekt har gjennomgående også større inntektsusikkerhet, og dette bidrar sterkt til at færre søker høyinntektsutdanninger, særlig for kvinner. At kvinner i gjennomsnitt legger mindre vekt på inntekt og mer på usikkerhet enn hva menn gjør bidrar sterkt til en inntektsforskjell i favor for menn. Det er noen forskjeller i vektleggingen av inntekt mellom søkere til forskjellige utdanninger, men for de fleste utdanninger er det en klart positiv sammenheng.

Chris Edson: The capital constraint effects of the norwegian wealth tax. DP 724 2012, 30s.

I internasjonal sammenheng er skatt på formue sjelden. Siden 2006 har Finland, Island, Luxemburg, Spania og Sverige avskaffet formuesskatten, med den begrunnelsen at formuesskatten er en belastning for forretningsdrivende og investorer. Formuesskatten blir også regnet som en form for dobbeltbeskatning, idet overskuddet beskattes både ved opptjening og siden kontinuerlig når det reinvesteres i produksjonskapital.

I Norge har man valgt å beholde formuesskatten. Man har også økt den effektive skattesatsen gjennom å fjerne "aksjerabatter" med mer. Samtidig har bunnfradraget økt kraftig, slik at andelen som betaler formuesskatt har falt fra rundt 33 prosent i 2005 til bare 17 prosent i 2011.

I dette arbeidet undersøker jeg om den norske formuesskatten medfører kapitalrasjonering i små, private aksjeselskap. Jeg estimerer 2 forskjellige modeller for kapitalrasjonering på et paneldatasett av 31.428 selskaper fra 2005 til 2009. Når foretakene er sortert a priori

i to grupper etter hovedeierens skatteposisjon, så viser det seg at foretak der eieren ikke betaler formuesskatt er noe mer kapital-rasjontert enn foretak der eieren betaler formuesskatt. Konfidensnivået er på 5 - 10 prosent, avhengig av hvilken modell som estimeres.

Fordi skatten har størst betydning for foretak som er minst avhengig av internfinansiering, synes formuesskatten å ha minimal betydning for kapitalrasjonering.

*Kenneth Aarskaug Wiik, Ane Seierstad and Turid Noack: **Divorce in norwegian same-sex marriages 1993-2011.** DP723 2012, 24s.*

I Norge har likekjønnede par siden 1993 kunnet inngå samliv på linje med ekteskap. I årene 1993-2008 i form av registrerte partnerskap og fra 2009 som ekteskap. I løpet av disse årene har det vært en økning i antall inngåelser fra i gjennomsnitt 127 per år på 1990-tallet til rundt 260 de to siste årene. I de aller siste årene har det skjedd en feminisering av de likekjønnede samlivene med en overvekt av kvinnepar fra 2006. Det har også vært en kraftig økning i andelen likekjønnede par med barn. I perioden 1993-2001 var det bare 6 prosent av parene som hadde ett eller flere felles barn mot 18 prosent i perioden 2002-2010. Det er i første rekke kvinnepar som har felles barn, om lag tre av ti i den siste perioden. I vår analyse inngår alle registrerte partnerskap og likekjønnede og ulikekjønnede ekteskap inngått 1993-2010. I utgangspunktet forventet vi at den kraftige økningen av kvinnepar med barn hadde redusert kvinneparenes overrisiko for brudd i tråd med at felles barn har vist seg å gi mindre skilsmisserisiko for ulikekjønnede par. Våre analyser viser imidlertid at likekjønnede par fortsatt har høyere skilsmisserisiko enn ulikekjønnede par. Blant likekjønnede par har kvinneparene betydelig høyere skilsmisserisiko enn mannlige par. Vi finner ingen endringer i disse forskjellene over tid.

*Edwin Leuven and Marte Rønning: **Classroom grade composition and pupil achievement.** DP 722 2012, 38s.*

I denne artikkelen studerer vi betydningen av aldersblandede klasser på elevprestasjoner (målt som eksamenskarakteren i 10. klasse) i ungdomsskolen. For å ta hensyn til at en klasses alderssammensetning ikke er tilfeldig benytter vi Opplæringsloven paragraf 8.3 (som eksisterte til og med skoleåret 2002/03) som legger sterke føringer på hvordan aldersblandede klasser skal settes sammen.

Funnene viser at elever (som i løpet av ungdomsskolen) har vært i aldersblandede klasser presterer i gjennomsnitt bedre enn elever som aldri har vært i aldersblandede klasser. Denne effekten er sammensatt av en positiv effekt av å dele klasserom med eldre elever, og en negativ effekt av å dele klasserom med yngre elever. Den positive effekten oppveier imidlertid den negative, noe som forklarer hvorfor gjennomsnittseffekten er positiv. Elever kan altså tjene på å være i aldersblandede klasser, men det er viktig å være klar over at effekten også avhenger av når man er blir eksponert for eldre eller yngre elever.

*Annegrete Bruvoll, Hanne Marit Dalen and Bodil M. Larsen: **Political motives in climate and energy policy.** DP 721 2012, 22s.*

Standard økonomisk teori gir klare retningslinjer for hvordan kostnadseffektive virkemidler skal utformes ved ufullkomne markeder og eksternaliteter. Observert virkemiddelbruk viser imidlertid store uoverensstemmelser fra prinsippene for en kostnadseffektiv virkemiddelbruk. Basert på intervjuer med sentrale politikere fra Stortingets Energi- og miljøkomité undersøker vi årsaker til manglende kostnadseffektiviteten i norsk klima- og energipolitikk.

Vi finner at politikerne hovedsakelig ønsker en kostnadseffektiv virkemiddelbruk i prinsippet, men at de fremfor å innføre effektive

virkemidler rettet direkte mot det enkelte klima- eller energipolitiske målet, inkluderer mål som industri- og regionalutvikling, inntektsfordeling og sysselsetting i utformingen av klima- og energipolitiske virkemidler.

Manglende innsikt i de komplekse effektene av økonomiske instrumenter og en forståelse av en ikke-bindende budsjettbetingelse kan også føre til manglende kostnadseffektivitet i virkemiddelutformingen.

*Mads Greaker, Michael Hoel and Knut Einar Rosendahl: **Does a renewable fuel standard for biofuels reduce climate costs?** DP 720 2012, 46s.*

Tidligere studier har stilt spørsmål ved om fremme av biodrivstoff virkelig fører til reduserte CO₂-utslipp på kort sikt. Denne artikkelen har to viktige bidrag sammenlignet med tidligere forskning. For det første tar vi hensyn til at fossile brensler er ikke-fornybare ressurser. For det andre tar vi eksplisitt hensyn til utslipp som følge av endret arealbruk når vi vurderer effekten av ulike typer politikk rettet mot biodrivstoff. Vi finner at utvinning av fossile brensler reduseres initialt når det innføres en innblandingsandel for biodrivstoff, gitt at etterspørselen etter drivstoff er lineær eller konkav. Videre finner vi at selv om utslipp fra biodrivstoff er nesten like høye som fra fossile brensler, kan et innblandingskrav ha positive klimaeffekter. Dette skyldes at et slikt krav trolig vil redusere den totale bruken av drivstoff de første tiårene. Denne konklusjonen gjelder også dersom bare noen land innfører slik politikk.

*Knut Einar Rosendahl and Jon Strand: **Emissions trading with offset markets and free quota allocations.** DP 719 2012, 34 s.*

Vi studerer interaksjoner mellom et kvotemarked i en gruppe land ("koalisjonen") og et marked for kjøp av prosjektkvoter fra andre land ("fløyen"), jf. den grønne utviklingsmekanismen CDM under Kyotoprotokollen. Bedrifter i koali-

sjonen mottar gratiskvoter, basert på utslipp eller produksjon i foregående periode. Vi finner at samlet nivå på utslippsreduksjoner blir for lav, og at fordelingen av utslippsreduksjoner mellom koalisjonen og fløyen ikke blir kostnadseffektiv. Når koalisjonens kvotemarked og markedet for prosjektkvoter er fullt integrert, og alle kvoter må handles til samme pris, lønner det seg for koalisjonen å enten ha ingen restriksjoner på kjøp av prosjektkvoter eller å totalt forby slike kvoter. Det første (siste) tilfellet gjelder dersom gratis tildeling av kvoter er lite (veldig) sjenerøs, og markedet for prosjektkvoter kan levere store (små) mengder kvoter. Myndighetene i koalisjonen vil imidlertid ønske å kjøpe prosjektkvoter direkte fra fløyen til en pris som er lavere enn kvoteprisen innad i koalisjonen. Prisen på prosjektkvoter vil da være lavere enn den marginale skadekostnaden ved utslipp, mens kvoteprisen i koalisjonen vil være høyere enn skadekostnaden. Denne løsningen er heller ikke kostnadseffektiv siden koalisjonen, som opptrer som en monopsonist, kjøper for få prosjektkvoter fra fløyen.

Notater/Documents

Dag Kolsrud: Reestimering av importandeler i kvartalsmodellen KVARTS. Januar 2013. Notater 4/2013, 51s. ISBN 978-82-537-8587-5 (trykt).

Notatet dokumenterer modelleringen av importandelen av samlet produktanvendelse for åtte produktgrupper i kvartalsmodellen KVARTS. Sist i notatet redegjøres det kort for konvertering av estimatene til koeffisienter i årsmodellen MODAG. Notatet er basert på modellene og data slik de forelå i juli 2012. Alle importandelsrelasjonene ble reestimert i juni og juli 2012. Se Boug og Dyvi (2008) og internettsiden www.ssb.no/forskning/modeller/modag for dokumentasjon av tidligere modellversjoner.

Vi redegjør først for hvordan importandelen av samlet anvendelse (import + hjemmeleveranser) i

åtte ulike produktgrupper endres som følge av endringer i relative priser (importpriser versus hjemmepreiser) samt justeringer mot likevektsforhold. Deretter følger en detaljert gjennomgang av eksisterende og reestimerte eller respesifiserte importandelslikninger i KVARTS. Vi avslutter med et kort avsnitt om konverteringen av (kvartalsdata)estimer i KVARTS til (årsdata)koeffisienter i MODAG.

Erik Fjærli og Arvid Raknerud: Bortfall av revisorplikt for mindre aksjeselskaper. Forslag til evalueringsopplegg. Notater 72/2012, 22s. ISBN 978-82-537-8561-5 (trykt)).

I utgangspunktet har alle aksjeselskaper revisjonsplikt, men med virkning fra og med regnskapsåret 2011 kan små aksjeselskaper under visse forutsetninger velge bort revisor. Når man skal evaluere virkningen av dette tiltaket står man overfor visse metodiske utfordringer med hensyn til å sette sammen et utvalg som er passe stort og sammensatt slik at man kan være rimelig sikker på at man måler effekten av selve regelendringen: Hvordan ville utviklingen i etterlevelse av skatte- og regnskapsreglene vært for disse selskapene dersom de hadde blitt nødt til å fortsette med revisor?

Den ideelle framgangsmåten er å bruke et kontrollert eksperiment med deltakere som plukkes ut tilfeldig, der noen blir utsatt for "behandling" (slipper revisor) og andre utgjør en kontrollgruppe. Tilfeldig utvalg vil sikre at andre forhold som påvirker etterlevelse enn revisor slår ut på samme måte i begge grupper. Denne metoden er som oftest ikke mulig av praktiske og økonomiske årsaker. Når man ikke kan eksperimentere er det nærliggende å sammenligne utviklingen i de ureviderte selskaper med de selskapene som beholder revisor, men dette reiser visse problemer fordi det kan være andre forskjeller mellom de to kategoriene som påvirker etterlevelse. For eksempel kan de skattyterne som er mest tilbøyelige til dårlig etter-

levelse av reglene også være mer tilbøyelige til å velge bort revisor.

Videre kan valg av utvalgsstørrelse innebære en avveining mellom presisjon i de målte effektene på den ene siden, og på den annen siden hensynet til økonomisk ramme for undersøkelsen.

I notatets del 1 går vi nærmere inn på bakgrunnen for oppdraget. I del 2 drøfter vi kriterier for valg av utvalgsplan og foreslår en konkret utvalgsplan. Kriteriene for vår anbefaling er å gjennomføre tilfeldige kontroller på en slik måte at Skatteetatens kontrollressurser utnyttes best mulig ved at man blant annet tar hensyn til geografisk fordeling av ressursene.

I del 3 går vi kort inn på aktuelle statistiske metoder for evaluering av reformen. De foreslåtte analysemetodene tar utgangspunkt i internasjonal litteratur på feltet.

Sandra Wessman, Bente Halvorsen og Bodil M. Larsen: Statlige og kommunale tilskuddsordninger for elektrisitetssparing i husholdninger. Dokumentasjon 1970-2012. Notater 67/2012, 43s. ISBN 978-82-537-8505-9 (trykt)

Dette notatet inneholder en oversikt over statlige og kommunale tilskuddsordninger for elektrisitetssparing i husholdninger i perioden 1970 til 2012. Notatet er en del av prosjektet "Husholdningenes respons på energi- og miljøpolitiske tiltak" ved Statistisk sentralbyrås forskningsavdeling. Forskningsprosjektet analyser ulike energi- og miljøpolitiske tiltak og hvilke atferdseffekter disse utløser hos husholdningene.

Formålet med tilskuddsordningene er å bidra til at modne teknologier med begrenset utbredelse på markedet ska bli mer tilgjengelige og at dette på sikt skal bidra til å begrense bruken av elektrisitet i husholdningene. Hensikten med notatet er å lage et oppslagsverk over tilskuddsordninger i Norge som kan brukes for videre analyser og forskning på området.

Notatets første del er en sammenfatning av enøkpolitikk i Norge som har ført til beslutninger om statlige og kommunale tilskuddsordninger. I kapittel 3, 4 og 5 beskrives de ulike nasjonale og kommunale ordningene i Norge og relatert informasjonsarbeid.

Prosjektstøtte: Arbeidet med dette notatet er finansiert innenfor Norges forskningsråds Renergi-program (prosjektet "Household response to multiple environmental policy instruments"). Under arbeidet har vi også vært assosiert med forskningssenteret CREE - Oslo Center for Research on Environmentally friendly Energy. CREE er finansiert av Norges forskningsråd.

Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder

Innholdsfortegnelse for tidligere utgivelser av Økonomiske analyser kan fås ved henvendelse til Aud Walseth,

Statistisk sentralbyrå, telefon: 21 09 47 57, telefax: 21 09 00 40, E-post: Aud.Walseth@ssb.no

Økonomiske analyser

ØA 1/2012

Økonomisk utsyn over året 2011, 3-93.

ØA 2/2012

Helge Brunborg og Marianne Tønnesen: Befolkningsutviklingen, 3-11.

Christoph Böhringer, Brita Bye, Taran Fæhn og Knut Einar Rosen-dahl: Kontroll som virkemiddel mot karbonlekkasje – en sammenlikning av ulike tollscenarior, 12-17.

Kjersti Helene Hernæs: Helseregnskapet – et internasjonalt system, 18-23.

Christoffer Berge: Internasjonal sammenligning av sykefravær, 24-29.

Aslaug Hurlen Foss: Stokatiske befolkningsprognoser for Norge 2012-2060, 30-34.

ØA 3/2012:

Konjunkturtendensene, 3-29.

Andreas Ravndal Kostøl og Magne Mogstad: Betydningen av økonomiske insentiver for arbeidsmarkedsdeltakelsen til uførepen-sjonister, 30-36.

Erling Holmøy: Gjør innvandring det lettere å finansiere velferdsstaten? 37-45.

Torstein Bye og Eirik S. Amundsen: Grønne og hvite sertifikater iblandt det sort, 46-53.

Hege Marie Gjefsen, Marit Linnea Gjelsvik, Kristian Roksvaag og Nils Martin Stølen: Utdannes det riktig kompetanse for fremtiden? 54-63.

ØA 4/2012:

Konjunkturtendensene, 3-31.

Helge Brunborg, Inger Texmon og Marianne Tønnesen: Befolkningsframskrivninger 2012-2100: Modell og forutsetninger, 32-40.

Marianne Tønnesen, Helge Brunborg, Ådne Cappelen, Terje Skjerpen og Inger Texmon: Befolkningsframskrivninger 2012-2100: Inn- og utvandring, 41-52.

Helge Brunborg, Inger Texmon og Marianne Tønnesen: Befolkningsframskrivninger 2012-2040: Resultater, 53-58.

Tor Skoglund: Fra nasjonalinntekt til nasjonalregnskap, 59-61.

ØA 5/2012:

Torstein Bye og Torbjørn Hægeland: AKU 40 år, 3-4.

Torstein Bye og Helge Næsheim: Fra arbeidsmarkedsstudier til struktur- og konjunkturstatistikk på arbeidsmarkedet, 5-8.

Marit Getz Wold og Inger Håland: Eldre i arbeidslivet, 9-12.

Tor Petter Bø og Inger Håland: Sysselsatte med ekstra lange arbeidsuker, 13-15.

Helge Næsheim og Ole Sandvik: Supplerende mål på arbeidsledighet, 16-20.

Victoria Sparrman : Arbeidsledighet som konjunkturindikator og forklaringsfaktor i makromodeller, 21-25.

Manudeep Bhuller og Rolf Aaberge: Utviklingen av arbeidstilbudet i Norge, 26-32.

Lars Skage Engebretsen, Kjell G. Salvanes og Jon Fredrik Vassengen: Midlertidige stillinger - et springbrett til permanente stillinger? 33-37.

Erik Barth og Kristine von Simson: Ungdomsarbeidsledighet og konjunkturer, 38-45.

Oddbjørn Raaum, Knut Røed og Bernt Bratsberg: Gjør registerdata AKU overflødig? 46-52.

ØA 6/2012:

Konjunkturtendensene, 3-32.

Erling Holmøy og Hans Henrik Scheel: Brukes det mye helsetjenester i Norge? 33-38.

Taran Fæhn: Utviklingen av klimateknologier - hvordan kan Norge bidra? 39-43.

Tor Skoglund: Nasjonalregnskapet - et 60-årsjubileum, 44-46.

Ingunn Sagelvmo, Achraf Bougroug og Steinar Todsen: Reviderte nasjonalregnskapstall for 2010 og 2011: Små endringer av BNP Fastlands-Norge, 47-50.

Ingvild Johansen: Bruk av strekkodedata i matvareindeksen 51-56.

Economic Survey

Economic trends for the Norwegian economy is published electronically.

http://www.ssb.no/kt_en/

Contact:

Andreas Benedictow,
andreas.benedictow@ssb.no,
tel. +47 21 09 47 98

Temabokser i Konjunkturtendensene. 2006-2012

OA 6/2012

- Myk landing i boligmarkedet, 18
- Todelingen i industrien er tydelig i lønnsandelene, 25

OA 4/2012

- Norsk oppgang: Noen faktorer bak forskjellen til konjunkturutviklingen ute, 22-23

OA 1/2012

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 18
- Prognoser for renta på rammelån, 19
- Hva skal til av renteøkning for å kvele boligveksten?, 21
- Direkte og indirekte importandeler, 25

OA 6/2011

- Bankkrise - igjen?, 6
- Krisetiltak rettet mot finansmarkedene, 15
- Revisjoner i husholdningenes finansielle stilling, 17

OA 4/2011

- Europas gjeldsstruktur til besvær, 10
- Den spanske og italienske statsgjeldskrisen, 11
- Betydningen av sterkere kronekurs, 17
- Bedriftenes finansielle stilling, 27

OA 3/2011

- Husholdningenes gjelds- og rentebelastning, 14
- Hva er konsumveksten per innbygger?, 16
- Hva er husholdningenes finansielle stilling?, 17
- Renteøkningenes bidrag til å dempe konjunkturoppgangen, 26

OA 1/2011

- Statsgjeldskrisen i Europa, 9
- Mer aktiv bruk av finans- og pengepolitikken i konjunkturstabiliseringen 2012-2014, 17
- En finanspolitikk som følger 4-prosentbanen i 2011-2014, 18
- Kraftmarkedet framover, 31
- Direkte og indirekte importandeler, 37

OA 6/2010

- Omlegging av KPI, 25
- Hva skjer med norsk økonomi med kraftigere nedgang internasjonalt?, 26

OA 3/2010

- Gjeldskrisen i Europa, 10-11

OA 1/2010

- Faktorer bak vekst og fall i konsumet 2005-2009, 18
- Lagerendringer og statistiske avvik, 23
- Fra lønn per normalårsverk til årslønn, 26
- Kraftmarkedet framover, 27
- Direkte og indirekte importandeler, 33

OA 6/2009

- Inkludering og konjunkturer påvirker sykefraværet, 22
- Det kan gå verre, 25

OA 4/2009

- Effekter på norsk økonomi av en mer markert internasjonal lavkonjunktur, 24-25
- Betydningen av den ekspansive finanspolitikken for utviklingen i norsk økonomi, 26

OA 3/2009

- "Boligpriskrakk" – Hvilke effekter kan det få for norsk økonomi?, 17

OA 1/2009

- Virkninger av lavere oljeinvesteringer, 19
- Kraftmarkedet framover, 26
- Direkte og indirekte importandeler, 32

OA 6/2008

- Virkninger av alternative finanspolitiske tiltak, 24.

OA 4/2008

- Virkninger av økte investeringer i offentlig infrastruktur, 11

OA 3/2008

- Virkninger av økte energipriser, 23

OA 1/2008

- Hvilken rentebane vil gi 2,5 prosent inflasjon?, 14.
- Realøkonomiske effekter av et kraftig børsfall, 21.
- Kraftmarkedet framover, 24.
- Verdensmarkedspriser på matvarer og prisutviklingen for matvarer i Norge, 25.
- Direkte og indirekte importandeler, 31.

OA 6/2007

- Virkninger på norsk økonomi av et kraftigere internasjonalt tilbakeslag, 22-23.

OA 4/2007

- Uro i internasjonale finansmarkeder, 9.
- Betydningen av renta i boligmarkedet, 15.
- OA 3/2007
- Virkninger av å "følge" handlingsregelen, 11.
- Virkninger av økt arbeidsinnvandring, 20-21.

OA 1/2007

- Betydningen av internasjonale priser for norsk økonomi, 21.
- Kraftmarkedet framover, 22.
- Direkte og indirekte importandeler, 29.

OA 6/2006

- Valutakursen med Norges Banks rentebane og SSBs modeller, 11.
- Betydningen av nedgangen i ledighet for lønnsvekst og inflasjon, 19.

OA 1/2006

- Alternativ lønnsvekstberegning, 20.
- Utsiktene i kraftmarkedet framover, 22.
- Konjunkturtrekk i norsk økonomi i de siste 25 årene, 28-29.
- Direkte og indirekte importandeler, 30.

Konjunkturindikatorer for Norge

Tabell Side

Konjunkturbarometeret

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet 2*

Ordre

2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser 2*
2.2. Ordreserver. Sesongjusterte og glattede verdiindekser 2*

Arbeidskraft

3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer og prosent. Sesongjustert 4*

Produksjon

4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 2005=100 4*
4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før 6*

Investeringer

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner 6*
5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter 6*
5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid 8*

Forbruk

6.1. Forbruksindikatorer 8*

Priser

7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før 10*
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før 10*
7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før 12*
7.4. Månedstjeneste og avtalt lønn. Indeks 12*

Finansmarked

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent 12*
8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent .. 13*
8.3. Valutakurser, penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs 13*

Utenrikshandel

9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert 14*
9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner 14*

Figur Side

Konjunkturbarometeret

1.1. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling 3*
1.2. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal 3*
1.3. Konjunkturbarometer. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå 3*
1.4. Konjunkturbarometer. Faktorer som begrenser produksjonen i industrien 3*

Ordre

2.1. Ordretilgang og ordreserver i industri ialt 3*
2.2. Ordretilgang og ordreserver i bygg og anlegg i alt 3*

Arbeidskraft

3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU 5*
3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger 5*

Produksjon

4.1. Produksjon. Olje og naturgass 5*
4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning 5*
4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer 5*
4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer 5*
4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg 7*
4.6. Hotellovernattinger 7*

Investeringer

5.1. Antatte og utførte investeringer i industri 7*
5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter 7*
5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter 7*
5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter 7*
5.5. Bygg satt i gang. Boliger 9*
5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg 9*
5.7. Bygg under arbeid 9*

Forbruk

6.1. Detaljomsetning 9*
6.2. Varekonsumindeks 9*
6.3. Førstegangsregistrerte nye personbiler 9*

Priser

7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og endring 11*
7.2. Produktpriser. Nivå og endring 11*
7.3. Boligpriser 11*
7.4. Spotpris elektrisk kraft 11*
7.5. Spotpris råolje, Brent Blend 11*
7.6. Spotpris aluminium og eksportprisindeks for treforedlingsprodukter 11*

Finansmarked

8.1. 3 måneders eurorente 15*
8.2. Utlånsrente og innskuddsrente 15*
8.3. Valutakursindekser 15*
8.4. Norges Banks penge- og kredittindikator 15*

Utenrikshandel

9.1. Utenrikshandel 15*
9.2. Driftsbalansen 15*

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet

	Faktisk utvikling fra foregående kvartal og forventet utvikling i kommende kvartal. Diffusjonsindeks ¹				Kapasitets- utnyttning	Generell be- dømmelse av utsiktene i kommande kvartal	Faktorer som begrenser produksjonen. Prosent av foretakene			
	Produksjon		Sysselsetting				Etter- spørsel	Kapasitet	Arbeids- kraft	Råstoff
	Faktisk	Forventet	Faktisk	Forventet						
2010										
2. kvartal	51,3	56,2	45,7	47,2	77,8	56,1	73	5	2	4
3. kvartal	52,1	59,4	47,2	51,0	78,5	59,0	71	5	2	4
4. kvartal	53,6	61,1	50,6	53,5	79,1	61,0	67	6	3	4
2011										
1. kvartal	55,6	60,0	54,1	53,8	79,7	60,1	64	6	5	4
2. kvartal	55,9	58,6	54,9	53,3	79,9	57,5	64	6	6	4
3. kvartal	54,9	58,3	54,2	52,9	79,7	56,3	65	6	6	4
4. kvartal	54,3	57,8	53,8	52,4	79,6	56,2	65	6	7	4
2012										
1. kvartal	53,2	58,4	53,8	52,6	79,8	56,2	64	7	7	4
2. kvartal	52,4	58,3	54,0	52,1	79,7	56,0	64	7	7	4
3. kvartal	51,8	57,7	54,0	51,4	79,7	55,7	64	7	8	3
4. kvartal	51,0	58,5	52,4	52,0	79,8	55,4	64	7	8	3

¹ Beregnet som summen av andelen av foretakene som har svart STØRRE og halvparten av andelen av foretakene som har svart UENDRET.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 2005=100					Bygg og anlegg. 2005=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskin-industri	Bygging av skip og olje-plattform	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig-bygg	Andre bygg
2010									
1. kvartal	96,0	99,3	75,4	72,6	140,6	114	147	73	121
2. kvartal	104,2	104,5	92,2	86,6	148,5	124	132	92	143
3. kvartal	116,7	111,8	118,7	103,5	158,2	107	107	90	119
4. kvartal	130,9	121,0	151,3	117,9	166,5	112	106	100	126
2011									
1. kvartal	142,4	130,6	182,7	126,1	170,4	132	156	109	134
2. kvartal	148,7	137,0	203,8	128,6	168,1	133	140	102	153
3. kvartal	148,8	137,7	208,5	126,2	159,6	117	142	82	129
4. kvartal	144,3	133,0	199,9	122,3	146,6	148	186	122	143
2012									
1. kvartal	138,3	125,4	188,1	118,1	131,9	143	197	111	134
2. kvartal	133,4	118,6	180,7	116,0	118,0	156	221,0	109	151,0
3. kvartal	130,5	115,2	179,0	116,2	106,2	120	130	107	122
4. kvartal	129,4	115,5	182,4	117,2	99,3	142	152	120	149

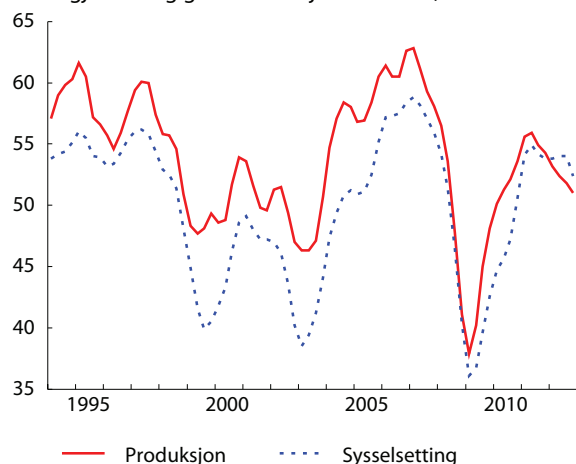
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.2. Ordresreserve. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 2005=100					Bygg og anlegg. 2005=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskin-industri	Bygging av skip og olje-plattform	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig-bygg	Andre bygg
2010									
1. kvartal	139,9	130,8	262,8	95,6	276,1	127	157	69	155
2. kvartal	135,1	129,0	233,0	97,5	290,7	135	159	77	167
3. kvartal	136,7	128,7	219,5	104,9	302,4	136	148	88	171
4. kvartal	143,2	130,5	220,8	115,7	308,0	135	137	95	174
2011									
1. kvartal	152,3	133,3	234,4	127,2	301,4	150	160	112	180
2. kvartal	161,0	135,1	255,2	138,0	274,2	159	166	121	194
3. kvartal	167,7	134,5	279,4	148,0	225,3	159	168	119	194
4. kvartal	172,5	131,3	303,8	157,9	166,4	176	211	130	196
2012									
1. kvartal	176,6	126,3	327,8	168,2	109,4	186	238	137	196
2. kvartal	180,9	121,3	353,3	178,8	67,0	193	257	134	204
3. kvartal	185,0	117,8	381,7	188,6	40,9	188	233	140	200
4. kvartal	188,0	116,3	412,3	196,6	30,2	184	214	144	202

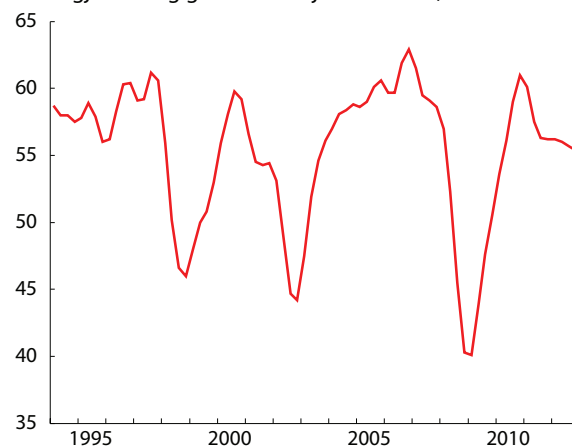
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.1 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling, kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

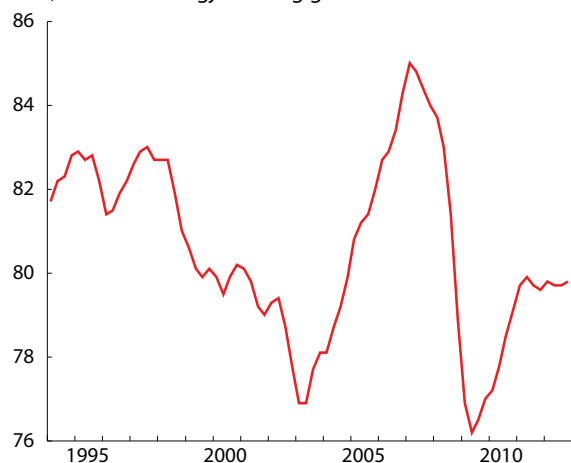
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.2 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

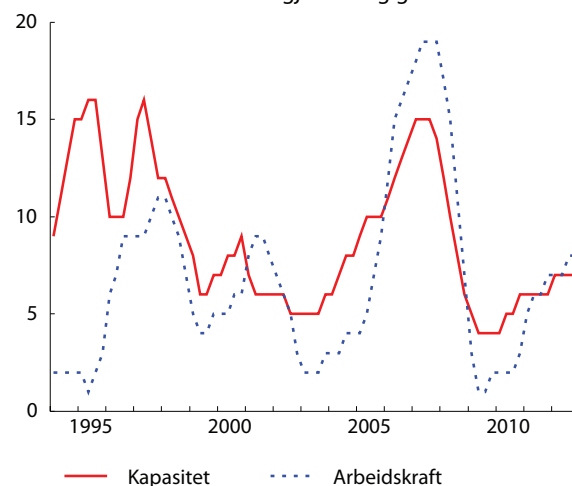
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.3 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjons-
nivå, kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

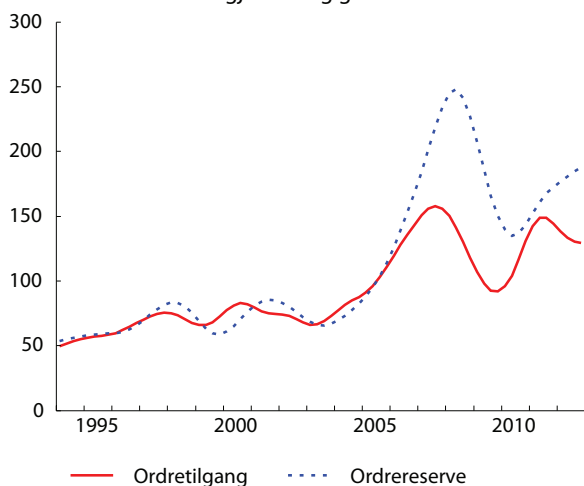
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.4 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Faktorer som begrenser produksjonen, kvartal.
Andel av foretakene. Sesongjustert og glattet. Prosent

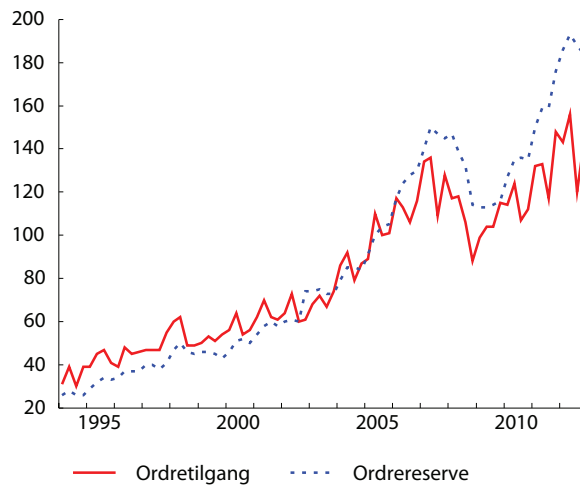
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.1 Ordre (kvartal). Ordrebasert industri ialt
Ordretilgang og ordreserve.
Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.2 Ordre (kvartal). Bygg og anlegg ialt
Ordretilgang og ordreserve.
Verdiindekser. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1. Arbeidsmarked. 1000 personer og prosent. Sesongjustert

	Arbeidskraftundersøkelsen ¹					NAV				Sykefravær- statistikk
	Sysselsatte	Utførte ukeverk (37,5 timer)	Arbeids- styrken	Arbeids- ledige	Arbeids- ledighet. Prosent av arbeids- styrken	Registrerte ledige	Registrerte ledige og personer på tiltak	Tilgang på ledige stillinger	Beholdning av ledige stillinger	Syke- fraværs- prosent ²
2007	2 443	1 870	2 507	63	2,5	46,0	56,1	33,3	24,3	6,9
2008	2 524	1 951	2 591	67	2,6	42,5	53,4	29,7	26,6	7,0
2009	2 508	1 884	2 590	82	3,2	69,3	86,9	21,6	23,8	7,5
2010	2 508	1 897	2 602	94	3,6	74,6	91,3	19,6	24,3	6,8
2011	2 543	1 942	2 629	86	3,3	69,4	84,4	20,6	26,7	..
2011										
September	2 554	1 947	2 642	88	3,3	68,1	84,8	18,6	26,6	6,6
Oktober	2 559	1 979	2 648	90	3,4	68,0	84,8	18,6	26,8	6,5
November	2 564	1 983	2 652	88	3,3	66,9	83,6	23,9	27,7	6,5
Desember	2 571	1 977	2 658	87	3,3	67,5	83,7	18,6	27,0	6,5
2012										
Januar	2 580	1 977	2 666	86	3,2	65,2	82,9	21,6	..	6,9
Februar	2 583	1 966	2 667	85	3,2	65,2	83,3	19,3	..	6,9
Mars	2 586	1 978	2 668	82	3,1	64,9	82,2	20,3	..	6,9
April	2 594	1 983	2 675	81	3,0	65,0	81,9	16,8	..	6,0
Mai	2 596	1 985	2 677	81	3,0	65,7	82,3	22,2	..	6,0
Juni	2 589	1 983	2 672	83	3,1	66,7	83,5	17,9	..	6,0
Juli	2 589	1 986	2 671	82	3,1	67,0	83,4	22,6	..	6,3
August	2 595	2 000	2 678	84	3,1	65,8	82,3	17,2	..	6,3
September	2 604	1 988	2 688	84	3,1	65,6	82,2	18,9	..	6,3
Oktober	2 603	1 988	2 691	88	3,3	65,0	81,8	21,5	..	..
November	2 592	1 970	2 686	94	3,5	65,5	81,8	17,9	..	..
Desember	2 593	1 988	2 689	96	3,6	66,0	82,0	19,4	..	..
2013										
Januar	..	..	..	..	..	65,5	81,9	19,6	..	..
Februar	..	..	..	..	..	65,9	82,7	19,7	..	..

¹ Tre måneders glidende sentrert gjennomsnitt. Tallene for februar, mai, august og november gir gjennomsnittet for henholdsvis 1., 2., 3. og 4. kvartal.

² Egen- og legemeldte sykefraværskategori som prosent av avtalte dagsverk, kvartalstall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og NAV.

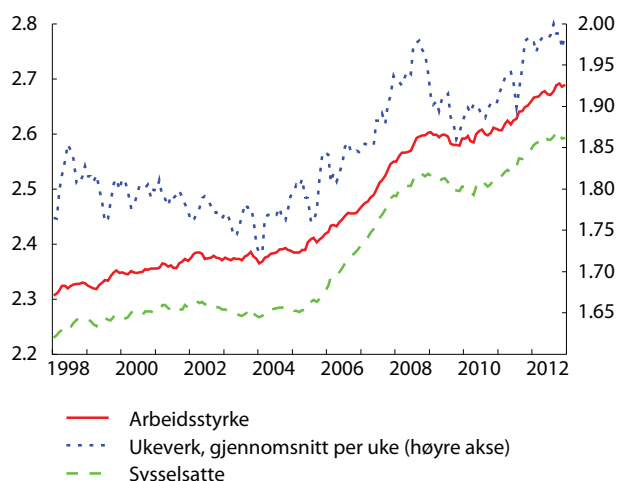
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 2005=100

	Etter næring				Etter sluttanvendelse			
	Total indeks ¹	Utvinning og utvinnings- tjenester	Industri	Kraft- forsyning	Innsats- varer	Investerings- varer	Konsum- varer	Energi- varer
2007	96,7	90,8	111,2	99,5	107,3	125,4	103,3	91,6
2008	97,1	90,2	114,7	103,7	107,7	142,2	100,8	91,1
2009	93,3	87,6	107,6	95,8	99,9	144,7	94,4	87,6
2010	88,1	80,2	110,4	91,0	105,2	143,7	95,9	79,7
2011	83,7	73,6	112,0	93,7	111,4	149,7	93,6	73,1
2011								
Juli	84,2	72,3	108,4	110,6	109,9	144,0	89,6	73,0
August	86,3	74,7	111,7	106,5	110,8	154,3	91,9	74,4
September	88,0	77,1	114,1	100,0	113,6	154,0	93,2	74,3
Oktober	84,6	72,8	113,0	98,5	112,7	155,1	91,2	72,9
November	86,5	74,9	113,3	102,8	114,3	155,7	92,2	74,7
Desember	83,7	72,7	113,0	89,1	113,0	157,8	91,9	72,5
2012								
Januar	87,8	75,1	114,2	107,1	116,6	158,7	92,3	75,5
Februar	87,6	74,5	113,5	111,4	116,8	158,2	91,8	75,0
Mars	87,2	74,5	113,1	109,1	110,7	158,9	94,2	74,9
April	89,2	75,7	114,4	120,7	110,4	155,3	95,3	77,6
Mai	90,1	76,7	115,2	121,8	113,5	162,4	96,1	74,8
Juni	90,5	77,7	116,2	116,0	112,6	165,3	97,6	78,3
Juli	87,4	73,7	116,7	108,8	113,0	165,2	97,5	73,5
August	87,6	73,1	117,8	112,6	115,7	168,2	98,9	72,4
September	82,6	66,8	116,7	106,5	113,5	168,2	95,7	64,9
Oktober	86,4	73,3	116,1	99,4	116,1	169,0	95,2	71,8
November	83,4	69,1	116,0	97,1	113,0	169,7	96,8	68,0
Desember	84,3	69,9	116,3	101,5	113,7	170,0	97,0	69,9

¹ Olje- og gassutvinning, industri, bergverk og kraftforsyning.

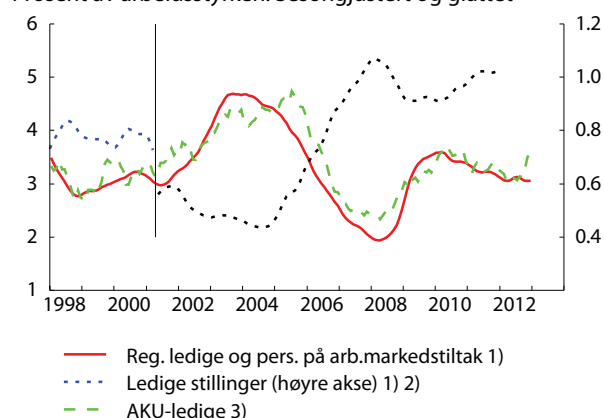
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.1 Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk
Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.2 Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger, månedstall
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

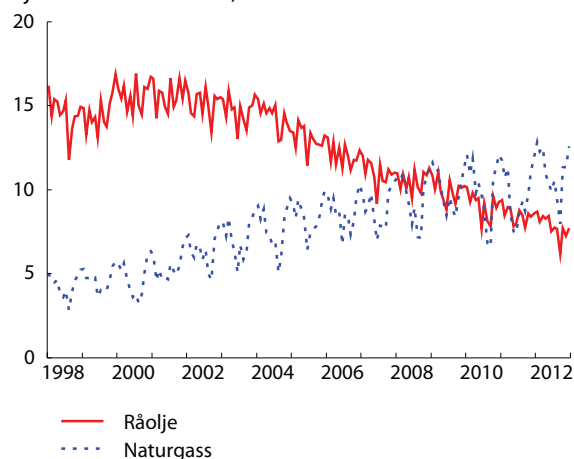
1) Justert bakover for brudd i serien fra januar 99.

2) Brudd i serien fom. mai 2001.

3) Brudd i serien fom. 2006.

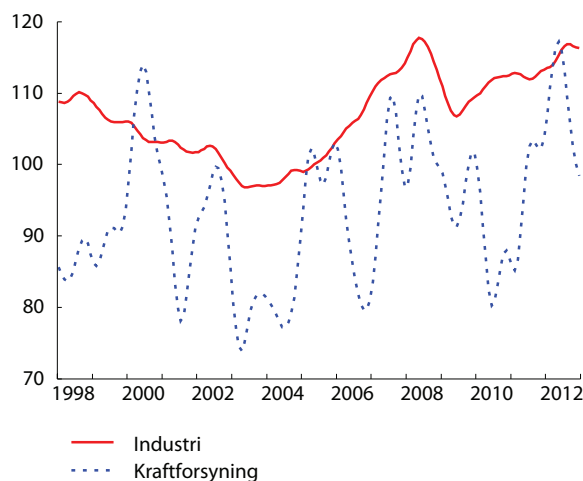
Kilde: NAV og Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.1 Produksjon: Olje og naturgass
Råolje (mill Sm3) og naturgass (mrd. Sm3)
Ujusterte månedstall 1).

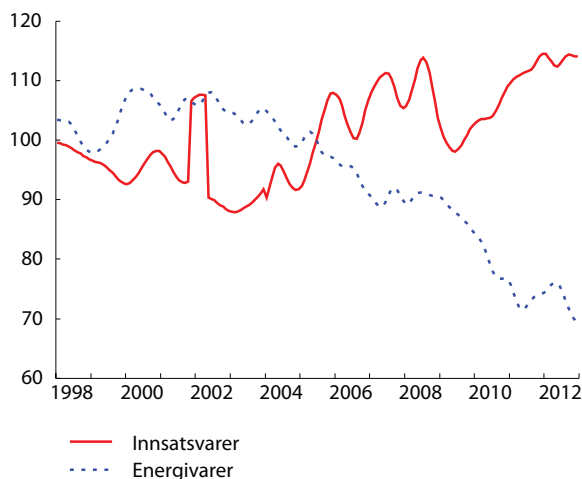
1) Brudd i seriene fra og med 2004.
Kilde: Oljedirektoratet.

Fig. 4.2 Produksjon: Industri og kraftforsyning
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

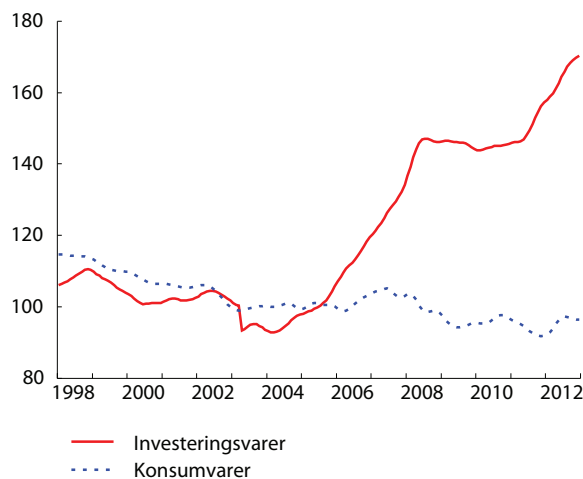
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.3 Produksjon: Innsatsvarer og energivarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.4 Produksjon: Investerings- og konsumvarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.2. Produksjon og omsetning. Indekser

	Bygge- og anleggsproduksjon. Volum						Næringslivstjenester og omsetning og drift av fast eiendom. Verdi			Hotellomsetning. Verdi
	I alt		Bygg i alt		Anlegg		Omsetning og drift av fast eiendom. Nivå	Faglig, vitenskaplig og teknisk tjenesteyting. Nivå	Forretningsmessig tjenesteyting. Nivå	Nivå
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent				
	2005=100						2005=100			1992=100
2009	104,1	-8,7	104,2	-8,0	103,5	-10,7	171,6	150,6	145,3	221,0
2010	104,2	0,1	104,5	0,4	101,9	-1,5	187,7	161,7	158,9	229,1
2011	107,4	3,0	105,2	0,7	113,6	11,1	196,9	172,4	178,1	244,2
2010										
2. kvartal	105,4	2,0	106,7	3,5	99,7	-3,8	185,6	165,3	155,0	241,9
3. kvartal	98,6	0,5	98,1	0,5	99,6	0,2	190,9	144,1	164,9	273,2
4. kvartal	110,6	2,7	109,9	2,3	112,5	3,7	196,7	186,2	171,4	204,9
2011										
1. kvartal	106,4	4,3	107,8	4,3	100,0	4,5	190,6	155,6	161,5	220,8
2. kvartal	105,6	0,2	104,7	-1,9	107,5	7,8	195,5	170,6	175,0	249,1
3. kvartal	100,2	1,6	96,8	-1,3	110,9	11,3	197,2	147,8	184,3	284,0
4. kvartal	117,2	6,0	111,7	1,6	135,5	20,4	203,5	198,1	192,3	222,3
2012										
1. kvartal	117,1	10,1	113,9	5,7	127,0	27,0	207,3	171,8	176,9	236,4
2. kvartal	115,1	9,0	111,0	6,0	128,4	19,4	208,6	183,8	189,9	256,9
3. kvartal	107,7	7,5	100,9	4,2	130,9	18,0	209,5	164,4	201,2	296,7
4. kvartal	121,6	3,8	115,2	3,1	143,4	5,8	208,4	225,9	207,2	232,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk.¹ Mrd. kroner

	Industri		Kraftforsyning		Antatte i alt	Oljevirksomhet (ujustert)				
	Antatte, sesongjust.	Utførte, ujustert	Utførte, sesongjust.	Utførte		Utførte				
						I alt	Leting	Utbygging	Felt i drift	Rørtransport
2009	.	21,9	22,5	12,6	.	135,3	27,9	36,6	63,6	0,5
2010	.	18,0	18,0	14,6	.	124,9	25,5	30,4	62,2	0,6
2011	.	18,8	18,8	16,9	.	145,8	27,4	37,5	75,5	0,5
2010										
4. kvartal	5,4	5,8	4,6	4,9	40,6	32,9	7,4	5,7	17,8	0,1
2011										
1. kvartal	5,1	3,6	4,5	2,9	35,3	31,8	6,1	7,2	16,8	0,2
2. kvartal	5,3	4,6	4,6	4,4	38,7	34,6	6,3	9,2	17,6	0,1
3. kvartal	5,6	4,5	4,8	4,2	40,4	38,8	8,1	10,2	19,3	0,1
4. kvartal	5,5	6,2	4,8	5,4	47,1	40,3	6,5	10,8	21,8	0,1
2012										
1. kvartal	5,7	4,0	5,0	3,4	46,9	38,4	6,6	10,5	20,5	0,1
2. kvartal	5,5	5,1	5,1	4,5	48,3	43,0	6,4	12,4	23,2	0,0
3. kvartal	5,2	4,1	4,4	4,9	50,0	43,2	6,0	13,7	22,2	0,1
4. kvartal	5,2	6,3	4,9	6,4	55,8	.	.	.	.	.

¹ Tallene for antatte og utførte investeringer i et kvartal er hentet fra henholdsvis investeringsundersøkelsen forrige og samme kvartal.

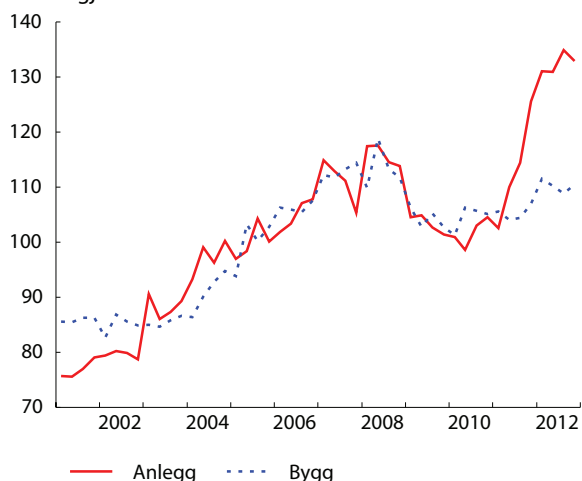
Kilde: Statistisk sentralbyrå

5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringsens samlede årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter i året før investeringsåret (t-1), i investeringsåret (t) og året etter investeringsåret (t+1)

	Industri og bergverksdrift				Kraftforsyning				Oljevirksomhet			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
År t-1												
2. kvartal	18,1	15,7	16,0	15,3	14,0	19,0	19,6	21,1	136,1	146,3	143,2	194,3
3. kvartal	18,3	16,4	17,3	16,3	15,4	20,1	20,7	21,4	145,4	149,0	172,0	204,0
4. kvartal	18,7	18,9	18,4	17,0	16,3	18,4	20,0	20,3	138,5	150,8	184,6	207,8
År t												
1. kvartal	20,7	20,2	19,8	18,7	14,5	18,9	22,3	22,2	135,6	141,1	186,0	..
2. kvartal	19,6	19,8	21,0	..	14,7	18,7	21,7	..	139,6	144,4	186,7	..
3. kvartal	20,5	20,9	21,2	..	15,1	19,0	20,9	..	139,4	151,7	184,9	..
4. kvartal	20,0	20,1	20,5	..	14,5	17,3	19,4	..	133,0	152,6	180,6	..
År t+1												
1. kvartal	19,7	20,1	20,8	..	14,6	16,9	19,2	..	125,4	146,0	..	..

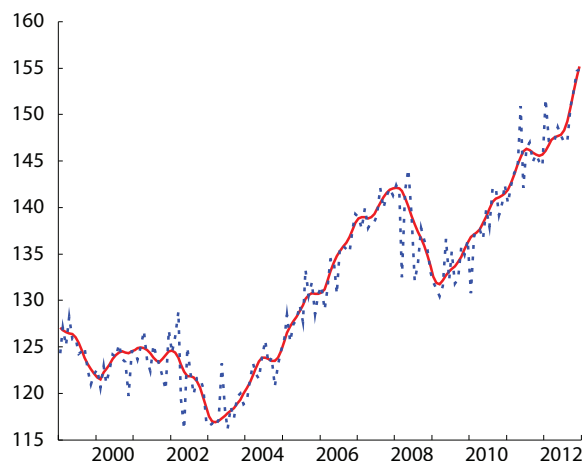
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5 Produksjonsindeks for bygg og anlegg
Kvartalsvis volumindeks. 2005=100.
Sesongjustert

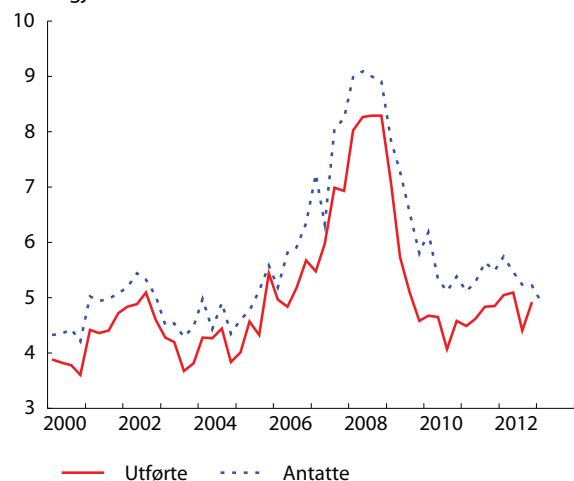
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.6 Hotellovernattinger
Månedsindeks. 1992=100. Sesongjustert og trend

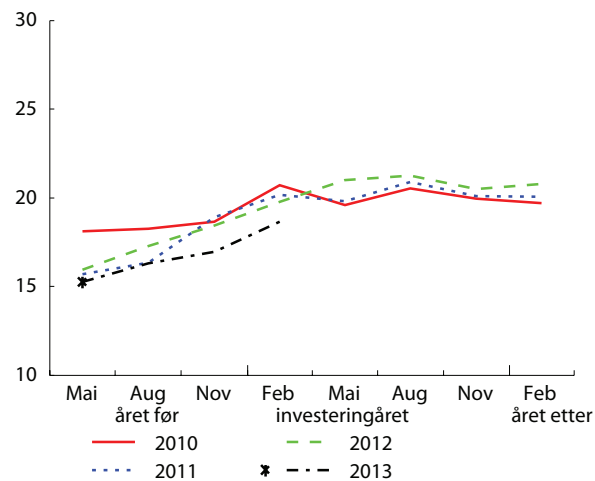
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.1 Investeringer: Industri
Antatte og utførte per kvartal. Milliarder kroner.
Sesongjustert

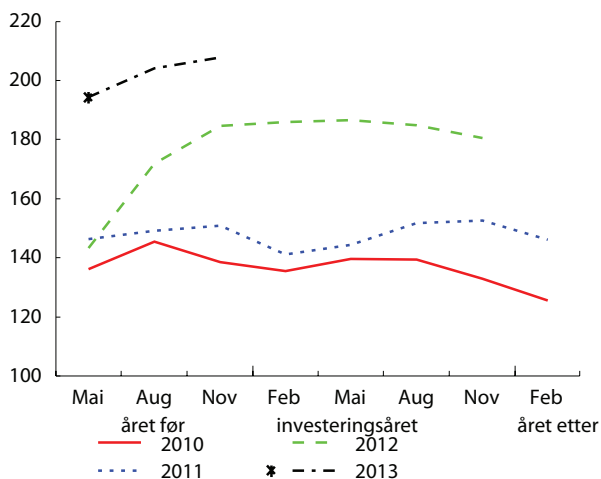
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.2 Investeringer: Industri og bergverksdrift
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2010-2013
Milliarder kroner

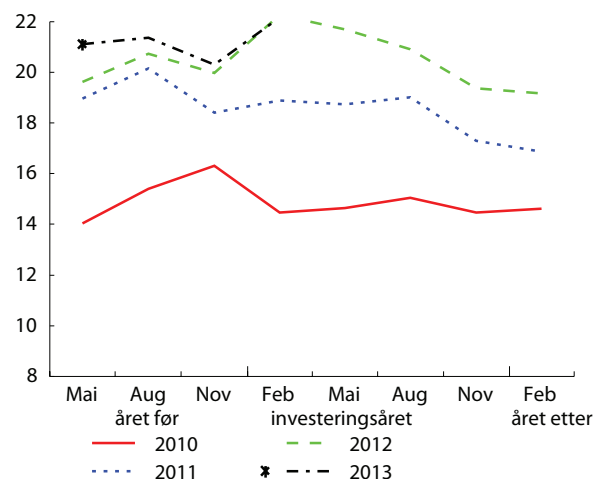
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.3 Investeringer: Oljevirksomhet
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2009-2012
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.4 Investeringer: Kraftforsyning
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2010-2013
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid

	Bygg satt igang					Bygg under arbeid. Bruksareal. 1000 kvm. Utgangen av perioden	
	Antall boliger		Bolig bruksareal. 1000 kvm.		Andre bygg. Bruksareal. 1000 kvm. Trend ¹	Boliger. Trend	Andre bygg. Trend
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent			
2008	25 950	-20,0	3 379	-16,0	5 502	4 953	8 615
2009	19 748	-24,0	2 749	-19,0	4 422	4 723	8 948
2010	21 145	7,0	3 059	11,0	5 021	5 112	10 227
2011	27 735	31,0	3 805	24,0	4 957	5 796	9 687
2011							
Juli	2 352	-20,2	332	-18,9	395	5 627	9 266
August	2 098	-22,8	288	-21,1	393	5 679	9 312
September	1 921	-19,6	279	-18,9	394	5 724	9 378
Oktober	2 634	-11,8	352	-13,3	397	5 764	9 447
November	2 052	2,3	282	-2,8	401	5 798	9 484
Desember	2 284	21,9	302	11,2	407	5 829	9 469
2012							
Januar	1 901	43,2	272	25,4	415	5 855	9 416
Februar	1 919	57,5	288	36,6	423	5 876	9 367
Mars	2 520	63,7	306	42,4	429	5 894	9 355
April	2 338	60,6	319	42,6	432	5 911	9 380
Mai	2 685	51,2	357	38,6	430	5 929	9 424
Juni	3 017	40,0	375	34,1	425	5 951	9 470
Juli	2 850	26,9	351	24,4	417	5 976	9 510
August	2 798	17,8	369	19,0	405	6 002	9 545
September	2 995	10,6	388	13,6	391	6 024	9 569
Oktober	2 314	7,7	314	12,4	377	6 042	9 578
November	2 387	4,0	324	9,0	365	6 059	9 582
Desember	2 780	10,4	378	12,5	354	6 073	9 598

¹ Tallene omfatter ikke bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

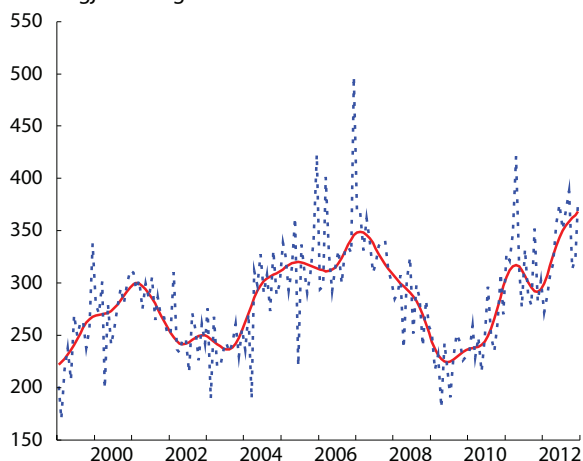
6.1. Forbruksindikatorer

	Detaljomsetningsvolum		Varekonsumindeks ¹		Førstegangsregistrerte personbiler		Hotellovernattinger, ferie og fritid	
	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 biler	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 overnattinger	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate
	2005=100		2005=100					
2007	112,6	6,9	112,5	7,3	13,7	16,6	8 749,0	1,9
2008	114,7	2,2	113,6	1,4	11,5	-14,6	8 358,0	-3,1
2009	115,4	0,4	113,3	-0,5	10,5	-4,4	8 355,0	2,0
2010	117,3	1,7	118,1	4,4	13,3	30,5	8 911,0	7,6
2011	119,7	2,2	119,7	1,5	14,1	6,2	9 382,0	4,9
2011								
Oktober	121,7	3,4	122,6	2,7	14,3	15,3	788,0	-1,5
November	121,2	3,6	122,1	2,2	14,4	10,2	767,0	-1,5
Desember	120,6	4,3	121,8	2,5	14,5	4,8	758,0	-3,0
2012								
Januar	122,0	4,8	121,9	3,2	14,2	0,4	809,0	-1,5
Februar	123,3	5,1	123,3	4,0	14,0	-0,9	792,0	0,0
Mars	124,1	5,1	123,1	4,1	14,7	-0,5	776,0	0,0
April	123,6	4,2	124,6	3,7	14,1	0,4	773,0	3,1
Mai	125,8	2,6	125,7	2,9	14,7	2,9	853,0	4,7
Juni	123,9	0,9	124,1	1,7	14,1	3,8	786,0	6,3
Juli	123,9	-0,5	124,1	0,7	14,4	3,0	792,0	9,5
August	123,8	-1,0	124,3	0,4	14,5	1,8	768,0	9,5
September	124,6	-0,6	125,8	0,9	14,6	2,8	805,0	9,4
Oktober	123,2	0,3	124,5	1,6	14,7	6,0	812,0	10,9
November	123,6	-2,7	124,8	2,2	14,4	9,2	837,0	9,2
Desember	123,9	2,7	124,9	2,8	13,1	13,9	833,0	7,6
2013								
Januar	125,1	3,4	126,0	3,5	15,1	17,3	..	..
Februar	..	..	..	..	15,5	20,6	..	..

¹ Indikatoren bygger på informasjon om detaljomsetningsvolum, førstegangsregistrering av personbiler (antall) og volumindikatorer for omsetning av tobakk, øl, mineralvann, elektrisk kraft, bensin, brensel og fjernvarme. Vektene er hentet fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR).

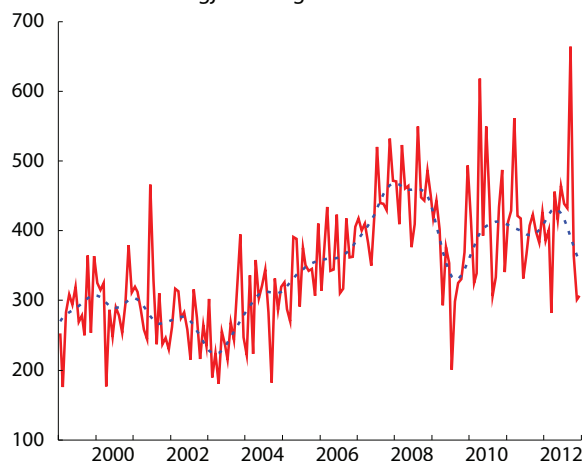
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.5 Bygg satt igang. Boliger
Bruksareal. 1000 kvm. månedstall
Sesongjustert og trend

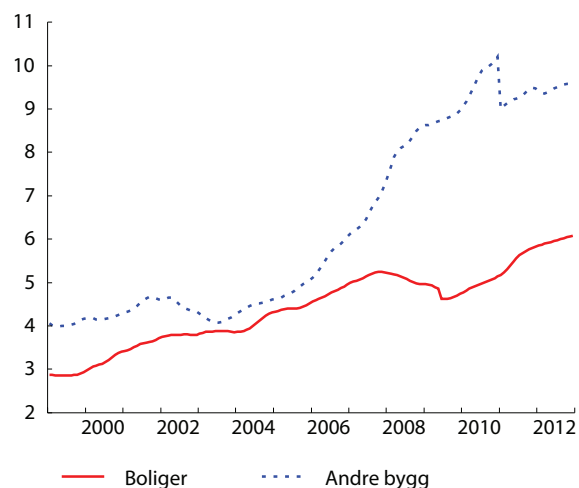
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.6 Bygg satt igang. Driftsbygg
Bruksareal. 1000 kvm.
Månedstall. Sesongjustert og trend.

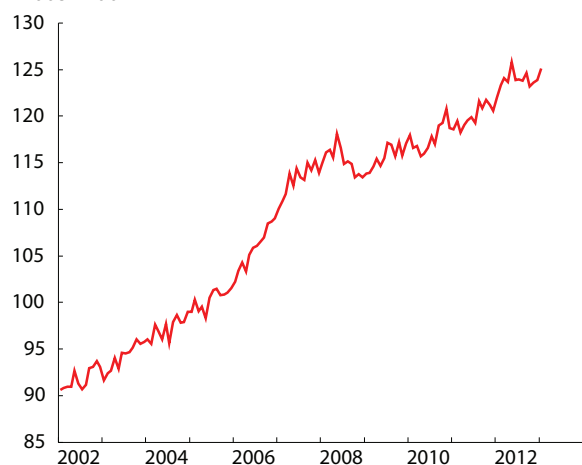
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.7 Bygg under arbeid
Bruksareal. Mill. kvm. Månedstall. Trend

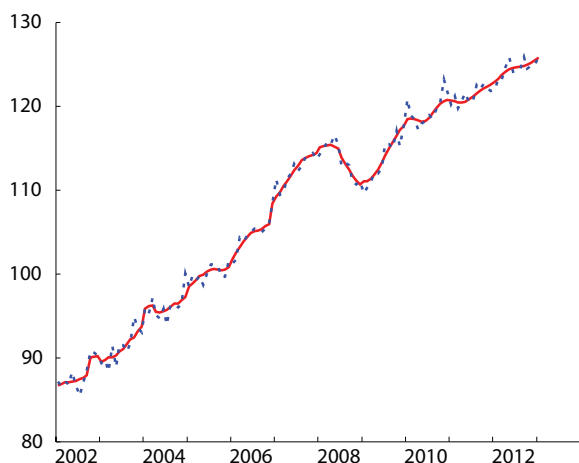
1) Brudd i statistikken for andre bygg fom. 2011.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.1 Detaljomsetning
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert
2005=100

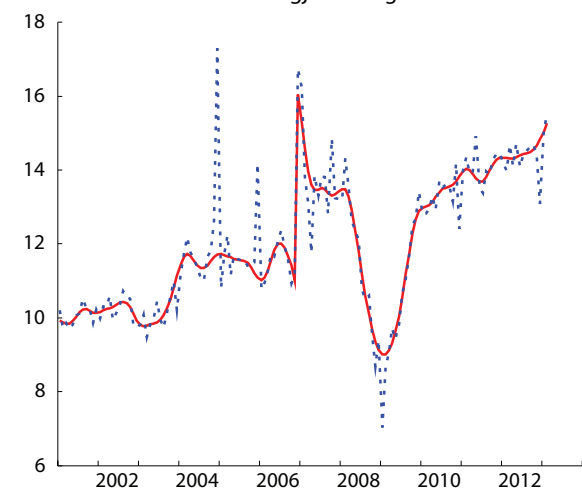
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.2 Varekonsumindeks
Volum. Månedstall. Sesongjustert og trend
2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.3 Førstegangsregistrerte personbiler
1000 stk. Månedstall. Sesongjustert og trend

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Konsumprisindeks (KPI)		KPI ekskl. energiprodukter		KPI-JAE ¹	Harmonisert konsumprisindeks		Førstegangsomsetning innenlands		Byggekostnadsindeks for boliger	
	Nivå	Endring	Nivå	Endring		Norge	Euroomr.	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1998=100		1998=100			Endring	Endring	2000=100		2000=100	
2007	118,6	0,8	115,3	1,6	1,4	0,7	2,3	119,6	1,0	132,4	7,4
2008	123,1	3,8	118,2	2,5	2,6	3,4	3,3	130,3	9,0	139,9	5,7
2009	125,7	2,1	121,4	2,7	2,6	2,3	0,3	130,1	-0,2	143,2	2,3
2010	128,8	2,5	123,1	1,4	1,4	2,4	1,6	137,8	5,9	147,7	3,2
2011	130,4	1,2	124,4	1,1	0,9	1,2	2,7	144,8	5,1	153,1	3,6
2011											
August	129,4	1,3	123,7	0,8	0,8	1,3	2,5	143,4	4,7	153,5	3,6
September	130,6	1,6	125,1	1,3	1,2	1,6	3,0	143,3	4,0	153,5	3,5
Oktober	130,5	1,4	125,1	1,3	1,2	1,3	3,0	143,4	3,7	154,3	3,6
November	130,5	1,2	125,0	1,2	1,0	1,2	3,0	144,2	2,9	155,1	3,5
Desember	130,6	0,2	125,2	1,2	1,0	-0,1	2,7	143,3	-0,4	155,2	3,5
2012											
Januar	130,4	0,5	124,7	1,5	1,3	0,3	2,7	144,6	-0,1	155,7	3,3
Februar	131,7	1,2	125,6	1,5	1,3	1,0	2,7	146,5	0,5	156,2	3,3
Mars	131,6	0,8	126,0	1,6	1,5	0,5	2,7	145,3	-1,2	156,7	3,2
April	131,7	0,3	126,2	1,0	0,7	-0,1	2,6	145,3	-0,9	157,1	3,2
Mai	131,7	0,5	126,6	1,5	1,4	0,2	2,4	144,0	-1,6	157,5	2,9
Juni	131,1	0,5	126,2	1,4	1,2	0,0	2,4	142,9	-1,6	157,6	2,8
Juli	130,5	0,2	126,3	1,5	1,3	-0,2	2,4	142,2	-1,7	157,8	2,9
August	130,0	0,5	125,4	1,4	1,2	0,0	2,6	143,5	0,1	158,5	3,3
September	131,2	0,5	126,7	1,3	1,1	0,1	2,6	143,2	-0,1	158,6	3,3
Oktober	131,9	1,1	126,7	1,3	1,1	0,8	2,5	144,1	0,5	159,0	3,0
November	132,0	1,1	126,8	1,4	1,3	0,9	2,2	144,6	0,3	159,8	3,0
Desember	132,4	1,4	126,6	1,1	1,1	1,1	2,2	145,1	1,3	159,8	3,0
2013											
Januar	132,1	1,3	126,1	1,1	1,2	1,2	2,0	145,4	0,6	160,5	3,1

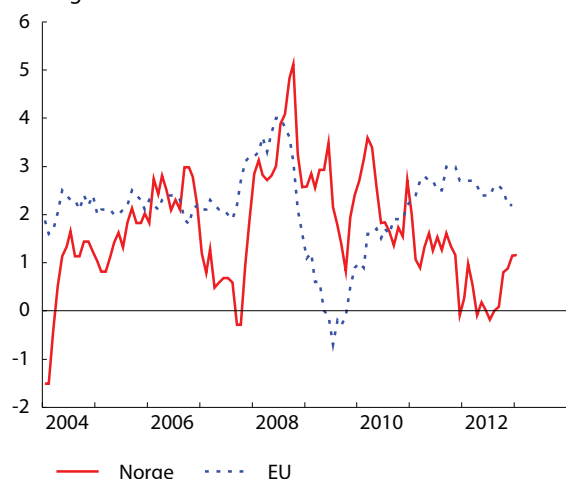
¹ Justert for avgiftsendringer og uten energivarer.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før der det framgår

	Produsentprisindeks ¹ . Industri		Elektrisk kraft, systempris. Øre pr. kWh	Spotpriser			Eksportprisindeks, treforedlingsprodukter. 2000=100	Eksportpris, laks. Nivå. NOK pr. kg
	Nivå. 2000=100	Endring		Brent Blend. NOK pr. fat	Brent Blend. USD pr. fat	Aluminium. NOK pr. tonn		
2006	120,8	7,8	39,1	422,9	66,1	14 627,5	128,3	32,4
2007	127,9	5,9	22,4	422,5	72,7	12 847,9	136,8	26,6
2008	135,9	6,3	36,9	536,4	98,4	12 322,5	137,1	27,0
2009	136,0	0,2	30,7	388,1	62,6	8 995,0	154,0	30,9
2010	145,0	6,6	42,5	484,3	80,3	12 510,6	174,4	37,3
2011	155,7	7,5	36,7	620,5	110,9	12 662,5	221,3	33,0
2011								
September	155,7	6,9	22,3	617,3	109,9	12 775,1	223,1	26,4
Oktober	155,4	6,1	21,6	613,3	108,8	12 226,5	234,3	23,4
November	155,2	5,1	32,0	634,5	110,5	11 403,5	221,1	25,1
Desember	155,0	3,1	26,1	634,5	107,7	11 412,0	225,7	26,9
2012								
Januar	157,0	3,3	28,6	662,3	111,5	12 708,6	225,8	25,7
Februar	157,9	2,4	37,2	679,2	119,1	12 641,2	221,7	28,1
Mars	159,6	1,7	22,0	710,1	124,5	12 449,9	209,9	28,1
April	160,5	1,3	24,0	692,4	120,5	11 730,4	206,9	29,2
Mai	158,4	0,6	21,6	652,6	110,3	11 793,9	224,8	29,6
Juni	156,9	0,4	18,9	576,3	95,9	11 374,6	221,3	26,8
Juli	157,6	0,6	10,3	622,4	102,7	11 405,7	222,2	27,0
August	158,0	1,7	17,3	664,8	112,7	10 893,0	207,8	28,0
September	158,9	2,1	18,8	649,5	113,0	11 755,0	200,2	26,3
Oktober	157,4	1,3	25,7	636,7	111,5	11 170,6	189,8	25,7
November	156,0	0,5	25,1	625,8	109,5	11 134,0	188,5	27,0
Desember	155,3	0,2	31,6	612,6	109,2	11 694,5	186,3	30,1
2013								
Januar	155,1	-1,2	30,6	623,4	112,3	11 376,9	..	34,7
Februar	..	..	29,5	645,9	116,1	..	..	..

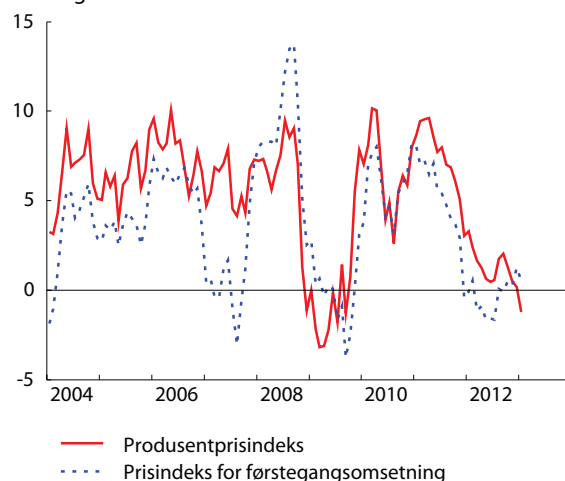
¹ I motsetning til den ordinære produsentprisindeksen, kan denne revideres i etterkant. Den helt korrekte betegnelsen på denne statistikken er vareprisindeksen.
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Reuters EcoWin.

Fig. 7.1 Harmonisert konsumprisindeks
Norge og EU
Endring fra samme måned året før. Prosent

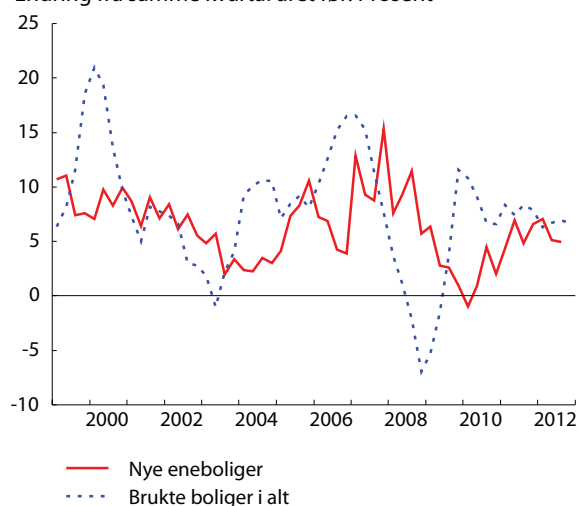
Kilde: Eurostat.

Fig. 7.2 Produsentprisindeks for industri og
prisindeks for førstegangsomsetning innenlands
Endring fra samme måned året før. Prosent

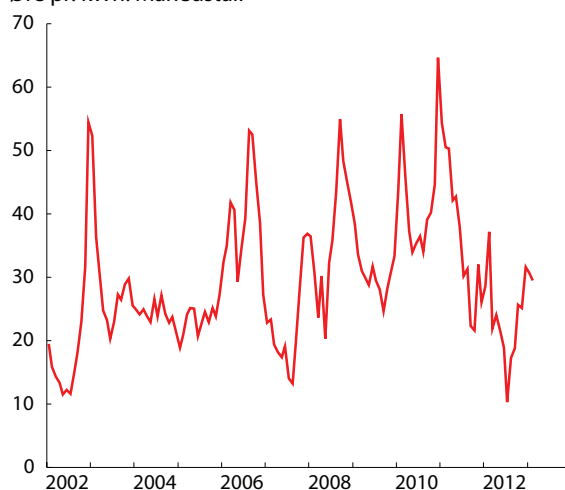
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Endring fra samme kvartal året før. Prosent

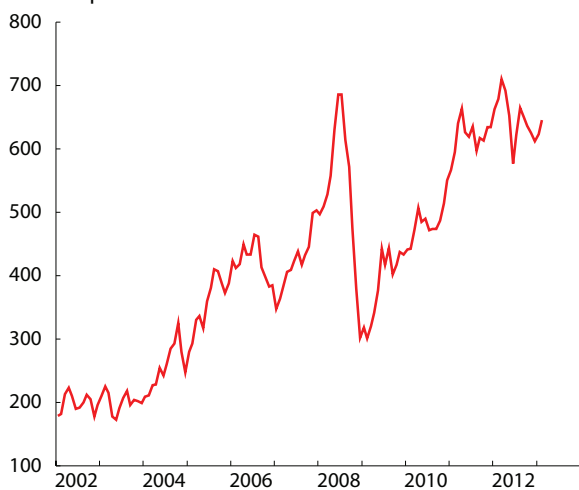
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.4 Spotpris elektrisk kraft, systempris
Øre pr. kWh. Månedstall

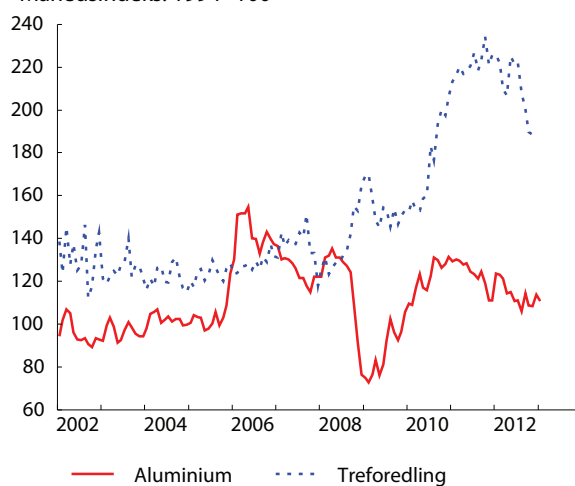
Kilde: Nord Pool.

Fig. 7.5 Spotpris råolje, Brent Blend
Kroner pr. fat. Månedstall

Kilde: Reuters EcoWin.

Fig. 7.6 Spotpris aluminium og eksportpris for
treforedlingsprodukter
Månedsindeks. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Engroshandel		Nye eneboliger		Boligpriser (brukte boliger)							
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Alle boligtyper		Enebolig		Småhus		Blokkleilighet	
					Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	2005=100		2000=100		2005=100		2005=100		2005=100		2005=100	
2008	114,4	6,3	169,1	8,5	126,6	-1,1	128,4	0,9	127,4	-1,7	121,2	-5,4
2009	113,7	-0,5	174,4	3,2	129,1	2,2	130,1	1,5	129,4	1,9	126,3	4,6
2010	118,8	4,4	177,2	1,6	139,7	8,3	140,6	8,1	141,6	9,5	135,6	7,4
2011	126,6	6,6	187,3	5,7	150,9	8,0	150,6	7,2	152,9	8,0	149,5	10,3
2010												
2. kvartal	118,4	4,6	175,7	0,9	141,3	9,1	143,5	9,2	141,9	10,1	135,3	8,1
3. kvartal	119,5	4,1	182,3	4,5	140,6	6,7	141,0	6,5	143,1	8,3	137,1	5,4
4. kvartal	120,7	5,2	178,6	2,0	140,5	6,6	140,5	6,4	143,3	7,7	137,5	5,4
2011												
1. kvartal	126,2	8,4	179,6	4,4	147,7	8,4	147,5	7,5	150,4	9,1	145,3	9,7
2. kvartal	127,9	8,0	187,9	6,9	151,8	7,4	152,8	6,5	152,9	7,8	148,1	9,5
3. kvartal	125,6	5,1	191,1	4,8	152,3	8,3	151,7	7,6	154,1	7,7	152,0	10,9
4. kvartal	126,6	4,9	190,4	6,6	151,6	7,9	150,5	7,1	154,0	7,5	152,2	10,7
2012												
1. kvartal	128,4	1,7	192,3	7,1	157,0	6,3	155,5	5,4	160,0	6,4	157,7	8,5
2. kvartal	128,9	0,8	197,5	5,1	162,0	6,7	161,6	5,8	163,1	6,7	161,6	9,1
3. kvartal	129,9	3,4	200,6	5,0	162,9	7,0	161,4	6,4	163,6	6,2	166,2	9,3
4. kvartal	128,5	1,5	.	.	161,7	6,7	159,4	5,9	163,8	6,4	165,7	8,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.4. Månedsførtjeneste og avtalt lønn. Indeks. 2005=100

	Månedsførtjeneste ialt ¹					Avtalt lønn ²				
	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel	Forretningsmessig tj. yting og eienomsdrift	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel	Forretningsmessig tj. yting og eienomsdrift
2010										
3. kvartal	125,8	125,6	121,6	126,4	124,0	125,7	128,2	124,3	127,8	124,4
4. kvartal	127,2	125,7	123,7	126,3	122,4	126,9	129,8	125,2	128,7	125,9
2011										
1. kvartal	132,8	140,0	124,7	129,0	129,1	127,1	129,8	125,9	129,4	126,9
2. kvartal	130,5	129,8	126,2	128,2	127,1	128,6	131,5	126,9	129,5	127,9
3. kvartal	132,6	131,5	125,1	130,9	127,8	131,9	134,1	129,1	132,3	128,0
4. kvartal	132,3	125,8	125,3	132,1	125,1	133,7	135,2	129,6	133,7	129,7
2012										
1. kvartal	138,9	150,5	128,6	133,3	130,8	134,6	136,2	130,7	133,7	130,1
2. kvartal	137,6	133,9	131,3	134,6	132,6	134,7	137,8	131,7	133,8	130,3
3. kvartal	135,7	127,2	129,3	133,4	126,8	136,6	137,6	133,2	136,7	130,4
4. kvartal	139,4	135,3	131,4	135,3	130,0	138,9	141,9	133,9	138,0	132,0

¹ Månedslønn omfatter avtalt månedslønn, uregelmessige tillegg og bonus. ² Avtalt lønn ved utgangen av kvartalet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent

	Utlånsrente ¹				Innskuddsrente ²	NOK 3mnd eurorente ³	Effektiv rente på statsobligasjoner ³		
	Bankutlån i alt	Statlige låneinstitutter	Forsikrings-selskap	Kredittforetak	Bankinnskudd i alt		3 år	5 år	10 år
2008	7,3	4,5	6,1	6,4	5,0	6,1	4,5	4,4	4,5
2009	4,9	4,0	4,2	4,0	2,4	2,3	2,7	3,3	4,0
2010	4,5	2,8	3,8	3,5	2,1	2,4	2,5	2,8	3,5
2011	4,7	2,8	4,0	3,7	2,4	2,8	2,2	2,6	3,1
2010									
3. kvartal	4,7	2,8	3,9	3,6	2,2	2,5	2,3	2,6	3,3
4. kvartal	4,6	3,0	4,0	3,5	2,2	2,4	2,3	2,7	3,4
2011									
2. kvartal	4,7	2,8	4,0	3,6	2,3	2,6	2,7	3,0	3,5
3. kvartal	4,9	2,8	4,0	3,8	2,5	2,9	2,0	2,2	2,7
4. kvartal	5,0	2,9	4,0	4,0	2,6	3,0	1,6	1,9	2,5
2012									
1. kvartal	4,9	2,8	3,9	3,9	2,5	2,5	1,5	1,8	2,4
2. kvartal	4,8	2,7	3,8	3,7	2,3	2,2	1,4	1,6	2,1
3. kvartal	4,8	2,6	3,8	3,6	2,3	2,0	1,3	1,4	1,9
4. kvartal	4,8	2,5	3,9	3,6	2,3	1,8	1,5	1,6	2,0

¹ Gjennomsnittlige (veide) rentesatser inkl. provisjoner på utlån til publikum fra banker og andre finansforetak. Kvartalstall er ved utgangen av perioden, årstall er beregnet som gjennomsnitt over året via tall for gjennomsnittet over kvartalet. ² Gjennomsnittlige (veide) rentesatser på innskudd i banker fra publikum i NOK ved utgangen av kvartalet.³ Gjennomsnitt over perioden.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent

	3 mnd eurorente ¹					Effektiv rente på 10 års statsobligasjon			
	Norge	Euro	USA	Japan	Storbritannia	Norge	Tyskland	USA	Japan
2007	4,83	4,26	5,29	0,77	5,95	4,77	4,23	4,63	1,68
2008	6,08	4,61	3,22	1,10	5,48	4,46	4,00	3,65	1,49
2009	2,30	1,20	0,95	0,56	1,15	4,00	3,27	3,24	1,35
2010	2,37	0,75	0,50	0,31	0,78	3,53	2,78	3,19	1,18
2011	2,75	1,38	0,42	0,35	0,92	3,13	2,65	2,77	1,12
2011									
Oktober	2,97	1,55	0,43	0,35	0,95	2,59	2,04	2,13	1,01
November	3,03	1,44	0,49	0,48	1,01	2,49	1,94	2,01	0,99
Desember	2,90	1,43	0,55	0,41	1,09	2,38	2,01	1,97	1,01
2012									
Januar	2,61	1,14	0,48	0,26	1,08	2,22	1,86	1,94	0,98
Februar	2,57	1,02	0,40	0,28	1,02	2,40	1,90	1,96	0,97
Mars	2,31	0,77	0,41	0,19	0,99	2,48	1,88	2,16	1,01
April	2,20	0,68	0,40	0,19	1,03	2,34	1,72	2,03	0,96
Mai	2,20	0,62	0,38	0,19	0,98	2,05	1,47	1,79	0,86
Juni	2,23	0,59	0,43	0,25	0,99	1,94	1,43	1,61	0,84
Juli	2,13	0,41	0,48	0,25	0,84	1,73	1,31	1,50	0,78
August	2,02	0,27	0,45	0,25	0,76	1,92	1,42	1,67	0,81
September	1,85	0,17	0,42	0,21	0,65	2,07	1,54	1,71	0,80
Oktober	1,81	0,14	0,33	0,19	0,57	1,98	1,52	1,72	0,77
November	1,82	0,14	0,35	0,17	0,64	2,01	1,39	1,65	0,74
Desember	1,77	0,12	0,38	0,13	0,59	2,08	1,36	1,70	0,74
2013									
Januar	1,76	0,15	0,38	0,13	0,58	2,31	1,56	1,89	0,78
Februar	1,80	0,17	0,41	0,14	0,60	2,49	1,60	1,96	0,74

¹ Midtrente (bortsett fra for Euro).

Kilde: Norges Bank og Reuters EcoWin.

8.3. Valutakurser, penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs

	Valutakurser ¹		Importveid valutakurs (44 land) 1995=100	Industriens effektive valutakurs ² 1990=100	Pengemengdeindikator (M2)		Kredittindikator (K2)		Aksjekursindeks totalt. Oslo Børs. ² 1995=100
	NOK/Euro	NOK/USD			Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	
2007	8,02	5,86	90,80	97,53	1 335,9	16,36	2 784,1	14,23	478,56
2008	8,22	5,64	90,79	97,07	1 459,7	9,20	3 147,2	12,97	379,47
2009	8,73	6,28	93,79	99,90	1 511,6	3,58	3 373,2	7,23	285,46
2010	8,01	6,05	90,28	95,74	1 559,4	3,24	3 524,5	4,40	375,10
2011	7,79	5,61	88,07	93,88	1 664,5	6,67	3 739,9	6,14	406,25
2011									
September	7,72	5,61	87,19	92,86	1 691,0	7,76	3 802,0	7,52	356,72
Oktober	7,75	5,66	87,28	93,15	1 699,3	6,48	3 813,1	7,65	365,24
November	7,79	5,75	88,01	93,78	1 706,9	4,38	3 834,9	7,81	374,11
Desember	7,75	5,88	88,47	94,03	1 706,2	2,62	3 860,5	7,86	375,70
2012									
Januar	7,68	5,95	88,88	94,15	1 712,5	1,91	3 890,2	7,27	395,30
Februar	7,55	5,71	87,24	92,53	1 716,9	2,06	3 905,5	6,32	418,68
Mars	7,53	5,71	86,80	92,10	1 713,2	1,89	3 917,3	5,67	426,74
April	7,57	5,75	87,32	92,76	1 716,3	2,31	3 932,8	5,83	418,90
Mai	7,57	5,91	87,64	92,91	1 693,3	3,04	3 957,1	6,51	401,03
Juni	7,54	6,02	87,75	93,02	1 729,3	4,01	3 979,0	6,86	387,52
Juli	7,46	6,07	88,18	93,34	1 735,0	4,30	4 004,6	6,66	416,34
August	7,32	5,91	86,96	92,24	1 732,9	4,07	4 020,5	6,32	432,17
September	7,39	5,75	86,52	92,02	1 746,0	4,04	4 041,8	5,86	448,42
Oktober	7,41	5,71	86,27	91,75	1 751,4	4,32	4 063,1	5,24	447,24
November	7,34	5,72	85,71	91,04	1 781,7	4,84	4 086,3	4,63	438,94
Desember	7,35	5,60	85,18	90,66	1 770,2	5,80	4 086,8	4,29	444,06
2013									
Januar	7,38	5,56	85,00	90,58	.	.	.	.	462,63
Februar	7,42	5,56	85,10	90,83	.	.	.	.	471,02

¹ Representativ markedskurs (midtkurs). ² Månedsgjennomsnitt av daglige noteringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

9.1. Eksport og import av varer. Millioner kroner. Sesongjustert

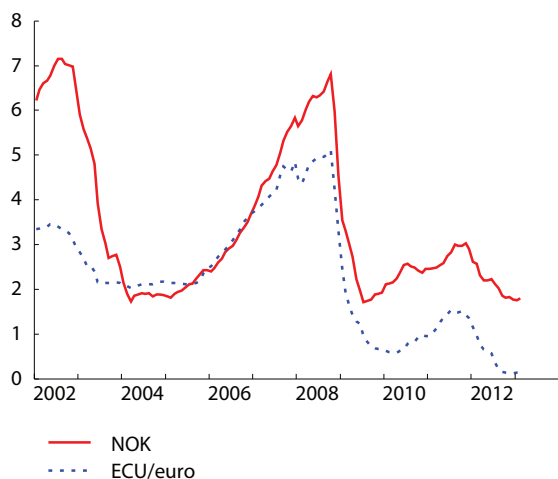
	Varer i alt, u/skip og plattformer	Olje- og gass	Varer i alt u/skip, plattf. og råolje	Eksport					Import
				Metaller	Verkstedsprodukter	Treforedlingsprodukter	Kjemiske produkter	Fisk og fiskeprodukter	
2006	776 408	474 348	301 987	64 395	38 058	11 010	35 385	34 792	403 796
2007	786 818	451 843	334 764	79 346	47 406	10 723	39 857	35 705	455 316
2008	942 835	586 356	356 874	73 833	61 219	10 558	43 800	36 963	478 529
2009	721 154	415 361	305 060	2 345	2 173	9 304	37 133	43 478	418 754
2010	781 563	447 624	333 003	3 720	2 135	9 925	44 886	52 316	442 898
2011	887 812	526 379	361 383	4 373	1 920	9 955	45 805	52 332	486 737
2011									
September	76 827	46 414	29 882	348	131	784	3 483	4 598	39 726
Oktober	69 037	42 070	29 442	79	93	832	3 511	4 335	41 037
November	77 371	47 067	29 954	129	146	777	3 596	4 074	40 876
Desember	77 966	47 122	31 112	376	77	776	3 745	4 212	41 740
2012									
Januar	78 093	48 022	30 459	226	128	716	3 383	4 346	39 448
Februar	80 431	52 094	30 388	240	140	691	3 414	4 122	40 483
Mars	79 214	49 787	30 811	270	254	678	3 419	4 230	39 012
April	77 457	47 224	29 733	102	127	787	3 315	4 288	40 866
Mai	87 783	53 935	30 406	294	142	703	3 245	4 105	40 442
Juni	76 530	46 412	30 154	180	149	717	3 526	4 378	42 230
Juli	75 374	45 623	28 532	435	111	690	3 548	4 264	43 548
August	79 175	47 883	30 188	589	131	610	3 468	4 455	41 386
September	67 867	38 559	30 280	139	79	679	3 513	3 970	42 152
Oktober	77 831	48 675	29 798	229	152	646	3 364	4 153	41 251
November	72 111	42 268	29 793	1 215	162	633	3 446	4 327	41 284
Desember	70 222	42 285	29 558	79	141	527	3 083	4 273	40 900
2012									
Januar	71 049	40 547	30 475	1 511	155	615	3 555	4 631	41 856

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

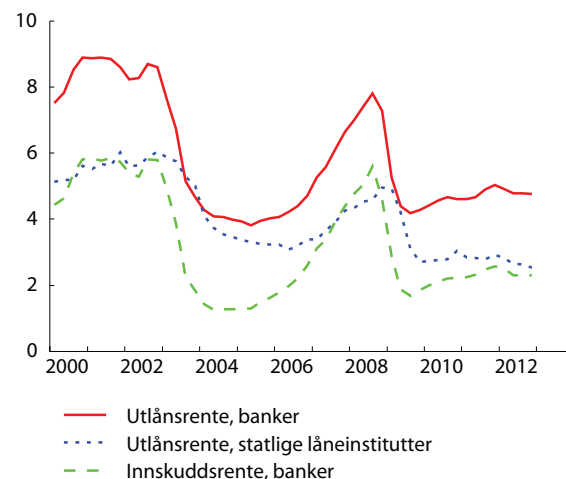
9.2. Utenriksregnskap. Millioner kroner

	Eksport i alt	Import i alt	Vare og tjeneste-balanse	Rente- og stønads-balanse	Drifts-balanse	Netto kapital-overføringer	Netto finans-investeringer	Utenlandske investering i Norge
2008	1 197 090	755 344	441 746	-33 461	408 285	-1 138	679 147	271 205
2009	929 116	660 408	268 708	-14 179	254 529	-1 120	-91 348	-427 362
2010	1 038 171	725 581	312 590	970	313 560	-1 268	616 256	347 593
2011	1 145 179	769 750	375 429	18 512	393 941	-1 499	532 235	43 049
2008								
3. kvartal	311 212	189 122	122 090	-13 784	108 306	-146	212 415	116 683
2. kvartal	296 680	194 028	102 652	-5 435	97 217	-577	196 801	77 834
4. kvartal	299 324	197 404	101 920	10 915	112 835	-95	288 019	168 060
2009								
1. kvartal	239 668	159 288	80 380	-35 209	45 171	-340	-118 972	-237 350
2. kvartal	228 345	164 008	64 337	17 248	81 585	-564	-91 457	-167 105
3. kvartal	233 351	169 909	63 442	2 881	66 323	-71	26 218	-50 438
4. kvartal	252 506	167 203	85 303	902	86 205	-145	63 943	-24 677
2010								
1. kvartal	257 312	165 157	92 156	-9 897	82 259	-685	184 133	98 455
2. kvartal	249 574	185 552	64 022	7 319	71 341	-196	338 532	212 658
3. kvartal	242 398	186 897	55 501	6 762	62 263	-73	-50 725	-92 125
4. kvartal	280 685	188 712	91 973	-4 658	87 315	-314	128 334	134 521
2011								
1. kvartal	285 254	194 829	90 425	-8 986	81 439	-254	276 157	152 679
2. kvartal	276 517	186 339	90 178	3 191	93 369	-122	22 869	-106 870
3. kvartal	277 844	192 966	84 878	8 538	93 416	-154	362 639	207 814
4. kvartal	301 304	201 964	99 340	6 452	105 792	-969	-110 041	-168 170
2012								
1. kvartal	319 587	190 176	129 411	4 191	133 602	-710	320 068	198 765
2. kvartal	294 299	202 570	91 729	-5 781	85 948	-199	127 213	4 962
3. kvartal	275 844	208 067	67 777	28 619	96 396	-160	118 976	65 483

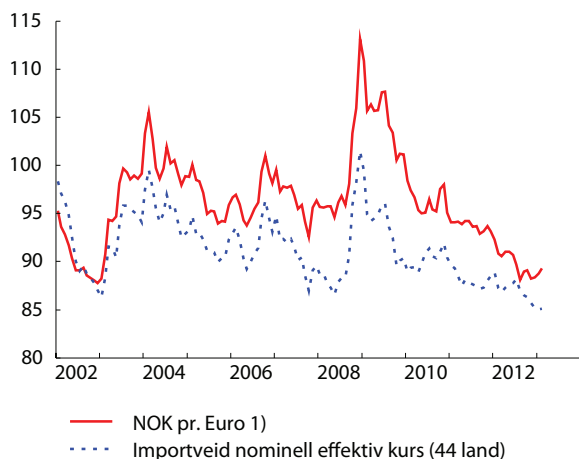
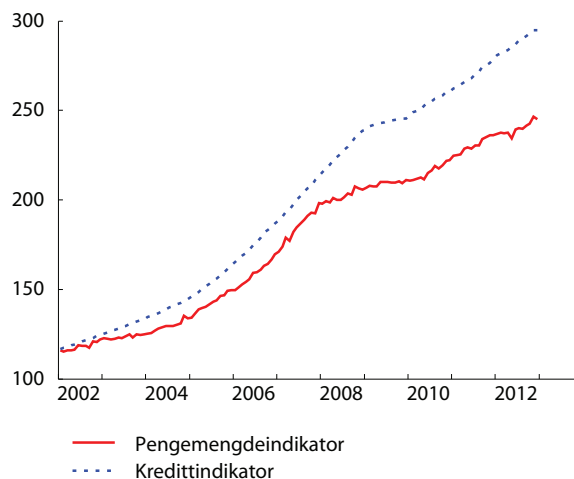
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.1 3 måneders eurorente
Månedstall. Prosent

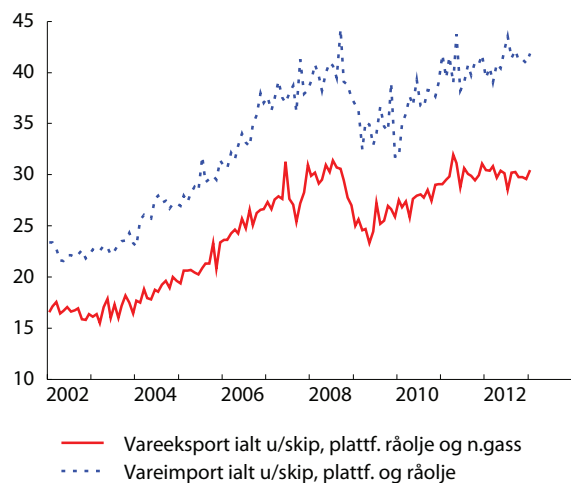
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.2 Utlånsrente og innskuddsrente
Prosent

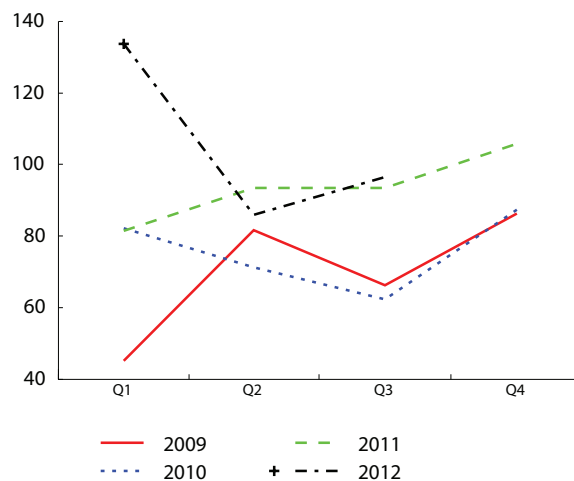
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.3 Valutakursindekser
1999=100. Månedstall1) Representative markedskurser (midtkurser).
Kilde: Norges Bank.Fig. 8.4 Penge- og kredittindikator
Sesongjustert indeks. Månedstall. 2000=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.1 Utenrikshandel
Milliarder kroner. Sesongjusterte månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.2 Driftsbalansen
Kvartalstall. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nasjonalregnskap for Norge

Tabell	Side
1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner	18*
2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2010-priser. Millioner kroner.....	19*
3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	20*
4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	21*
5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Løpende priser. Millioner kroner	22*
6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Faste 2010-priser. Millioner kroner.....	23*
7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	24*
8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	25*
9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner	26*
10. Hovedtall for konsum. Faste 2010-priser. Millioner kroner.....	26*
11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	27*
12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	27*
13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner	28*
14. Konsum i husholdninger. Faste 2010-priser. Millioner kroner	28*
15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	29*
16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	29*
17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner	30*
18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2010-priser. Millioner kroner	31*
19. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	32*
20. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	33*
21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner	34*
22. Eksport. Faste 2010-priser. Millioner kroner	35*
23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	36*
24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	37*
25. Import. Løpende priser. Millioner kroner	38*
26. Import. Faste 2010-priser. Millioner kroner	39*
27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	40*
28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	41*
29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000.....	42*
30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før.....	43*
31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner	44*
32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner	45*

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 131 732	1 174 904	281 904	286 302	295 540	280 129	290 275	297 899	306 601
Konsum i husholdninger	1 079 392	1 120 013	269 062	273 635	281 972	266 048	276 827	284 699	292 439
Varekonsum	542 556	549 744	134 138	133 644	148 032	130 367	135 030	134 220	150 127
Tjenestekonsum	494 999	523 576	124 539	126 812	125 875	124 334	130 741	134 937	133 565
Husholdningenes kjøp i utlandet	71 163	77 511	18 794	21 553	15 315	17 152	19 978	23 902	16 478
Utlendingers kjøp i Norge	-29 326	-30 818	-8 410	-8 374	-7 250	-5 805	-8 922	-8 360	-7 731
Konsum i ideelle organisasjoner	52 340	54 891	12 842	12 666	13 568	14 082	13 448	13 199	14 163
Konsum i offentlig forvaltning	590 783	625 940	145 749	150 076	151 093	153 106	154 943	158 095	159 796
Konsum i statsforvaltningen	297 850	312 894	73 414	75 746	76 042	76 694	77 622	79 090	79 488
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	259 512	273 810	63 905	66 058	66 185	67 010	67 938	69 294	69 567
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	38 338	39 085	9 508	9 688	9 857	9 684	9 684	9 796	9 921
Konsum i kommuneforvaltningen	292 934	313 045	72 335	74 330	75 050	76 411	77 321	79 005	80 309
Bruttoinvestering i fast realkapital	536 754	598 227	126 814	136 102	149 730	135 052	146 234	150 490	166 451
Utvinning og rørtransport	145 456	171 149	34 594	38 802	40 382	38 215	42 941	43 089	46 904
Tjenester tilknyttet utvinning	-3 997	1 886	-4 493	270	291	153	97	754	882
Utenriks sjøfart	12 562	14 397	2 768	2 682	3 769	4 035	3 676	2 960	3 726
Fastlands-Norge	382 733	410 795	93 945	94 349	105 287	92 649	99 520	103 688	114 939
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	295 935	319 805	74 717	72 601	80 342	73 415	78 875	80 277	87 238
Næringer	170 606	179 998	43 159	41 635	47 117	40 748	44 865	44 729	49 656
Industri og bergverk	21 780	22 160	5 163	5 286	7 291	4 584	5 945	4 684	6 947
Annen vareproduksjon	43 463	46 602	11 678	11 355	11 797	9 535	11 841	11 939	13 287
Tjenester	105 362	111 236	26 318	24 994	28 030	26 629	27 079	28 106	29 422
Boliger (husholdninger)	125 329	139 807	31 558	30 966	33 225	32 666	34 010	35 549	37 582
Offentlig forvaltning	86 798	90 990	19 229	21 748	24 946	19 235	20 645	23 411	27 701
Lagerendring og statistiske avvik	125 872	131 269	18 951	16 559	38 775	44 098	29 711	24 910	32 550
Bruttoinvestering i alt	662 627	729 496	145 765	152 661	188 505	179 150	175 945	175 400	199 001
Innenlandsk sluttanvendelse	2 385 142	2 530 340	573 417	589 039	635 137	612 385	621 163	631 394	665 399
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2 105 248	2 211 639	521 598	530 726	551 920	525 884	544 737	559 682	581 336
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	677 581	716 930	164 977	171 823	176 038	172 340	175 587	181 506	187 497
Eksport i alt	1 140 919	1 189 133	276 517	277 844	301 304	319 565	294 598	273 950	301 019
Tradisjonelle varer	316 420	310 250	80 486	79 123	79 100	78 803	76 210	75 656	79 581
Råolje og naturgass	562 367	604 434	129 401	133 491	151 300	176 690	149 122	131 459	147 163
Skip, plattformer og fly	13 642	8 948	6 804	2 954	2 140	2 137	3 089	2 499	1 222
Tjenester	248 490	265 501	59 826	62 276	68 764	61 935	66 177	64 336	73 053
Samlet sluttanvendelse	3 526 061	3 719 473	849 934	866 883	936 442	931 950	915 761	905 344	966 418
Import i alt	776 098	804 119	186 339	192 966	201 964	189 508	201 142	205 217	208 252
Tradisjonelle varer	470 105	482 421	115 515	113 832	123 598	117 985	119 225	119 336	125 875
Råolje og naturgass	14 745	15 759	2 912	3 617	3 578	3 651	5 655	3 776	2 677
Skip, plattformer og fly	36 124	25 012	6 070	6 311	6 779	5 824	6 934	5 962	6 292
Tjenester	255 124	280 927	61 842	69 206	68 009	62 048	69 328	76 143	73 408
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 749 963	2 915 354	663 595	673 917	734 478	742 442	714 619	700 127	758 166
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 089 746	2 206 321	514 725	517 817	548 742	541 465	540 251	543 447	581 158
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	660 217	709 032	148 870	156 101	185 735	200 977	174 367	156 680	177 008
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 794 701	1 897 123	441 121	443 404	470 944	468 147	463 679	466 378	498 920
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 365 088	1 438 646	334 957	334 820	360 270	355 897	350 482	350 995	381 273
Industri og bergverk	195 201	205 602	48 011	47 545	50 097	52 397	50 161	50 277	52 766
Annen vareproduksjon	227 607	235 497	50 817	54 775	60 405	63 953	52 162	55 162	64 219
Tjenester inkl. boligjenester	942 280	997 547	236 129	232 500	249 768	239 547	248 158	245 555	264 287
Offentlig forvaltning	429 612	458 477	106 165	108 584	110 675	112 250	113 197	115 383	117 647
Produktavgifter og -subsider	295 045	309 198	73 604	74 412	77 798	73 318	76 573	77 069	82 238

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2010-priser. Millioner kroner

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 117 099	1 149 771	277 142	283 322	292 073	275 419	283 344	291 751	299 256
Konsum i husholdninger	1 066 563	1 098 551	264 699	271 139	279 104	262 055	270 659	279 524	286 314
Varekonsum	539 517	550 998	132 580	133 751	148 170	130 756	134 393	135 341	150 508
Tjenestekonsum	485 440	499 847	121 822	124 127	122 896	119 830	124 965	128 413	126 638
Husholdningenes kjøp i utlandet	70 184	76 988	18 450	21 410	15 080	17 042	19 763	23 686	16 497
Utlendingers kjøp i Norge	-28 577	-29 281	-8 154	-8 149	-7 042	-5 573	-8 462	-7 916	-7 329
Konsum i ideelle organisasjoner	50 535	51 220	12 443	12 183	12 969	13 365	12 686	12 227	12 942
Konsum i offentlig forvaltning	568 702	580 736	141 030	144 040	143 211	144 477	144 303	146 170	145 786
Konsum i statsforvaltningen	287 460	292 638	71 206	72 986	72 473	72 528	72 672	74 020	73 419
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	250 557	255 835	62 050	63 658	63 100	63 352	63 559	64 819	64 105
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	36 903	36 803	9 156	9 328	9 373	9 176	9 112	9 200	9 314
Konsum i kommuneforvaltningen	281 241	288 097	69 823	71 054	70 738	71 949	71 631	72 151	72 367
Bruttoinvestering i fast realkapital	518 409	560 659	123 534	130 973	141 775	128 161	137 523	140 786	154 190
Utvinning og rørrtransport	141 612	162 009	34 453	37 569	37 798	36 752	41 013	40 806	43 437
Tjenester tilknyttet utvinning	-4 013	1 822	-4 468	244	267	143	68	747	863
Utenriks sjøfart	12 190	13 782	2 710	2 614	3 507	3 910	3 356	2 896	3 620
Fastlands-Norge	368 621	383 047	90 838	90 546	100 203	87 355	93 084	96 337	106 271
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	285 297	298 568	72 320	69 799	76 528	69 266	73 832	74 731	80 739
Næringer	165 914	170 321	42 161	40 552	45 318	38 806	42 588	42 316	46 611
Industri og bergverk	21 205	21 021	5 039	5 165	7 035	4 382	5 653	4 443	6 543
Annen vareproduksjon	42 230	44 114	11 388	11 045	11 327	9 106	11 240	11 302	12 466
Tjenester	102 479	105 187	25 734	24 342	26 957	25 317	25 696	26 572	27 602
Boliger (husholdninger)	119 384	128 247	30 159	29 247	31 209	30 460	31 244	32 415	34 128
Offentlig forvaltning	83 324	84 479	18 519	20 747	23 675	18 089	19 252	21 605	25 532
Lagerendring og statistiske avvik	113 523	111 034	17 439	14 653	33 425	39 033	24 441	20 668	26 892
Bruttoinvestering i alt	631 932	671 694	140 974	145 625	175 200	167 194	161 963	161 454	181 083
Innenlandsk sluttanvendelse	2 317 733	2 402 200	559 145	572 988	610 484	587 090	589 611	599 375	626 124
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2 054 421	2 113 554	509 010	517 908	535 488	507 251	520 732	534 258	551 312
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	652 025	665 215	159 548	164 787	166 886	162 566	163 555	167 776	171 318
Eksport i alt	1 011 430	1 033 642	245 084	249 086	261 757	267 629	256 900	242 711	266 403
Tradisjonelle varer	299 237	307 056	74 507	75 476	77 268	76 203	74 690	75 631	80 532
Råolje og naturgass	441 961	445 968	100 681	107 039	112 917	123 851	110 977	99 137	112 003
Skip, plattformer og fly	13 768	8 751	6 784	3 073	2 354	2 108	3 384	2 140	1 119
Tjenester	256 465	271 866	63 112	63 498	69 217	65 466	67 848	65 803	72 748
Samlet sluttanvendelse	3 329 163	3 435 842	804 228	822 074	872 241	854 719	846 510	842 086	892 527
Import i alt	753 912	779 020	181 486	188 715	195 305	183 555	194 799	199 024	201 643
Tradisjonelle varer	451 068	460 456	111 080	110 201	118 088	112 127	114 411	114 268	119 650
Råolje og naturgass	11 964	12 159	2 416	2 827	2 847	2 705	4 351	2 909	2 195
Skip, plattformer og fly	36 025	25 381	6 215	6 500	6 594	5 967	6 781	6 110	6 524
Tjenester	254 855	281 024	61 775	69 187	67 777	62 757	69 256	75 738	73 273
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 575 251	2 656 823	622 742	633 359	676 936	671 164	651 712	643 062	690 884
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 036 566	2 108 097	498 984	504 487	535 721	522 008	515 255	518 818	552 017
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	538 685	548 725	123 758	128 872	141 215	149 156	136 456	124 245	138 868
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 747 295	1 811 106	427 349	431 476	459 615	450 905	441 848	444 238	474 116
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 337 315	1 393 595	325 326	328 649	356 071	346 176	338 225	340 067	369 127
Industri og bergverk	187 309	191 914	45 635	44 223	48 822	49 846	46 338	45 552	50 178
Annen vareproduksjon	224 074	244 884	48 675	56 247	62 690	64 718	54 988	59 648	65 531
Tjenester inkl. boligjenester	925 932	956 797	231 016	228 179	244 559	231 612	236 899	234 867	253 419
Offentlig forvaltning	409 980	417 511	102 023	102 827	103 544	104 729	103 623	104 171	104 988
Produktavgifter og -subsider	289 271	296 991	71 635	73 011	76 105	71 103	73 408	74 579	77 901

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Konsum i husholdninger									
og ideelle organisasjoner	2,5	2,9	4,4	3,0	1,9	4,1	2,2	3,0	2,5
Konsum i husholdninger	2,5	3,0	4,5	3,0	1,8	4,1	2,3	3,1	2,6
Varekonsum	1,3	2,1	4,9	2,3	0,0	4,6	1,4	1,2	1,6
Tjenestekonsum	2,4	3,0	2,4	2,3	2,7	2,8	2,6	3,5	3,0
Husholdningenes kjøp i utlandet	12,0	9,7	15,1	10,8	12,7	11,8	7,1	10,6	9,4
Utlendingers kjøp i Norge	0,4	2,5	0,3	1,9	-0,0	6,5	3,8	-2,9	4,1
Konsum i ideelle organisasjoner	2,5	1,4	1,1	3,0	2,6	3,3	2,0	0,4	-0,2
Konsum i offentlig forvaltning	1,8	2,1	1,4	3,1	3,0	2,9	2,3	1,5	1,8
Konsum i statsforvaltningen	0,9	1,8	0,1	2,1	2,8	2,4	2,1	1,4	1,3
Konsum i statsforvaltningen, sivil	1,0	2,1	0,3	2,0	2,6	2,6	2,4	1,8	1,6
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	0,2	-0,3	-1,4	2,4	4,3	1,4	-0,5	-1,4	-0,6
Konsum i kommuneforvaltningen	2,8	2,4	2,9	4,2	3,1	3,3	2,6	1,5	2,3
Bruttoinvestering i fast realkapital	7,6	8,1	1,2	12,5	6,6	4,9	11,3	7,5	8,8
Utvinning og rørtransport	14,1	14,4	5,7	26,8	15,9	15,6	19,0	8,6	14,9
Tjenester tilknyttet utvinning	..	..	..	474,6	-57,3	..	..	206,7	223,3
Utenriks sjøfart	-27,2	13,1	-44,0	-37,1	-13,6	16,4	23,8	10,8	3,2
Fastlands-Norge	8,5	3,9	7,4	9,6	4,7	0,4	2,5	6,4	6,1
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	10,5	4,7	11,4	12,3	6,9	3,9	2,1	7,1	5,5
Næringer	3,5	2,7	2,3	5,4	0,2	2,4	1,0	4,4	2,9
Industri og bergverk	4,5	-0,9	-4,3	18,8	6,9	10,5	12,2	-14,0	-7,0
Annen vareproduksjon	8,4	4,5	8,0	7,1	5,5	7,5	-1,3	2,3	10,1
Tjenester	1,5	2,6	1,2	2,2	-3,4	-0,5	-0,1	9,2	2,4
Boliger (husholdninger)	21,9	7,4	27,3	23,5	18,4	5,9	3,6	10,8	9,4
Offentlig forvaltning	2,2	1,4	-5,8	1,6	-1,9	-11,3	4,0	4,1	7,8
Lagerendring og statistiske avvik	3,0	-2,2	-45,9	-37,4	35,4	-18,7	40,1	41,1	-19,5
Bruttoinvestering i alt	6,7	6,3	-8,7	5,0	8,0	-1,7	14,9	10,9	3,4
Innenlandsk sluttanvendelse	3,4	3,6	0,0	3,5	3,8	2,1	5,4	4,6	2,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	3,3	2,9	4,0	4,1	2,7	3,1	2,3	3,2	3,0
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	1,9	2,0	0,5	2,9	2,2	1,1	2,5	1,8	2,7
Eksport i alt	-1,8	2,2	-2,8	3,6	-2,1	4,7	4,8	-2,6	1,8
Tradisjonelle varer	0,0	2,6	3,2	2,1	-0,5	5,9	0,2	0,2	4,2
Råolje og naturgass	-6,2	0,9	-13,0	3,1	-6,0	2,1	10,2	-7,4	-0,8
Skip, plattformer og fly	59,6	-36,4	250,7	73,1	50,8	35,5	-50,1	-30,4	-52,5
Tjenester	2,2	6,0	1,1	4,3	1,7	8,0	7,5	3,6	5,1
Samlet sluttanvendelse	1,8	3,2	-0,9	3,5	2,0	2,9	5,3	2,4	2,3
Import i alt	3,8	3,3	-2,4	0,6	5,5	-2,6	7,3	5,5	3,2
Tradisjonelle varer	3,6	2,1	0,6	2,9	2,5	0,4	3,0	3,7	1,3
Råolje og naturgass	0,6	1,6	-29,1	-26,3	10,0	-30,2	80,1	2,9	-22,9
Skip, plattformer og fly	20,1	-29,5	-25,9	-14,7	-1,5	-64,3	9,1	-6,0	-1,1
Tjenester	2,3	10,3	-2,9	0,3	11,8	11,8	12,1	9,5	8,1
Bruttonasjonalprodukt ¹	1,2	3,2	-0,4	4,2	1,7	4,5	4,7	1,5	2,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,5	3,5	2,3	3,5	3,4	5,0	3,3	2,8	3,0
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	-3,3	1,9	-9,9	7,4	-4,4	3,0	10,3	-3,6	-1,7
Fastlands-Norge(basisverdi)	2,6	3,7	2,2	3,5	3,6	5,1	3,4	3,0	3,2
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,6	4,2	2,2	3,5	3,6	5,8	4,0	3,5	3,7
Industri og bergverk	2,1	2,5	-0,4	2,0	1,4	2,5	1,5	3,0	2,8
Annen vareproduksjon	2,2	9,3	2,2	5,7	6,0	14,6	13,0	6,0	4,5
Tjenester inkl. boligjenester	2,8	3,3	2,7	3,3	3,5	4,2	2,5	2,9	3,6
Offentlig forvaltning	2,4	1,8	2,2	3,3	3,5	3,1	1,6	1,3	1,4
Produktavgifter og -subsidier	2,0	2,7	2,8	3,6	2,3	3,8	2,5	2,1	2,4

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,3	0,9	1,7	1,2	0,5	0,4	0,7	1,0	1,3
Konsum i husholdninger	1,2	0,7	1,6	1,1	0,4	0,3	0,6	0,9	1,1
Varekonsum	0,6	-0,8	0,6	0,8	-0,3	-1,7	-0,7	-0,7	-0,2
Tjenestekonsum	2,0	2,7	2,5	1,6	1,6	2,7	2,3	2,9	3,0
Husholdningenes kjøp i utlandet	1,4	-0,7	3,3	0,4	-1,0	-1,0	-0,8	0,2	-1,6
Utlendingers kjøp i Norge	2,6	2,6	2,7	3,0	2,4	3,0	2,2	2,8	2,5
Konsum i ideelle organisasjoner	3,6	3,5	4,3	3,1	2,9	2,8	2,7	3,8	4,6
Konsum i offentlig forvaltning	3,9	3,8	4,0	3,3	3,5	3,4	3,9	3,8	3,9
Konsum i statsforvaltningen	3,6	3,2	3,7	2,9	2,8	3,0	3,6	3,0	3,2
Konsum i statsforvaltningen, sivil	3,6	3,3	3,6	2,9	2,8	3,1	3,8	3,0	3,5
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	3,9	2,2	4,0	3,2	3,1	2,8	2,3	2,5	1,3
Konsum i kommuneforvaltningen	4,2	4,3	4,3	3,8	4,2	3,8	4,2	4,7	4,6
Bruttoinvestering i fast realkapital	3,5	3,1	2,2	3,1	4,9	3,7	3,6	2,9	2,2
Utvinning og rørtransport	2,7	2,8	-1,0	0,9	6,7	4,4	4,3	2,2	1,1
Tjenester tilknyttet utvinning	-0,4	3,9	-5,2	-24,8	7,3	-9,1	40,7	-9,0	-6,4
Utenriks sjøfart	3,1	1,4	-2,5	3,4	11,2	3,7	7,3	-0,4	-4,2
Fastlands-Norge	3,8	3,3	3,6	3,9	4,0	3,5	3,4	3,3	2,9
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	3,7	3,3	3,4	3,7	4,0	3,5	3,4	3,3	2,9
Næringer	2,8	2,8	2,5	2,6	3,3	2,8	2,9	3,0	2,5
Industri og bergverk	2,7	2,6	2,3	2,6	3,2	2,7	2,7	3,0	2,4
Annen vareproduksjon	2,9	2,6	2,9	3,0	3,0	2,7	2,7	2,8	2,3
Tjenester	2,8	2,9	2,3	2,5	3,4	2,9	3,0	3,0	2,5
Boliger (husholdninger)	5,0	3,8	4,8	5,2	5,0	4,3	4,0	3,6	3,4
Offentlig forvaltning	4,2	3,4	4,0	4,5	4,2	3,8	3,3	3,4	3,0
Lagerendring og statistiske avvik	10,9	6,6	9,3	3,9	6,1	5,1	11,9	6,6	4,3
Bruttoinvestering i alt	4,9	3,6	3,2	1,9	8,5	3,8	5,1	3,6	2,1
Innenlandsk sluttanvendelse	2,9	2,4	2,7	1,9	3,5	2,1	2,7	2,5	2,1
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2,5	2,1	2,7	2,2	2,0	1,8	2,1	2,2	2,3
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,9	3,7	4,0	3,5	3,6	3,5	3,8	3,8	3,8
Eksport i alt	12,8	2,0	14,0	10,7	9,7	7,0	1,6	1,2	-1,8
Tradisjonelle varer	5,7	-4,4	7,6	3,9	-1,0	-4,2	-5,5	-4,6	-3,5
Råolje og naturgass	27,2	6,5	32,8	25,4	21,5	16,8	4,5	6,3	-1,9
Skip, plattformer og fly	-0,9	3,2	-2,2	6,8	-7,9	-9,5	-9,0	21,5	20,1
Tjenester	-3,1	0,8	-6,3	-5,0	1,8	-0,4	2,9	-0,3	1,1
Samlet sluttanvendelse	5,9	2,2	6,1	4,5	5,3	3,8	2,4	2,0	0,9
Import i alt	2,9	0,3	2,9	2,6	1,4	-0,2	0,6	0,8	-0,1
Tradisjonelle varer	4,2	0,5	3,7	3,9	2,4	0,3	0,2	1,1	0,5
Råolje og naturgass	23,2	5,2	21,7	27,6	16,9	12,8	7,8	1,5	-3,0
Skip, plattformer og fly	0,3	-1,7	-6,5	-1,3	7,2	-3,8	4,7	0,5	-6,2
Tjenester	0,1	-0,1	1,6	-0,1	-1,4	-1,0	-0,0	0,5	-0,2
Bruttonasjonalprodukt ¹	6,8	2,8	7,0	5,3	5,7	4,8	2,9	2,3	1,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,6	2,0	3,2	1,9	1,1	1,5	1,6	2,1	2,8
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	22,6	5,4	22,5	18,2	22,8	15,1	6,2	4,1	-3,1
Fastlands-Norge(basisverdi)	2,7	2,0	3,2	2,0	1,2	1,4	1,7	2,2	2,7
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,1	1,1	2,7	1,3	0,1	0,4	0,6	1,3	2,1
Industri og bergverk	4,2	2,8	3,8	5,2	3,4	3,2	2,9	2,7	2,5
Annen vareproduksjon	1,6	-5,3	5,0	-1,3	-7,5	-9,4	-9,1	-5,0	1,7
Tjenester inkl. boligjenester	1,8	2,5	2,0	1,1	1,5	2,6	2,5	2,6	2,1
Offentlig forvaltning	4,8	4,8	4,8	4,5	4,8	4,5	5,0	4,9	4,8
Produktavgifter og -subsidier	2,0	2,1	3,5	1,1	0,4	2,1	1,5	1,4	3,3

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

**Tabell 5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Løpende priser. Millioner kroner**

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Bruttonasjonalprodukt¹	2 749 963	2 915 354	663 595	673 917	734 478	742 442	714 619	700 127	758 166
Jordbruk og skogbruk	14 423	14 767	142	6 683	3 972	3 504	-34	7 320	3 978
Fiske, fangst og akvakultur	20 293	14 750	5 121	4 445	4 025	4 831	3 208	2 869	3 842
Bergverksdrift	5 347	5 763	1 276	1 528	1 463	1 409	1 513	1 430	1 412
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	628 866	677 472	142 104	148 276	177 166	193 725	166 788	149 354	167 605
Utvinning av råolje og naturgass	579 230	619 259	131 759	135 254	160 550	180 974	153 150	134 829	150 305
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	49 636	58 213	10 345	13 022	16 615	12 750	13 637	14 525	17 301
Industri	189 854	199 839	46 735	46 017	48 634	50 988	48 649	48 848	51 355
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	33 972	37 740	8 408	8 530	9 002	9 109	9 296	9 652	9 683
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2 225	2 160	520	496	594	596	553	476	534
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	6 352	6 292	1 710	1 489	1 638	1 641	1 514	1 514	1 622
Produksjon av papir og papirvarer	2 413	1 686	537	670	609	474	389	448	375
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	4 863	4 946	1 167	1 165	1 340	1 290	1 133	1 189	1 334
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	24 150	24 547	6 998	5 959	4 936	5 669	6 542	6 274	6 062
Prod av kjemiske råvarer	10 379	8 395	2 835	2 426	2 440	2 274	2 173	1 989	1 960
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	10 532	10 571	2 736	2 602	2 687	2 590	2 718	2 613	2 650
Produksjon av metaller	11 108	7 934	2 997	2 781	2 375	2 133	2 363	1 956	1 482
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	54 533	59 922	12 460	13 185	14 823	15 821	14 150	14 237	15 715
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	20 496	24 157	4 761	4 859	5 408	6 279	5 381	5 905	6 591
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 495	5 090	1 292	1 225	1 491	1 417	1 222	1 159	1 291
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	13 716	14 794	3 150	3 055	3 731	3 967	3 386	3 425	4 015
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	57 747	53 245	12 607	11 814	14 998	17 460	11 060	9 169	15 555
Vannforsyning, avløp og renovasjon	14 761	15 847	3 588	3 701	4 096	3 561	3 999	4 007	4 280
Bygge- og anleggsvirksomhet	135 144	152 736	32 946	31 834	37 410	38 159	37 929	35 804	40 844
Varehandel og reparasjon av motorvogner	187 653	188 295	48 175	45 884	49 579	45 338	47 916	45 884	49 157
Rørtransport	14 230	14 073	3 644	3 202	3 673	3 664	3 186	3 320	3 902
Utenriks sjøfart	17 121	17 488	3 122	4 623	4 896	3 588	4 394	4 006	5 500
Transport utenom utenriks sjøfart	62 273	65 198	16 835	15 945	15 649	14 547	16 299	17 638	16 715
Post og distribusjonsvirksomhet	10 722	10 174	2 641	2 536	2 866	2 696	2 488	2 366	2 624
Overnattings- og serveringsvirksomhet	30 906	33 137	7 921	8 624	7 797	7 062	8 506	9 255	8 314
Informasjon og kommunikasjon	89 998	92 712	21 794	20 581	24 368	23 804	22 573	21 235	25 099
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	101 473	113 956	24 941	24 948	26 750	28 661	28 720	27 716	28 860
Omsetning og drift av fast eiendom	67 563	73 591	16 631	17 107	17 717	18 029	18 087	18 294	19 181
Boligtjenester	105 129	107 596	26 356	26 336	26 184	26 840	26 760	26 848	27 148
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	108 343	121 536	27 024	24 698	31 881	27 778	29 733	27 153	36 872
Forretningsmessig tjenesteyting	66 131	72 307	16 150	17 949	17 626	15 924	17 745	19 430	19 209
Offentlig administrasjon og forsvar	133 870	141 272	33 084	33 811	34 618	34 954	34 987	35 408	35 923
Undervisning	108 467	114 134	26 836	27 225	27 617	28 249	28 116	28 536	29 233
Helse- og omsorgstjenester	239 599	258 380	59 183	60 697	61 920	62 743	63 619	65 358	66 660
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	45 006	47 889	11 135	11 043	11 775	11 612	11 807	11 810	12 660
Totalt for næringer (basisverdi)	2 454 918	2 606 156	589 992	599 505	656 680	669 124	638 046	623 057	675 928
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	2 089 746	2 206 321	514 725	517 817	548 742	541 465	540 251	543 447	581 158
Produktavgifter og -subsidier	295 045	309 198	73 604	74 412	77 798	73 318	76 573	77 069	82 238
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 794 701	1 897 123	441 121	443 404	470 944	468 147	463 679	466 378	498 920

Offentlig forvaltning	429 612	458 477	106 165	108 584	110 675	112 250	113 197	115 383	117 647
Statsforvaltningen	185 779	196 015	46 068	46 752	47 688	48 343	48 524	49 206	49 942
Sivil forvaltning	165 560	175 168	41 022	41 668	42 469	43 131	43 308	43 990	44 739
Forsvar	20 219	20 847	5 045	5 084	5 219	5 212	5 216	5 216	5 203
Kommuneforvaltningen	243 833	262 462	60 097	61 832	62 987	63 907	64 672	66 177	67 705

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Faste 2010-priser. Millioner kroner**

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Bruttonasjonalprodukt¹	2 575 251	2 656 823	622 742	633 359	676 936	671 164	651 712	643 062	690 884
Jordbruk og skogbruk	14 638	15 108	317	6 700	3 993	3 617	-12	7 337	4 166
Fiske, fangst og akvakultur	23 156	25 996	5 046	5 906	6 559	6 829	5 926	6 145	7 096
Bergverksdrift	4 703	4 849	1 209	1 155	1 236	1 248	1 239	1 097	1 265
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	491 051	496 294	112 222	117 526	128 807	135 428	123 578	111 777	125 512
Utvinning av råolje og naturgass	444 111	444 104	100 181	105 713	116 581	122 923	110 648	98 762	111 771
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	46 940	52 191	12 041	11 813	12 227	12 505	12 930	13 015	13 742
Industri	182 606	187 065	44 426	43 068	47 587	48 598	45 100	44 455	48 912
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	32 569	33 808	7 792	8 083	8 689	8 439	7 983	8 272	9 113
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2 542	2 397	621	563	671	680	611	528	578
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	6 628	6 569	1 792	1 479	1 691	1 725	1 711	1 491	1 642
Produksjon av papir og papirvarer	2 291	1 898	516	568	570	480	477	460	481
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	4 430	4 139	1 115	1 030	1 135	1 140	986	973	1 039
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	21 466	20 259	5 604	4 898	5 155	5 062	5 108	4 956	5 134
Prod av kjemiske råvarer	8 675	7 068	2 305	2 078	2 013	1 881	1 693	1 753	1 740
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	10 590	10 351	2 705	2 545	2 684	2 656	2 688	2 476	2 531
Produksjon av metaller	9 559	9 320	2 455	2 255	2 283	2 430	2 384	2 268	2 239
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	54 227	57 865	12 775	12 757	14 395	15 362	13 668	13 538	15 298
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	20 031	22 368	4 756	4 678	5 448	5 768	5 221	5 294	6 085
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 332	4 944	1 249	1 170	1 406	1 364	1 180	1 104	1 296
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	12 942	13 147	3 047	3 042	3 460	3 493	3 083	3 094	3 477
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	59 549	67 650	12 226	14 152	17 516	19 677	15 188	14 583	18 202
Vannforsyning, avløp og renovasjon	14 011	14 635	3 462	3 518	3 767	3 299	3 673	3 700	3 963
Bygge- og anleggsvirksomhet	126 731	136 130	31 086	29 489	34 622	34 594	33 887	31 583	36 067
Varehandel og reparasjon av motorvogner	186 151	190 973	46 807	45 674	49 889	45 689	47 256	46 528	51 499
Rørtransport	17 518	19 511	3 589	3 923	4 880	5 566	4 614	4 118	5 213
Utenriks sjøfart	30 116	32 920	7 947	7 423	7 528	8 162	8 265	8 350	8 143
Transport utenom utenriks sjøfart	65 935	67 134	16 207	16 967	17 561	15 802	16 404	17 251	17 677
Post og distribusjonsvirksomhet	10 770	10 399	2 674	2 543	2 878	2 753	2 554	2 408	2 684
Overnattings- og serveringsvirksomhet	30 472	31 434	7 831	8 473	7 622	6 870	7 992	8 710	7 861
Informasjon og kommunikasjon	90 059	92 499	21 806	20 727	24 649	23 727	22 380	21 116	25 277
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	101 476	106 093	24 904	25 073	26 516	26 925	26 501	25 775	26 892
Omsetning og drift av fast eiendom	62 950	64 652	15 958	15 529	15 755	15 915	16 251	16 207	16 280
Boligtjenester	103 043	104 471	25 867	25 699	25 626	26 145	26 111	26 037	26 178
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	103 836	110 690	26 470	23 744	29 516	25 529	27 587	25 047	32 527
Forretningsmessig tjenesteyting	63 154	67 536	15 568	16 969	16 781	14 964	16 296	18 271	18 004
Offentlig administrasjon og forsvar	127 338	129 265	31 603	31 992	32 320	32 512	32 106	32 166	32 481
Undervisning	105 977	107 064	26 480	26 542	26 448	27 086	26 621	26 566	26 791
Helse- og omsorgstjenester	227 422	232 672	56 635	56 957	57 542	58 085	57 694	58 271	58 623
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	43 317	44 792	10 767	10 602	11 233	11 039	11 096	10 985	11 672
Totalt for næringer (basisverdi)	2 285 980	2 359 831	551 107	560 349	600 830	600 061	578 304	568 483	612 983
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	2 036 566	2 108 097	498 984	504 487	535 721	522 008	515 255	518 818	552 017
Produktavgifter og -subsidier	289 271	296 991	71 635	73 011	76 105	71 103	73 408	74 579	77 901
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 747 295	1 811 106	427 349	431 476	459 615	450 905	441 848	444 238	474 116

Offentlig forvaltning	409 980	417 511	102 023	102 827	103 544	104 729	103 623	104 171	104 988
Statsforvaltningen	177 233	179 922	44 266	44 249	44 725	45 090	44 652	45 033	45 147
Sivil forvaltning	157 906	160 511	39 423	39 405	39 827	40 184	39 816	40 223	40 287
Forsvar	19 326	19 412	4 843	4 844	4 898	4 906	4 836	4 810	4 860
Kommuneforvaltningen	232 747	237 589	57 757	58 578	58 819	59 639	58 970	59 138	59 842

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Bruttonasjonalprodukt¹	1,2	3,2	-0,4	4,2	1,7	4,5	4,7	1,5	2,1
Jordbruk og skogbruk	-7,6	3,2	-47,9	-13,1	-1,7	-0,3	..	9,5	4,3
Fiske, fangst og akvakultur	5,1	12,3	8,2	7,9	13,5	21,0	17,4	4,1	8,2
Bergverksdrift	6,0	3,1	-5,0	2,6	8,0	13,1	2,5	-5,0	2,4
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	-3,8	1,1	-10,6	7,3	-4,9	2,2	10,1	-4,9	-2,6
Utvinning av råolje og naturgass	-5,7	-0,0	-13,1	5,6	-6,9	1,1	10,4	-6,6	-4,1
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	18,4	11,2	18,6	24,7	19,0	15,2	7,4	10,2	12,4
Industri	2,0	2,4	-0,3	2,0	1,2	2,3	1,5	3,2	2,8
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	-1,5	3,8	-1,3	1,2	0,0	5,4	2,5	2,3	4,9
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2,8	-5,7	6,0	1,8	4,8	-0,9	-1,7	-6,3	-13,8
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-4,4	-0,9	-1,7	-13,6	-7,4	3,6	-4,5	0,8	-2,9
Produksjon av papir og papirvarer	-12,1	-17,2	-20,9	-10,7	-14,3	-24,9	-7,5	-18,9	-15,5
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	1,3	-6,6	1,9	2,8	3,0	-0,9	-11,5	-5,5	-8,4
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	1,7	-5,6	12,7	-4,1	-12,4	-12,9	-8,9	1,2	-0,4
Prod av kjemiske råvarer	0,2	-18,5	10,8	-5,8	-10,2	-17,4	-26,6	-15,6	-13,6
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	0,6	-2,3	-3,2	-2,4	-5,1	0,0	-0,6	-2,7	-5,7
Produksjon av metaller	-2,2	-2,5	-0,2	-6,9	-6,7	-5,3	-2,9	0,6	-2,0
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	6,9	6,7	-0,1	10,2	8,5	7,4	7,0	6,1	6,3
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	4,0	11,7	-2,6	5,9	9,8	12,0	9,8	13,2	11,7
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-2,5	-7,3	-5,9	-4,1	-4,0	-9,5	-5,5	-5,6	-7,8
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1,2	1,6	-7,3	2,5	6,6	2,9	1,2	1,7	0,5
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	2,0	13,6	7,4	28,0	5,7	25,7	24,2	3,0	3,9
Vannforsyning, avløp og renovasjon	2,4	4,5	2,6	1,7	3,0	1,1	6,1	5,2	5,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,1	7,4	0,3	1,7	5,8	9,7	9,0	7,1	4,2
Varehandel og reparasjon av motorvogner	2,5	2,6	4,2	3,3	2,2	4,4	1,0	1,9	3,2
Rørtransport	-3,9	11,4	-18,7	16,5	-5,6	8,6	28,5	5,0	6,8
Utenriks sjøfart	6,8	9,3	6,5	3,9	6,0	13,1	4,0	12,5	8,2
Transport utenom utenriks sjøfart	2,6	1,8	1,2	3,0	3,6	4,0	1,2	1,7	0,7
Post og distribusjonsvirksomhet	-2,1	-3,4	-3,5	1,1	-4,5	2,9	-4,5	-5,3	-6,7
Overnattings- og serveringsvirksomhet	4,2	3,2	2,9	2,0	6,5	5,0	2,1	2,8	3,1
Informasjon og kommunikasjon	3,6	2,7	2,5	4,6	3,5	3,7	2,6	1,9	2,5
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	0,1	4,5	-1,9	-1,1	4,1	7,8	6,4	2,8	1,4
Omsetning og drift av fast eiendom	-1,0	2,7	-0,4	-1,5	-2,1	1,3	1,8	4,4	3,3
Boligtjenester	2,3	1,4	2,8	2,9	2,0	1,1	0,9	1,3	2,2
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	5,6	6,6	5,0	7,9	6,4	5,9	4,2	5,5	10,2
Forretningsmessig tjenesteyting	9,4	6,9	9,5	9,5	11,7	8,1	4,7	7,7	7,3
Offentlig administrasjon og forsvar	2,0	1,5	0,7	3,4	4,5	3,5	1,6	0,5	0,5
Undervisning	1,7	1,0	2,4	3,0	1,5	2,2	0,5	0,1	1,3
Helse- og omsorgstjenester	3,0	2,3	3,1	3,5	3,7	3,2	1,9	2,3	1,9
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	1,5	3,4	1,5	2,0	2,0	3,0	3,1	3,6	3,9
Totalt for næringer (basisverdi)	1,1	3,2	-0,8	4,3	1,6	4,6	4,9	1,5	2,0
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,5	3,5	2,3	3,5	3,4	5,0	3,3	2,8	3,0
Produktavgifter og -subsidier	2,0	2,7	2,8	3,6	2,3	3,8	2,5	2,1	2,4
Fastlands-Norge (basisverdi)	2,6	3,7	2,2	3,5	3,6	5,1	3,4	3,0	3,2

Offentlig forvaltning	2,4	1,8	2,2	3,3	3,5	3,1	1,6	1,3	1,4
Statsforvaltningen	1,7	1,5	1,4	2,2	3,7	2,5	0,9	1,8	0,9
Sivil forvaltning	1,8	1,6	1,5	2,2	3,6	2,4	1,0	2,1	1,2
Forsvar	0,9	0,4	0,6	2,2	4,3	3,5	-0,1	-0,7	-0,8
Kommuneforvaltningen	2,9	2,1	2,8	4,2	3,3	3,6	2,1	1,0	1,7

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før**

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Bruttonasjonalprodukt¹	6,8	2,8	7,0	5,3	5,7	4,8	2,9	2,3	1,1
Jordbruk og skogbruk	-1,5	-0,8	-54,4	0,3	-3,5	-3,1	516,9	0,0	-4,0
Fiske, fangst og akvakultur	-12,4	-35,3	-1,9	-27,6	-45,5	-40,4	-46,7	-38,0	-11,8
Bergverksdrift	13,7	4,5	3,7	37,7	18,7	15,5	15,7	-1,5	-5,8
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	28,1	6,6	30,3	25,0	25,2	17,5	6,6	5,9	-2,9
Utvinning av råolje og naturgass	30,4	6,9	36,4	29,3	23,9	18,1	5,2	6,7	-2,4
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	5,7	5,5	-18,8	-9,3	45,0	14,7	22,8	1,2	-7,4
Industri	4,0	2,8	3,8	4,4	3,0	2,9	2,5	2,8	2,7
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	4,3	7,0	4,5	2,4	6,5	7,6	7,9	10,6	2,6
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-12,5	3,0	-15,4	-13,1	-12,2	-2,2	8,3	2,5	4,3
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-4,2	-0,1	-6,3	-1,9	-0,5	4,6	-7,3	0,8	2,0
Produksjon av papir og papirvarer	5,3	-15,6	11,2	1,8	6,0	5,9	-21,7	-17,6	-27,1
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	9,8	8,9	7,8	11,0	17,0	9,3	9,7	8,0	8,7
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	12,5	7,7	14,1	17,7	3,4	4,0	2,6	4,1	23,3
Prod av kjemiske råvarer	19,6	-0,7	23,2	15,9	15,5	2,9	4,4	-2,8	-7,1
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-0,5	2,7	-2,5	2,3	9,1	3,3	-0,0	3,2	4,6
Produksjon av metaller	16,2	-26,7	36,7	9,6	-13,7	-23,8	-18,8	-30,1	-36,4
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	0,6	3,0	-0,5	0,4	2,2	4,7	6,1	1,8	-0,2
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	2,3	5,5	-3,6	7,0	-0,2	2,5	3,0	7,4	9,1
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	3,1	-0,1	2,5	4,0	3,9	5,3	0,2	0,3	-6,1
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	6,0	6,2	-1,2	4,3	8,4	1,9	6,3	10,2	7,1
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	-3,0	-18,8	6,3	-6,2	-19,8	-24,2	-29,4	-24,7	-0,2
Vannforsyning, avløp og renovasjon	5,4	2,8	4,3	4,3	6,2	4,4	5,0	2,9	-0,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	6,6	5,2	6,2	6,7	6,5	5,6	5,6	5,0	4,8
Varehandel og reparasjon av motorvogner	0,8	-2,2	0,0	0,9	0,2	-1,3	-1,5	-1,8	-4,0
Rørtransport	-18,8	-11,2	5,3	-37,5	-17,8	-9,0	-32,0	-1,2	-0,5
Utenriks sjøfart	-43,1	-6,6	-66,2	-44,8	-2,7	-29,2	35,3	-23,0	3,9
Transport utenom utenriks sjøfart	-5,6	2,8	0,1	-5,2	-7,2	1,1	-4,4	8,8	6,1
Post og distribusjonsvirksomhet	-0,4	-1,7	-1,9	0,3	0,5	-2,2	-1,3	-1,5	-1,8
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1,4	3,9	-0,0	1,8	3,2	2,5	5,2	4,4	3,4
Informasjon og kommunikasjon	-0,1	0,3	0,9	-1,9	-0,6	-1,3	0,9	1,3	0,4
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	-0,0	7,4	-0,3	-1,5	1,6	7,1	8,2	8,1	6,4
Omsetning og drift av fast eiendom	7,3	6,1	6,5	6,2	7,9	10,5	6,8	2,5	4,8
Boligtjenester	2,0	0,9	2,7	1,8	0,3	1,1	0,6	0,6	1,5
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	4,3	5,2	3,4	4,6	4,4	6,0	5,6	4,2	4,9
Forretningsmessig tjenesteyting	4,7	2,2	5,7	2,0	4,1	2,2	5,0	0,5	1,6
Offentlig administrasjon og forsvar	5,1	4,0	5,4	4,5	5,1	4,4	4,1	4,2	3,3
Undervisning	2,3	4,2	2,0	1,3	2,2	3,2	4,2	4,7	4,5
Helse- og omsorgstjenester	5,4	5,4	5,5	5,7	5,4	5,2	5,5	5,3	5,7
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	3,9	2,9	4,4	3,0	2,8	2,0	2,9	3,2	3,5
Totalt for næringer (basisverdi)	7,4	2,8	7,5	5,8	6,4	5,1	3,1	2,4	0,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,6	2,0	3,2	1,9	1,1	1,5	1,6	2,1	2,8
Produktavgifter og -subsidier	2,0	2,1	3,5	1,1	0,4	2,1	1,5	1,4	3,3
Fastlands-Norge (basisverdi)	2,7	2,0	3,2	2,0	1,2	1,4	1,7	2,2	2,7

Offentlig forvaltning	4,8	4,8	4,8	4,5	4,8	4,5	5,0	4,9	4,8
Statsforvaltningen	4,8	3,9	4,8	4,5	4,0	4,2	4,4	3,4	3,7
Sivil forvaltning	4,8	4,1	4,8	4,6	3,9	4,3	4,5	3,4	4,1
Forsvar	4,6	2,7	4,4	4,1	5,1	3,4	3,5	3,3	0,5
Kommuneforvaltningen	4,8	5,4	4,7	4,5	5,5	4,7	5,4	6,0	5,7

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Konsum i alt.	1 722 515	1 800 844	427 652	436 378	446 632	433 235	445 218	455 994	466 397
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	1 131 732	1 174 904	281 904	286 302	295 540	280 129	290 275	297 899	306 601
Konsum i husholdninger	1 079 392	1 120 013	269 062	273 635	281 972	266 048	276 827	284 699	292 439
Konsum i ideelle organisasjoner	52 340	54 891	12 842	12 666	13 568	14 082	13 448	13 199	14 163
Konsum i offentlig forvaltning.	590 783	625 940	145 749	150 076	151 093	153 106	154 943	158 095	159 796
Konsum i statsforvaltningen	297 850	312 894	73 414	75 746	76 042	76 694	77 622	79 090	79 488
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	154 973	163 523	38 035	39 672	39 564	40 038	40 238	41 528	41 719
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	142 877	149 371	35 378	36 073	36 479	36 656	37 384	37 562	37 769
Konsum i kommuneforvaltningen	292 934	313 045	72 335	74 330	75 050	76 411	77 321	79 005	80 309
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. . . .	233 098	249 343	57 826	59 102	59 344	60 738	61 673	62 929	64 003
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	59 835	63 703	14 509	15 228	15 707	15 673	15 648	16 076	16 305
Personlig konsum	1 519 803	1 587 770	377 765	385 076	394 447	380 906	392 185	402 356	412 323
Kollektivt konsum	202 712	213 074	49 888	51 302	52 185	52 329	53 032	53 638	54 074

Tabell 10. Hovedtall for konsum. Faste 2010-priser. Millioner kroner

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Konsum i alt.	1 685 800	1 730 507	418 171	427 363	435 285	419 896	427 647	437 922	445 042
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	1 117 099	1 149 771	277 142	283 322	292 073	275 419	283 344	291 751	299 256
Konsum i husholdninger	1 066 563	1 098 551	264 699	271 139	279 104	262 055	270 659	279 524	286 314
Konsum i ideelle organisasjoner	50 535	51 220	12 443	12 183	12 969	13 365	12 686	12 227	12 942
Konsum i offentlig forvaltning.	568 702	580 736	141 030	144 040	143 211	144 477	144 303	146 170	145 786
Konsum i statsforvaltningen	287 460	292 638	71 206	72 986	72 473	72 528	72 672	74 020	73 419
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	150 000	152 451	37 151	38 313	37 767	37 827	37 513	38 812	38 298
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	137 461	140 188	34 055	34 674	34 706	34 701	35 158	35 207	35 121
Konsum i kommuneforvaltningen	281 241	288 097	69 823	71 054	70 738	71 949	71 631	72 151	72 367
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. . . .	223 854	229 226	55 874	56 445	55 860	57 290	57 103	57 305	57 528
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	57 387	58 871	13 949	14 609	14 878	14 659	14 528	14 846	14 839
Personlig konsum	1 490 952	1 531 448	370 167	378 080	385 701	370 537	377 961	387 868	395 082
Kollektivt konsum	194 848	199 059	48 005	49 282	49 584	49 359	49 687	50 053	49 960

Tabell 11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Konsum i alt.	2,3	2,7	3,3	3,0	2,2	3,7	2,3	2,5	2,2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	2,5	2,9	4,4	3,0	1,9	4,1	2,2	3,0	2,5
Konsum i husholdninger	2,5	3,0	4,5	3,0	1,8	4,1	2,3	3,1	2,6
Konsum i ideelle organisasjoner	2,5	1,4	1,1	3,0	2,6	3,3	2,0	0,4	-0,2
Konsum i offentlig forvaltning.	1,8	2,1	1,4	3,1	3,0	2,9	2,3	1,5	1,8
Konsum i statsforvaltningen	0,9	1,8	0,1	2,1	2,8	2,4	2,1	1,4	1,3
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	1,7	1,6	1,8	2,0	2,3	2,9	1,0	1,3	1,4
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	0,1	2,0	-1,7	2,2	3,5	2,0	3,2	1,5	1,2
Konsum i kommuneforvaltningen	2,8	2,4	2,9	4,2	3,1	3,3	2,6	1,5	2,3
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. . . .	2,6	2,4	3,3	4,2	2,2	2,9	2,2	1,5	3,0
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	3,4	2,6	1,1	3,9	6,7	5,1	4,2	1,6	-0,3
Personlig konsum	2,4	2,7	3,9	3,1	1,9	3,8	2,1	2,6	2,4
Kollektivt konsum	1,0	2,2	-0,9	2,7	4,4	2,9	3,5	1,6	0,8

Tabell 12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Konsum i alt.	2,2	1,8	2,5	1,9	1,5	1,5	1,8	2,0	2,1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	1,3	0,9	1,7	1,2	0,5	0,4	0,7	1,0	1,3
Konsum i husholdninger	1,2	0,7	1,6	1,1	0,4	0,3	0,6	0,9	1,1
Konsum i ideelle organisasjoner	3,6	3,5	4,3	3,1	2,9	2,8	2,7	3,8	4,6
Konsum i offentlig forvaltning.	3,9	3,8	4,0	3,3	3,5	3,4	3,9	3,8	3,9
Konsum i statsforvaltningen	3,6	3,2	3,7	2,9	2,8	3,0	3,6	3,0	3,2
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	3,3	3,8	3,0	2,9	3,0	3,2	4,8	3,3	4,0
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	3,9	2,5	4,4	2,9	2,6	2,9	2,4	2,5	2,3
Konsum i kommuneforvaltningen	4,2	4,3	4,3	3,8	4,2	3,8	4,2	4,7	4,6
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. . . .	4,1	4,5	4,3	3,7	4,1	3,9	4,4	4,9	4,7
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	4,3	3,8	4,5	4,0	4,5	3,7	3,6	3,9	4,1
Personlig konsum	1,9	1,7	2,2	1,7	1,3	1,2	1,7	1,9	2,0
Kollektivt konsum	4,0	2,9	4,4	3,2	3,2	3,1	2,7	2,9	2,8

Tabell 13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Konsum i husholdninger	1 079 392	1 120 013	269 062	273 635	281 972	266 048	276 827	284 699	292 439
Matvarer og alkoholholdige drikkevarer	137 620	143 203	34 712	35 021	36 496	34 147	36 068	35 525	37 464
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk mv.	44 294	45 011	11 549	11 058	12 063	10 332	11 437	11 011	12 231
Klær og skotøy	55 299	57 218	13 815	13 715	16 448	12 317	14 163	14 162	16 575
Bolig, lys og brensel	224 812	226 875	54 116	52 512	56 580	59 261	54 728	53 255	59 631
Møbler og husholdningsartikler mv.	59 215	60 853	13 688	15 238	17 375	13 861	14 209	15 459	17 324
Helse	29 115	30 337	7 231	7 245	7 732	7 302	7 521	7 556	7 958
Transport	155 685	160 659	40 990	40 176	38 441	37 841	41 210	41 865	39 744
Post- og teletjenester	27 177	26 912	6 502	6 747	7 168	6 758	6 432	6 576	7 146
Kultur og fritid	128 954	133 678	32 228	34 190	34 875	29 458	32 878	35 877	35 465
Utdanning	4 679	4 961	1 132	1 075	1 281	1 277	1 216	1 114	1 354
Overnattings- og serveringstjenester	62 711	66 242	16 046	16 930	16 274	14 385	16 874	17 820	17 163
Andre varer og tjenester	107 994	117 371	26 669	26 548	29 173	27 763	29 034	28 937	31 637
Husholdningenes kjøp i utlandet	71 163	77 511	18 794	21 553	15 315	17 152	19 978	23 902	16 478
Utlendingers kjøp i Norge	-29 326	-30 818	-8 410	-8 374	-7 250	-5 805	-8 922	-8 360	-7 731
Varekonsum ¹	542 556	549 744	134 138	133 644	148 032	130 367	135 030	134 220	150 127
Tjenestekonsum ¹	494 999	523 576	124 539	126 812	125 875	124 334	130 741	134 937	133 565
Boligtjenester	181 307	188 920	45 160	45 434	45 817	46 706	47 051	47 359	47 804
Andre tjenester	313 692	334 656	79 379	81 378	80 057	77 629	83 690	87 578	85 760

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 14. Konsum i husholdninger. Faste 2010-priser. Millioner kroner

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Konsum i husholdninger	1 066 563	1 098 551	264 699	271 139	279 104	262 055	270 659	279 524	286 314
Matvarer og alkoholholdige drikkevarer	137 587	141 520	34 814	34 692	36 485	33 735	35 568	34 906	37 311
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk mv.	41 565	40 945	10 882	10 329	11 265	9 446	10 428	9 985	11 086
Klær og skotøy	56 925	59 738	13 939	14 670	16 315	13 095	14 465	15 264	16 914
Bolig, lys og brensel	221 201	226 959	53 104	52 157	56 970	59 188	54 772	53 506	59 494
Møbler og husholdningsartikler mv.	59 657	61 211	13 692	15 457	17 402	14 030	14 228	15 705	17 249
Helse	28 372	28 606	7 077	7 051	7 474	6 916	7 115	7 113	7 462
Transport	151 919	152 898	39 382	39 136	37 761	36 349	39 135	39 529	37 885
Post- og teletjenester	27 663	29 138	6 619	6 825	7 339	7 152	6 942	7 201	7 843
Kultur og fritid	129 225	133 614	32 114	34 270	35 043	29 598	32 584	35 927	35 505
Utdanning	4 548	4 584	1 115	1 045	1 214	1 209	1 152	1 027	1 195
Overnattings- og serveringstjenester	60 887	62 302	15 639	16 390	15 619	13 728	15 895	16 716	15 964
Andre varer og tjenester	105 407	109 330	26 024	25 857	28 180	26 141	27 075	26 876	29 239
Husholdningenes kjøp i utlandet	70 184	76 988	18 450	21 410	15 080	17 042	19 763	23 686	16 497
Utlendingers kjøp i Norge	-28 577	-29 281	-8 154	-8 149	-7 042	-5 573	-8 462	-7 916	-7 329
Varekonsum ¹	539 517	550 998	132 580	133 751	148 170	130 756	134 393	135 341	150 508
Tjenestekonsum ¹	485 440	499 847	121 822	124 127	122 896	119 830	124 965	128 413	126 638
Boligtjenester	177 058	180 793	44 200	44 280	44 471	44 973	45 139	45 260	45 421
Andre tjenester	308 382	319 054	77 622	79 848	78 425	74 857	79 826	83 153	81 217

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Konsum i husholdninger	2,5	3,0	4,5	3,0	1,8	4,1	2,3	3,1	2,6
Matvarer og alkoholholdige drikkevarer	3,8	2,9	8,1	4,7	3,8	6,8	2,2	0,6	2,3
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk mv.	-3,6	-1,5	0,5	-2,4	-1,1	3,9	-4,2	-3,3	-1,6
Klær og skotøy	3,8	4,9	7,9	4,0	-1,4	9,1	3,8	4,1	3,7
Bolig, lys og brensel	-0,6	2,6	0,3	1,5	-2,9	0,4	3,1	2,6	4,4
Møbler og husholdningsartikler mv.	2,7	2,6	5,8	3,3	2,6	7,0	3,9	1,6	-0,9
Helse	1,6	0,8	2,1	1,8	2,5	2,2	0,5	0,9	-0,2
Transport	3,2	0,6	4,9	1,5	3,2	2,0	-0,6	1,0	0,3
Post- og teletjenester	1,0	5,3	2,0	0,0	-1,4	3,9	4,9	5,5	6,9
Kultur og fritid	3,8	3,4	7,3	4,5	4,0	6,5	1,5	4,8	1,3
Utdanning	2,2	0,8	0,6	3,9	1,3	3,0	3,3	-1,7	-1,6
Overnattings- og serveringstjenester	3,7	2,3	2,5	2,0	6,5	3,7	1,6	2,0	2,2
Andre varer og tjenester	0,1	3,7	-0,9	0,6	0,1	3,1	4,0	3,9	3,8
Husholdningenes kjøp i utlandet	12,0	9,7	15,1	10,8	12,7	11,8	7,1	10,6	9,4
Utlendingers kjøp i Norge	0,4	2,5	0,3	1,9	-0,0	6,5	3,8	-2,9	4,1
Varekonsum ¹	1,3	2,1	4,9	2,3	0,0	4,6	1,4	1,2	1,6
Tjenestekonsum ¹	2,4	3,0	2,4	2,3	2,7	2,8	2,6	3,5	3,0
Boligtjenester	2,0	2,1	1,9	2,1	2,0	2,0	2,1	2,2	2,1
Andre tjenester	2,6	3,5	2,6	2,4	3,1	3,3	2,8	4,1	3,6

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
Konsum i husholdninger	1,2	0,7	1,6	1,1	0,4	0,3	0,6	0,9	1,1
Matvarer og alkoholholdige drikkevarer	0,0	1,2	-0,5	0,5	0,2	1,9	1,7	0,8	0,4
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk mv.	6,6	3,2	6,4	6,4	5,7	3,3	3,4	3,0	3,0
Klær og skotøy	-2,9	-1,4	-4,2	-2,8	0,5	-0,3	-1,2	-0,8	-2,8
Bolig, lys og brensel	1,6	-1,6	2,2	1,8	-1,5	-4,2	-1,9	-1,1	0,9
Møbler og husholdningsartikler mv.	-0,7	0,2	-0,7	-0,9	-0,2	0,3	-0,1	-0,2	0,6
Helse	2,6	3,3	2,9	2,1	1,9	3,5	3,5	3,4	3,1
Transport	2,5	2,5	3,7	2,6	0,8	2,8	1,2	3,2	3,0
Post- og teletjenester	-1,8	-6,0	-2,4	-0,9	0,1	-3,8	-5,7	-7,6	-6,7
Kultur og fritid	-0,2	0,3	0,6	-0,9	-0,8	0,0	0,5	0,1	0,4
Utdanning	2,9	5,2	2,4	2,3	3,2	4,1	3,9	5,4	7,4
Overnattings- og serveringstjenester	3,0	3,2	2,8	2,8	2,6	3,1	3,5	3,2	3,2
Andre varer og tjenester	2,5	4,8	2,7	2,0	3,3	5,1	4,6	4,9	4,5
Husholdningenes kjøp i utlandet	1,4	-0,7	3,3	0,4	-1,0	-1,0	-0,8	0,2	-1,6
Utlendingers kjøp i Norge	2,6	2,6	2,7	3,0	2,4	3,0	2,2	2,8	2,5
Varekonsum ¹	0,6	-0,8	0,6	0,8	-0,3	-1,7	-0,7	-0,7	-0,2
Tjenestekonsum ¹	2,0	2,7	2,5	1,6	1,6	2,7	2,3	2,9	3,0
Boligtjenester	2,4	2,0	2,5	2,3	2,2	2,0	2,0	2,0	2,2
Andre tjenester	1,7	3,1	2,5	1,3	1,3	3,1	2,5	3,3	3,4

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	536 754	598 227	126 814	136 102	149 730	135 052	146 234	150 490	166 451
Bygg og anlegg	267 951	289 906	66 050	67 780	72 952	66 260	69 178	75 274	79 193
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	73 810	82 611	17 587	19 933	18 535	18 985	21 109	18 431	24 086
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	62 647	85 840	11 508	18 146	20 807	18 401	20 861	24 106	22 473
Skip og båter	19 635	17 506	3 369	3 268	4 556	4 716	4 346	3 561	4 883
Andre transportmidler	19 713	22 286	5 637	4 564	5 593	4 909	5 775	5 508	6 093
Maskiner og utstyr	92 999	100 078	22 663	22 411	27 286	21 780	24 965	23 610	29 723
Jordbruk og skogbruk	8 143	7 805	2 514	2 442	1 833	1 309	2 386	2 321	1 789
Fiske, fangst og akvakultur	3 479	3 189	911	1 094	688	862	806	680	841
Bergverksdrift	637	604	160	163	247	107	147	106	244
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	140 989	172 694	30 046	38 961	40 559	38 255	42 990	43 790	47 658
Utvinning av råolje og naturgass	144 986	170 808	34 540	38 691	40 267	38 103	42 893	43 036	46 776
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-3 997	1 886	-4 493	270	291	153	97	754	882
Industri	21 144	21 557	5 003	5 123	7 044	4 477	5 797	4 579	6 703
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	7 230	6 275	1 844	1 557	2 136	1 582	1 588	1 284	1 821
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	271	261	31	53	107	45	59	45	112
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	743	728	222	182	266	204	151	207	166
Produksjon av papir og papirvarer	533	604	128	130	218	126	191	78	209
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	140	114	21	38	77	20	64	12	17
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	3 429	4 693	830	857	1 152	669	1 437	936	1 651
Prod av kjemiske råvarer	1 961	3 006	429	517	688	417	877	593	1 119
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	1 214	1 275	271	406	273	267	314	255	440
Produksjon av metaller	1 685	1 737	365	392	678	342	556	318	522
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	3 208	3 126	711	773	1 278	632	772	704	1 018
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	882	1 139	160	197	418	234	202	323	380
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	219	162	71	37	49	50	42	29	41
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1 590	1 442	347	502	393	305	422	388	327
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	16 891	19 284	4 379	4 235	5 400	3 417	4 470	4 948	6 450
Vannforsyning, avløp og renovasjon	9 430	10 033	2 621	2 054	2 521	2 580	2 932	1 837	2 684
Bygge- og anleggsvirksomhet	12 700	13 936	3 303	3 027	3 282	3 400	3 584	3 376	3 575
Varehandel og reparasjon av motorvogner	9 051	10 260	1 630	2 048	2 708	2 085	2 419	2 550	3 205
Rørtransport	470	341	54	111	115	112	48	53	128
Utenriks sjøfart	12 562	14 397	2 768	2 682	3 769	4 035	3 676	2 960	3 726
Transport utenom utenriks sjøfart	13 731	14 691	4 379	3 009	3 786	3 094	3 682	3 928	3 986
Post og distribusjonsvirksomhet	1 981	1 985	496	469	528	518	490	468	509
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1 890	2 216	445	484	531	510	513	579	613
Informasjon og kommunikasjon	13 448	13 358	3 291	3 162	3 614	3 486	3 255	3 094	3 523
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	4 409	4 455	1 057	1 068	1 181	1 132	1 096	1 096	1 130
Omsetning og drift av fast eiendom	36 933	37 891	9 134	8 930	9 233	9 378	9 131	9 841	9 541
Boligtjenester	125 329	139 807	31 558	30 966	33 225	32 666	34 010	35 549	37 582
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	5 291	6 111	1 325	1 200	1 542	1 424	1 514	1 397	1 777
Forretningsmessig tjenesteyting	7 369	8 668	1 759	1 896	2 028	2 127	2 127	2 243	2 171
Offentlig administrasjon og forsvar	54 218	57 244	11 740	12 903	15 888	11 808	12 414	15 368	17 654
Undervisning	15 210	14 949	3 018	4 556	4 417	3 059	2 900	4 209	4 781
Helse- og omsorgstjenester	14 461	15 489	3 405	3 880	3 856	3 285	4 051	3 773	4 380
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	6 989	7 266	1 817	1 641	1 736	1 923	1 796	1 747	1 800
Fastlands-Norge	382 733	410 795	93 945	94 349	105 287	92 649	99 520	103 688	114 939

Offentlig forvaltning	86 798	90 990	19 229	21 748	24 946	19 235	20 645	23 411	27 701
Statsforvaltningen	37 356	38 850	7 426	8 700	11 171	7 438	7 726	10 471	13 217
Sivil forvaltning	29 437	34 241	6 794	7 800	9 593	6 698	6 749	9 333	11 463
Forsvar	7 919	4 609	632	900	1 578	740	977	1 138	1 754
Kommuneforvaltningen	49 442	52 140	11 803	13 048	13 775	11 797	12 919	12 940	14 484

Tabell 18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2010-priser. Millioner kroner

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	518 409	560 659	123 534	130 973	141 775	128 161	137 523	140 786	154 190
Bygg og anlegg	255 103	265 794	63 109	63 998	68 513	61 768	63 523	68 612	71 891
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	70 812	76 373	17 584	18 969	16 487	17 980	19 847	17 087	21 459
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	62 003	83 144	11 446	17 914	20 321	17 993	20 256	23 223	21 672
Skip og båter	19 042	16 736	3 293	3 169	4 212	4 563	3 900	3 525	4 748
Andre transportmidler	20 223	22 503	5 875	4 782	5 669	4 862	5 949	5 629	6 063
Maskiner og utstyr	91 226	96 109	22 226	22 140	26 573	20 995	24 047	22 711	28 357
Jordbruk og skogbruk	7 866	7 332	2 433	2 348	1 760	1 245	2 246	2 166	1 676
Fiske, fangst og akvakultur	3 387	3 015	887	1 071	654	823	730	670	793
Bergverksdrift	619	568	156	158	239	102	138	97	230
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	137 147	163 519	29 929	37 709	37 968	36 788	41 037	41 505	44 189
Utvinning av råolje og naturgass	141 160	161 696	34 397	37 465	37 701	36 645	40 968	40 757	43 326
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-4 013	1 822	-4 468	244	267	143	68	747	863
Industri	20 585	20 453	4 883	5 007	6 796	4 280	5 514	4 346	6 313
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	7 003	5 926	1 791	1 507	2 049	1 503	1 501	1 212	1 710
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	265	250	30	52	104	43	57	43	107
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	722	693	217	177	256	196	144	196	156
Produksjon av papir og papirvarer	520	574	126	127	212	120	182	74	198
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	137	107	21	38	75	19	60	11	16
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	3 318	4 418	807	832	1 102	634	1 361	880	1 543
Prod av kjemiske råvarer	1 902	2 831	418	504	659	396	835	556	1 043
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	1 190	1 217	266	401	264	257	301	243	417
Produksjon av metaller	1 643	1 648	357	385	656	328	529	301	490
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	3 128	2 966	695	757	1 238	603	736	667	959
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	857	1 081	156	192	404	224	190	309	358
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	214	154	69	36	47	48	40	27	38
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1 589	1 419	349	502	388	303	414	381	322
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	16 297	18 038	4 246	4 087	5 148	3 236	4 191	4 619	5 992
Vannforsyning, avløp og renovasjon	9 056	9 317	2 521	1 962	2 396	2 422	2 723	1 700	2 472
Bygge- og anleggsvirksomhet	12 486	13 459	3 264	2 992	3 190	3 281	3 503	3 264	3 411
Varehandel og reparasjon av motorvogner	8 916	9 823	1 610	2 049	2 643	2 005	2 340	2 441	3 037
Rørtransport	452	312	56	104	97	107	45	49	111
Utenriks sjøfart	12 190	13 782	2 710	2 614	3 507	3 910	3 356	2 896	3 620
Transport utenom utenriks sjøfart	13 729	14 493	4 449	3 015	3 733	3 012	3 634	3 905	3 943
Post og distribusjonsvirksomhet	1 957	1 921	491	469	518	501	478	454	487
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1 832	2 080	433	471	508	483	484	544	569
Informasjon og kommunikasjon	13 175	12 824	3 224	3 118	3 514	3 356	3 133	2 976	3 359
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	4 292	4 200	1 031	1 045	1 139	1 076	1 039	1 032	1 052
Omsetning og drift av fast eiendom	35 174	34 665	8 718	8 433	8 662	8 728	8 352	8 960	8 626
Boligtjenester	119 384	128 247	30 159	29 247	31 209	30 460	31 244	32 415	34 128
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	5 178	5 843	1 298	1 183	1 498	1 367	1 454	1 336	1 685
Forretningsmessig tjenesteyting	7 327	8 425	1 763	1 919	1 987	2 062	2 090	2 194	2 079
Offentlig administrasjon og forsvar	52 080	53 162	11 310	12 312	15 087	11 105	11 586	14 194	16 277
Undervisning	14 572	13 860	2 905	4 345	4 179	2 883	2 704	3 877	4 396
Helse- og omsorgstjenester	13 944	14 487	3 293	3 728	3 680	3 105	3 804	3 509	4 068
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	6 765	6 834	1 763	1 587	1 661	1 824	1 697	1 638	1 676
Fastlands-Norge	368 621	383 047	90 838	90 546	100 203	87 355	93 084	96 337	106 271

Offentlig forvaltning	83 324	84 479	18 519	20 747	23 675	18 089	19 252	21 605	25 532
Statsforvaltningen	35 997	36 214	7 168	8 352	10 638	7 015	7 241	9 721	12 237
Sivil forvaltning	28 250	31 782	6 546	7 463	9 103	6 300	6 302	8 623	10 557
Forsvar	7 746	4 432	622	888	1 535	715	939	1 098	1 679
Kommuneforvaltningen	47 327	48 265	11 351	12 395	13 037	11 075	12 011	11 884	13 295

Tabell 19. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	7,6	8,1	1,2	12,5	6,6	4,9	11,3	7,5	8,8
Bygg og anlegg	9,5	4,2	10,6	10,0	7,0	3,8	0,7	7,2	4,9
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	2,9	7,9	1,6	16,1	-9,3	1,2	12,9	-9,9	30,2
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	25,5	34,1	-16,9	56,1	57,4	46,0	77,0	29,6	6,7
Skip og båter	1,5	-12,1	-41,2	-34,1	-9,0	-45,5	18,4	11,2	12,7
Andre transportmidler	5,0	11,3	15,4	17,2	-2,0	24,8	1,3	17,7	7,0
Maskiner og utstyr	-1,8	5,4	-4,2	2,6	-3,2	3,5	8,2	2,6	6,7
Jordbruk og skogbruk	-7,1	-6,8	-7,7	-8,4	-5,6	-6,0	-7,7	-7,8	-4,8
Fiske, fangst og akvakultur	69,5	-11,0	42,4	105,5	36,3	6,2	-17,7	-37,5	21,2
Bergverksdrift	-42,4	-8,4	-58,9	-33,8	-26,0	54,8	-11,5	-38,9	-3,6
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	9,8	19,2	-8,1	27,4	14,6	16,6	37,1	10,1	16,4
Utvinning av råolje og naturgass	14,2	14,5	5,9	26,8	16,0	16,0	19,1	8,8	14,9
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	..	..	..	474,6	-57,3	..	..	206,7	223,3
Industri	7,1	-0,6	-0,0	21,9	8,5	9,7	12,9	-13,2	-7,1
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	2,2	-15,4	-2,3	-9,3	3,1	-9,2	-16,2	-19,6	-16,5
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	28,1	-5,8	-21,6	-32,2	86,8	-45,2	86,6	-17,1	2,7
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-14,5	-4,0	8,9	-13,0	10,9	174,6	-33,6	10,8	-39,2
Produksjon av papir og papirvarer	52,5	10,3	27,7	106,9	174,8	119,4	45,0	-42,3	-6,8
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-13,6	-21,8	-74,8	276,4	3,2	489,7	194,8	-70,1	-78,4
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	-5,0	33,2	-4,7	5,8	0,3	10,0	68,5	5,8	40,0
Prod av kjemiske råvarer	1,2	48,8	-3,5	21,8	3,3	23,4	99,8	10,4	58,3
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-7,9	2,3	-14,3	106,6	-50,4	-0,7	13,0	-39,4	57,6
Produksjon av metaller	2,0	0,3	7,5	36,3	-8,2	33,9	48,3	-21,7	-25,3
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	21,6	-5,2	1,8	59,7	41,8	37,7	5,9	-11,9	-22,5
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	35,8	26,1	41,9	112,1	28,7	112,9	21,6	61,1	-11,4
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-14,9	-28,0	-15,5	-22,9	-44,9	-21,1	-42,1	-24,9	-18,6
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	66,2	-10,7	29,9	127,3	78,2	-13,7	18,7	-24,1	-17,1
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	11,9	10,7	17,3	5,3	6,9	14,9	-1,3	13,0	16,4
Vannforsyning, avløp og renovasjon	-1,6	2,9	-6,3	6,2	3,1	11,2	8,0	-13,3	3,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	6,6	7,8	5,3	6,5	6,7	7,9	7,3	9,1	6,9
Varehandel og reparasjon av motorvogner	-14,4	10,2	-31,1	1,9	-35,3	-23,3	45,3	19,1	14,9
Rørtransport	-18,2	-30,9	-43,6	31,4	-5,0	-45,2	-19,2	-52,8	14,9
Utenriks sjøfart	-27,2	13,1	-44,0	-37,1	-13,6	16,4	23,8	10,8	3,2
Transport utenom utenriks sjøfart	-6,8	5,6	15,7	-13,2	-4,2	19,0	-18,3	29,5	5,6
Post og distribusjonsvirksomhet	10,6	-1,8	8,7	13,2	8,6	4,6	-2,6	-3,1	-5,9
Overnattings- og serveringsvirksomhet	-1,0	13,6	-19,2	-3,6	23,3	15,0	11,7	15,6	12,0
Informasjon og kommunikasjon	-1,6	-2,7	-3,4	-0,4	-0,8	1,1	-2,8	-4,6	-4,4
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	0,7	-2,1	-1,8	0,6	-2,5	-0,1	0,8	-1,2	-7,6
Omsetning og drift av fast eiendom	3,0	-1,4	0,5	2,4	-3,1	-6,8	-4,2	6,2	-0,4
Boligtjenester	21,9	7,4	27,3	23,5	18,4	5,9	3,6	10,8	9,4
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	26,6	12,8	24,2	27,8	28,1	14,1	12,0	13,0	12,5
Forretningsmessig tjenesteyting	29,3	15,0	24,7	27,6	37,5	24,4	18,6	14,3	4,6
Offentlig administrasjon og forsvar	7,7	2,1	-7,5	1,3	7,2	-16,9	2,4	15,3	7,9
Undervisning	-9,9	-4,9	-7,4	-9,9	-13,0	-8,3	-6,9	-10,8	5,2
Helse- og omsorgstjenester	-0,6	3,9	4,5	17,6	-18,8	-4,3	15,5	-5,9	10,5
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	1,2	1,0	3,0	0,7	-5,5	4,0	-3,7	3,2	0,9
Fastlands-Norge	8,5	3,9	7,4	9,6	4,7	0,4	2,5	6,4	6,1

Offentlig forvaltning	2,2	1,4	-5,8	1,6	-1,9	-11,3	4,0	4,1	7,8
Statsforvaltningen	9,4	0,6	-10,5	6,4	-0,6	-28,7	1,0	16,4	15,0
Sivil forvaltning	-0,8	12,5	-7,4	9,3	0,9	22,6	-3,7	15,5	16,0
Forsvar	75,1	-42,8	-33,8	-13,1	-8,6	-84,8	51,1	23,6	9,4
Kommuneforvaltningen	-2,7	2,0	-2,6	-1,4	-3,0	5,0	5,8	-4,1	2,0

Tabell 20. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	3,5	3,1	2,2	3,1	4,9	3,7	3,6	2,9	2,2
Bygg og anlegg	5,0	3,8	4,9	5,2	5,1	4,3	4,1	3,6	3,5
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	4,2	3,8	-1,4	1,2	12,1	5,7	6,3	2,6	-0,2
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	1,0	2,2	-0,9	0,7	2,7	3,4	2,4	2,5	1,3
Skip og båter	3,1	1,4	-2,7	3,6	12,2	2,4	8,9	-2,0	-4,9
Andre transportmidler	-2,5	1,6	-3,1	-3,9	-0,6	0,4	1,2	2,5	1,9
Maskiner og utstyr	1,9	2,1	1,9	1,7	1,8	2,0	1,8	2,7	2,1
Jordbruk og skogbruk	3,5	2,8	4,0	4,3	2,8	2,9	2,8	3,0	2,5
Fiske, fangst og akvakultur	2,7	3,0	0,9	1,9	4,9	3,2	7,5	-0,5	0,9
Bergverksdrift	2,8	3,5	3,5	2,7	2,8	2,2	4,3	6,2	2,5
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	2,8	2,7	-1,0	0,9	6,7	4,4	4,4	2,1	1,0
Utvinning av råolje og naturgass	2,7	2,8	-1,0	1,0	6,7	4,3	4,3	2,2	1,1
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-0,4	3,9	-5,2	-24,8	7,3	-9,1	40,7	-9,0	-6,4
Industri	2,7	2,6	2,2	2,6	3,2	2,7	2,6	3,0	2,4
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	3,2	2,6	3,1	3,4	3,4	2,9	2,7	2,5	2,2
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2,1	2,5	1,8	1,8	2,0	1,9	2,0	3,3	2,5
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	2,9	2,2	2,5	2,3	2,9	1,3	2,5	2,7	2,8
Produksjon av papir og papirvarer	2,4	2,7	1,8	1,9	2,3	2,2	2,6	3,7	3,0
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	2,2	3,5	2,1	2,8	2,6	-7,4	2,6	8,1	4,0
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	3,3	2,8	2,9	3,4	3,4	3,2	2,7	3,2	2,3
Prod av kjemiske råvarer	3,1	3,0	2,6	3,2	3,0	3,1	2,4	3,9	2,7
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	2,0	2,7	2,5	-1,3	3,7	1,9	2,3	3,4	2,3
Produksjon av metaller	2,5	2,8	2,5	2,3	2,5	2,3	2,6	3,6	3,0
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	2,6	2,8	2,4	1,9	2,9	2,8	2,5	3,4	2,8
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	2,9	2,4	3,9	6,1	1,5	2,8	3,5	2,0	2,4
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	2,4	2,6	6,3	-3,0	6,5	1,9	2,3	3,9	2,9
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	0,1	1,5	-7,0	4,8	6,8	1,7	2,4	1,7	0,3
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	3,6	3,1	3,3	3,6	3,7	3,3	3,4	3,4	2,6
Vannforsyning, avløp og renovasjon	4,1	3,4	4,0	4,1	4,1	3,8	3,6	3,2	3,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	1,7	1,8	1,8	1,5	1,6	2,0	1,1	2,3	1,9
Varehandel og reparasjon av motorvogner	1,5	2,9	1,4	0,3	2,4	2,0	2,1	4,5	3,0
Rørtransport	4,0	5,0	-8,9	-5,1	17,5	7,6	10,0	1,2	-3,1
Utenriks sjøfart	3,1	1,4	-2,5	3,4	11,2	3,7	7,3	-0,4	-4,2
Transport utenom utenriks sjøfart	0,0	1,4	-2,2	-0,2	2,0	1,7	3,0	0,8	-0,3
Post og distribusjonsvirksomhet	1,3	2,1	0,9	1,4	1,0	1,6	1,5	2,8	2,4
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,2	3,2	2,7	2,7	3,4	3,2	3,1	3,6	3,1
Informasjon og kommunikasjon	2,1	2,1	1,9	1,7	2,1	2,0	1,8	2,5	2,0
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	2,7	3,2	2,5	2,2	3,5	2,8	2,8	3,8	3,6
Omsetning og drift av fast eiendom	5,0	4,1	4,9	5,0	5,5	4,4	4,4	3,7	3,8
Boligtjenester	5,0	3,8	4,8	5,2	5,0	4,3	4,0	3,6	3,4
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	2,2	2,4	1,2	4,6	-0,4	2,0	2,0	3,0	2,4
Forretningsmessig tjenesteyting	0,6	2,3	-0,4	-2,3	2,8	1,4	2,0	3,6	2,3
Offentlig administrasjon og forsvar	4,1	3,4	4,0	4,5	4,2	3,9	3,2	3,3	3,0
Undervisning	4,4	3,3	4,2	4,7	4,3	3,6	3,3	3,5	2,9
Helse- og omsorgstjenester	3,7	3,1	3,5	3,9	3,7	3,3	3,0	3,3	2,8
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	3,3	2,9	3,3	3,3	3,2	3,1	2,7	3,1	2,8
Fastlands-Norge	3,8	3,3	3,6	3,9	4,0	3,5	3,4	3,3	2,9

Offentlig forvaltning	4,2	3,4	4,0	4,5	4,2	3,8	3,3	3,4	3,0
Statsforvaltningen	3,8	3,4	3,7	4,0	4,1	3,7	3,0	3,4	2,9
Sivil forvaltning	4,2	3,4	4,0	4,2	4,2	4,0	3,2	3,6	3,0
Forsvar	2,2	1,7	0,9	1,6	3,3	1,2	2,3	2,3	1,6
Kommuneforvaltningen	4,5	3,4	4,2	4,9	4,3	3,8	3,4	3,4	3,1

Tabell 21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	1 140 919	1 189 133	276 517	277 844	301 304	319 565	294 598	273 950	301 019
Varer	892 429	923 632	216 691	215 568	232 540	257 630	228 421	209 614	227 966
Råolje og naturgass	562 367	604 434	129 401	133 491	151 300	176 690	149 122	131 459	147 163
Skip, plattformer og fly	13 642	8 948	6 804	2 954	2 140	2 137	3 089	2 499	1 222
Tradisjonelle varer	316 420	310 250	80 486	79 123	79 100	78 803	76 210	75 656	79 581
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	25 954	27 427	6 703	5 907	6 580	6 491	6 656	6 520	7 760
Bergverksprodukter	5 543	6 033	1 077	2 000	1 602	1 393	1 332	1 678	1 630
Industriprodukter	280 644	271 731	71 878	69 352	69 462	69 208	66 973	66 500	69 050
Nærings- og nytelsesmidler	32 696	30 688	6 630	7 469	10 029	8 311	6 433	6 478	9 466
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 074	2 295	557	482	543	574	488	529	704
Trevarer	2 253	2 129	607	519	523	615	520	470	524
Treforedlingsprodukter	9 539	7 727	2 307	2 332	2 411	1 948	2 010	1 915	1 854
Grafiske produkter	15	9	3	2	6	5	2	1	1
Raffinerte oljeprodukter	38 341	36 854	10 794	10 800	8 557	9 228	9 716	9 347	8 563
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	49 691	44 409	12 738	11 648	11 816	11 662	10 871	11 059	10 817
Metaller	70 817	65 377	18 782	17 654	16 280	17 318	17 247	15 408	15 404
Verkstedprodukter	69 923	76 841	18 202	17 202	17 892	18 183	18 433	20 024	20 201
Andre industriprodukter	5 063	5 183	1 189	1 172	1 361	1 312	1 189	1 219	1 463
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	232	219	69	72	44	52	64	50	53
Elektrisk kraft	4 279	5 059	828	1 864	1 456	1 711	1 249	958	1 141
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	278 079	273 396	69 692	68 323	70 543	69 575	66 494	66 309	71 018
Tjenester	248 490	265 501	59 826	62 276	68 764	61 935	66 177	64 336	73 053
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	75 757	80 868	18 601	19 288	19 464	19 335	20 342	20 374	20 817
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	25 425	27 482	5 053	5 584	8 117	7 915	5 676	5 503	8 388
Rørtransport	9 902	10 398	2 423	2 438	2 503	2 593	2 484	2 432	2 889
Reisetrafikk	29 326	30 818	8 410	8 374	7 250	5 805	8 922	8 360	7 731
Andre tjenester	108 080	115 935	25 339	26 592	31 430	26 287	28 753	27 667	33 228
Samferdsel	17 079	17 769	3 876	4 833	3 859	3 861	4 621	4 448	4 839
Finans- og forretningstjenester	53 914	61 036	12 170	12 601	17 381	13 705	14 856	14 462	18 013
Tjenester ellers	37 087	37 130	9 293	9 158	10 190	8 721	9 276	8 757	10 376

Tabell 22. Eksport. Faste 2010-priser. Millioner kroner

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	1 011 430	1 033 642	245 084	249 086	261 757	267 629	256 900	242 711	266 403
Varer	754 966	761 776	181 972	185 588	192 540	202 162	189 051	176 907	193 655
Råolje og naturgass	441 961	445 968	100 681	107 039	112 917	123 851	110 977	99 137	112 003
Skip, plattformer og fly	13 768	8 751	6 784	3 073	2 354	2 108	3 384	2 140	1 119
Tradisjonelle varer	299 237	307 056	74 507	75 476	77 268	76 203	74 690	75 631	80 532
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	29 605	35 879	6 565	7 483	9 278	8 418	8 497	8 746	10 218
Bergverksprodukter	4 582	4 812	990	1 497	1 284	1 095	1 051	1 266	1 399
Industriprodukter	259 016	257 118	66 071	63 731	64 424	64 261	62 689	63 017	67 151
Nærings- og nytelsesmidler	29 424	29 628	6 027	6 906	8 690	7 686	6 047	6 306	9 590
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 101	2 285	606	471	525	596	499	519	672
Trevarer	2 177	2 088	589	498	505	594	490	475	529
Treforedlingsprodukter	8 991	7 636	2 165	2 219	2 260	1 854	1 943	1 901	1 938
Grafiske produkter	12	6	3	2	4	3	2	1	1
Raffinerte oljeprodukter	30 085	26 981	8 276	8 410	6 696	6 519	7 144	6 665	6 654
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	47 057	42 205	11 905	11 113	11 308	11 108	10 198	10 587	10 313
Metaller	63 927	64 719	16 782	15 918	15 260	16 601	16 789	15 481	15 847
Verkstedprodukter	70 239	76 324	18 536	17 022	17 871	18 000	18 349	19 872	20 104
Andre industriprodukter	4 780	5 042	1 115	1 107	1 261	1 251	1 170	1 166	1 455
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	223	203	67	65	44	49	60	45	49
Elektrisk kraft	6 035	9 248	881	2 765	2 282	2 429	2 453	2 602	1 764
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	269 152	280 075	66 231	67 066	70 572	69 685	67 546	68 966	73 878
Tjenester	256 465	271 866	63 112	63 498	69 217	65 466	67 848	65 803	72 748
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	86 404	94 408	22 751	21 316	21 630	23 391	23 695	23 954	23 368
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	24 092	25 128	5 252	5 195	6 763	7 551	5 341	5 033	7 204
Rørtransport	12 243	13 892	2 475	2 720	3 418	3 988	3 258	2 907	3 739
Reisetrafikk	28 577	29 281	8 154	8 149	7 042	5 573	8 462	7 916	7 329
Andre tjenester	105 149	109 157	24 480	26 117	30 363	24 963	27 092	25 993	31 108
Samferdsel	16 966	17 011	3 543	4 811	4 005	3 862	4 422	4 070	4 658
Finans- og forretningstjenester	52 345	56 862	11 900	12 292	16 627	12 866	13 875	13 544	16 577
Tjenester ellers	35 837	35 283	9 037	9 014	9 731	8 235	8 795	8 379	9 874

Tabell 23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	-1,8	2,2	-2,8	3,6	-2,1	4,7	4,8	-2,6	1,8
Varer	-3,1	0,9	-4,2	3,4	-3,4	3,7	3,9	-4,7	0,6
Råolje og naturgass	-6,2	0,9	-13,0	3,1	-6,0	2,1	10,2	-7,4	-0,8
Skip, plattformer og fly	59,6	-36,4	250,7	73,1	50,8	35,5	-50,1	-30,4	-52,5
Tradisjonelle varer	0,0	2,6	3,2	2,1	-0,5	5,9	0,2	0,2	4,2
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	9,3	21,2	5,8	13,4	17,2	34,1	29,4	16,9	10,1
Bergverksprodukter	1,3	5,0	3,4	-4,2	-5,4	35,1	6,2	-15,5	9,0
Industriprodukter	-2,1	-0,7	2,1	-1,5	-4,2	-0,8	-5,1	-1,1	4,2
Nærings- og nytelsesmidler	-6,3	0,7	-6,8	-6,5	-3,8	-1,5	0,3	-8,7	10,4
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	10,1	8,8	36,0	3,2	-5,1	19,4	-17,6	10,1	27,9
Trevarer	-1,1	-4,1	4,9	-11,0	-8,3	1,6	-16,8	-4,5	4,7
Treforedlingsprodukter	-7,6	-15,1	-8,3	-9,7	-10,5	-21,0	-10,3	-14,3	-14,3
Grafiske produkter	-20,0	-46,7	-34,3	-38,7	-12,4	6,7	-46,7	-60,0	-80,0
Raffinerte oljeprodukter	35,4	-10,3	37,9	40,5	98,3	-2,7	-13,7	-20,8	-0,6
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	-3,8	-10,3	-2,0	-6,9	-11,4	-12,7	-14,3	-4,7	-8,8
Metaller	-6,1	1,2	-3,7	-3,9	-10,9	4,0	0,0	-2,7	3,8
Verkstedprodukter	-6,2	8,7	3,0	-6,5	-10,0	7,1	-1,0	16,7	12,5
Andre industriprodukter	-4,4	5,5	-8,3	2,6	-11,9	-3,6	4,9	5,3	15,4
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	-8,2	-9,1	14,5	-28,8	5,6	4,3	-11,1	-30,5	11,4
Elektrisk kraft	101,2	53,2	181,2	165,4	113,3	..	178,4	-5,9	-22,7
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	-2,8	4,1	0,1	-1,3	-4,9	6,7	2,0	2,8	4,7
Tjenester	2,2	6,0	1,1	4,3	1,7	8,0	7,5	3,6	5,1
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	6,6	9,3	6,5	3,3	5,1	13,0	4,2	12,4	8,0
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	-6,0	4,3	-6,0	-1,8	-19,6	9,7	1,7	-3,1	6,5
Rørtransport	-3,4	13,5	-19,9	20,4	-5,7	9,9	31,6	6,9	9,4
Reisetrafikk	0,4	2,5	0,3	1,8	-0,0	6,5	3,8	-2,9	4,1
Andre tjenester	1,9	3,8	0,9	5,6	7,0	3,2	10,7	-0,5	2,5
Samferdsel	0,2	0,3	-6,1	18,5	-2,2	-16,2	24,8	-15,4	16,3
Finans- og forretningstjenester	1,6	8,6	-1,5	4,5	8,9	11,6	16,6	10,2	-0,3
Tjenester ellers	3,3	-1,5	7,7	1,4	7,9	2,2	-2,7	-7,0	1,5

Tabell 24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	12,8	2,0	14,0	10,7	9,7	7,0	1,6	1,2	-1,8
Varer	18,2	2,6	21,2	16,2	12,4	9,1	1,5	2,0	-2,5
Råolje og naturgass	27,2	6,5	32,8	25,4	21,5	16,8	4,5	6,3	-1,9
Skip, plattformer og fly	-0,9	3,2	-2,2	6,8	-7,9	-9,5	-9,0	21,5	20,1
Tradisjonelle varer	5,7	-4,4	7,6	3,9	-1,0	-4,2	-5,5	-4,6	-3,5
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-12,3	-12,8	-1,6	-23,6	-31,0	-28,4	-23,3	-5,6	7,1
Bergverksprodukter	21,0	3,6	5,5	40,1	19,2	19,4	16,4	-0,8	-6,6
Industriprodukter	8,4	-2,5	8,7	7,7	4,4	-0,2	-1,8	-3,0	-4,6
Nærings- og nytelsesmidler	11,1	-6,8	10,3	7,8	7,5	-1,5	-3,3	-5,0	-14,5
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	-1,3	1,7	-1,3	-2,3	-1,5	-2,3	6,3	-0,3	1,3
Trevarer	3,5	-1,5	2,8	4,7	0,7	0,2	3,0	-5,1	-4,3
Treforedlingsprodukter	6,1	-4,6	10,3	2,7	4,4	-0,9	-2,9	-4,2	-10,3
Grafiske produkter	25,0	12,5	14,1	8,7	37,0	17,2	25,0	25,0	-16,7
Raffinerte oljeprodukter	27,4	7,2	26,2	30,3	21,1	15,9	4,3	9,2	0,7
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	5,6	-0,4	8,4	2,6	2,3	-0,9	-0,4	-0,3	0,4
Metaller	10,8	-8,8	10,9	9,1	1,3	-8,0	-8,2	-10,3	-8,9
Verktøysprodukter	-0,4	1,1	-1,6	0,4	-0,0	2,1	2,3	-0,3	0,4
Andre industriprodukter	5,9	-2,9	5,8	6,1	2,6	1,4	-4,7	-1,3	-6,8
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	4,0	3,8	5,7	9,9	-7,4	6,1	4,3	-0,1	8,1
Elektrisk kraft	-29,1	-22,8	12,8	-22,8	-42,1	-42,5	-45,8	-45,4	1,4
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	3,3	-5,5	5,1	0,7	-3,2	-6,2	-6,4	-5,6	-3,8
Tjenester	-3,1	0,8	-6,3	-5,0	1,8	-0,4	2,9	-0,3	1,1
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	-12,3	-2,3	-20,0	-12,8	-2,5	-7,0	5,0	-6,0	-1,0
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	5,5	3,6	-6,9	-2,9	21,8	8,1	10,5	1,7	-3,0
Rørtransport	-19,1	-7,5	-1,5	-32,2	-21,4	-7,0	-22,1	-6,7	5,5
Reisetrafikk	2,6	2,6	2,7	3,0	2,4	3,0	2,2	2,8	2,5
Andre tjenester	2,8	3,3	3,4	2,1	2,5	3,0	2,5	4,5	3,2
Samferdsel	0,7	3,8	7,0	1,2	-2,6	2,1	-4,5	8,8	7,8
Finans- og forretningstjenester	3,0	4,2	2,9	2,6	3,4	4,4	4,7	4,2	3,9
Tjenester ellers	3,5	1,7	2,6	1,8	2,9	1,0	2,6	2,9	0,4

Tabell 25. Import. Løpende priser. Millioner kroner

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	776 098	804 119	186 339	192 966	201 964	189 508	201 142	205 217	208 252
Varer	520 974	523 192	124 497	123 760	133 955	127 460	131 814	129 074	134 844
Råolje og naturgass	14 745	15 759	2 912	3 617	3 578	3 651	5 655	3 776	2 677
Skip, plattformer og fly	36 124	25 012	6 070	6 311	6 779	5 824	6 934	5 962	6 292
Tradisjonelle varer	470 105	482 421	115 515	113 832	123 598	117 985	119 225	119 336	125 875
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	14 396	14 598	3 725	2 764	3 814	3 940	3 688	3 099	3 871
Bergverksprodukter	6 209	6 048	1 519	1 442	1 637	1 577	1 404	1 572	1 495
Industriprodukter	444 419	460 698	109 131	109 474	117 819	112 200	113 985	114 627	119 886
Nærings- og nytelsesmidler	31 931	34 808	7 602	8 721	9 121	7 603	8 235	9 285	9 685
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	26 946	26 089	5 378	8 383	6 199	6 934	5 112	8 015	6 028
Trevarer	10 104	10 818	2 642	2 446	2 745	2 560	2 877	2 698	2 683
Treforedlingsprodukter	8 085	8 030	1 954	1 972	2 098	2 084	1 949	1 942	2 055
Grafiske produkter	60	50	15	14	16	15	13	9	13
Raffinerte oljeprodukter	28 861	32 634	7 547	6 682	7 188	7 957	8 048	8 185	8 444
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	69 479	69 671	17 988	17 145	17 642	17 352	17 881	17 079	17 359
Metaller	69 846	66 729	18 150	15 836	16 285	16 827	17 346	16 258	16 298
Verkstedprodukter	147 360	157 717	35 530	36 122	41 451	37 902	39 349	38 204	42 262
Andre industriprodukter	22 628	23 784	5 201	5 313	6 649	5 949	5 462	5 636	6 737
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	29 119	30 368	7 124	6 840	8 425	7 017	7 713	7 316	8 322
Elektrisk kraft	5 081	1 077	1 140	152	328	268	148	38	623
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	441 244	449 787	107 968	107 150	116 410	110 028	111 177	111 151	117 431
Tjenester	255 124	280 927	61 842	69 206	68 009	62 048	69 328	76 143	73 408
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Oljevirksomhet, diverse tjenester	27 795	32 322	5 842	7 226	8 843	7 182	7 709	7 576	9 855
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	23 186	22 374	5 973	6 036	5 522	5 330	5 772	5 918	5 354
Reisetrafikk	90 086	98 122	23 792	27 284	19 387	21 713	25 291	30 258	20 860
Andre tjenester	114 057	128 109	26 235	28 660	34 257	27 823	30 556	32 391	37 339
Samferdsel	15 461	18 001	3 939	3 870	4 164	3 789	4 076	5 096	5 040
Finans- og forretningstjenester	51 100	57 845	11 836	12 566	15 566	12 270	14 473	14 396	16 706
Tjenester ellers	47 496	52 263	10 460	12 224	14 527	11 764	12 007	12 899	15 593

Tabell 26. Import. Faste 2010-priser. Millioner kroner

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	753 912	779 020	181 486	188 715	195 305	183 555	194 799	199 024	201 643
Varer	499 057	497 996	119 711	119 528	127 529	120 798	125 543	123 286	128 369
Råolje og naturgass	11 964	12 159	2 416	2 827	2 847	2 705	4 351	2 909	2 195
Skip, plattformer og fly	36 025	25 381	6 215	6 500	6 594	5 967	6 781	6 110	6 524
Tradisjonelle varer	451 068	460 456	111 080	110 201	118 088	112 127	114 411	114 268	119 650
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	13 727	14 150	3 568	2 706	3 608	3 788	3 609	2 979	3 774
Bergverksprodukter	6 083	5 971	1 543	1 404	1 639	1 527	1 362	1 573	1 509
Industriprodukter	426 520	438 609	104 821	105 841	112 311	106 416	109 157	109 604	113 431
Nærings- og nytelsesmidler	30 663	32 798	7 298	8 349	8 763	7 297	7 853	8 705	8 942
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	25 864	23 750	5 475	7 882	5 584	6 404	4 874	7 140	5 332
Trevarer	9 966	10 644	2 675	2 428	2 618	2 536	2 841	2 658	2 609
Treforedlingsprodukter	7 723	7 710	1 873	1 907	1 977	1 994	1 879	1 875	1 962
Grafiske produkter	56	49	14	12	14	14	12	7	16
Raffinerte oljeprodukter	22 671	24 129	5 858	5 222	5 409	5 634	5 992	6 032	6 472
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	67 087	65 969	17 499	16 690	16 592	16 591	16 790	16 223	16 365
Metaller	65 631	67 732	16 981	15 073	15 920	16 626	17 753	16 992	16 361
Verkstedprodukter	146 185	153 385	35 107	36 203	40 841	36 779	38 371	37 315	40 919
Andre industriprodukter	22 221	23 083	5 066	5 352	6 422	5 809	5 318	5 557	6 400
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	28 453	29 359	6 975	6 724	8 171	6 733	7 475	7 099	8 052
Elektrisk kraft	4 738	1 726	1 148	250	530	394	283	111	937
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	428 397	436 326	105 222	104 980	112 679	106 493	108 420	108 236	113 178
Tjenester	254 855	281 024	61 775	69 187	67 777	62 757	69 256	75 738	73 273
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Oljevirksomhet, diverse tjenester	28 241	32 431	6 016	7 355	8 761	7 289	7 759	7 565	9 818
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	26 411	28 858	6 954	6 516	6 612	7 150	7 243	7 322	7 143
Reisetrafikk	88 847	97 460	23 355	27 104	19 090	21 574	25 018	29 984	20 883
Andre tjenester	111 356	122 275	25 450	28 212	33 313	26 743	29 236	30 867	35 430
Samferdsel	15 314	17 275	3 652	3 854	4 246	3 765	3 920	4 744	4 846
Finans- og forretningstjenester	49 539	54 004	11 523	12 233	14 935	11 535	13 506	13 504	15 459
Tjenester ellers	46 503	50 995	10 275	12 126	14 133	11 443	11 810	12 619	15 124

Tabell 27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	3,8	3,3	-2,4	0,6	5,5	-2,6	7,3	5,5	3,2
Varer	4,6	-0,2	-2,1	0,8	2,4	-8,7	4,9	3,1	0,7
Råolje og naturgass	0,6	1,6	-29,1	-26,3	10,0	-30,2	80,1	2,9	-22,9
Skip, plattformer og fly	20,1	-29,5	-25,9	-14,7	-1,5	-64,3	9,1	-6,0	-1,1
Tradisjonelle varer	3,6	2,1	0,6	2,9	2,5	0,4	3,0	3,7	1,3
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	9,2	3,1	9,9	7,0	3,8	-1,5	1,1	10,1	4,6
Bergverksprodukter	1,8	-1,8	3,9	-4,4	23,1	2,0	-11,7	12,1	-7,9
Industriprodukter	3,9	2,8	1,4	3,7	3,0	2,8	4,1	3,6	1,0
Nærings- og nytelsesmidler	7,9	7,0	7,0	7,1	15,2	16,7	7,6	4,3	2,0
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	4,5	-8,2	5,7	5,8	-4,2	-7,5	-11,0	-9,4	-4,5
Trevarer	5,9	6,8	7,0	3,2	8,3	13,0	6,2	9,5	-0,3
Treforedlingsprodukter	0,8	-0,2	1,8	1,4	-2,6	1,4	0,3	-1,7	-0,8
Grafiske produkter	-17,6	-11,7	-6,2	-34,2	-29,7	-12,5	-13,3	-37,8	13,3
Raffinerte oljeprodukter	-24,5	6,4	-26,5	-31,8	-27,9	-8,9	2,3	15,5	19,7
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	1,5	-1,7	3,5	0,6	-2,1	1,7	-4,0	-2,8	-1,4
Metaller	9,4	3,2	-0,0	10,2	7,1	-5,8	4,5	12,7	2,8
Verktøysprodukter	7,2	4,9	5,1	8,5	6,8	8,1	9,3	3,1	0,2
Andre industriprodukter	1,4	3,9	0,3	1,1	1,2	7,9	5,0	3,8	-0,3
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	10,1	3,2	3,8	11,9	13,0	2,3	7,2	5,6	-1,5
Elektrisk kraft	-23,3	-63,6	-50,7	-76,3	-61,8	-86,0	-75,3	-55,6	76,8
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	5,7	1,9	2,7	5,5	4,6	0,9	3,0	3,1	0,4
Tjenester	2,3	10,3	-2,9	0,3	11,8	11,8	12,1	9,5	8,1
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	-2,2	14,8	-17,8	-7,0	15,1	19,3	29,0	2,9	12,1
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	6,6	9,3	6,5	3,3	5,1	13,0	4,2	12,4	8,0
Reisetrafikk	8,9	9,7	11,9	7,7	9,5	11,8	7,1	10,6	9,4
Andre tjenester	-1,4	9,8	-11,3	-3,9	14,7	9,7	14,9	9,4	6,4
Samferdsel	-6,7	12,8	-9,2	-10,1	-1,6	5,7	7,3	23,1	14,1
Finans- og forretningstjenester	0,9	9,0	-10,3	-3,8	19,8	6,3	17,2	10,4	3,5
Tjenester ellers	-2,0	9,7	-13,1	-1,9	15,2	14,8	14,9	4,1	7,0

Tabell 28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	2,9	0,3	2,9	2,6	1,4	-0,2	0,6	0,8	-0,1
Varer	4,4	0,6	3,5	4,2	3,0	0,6	1,0	1,1	0,0
Råolje og naturgass	23,2	5,2	21,7	27,6	16,9	12,8	7,8	1,5	-3,0
Skip, plattformer og fly	0,3	-1,7	-6,5	-1,3	7,2	-3,8	4,7	0,5	-6,2
Tradisjonelle varer	4,2	0,5	3,7	3,9	2,4	0,3	0,2	1,1	0,5
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	4,9	-1,6	3,3	3,7	4,6	-2,3	-2,1	1,8	-3,0
Bergverksprodukter	2,1	-0,8	-6,1	-0,5	-6,4	-4,1	4,7	-2,7	-0,8
Industriprodukter	4,2	0,8	3,6	4,0	2,9	1,1	0,3	1,1	0,7
Nærings- og nytelsesmidler	4,1	1,9	5,4	4,3	0,5	0,4	0,7	2,1	4,1
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	4,2	5,4	5,7	2,9	7,2	7,3	6,8	5,5	1,8
Trevarer	1,4	0,3	-0,1	1,7	1,9	-0,2	2,5	0,8	-1,9
Treforedlingsprodukter	4,7	-0,5	5,6	3,3	2,3	-0,3	-0,6	0,2	-1,3
Grafiske produkter	7,1	-5,7	6,6	33,0	8,3	14,3	0,0	3,3	-28,3
Raffinerte oljeprodukter	27,3	6,2	25,7	29,3	27,0	17,3	4,3	6,0	-1,8
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	3,6	2,0	3,9	2,2	4,4	2,1	3,6	2,5	-0,2
Metaller	6,4	-7,4	2,9	6,9	-0,8	-8,7	-8,6	-8,9	-2,6
Verkstedprodukter	0,8	2,0	0,1	1,1	1,0	2,4	1,3	2,6	1,8
Andre industriprodukter	1,8	1,2	3,3	1,7	0,5	0,8	0,0	2,2	1,7
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	2,3	1,1	2,0	1,5	3,1	1,9	1,0	1,3	0,2
Elektrisk kraft	7,2	-41,8	18,0	-29,4	-49,6	-44,8	-47,4	-43,7	7,4
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	3,0	0,1	2,5	2,7	1,2	-0,6	-0,1	0,6	0,4
Tjenester	0,1	-0,1	1,6	-0,1	-1,4	-1,0	-0,0	0,5	-0,2
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	-1,6	1,3	-4,1	-3,1	1,6	2,3	2,3	1,9	-0,5
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	-12,2	-11,7	-2,6	-7,7	-21,8	-16,6	-7,2	-12,8	-10,3
Reisetrafikk	1,4	-0,7	3,3	0,4	-1,0	-1,0	-0,8	0,2	-1,6
Andre tjenester	2,4	2,3	3,0	1,9	1,9	1,8	1,4	3,3	2,5
Samferdsel	1,0	3,2	5,0	1,3	-0,4	2,8	-3,6	7,0	6,0
Finans- og forretningstjenester	3,2	3,8	3,2	2,6	3,3	3,7	4,3	3,8	3,7
Tjenester ellers	2,1	0,3	2,1	1,3	0,9	-0,3	-0,1	1,4	0,3

Tabell 29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	2 624,9	2 682,5	2 606,8	2 645,7	2 649,7	2 656,5	2 669,9	2 698,9	2 704,4
Jordbruk og skogbruk	52,9	50,8	52,8	56,9	53,0	47,1	50,5	55,0	50,6
Fiske, fangst og akvakultur	14,8	15,3	14,7	15,7	14,5	15,4	15,1	15,4	15,2
Bergverksdrift	5,1	5,4	5,0	5,3	5,2	5,2	5,3	5,6	5,5
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	55,8	58,7	54,9	55,8	57,9	57,5	57,6	59,0	60,8
Utvinning av råolje og naturgass	28,4	29,7	28,0	28,4	29,4	29,3	29,2	29,8	30,5
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	27,4	29,0	26,9	27,4	28,5	28,2	28,3	29,2	30,3
Industri	245,8	247,6	243,5	248,4	248,6	245,3	244,9	250,5	249,6
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	51,2	52,6	50,2	51,4	52,5	51,9	51,2	53,5	54,0
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	4,7	4,6	4,8	4,8	4,7	4,6	4,6	4,5	4,5
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	14,4	14,4	14,3	14,4	14,6	14,4	14,5	14,5	14,1
Produksjon av papir og papirvarer	5,3	4,0	5,3	5,4	5,1	4,9	3,8	3,7	3,6
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	6,7	6,4	6,8	6,7	6,7	6,5	6,4	6,4	6,2
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	14,6	13,8	14,6	14,7	14,6	13,8	14,2	13,9	13,5
Produksjon av kjemiske råvarer	6,6	5,9	6,6	6,7	6,5	5,8	6,2	5,9	5,7
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	15,4	15,2	15,4	15,8	15,6	14,7	15,3	15,6	15,3
Produksjon av metaller	10,9	11,1	10,8	11,2	10,8	11,2	11,0	11,5	10,9
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	64,8	66,2	64,3	65,5	65,8	65,7	65,4	66,6	67,1
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	28,7	30,1	28,1	29,4	29,6	29,2	29,5	30,8	30,7
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	9,8	9,4	9,9	9,8	9,7	9,5	9,4	9,4	9,4
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	19,1	19,8	19,0	19,5	19,1	18,9	19,7	20,1	20,3
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	12,7	13,0	12,5	12,9	12,8	12,8	12,9	13,2	13,1
Vannforsyning, avløp og renovasjon	14,3	14,6	14,6	14,1	14,0	14,4	14,8	14,8	14,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	192,7	201,2	189,9	195,8	198,8	194,0	198,5	204,5	207,8
Varehandel og reparasjon av motorvogner	371,2	374,9	366,0	373,5	372,8	377,3	371,1	376,6	374,5
Rørtransport	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
Utenriks sjøfart	45,1	46,2	45,0	46,4	44,3	45,9	46,4	47,0	45,5
Transport utenom utenriks sjøfart	109,9	112,5	109,6	110,9	110,1	111,8	111,8	113,0	113,2
Post og distribusjonsvirksomhet	19,9	20,1	19,4	20,1	19,9	20,3	19,9	20,6	19,7
Overnattings- og serveringsvirksomhet	80,6	83,4	80,6	82,1	81,2	80,7	83,0	85,6	84,4
Informasjon og kommunikasjon	87,3	89,1	87,5	85,9	88,7	89,1	89,7	88,6	89,1
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	51,7	52,6	51,0	51,5	52,2	51,7	52,7	52,8	53,1
Omsetning og drift av fast eiendom	23,4	24,0	23,5	23,5	23,6	23,5	23,9	24,2	24,3
Boligtjenester	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	118,8	124,3	117,9	119,2	120,6	123,5	124,6	123,9	125,4
Forretningsmessig tjenesteyting	117,2	124,2	115,5	117,8	120,0	122,3	121,4	124,6	128,5
Offentlig administrasjon og forsvar	185,0	186,9	183,2	186,0	188,4	189,3	185,6	185,5	187,3
Undervisning	196,2	197,6	196,7	197,6	194,6	199,0	198,2	196,4	196,7
Helse- og omsorgstjenester	536,5	550,2	535,3	537,4	540,5	541,7	552,7	550,9	555,5
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	87,8	89,5	87,3	88,6	87,7	88,2	88,9	90,8	89,9
Fastlands-Norge	2 523,7	2 577,3	2 506,5	2 543,2	2 547,2	2 552,7	2 565,6	2 592,5	2 597,8

Offentlig forvaltning	789,9	803,5	786,7	792,6	796,9	803,8	804,4	800,0	805,9
Statsforvaltningen	281,8	285,2	281,5	281,1	284,3	284,8	286,0	283,7	286,2
Sivil forvaltning	252,2	255,5	252,1	251,6	254,2	254,8	256,4	254,3	256,4
Forsvar	29,5	29,7	29,4	29,5	30,2	30,1	29,6	29,4	29,8
Kommuneforvaltningen	508,1	518,3	505,1	511,5	512,6	519,0	518,4	516,2	519,6

Tabell 30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	1,3	2,2	1,4	1,6	1,6	2,3	2,4	2,0	2,1
Jordbruk og skogbruk	-3,2	-4,0	-3,1	-2,6	-1,1	-3,6	-4,4	-3,3	-4,7
Fiske, fangst og akvakultur	1,7	3,2	3,2	5,5	-3,5	7,8	3,0	-2,1	4,8
Bergverksdrift	7,5	6,2	7,8	8,5	9,3	8,0	6,7	5,6	4,7
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	5,6	5,3	5,5	6,3	6,4	5,7	4,8	5,8	5,1
Utvinning av råolje og naturgass	6,1	4,6	5,0	6,1	9,5	5,7	4,4	5,0	3,6
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	5,2	6,0	6,0	6,5	3,4	5,8	5,1	6,6	6,7
Industri	-0,3	0,7	-0,8	0,7	1,3	1,1	0,6	0,9	0,4
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	-1,9	2,8	-3,0	-1,4	0,9	2,0	2,0	4,2	2,9
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-2,0	-3,6	-0,9	-0,9	-1,1	-1,7	-2,8	-5,5	-4,5
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-0,2	-0,2	0,1	-1,0	0,9	1,0	0,9	0,9	-3,4
Produksjon av papir og papirvarer	-5,2	-24,5	-5,7	-3,6	-6,0	-9,1	-28,4	-30,9	-29,7
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-5,0	-5,2	-5,7	-5,4	-3,4	-4,2	-5,3	-4,6	-6,7
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	1,8	-5,4	2,6	1,2	1,3	-5,5	-3,1	-5,6	-7,5
Produksjon av kjemiske råvarer	4,5	-11,1	6,5	3,3	1,6	-12,8	-6,9	-11,8	-13,1
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-1,3	-1,1	-2,0	-1,2	0,5	-1,0	-0,8	-0,9	-1,7
Produksjon av metaller	-2,3	2,0	-3,1	-2,1	-3,0	3,1	1,5	2,8	0,5
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	2,2	2,1	2,1	3,7	3,6	3,1	1,8	1,7	2,0
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	-0,1	4,8	-1,0	3,5	3,4	5,4	5,1	4,8	4,0
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-5,4	-4,4	-5,0	-5,6	-5,4	-5,2	-5,3	-4,2	-3,0
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1,7	3,4	1,2	3,7	3,6	0,8	3,2	3,3	6,3
Elektrisitet-, gass- og varmtvannsforsyning	2,7	2,3	2,8	2,2	2,5	2,4	2,6	2,6	1,9
Vannforsyning, avløp og renovasjon	-0,2	2,3	2,7	-2,7	-1,8	0,5	1,0	5,1	2,8
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,0	4,4	2,9	3,3	4,4	4,2	4,6	4,5	4,5
Varehandel og reparasjon av motorvogner	0,7	1,0	0,1	0,6	0,5	1,2	1,4	0,8	0,5
Rørtransport	4,0	2,4	4,0	8,4	-0,9	-2,0	-3,4	2,3	12,9
Utenriks sjøfart	-3,6	2,4	-2,2	-3,0	-6,9	2,4	3,1	1,3	2,7
Transport utenom utenriks sjøfart	1,5	2,4	1,9	2,0	1,0	2,7	2,0	1,9	2,8
Post og distribusjonsvirksomhet	-5,4	1,3	-5,8	-8,4	-4,0	0,7	2,7	2,7	-1,0
Overnattings- og serveringsvirksomhet	0,7	3,5	1,3	1,0	1,4	2,8	3,0	4,3	4,0
Informasjon og kommunikasjon	1,9	2,1	3,2	0,1	2,3	2,5	2,5	3,0	0,5
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	0,3	1,7	-0,8	-0,3	0,2	-0,6	3,4	2,3	1,8
Omsetning og drift av fast eiendom	2,0	2,4	3,4	1,7	1,3	2,0	1,8	3,0	2,8
Boligtjenester	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	2,5	4,7	2,3	2,7	3,1	5,3	5,6	3,9	4,0
Forretningsmessig tjenesteyting	3,5	6,0	4,3	2,8	4,6	5,8	5,1	5,8	7,1
Offentlig administrasjon og forsvar	0,7	1,0	-1,1	1,9	3,2	3,8	1,3	-0,3	-0,6
Undervisning	1,2	0,7	2,4	1,6	-0,7	1,6	0,8	-0,6	1,1
Helse- og omsorgstjenester	2,2	2,6	2,6	2,4	1,9	1,7	3,3	2,5	2,8
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	1,4	2,0	2,2	2,1	0,6	0,9	1,9	2,5	2,5
Fastlands-Norge	1,3	2,1	1,4	1,5	1,6	2,2	2,4	1,9	2,0

Offentlig forvaltning	1,9	1,7	2,0	2,4	1,9	2,6	2,3	0,9	1,1
Statsforvaltningen	0,8	1,2	0,9	0,3	1,2	1,7	1,6	0,9	0,7
Sivil forvaltning	0,8	1,3	1,0	0,1	0,8	1,5	1,7	1,1	0,9
Forsvar	0,6	0,7	-0,6	1,8	5,1	3,4	0,7	-0,3	-1,0
Kommuneforvaltningen	2,5	2,0	2,6	3,6	2,2	3,1	2,6	0,9	1,4

Tabell 31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	3 730,3	3 808,3	899,2	870,5	989,2	1 015,1	921,4	875,0	996,8
Jordbruk og skogbruk	95,8	92,5	23,9	25,3	24,2	22,2	22,9	24,3	23,1
Fiske, fangst og akvakultur	26,0	27,0	6,2	6,4	6,7	7,5	6,4	6,1	7,0
Bergverksdrift	8,2	8,7	2,0	2,0	2,2	2,2	2,1	2,1	2,3
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	90,8	94,5	21,7	21,2	24,6	24,9	22,4	21,9	25,3
Utvinning av råolje og naturgass	46,4	48,0	11,2	11,0	12,4	12,6	11,4	11,4	12,6
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	44,4	46,5	10,5	10,2	12,2	12,3	11,0	10,5	12,7
Industri	383,0	383,8	91,5	89,1	102,3	102,9	92,0	88,0	100,9
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	76,2	77,9	17,9	17,5	20,7	20,8	18,3	17,9	20,9
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	6,8	6,5	1,6	1,6	1,8	1,8	1,6	1,4	1,7
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	22,1	22,1	5,3	5,1	6,0	6,0	5,4	5,0	5,7
Produksjon av papir og papirvarer	8,0	6,0	1,9	1,9	2,0	2,0	1,4	1,2	1,4
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	10,3	9,7	2,5	2,4	2,7	2,7	2,4	2,2	2,5
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	23,0	21,5	5,6	5,3	6,1	5,8	5,3	4,9	5,5
Produksjon av kjemiske råvarer	10,7	9,4	2,6	2,5	2,8	2,5	2,4	2,1	2,3
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	24,2	23,7	5,9	5,8	6,4	6,2	5,8	5,6	6,2
Produksjon av metaller	16,7	17,0	4,0	4,0	4,3	4,6	4,1	4,0	4,3
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	104,5	106,0	25,0	24,4	28,0	28,4	25,4	24,2	28,0
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	44,9	47,2	10,6	10,5	12,3	12,4	11,2	10,9	12,6
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	15,0	14,2	3,6	3,4	3,9	3,9	3,4	3,2	3,7
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	31,1	31,9	7,5	7,3	8,3	8,3	7,7	7,3	8,6
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	19,9	20,3	4,7	4,6	5,3	5,5	4,9	4,7	5,4
Vannforsyning, avløp og renovasjon	22,6	23,1	5,6	5,1	5,9	6,2	5,7	5,3	6,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	308,0	319,5	72,9	71,9	84,7	83,6	76,1	73,3	86,4
Varehandel og reparasjon av motorvogner	492,1	498,5	117,9	116,6	128,8	135,4	119,9	115,7	127,6
Rørtransport	0,6	0,6	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2
Utenriks sjøfart	88,1	90,3	21,4	21,2	22,5	24,0	22,1	21,3	22,9
Transport utenom utenriks sjøfart	171,5	176,2	41,7	40,3	45,1	46,8	42,7	40,8	46,0
Post og distribusjonsvirksomhet	26,6	27,1	6,2	6,2	7,1	7,4	6,5	6,3	7,0
Overnattings- og serveringsvirksomhet	99,2	103,3	24,4	24,3	25,6	26,2	25,3	25,2	26,6
Informasjon og kommunikasjon	141,4	144,2	34,1	31,8	38,0	39,1	35,0	32,4	37,7
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	79,6	80,7	18,9	18,2	21,2	21,6	19,6	18,3	21,3
Omsetning og drift av fast eiendom	34,7	35,3	8,3	8,0	9,2	9,4	8,5	8,0	9,3
Boligtjenester	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	191,7	199,7	45,7	44,1	51,5	53,9	48,3	44,8	52,7
Forretningsmessig tjenesteyting	170,5	180,1	40,4	39,2	46,3	48,0	42,6	40,7	48,8
Offentlig administrasjon og forsvar	274,2	275,8	65,4	63,1	73,5	76,0	66,2	61,8	71,8
Undervisning	250,3	252,4	61,7	52,2	67,5	70,5	62,2	51,7	68,0
Helse- og omsorgstjenester	630,6	647,6	154,1	149,7	164,3	168,8	159,0	152,1	167,6
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	124,8	127,0	30,3	29,7	32,4	33,1	30,9	30,1	33,0
Fastlands-Norge	3 550,8	3 622,9	855,9	827,9	941,9	966,1	876,7	831,7	948,4

Offentlig forvaltning	987,5	1 003,7	240,1	225,3	262,2	271,7	244,9	224,9	262,1
Statsforvaltningen	414,4	418,8	100,3	96,0	109,3	113,1	101,9	95,4	108,4
Sivil forvaltning	366,9	371,1	88,9	85,0	96,7	100,2	90,4	84,6	96,0
Forsvar	47,5	47,7	11,5	11,1	12,6	12,9	11,5	10,8	12,4
Kommuneforvaltningen	573,1	584,9	139,7	129,3	152,8	158,6	143,0	129,5	153,8

Tabell 32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner

	2011	2012	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2	12:3	12:4
I alt	1 223 483	1 308 069	300 981	309 596	311 809	324 015	324 098	327 770	332 186
Jordbruk og skogbruk	5 358	5 381	1 338	1 448	1 356	1 203	1 323	1 474	1 382
Fiske, fangst og akvakultur	3 754	3 809	930	981	966	895	944	986	983
Bergverksdrift	2 837	3 057	688	737	697	826	753	748	731
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	59 769	66 374	14 518	14 918	14 838	18 212	16 216	15 749	16 198
Utvinning av råolje og naturgass	32 812	36 280	7 970	8 185	8 134	10 021	8 890	8 595	8 774
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	26 957	30 094	6 548	6 733	6 705	8 191	7 326	7 154	7 423
Industri	128 297	134 123	31 386	32 553	32 609	33 500	33 028	33 673	33 922
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	22 390	24 021	5 320	5 687	5 865	5 888	5 808	6 045	6 279
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	1 658	1 686	416	421	424	413	439	408	426
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	5 784	5 949	1 444	1 437	1 491	1 446	1 523	1 494	1 486
Produksjon av papir og papirvarer	2 720	2 101	675	719	639	671	475	501	454
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	3 320	3 287	814	837	856	822	806	827	832
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	10 197	9 873	2 586	2 564	2 470	2 552	2 466	2 518	2 337
Produksjon av kjemiske råvarer	4 765	4 358	1 242	1 198	1 127	1 094	1 130	1 124	1 009
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	7 806	7 956	1 890	2 069	1 946	1 945	1 990	2 056	1 966
Produksjon av metaller	5 948	6 395	1 450	1 456	1 448	1 732	1 543	1 585	1 535
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	37 028	39 158	9 198	9 273	9 517	9 829	9 628	9 687	10 014
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	16 488	18 012	3 912	4 403	4 205	4 376	4 480	4 617	4 538
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	4 154	4 074	1 019	1 016	1 004	1 029	1 025	1 012	1 008
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	10 805	11 609	2 661	2 671	2 744	2 797	2 844	2 922	3 046
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	8 464	9 054	2 103	2 142	2 140	2 229	2 268	2 282	2 275
Vannforsyning, avløp og renovasjon	7 462	8 082	1 895	1 840	1 854	1 985	2 014	2 050	2 032
Bygge- og anleggsvirksomhet	86 964	94 390	21 556	22 033	22 546	22 459	23 509	23 943	24 479
Varehandel og reparasjon av motorvogner	143 109	150 154	34 810	36 769	35 401	38 204	36 890	38 194	36 867
Rørtransport	271	287	67	72	66	67	68	75	77
Utenriks sjøfart	17 676	18 724	4 336	4 565	4 419	4 617	4 726	4 696	4 685
Transport utenom utenriks sjøfart	53 900	57 153	13 241	13 703	13 738	14 048	14 313	14 188	14 605
Post og distribusjonsvirksomhet	7 477	7 864	1 793	1 905	1 909	1 964	1 953	1 991	1 957
Overnattings- og serveringsvirksomhet	23 223	24 881	5 830	5 807	6 007	5 929	6 176	6 310	6 466
Informasjon og kommunikasjon	60 796	65 453	15 128	15 066	15 371	16 372	16 696	16 121	16 265
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	42 343	44 471	10 391	10 570	10 607	10 969	11 339	11 020	11 143
Omsetning og drift av fast eiendom	11 842	12 763	2 939	3 080	2 964	3 204	3 140	3 241	3 179
Boligtjenester	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	73 377	81 127	17 847	18 396	19 343	20 014	20 004	19 963	21 146
Forretningsmessig tjenesteyting	46 279	50 349	11 341	11 626	11 782	12 440	12 525	12 450	12 934
Offentlig administrasjon og forsvar	102 911	108 422	25 372	26 023	26 721	26 888	26 824	27 153	27 557
Undervisning	97 321	102 441	24 145	24 568	24 645	25 250	25 308	25 774	26 109
Helse- og omsorgstjenester	210 784	228 745	52 073	53 440	54 343	55 232	56 476	57 845	59 193
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	29 268	30 964	7 255	7 355	7 486	7 509	7 607	7 845	8 003
Fastlands-Norge	1 145 767	1 222 684	282 061	290 041	292 486	301 119	303 088	307 251	311 226

Offentlig forvaltning	372 678	398 407	92 087	94 285	96 042	97 572	98 264	100 315	102 254
Statsforvaltningen	162 055	171 096	40 140	40 811	41 650	42 191	42 324	42 967	43 615
Sivil forvaltning	146 659	155 221	36 322	36 931	37 662	38 222	38 355	38 983	39 662
Forsvar	15 396	15 875	3 818	3 880	3 988	3 969	3 969	3 984	3 953
Kommuneforvaltningen	210 623	227 311	51 948	53 475	54 393	55 382	55 941	57 349	58 640

Makroøkonomiske hovedstørrelser 2003-2016

Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	Prognoser			
											2013	2014	2015	2016
Realøkonomi														
Konsum i husholdninger mv.	3,2	5,4	4,4	5,0	5,4	1,8	0,0	3,8	2,5	2,9	3,3	4,2	3,7	3,3
Konsum i offentlig forvaltning	1,3	1,2	1,4	1,9	2,7	2,7	4,3	1,3	1,8	2,1	2,2	2,4	2,4	2,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	0,8	11,1	13,5	9,8	11,4	0,2	-7,5	-8,0	7,6	8,1	6,3	5,3	3,8	3,1
Utvinning og rørtransport	15,9	10,4	19,2	4,0	6,1	5,2	3,4	-9,5	14,1	14,4	10,4	5,1	2,5	3,5
Fastlands-Norge	-2,9	10,6	12,2	10,5	13,3	-1,3	-13,2	-4,5	8,5	3,9	5,2	5,1	4,1	3,1
Næringer	-11,2	10,6	18,6	15,2	21,9	0,8	-23,1	-5,1	3,5	2,7	4,6	5,0	3,5	2,5
Bolig	1,8	16,3	9,7	4,0	2,7	-9,0	-8,2	-1,6	21,9	7,4	6,5	4,7	3,5	1,6
Offentlig forvaltning	12,5	3,9	2,0	9,7	8,0	4,5	7,4	-6,8	2,2	1,4	4,4	6,0	6,2	6,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	1,6	5,1	4,9	5,2	6,3	1,4	-1,6	1,5	3,3	2,9	3,3	3,8	3,4	3,0
Lagerendring ²	-1,1	2,3	-0,1	1,1	-0,2	-0,1	-2,8	3,5	0,1	-0,1	0,1	-0,2	0,0	0,0
Eksport	-0,1	1,0	0,5	-0,8	1,4	0,1	-4,2	0,4	-1,8	2,2	1,4	1,1	1,2	2,2
Råolje og naturgass	-0,8	-0,7	-5,0	-6,6	-2,4	-1,3	-2,0	-6,9	-6,2	0,9	2,7	0,9	-0,1	0,6
Tradisjonelle varer	3,7	3,6	5,3	6,1	9,2	3,5	-8,0	3,4	0,0	2,6	-0,2	1,8	2,6	3,8
Import	1,2	9,7	7,9	9,1	10,0	3,9	-12,5	9,0	3,8	3,3	5,0	3,8	4,4	3,9
Tradisjonelle varer	5,7	12,8	8,4	11,6	7,2	1,2	-12,9	9,1	3,6	2,1	4,0	5,3	4,9	4,4
Bruttonasjonalprodukt	1,0	4,0	2,6	2,3	2,7	0,1	-1,6	0,5	1,2	3,2	2,4	2,6	2,2	2,4
Fastlands-Norge	1,3	4,5	4,4	4,8	5,3	1,5	-1,6	1,7	2,5	3,5	2,6	3,1	2,8	2,8
Industri og bergverk	2,9	5,1	3,9	2,6	3,5	2,9	-7,4	2,4	2,1	2,5	1,7	2,0	1,7	2,0
Arbeidsmarked														
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	-2,1	1,9	1,5	3,3	4,3	3,5	-2,3	0,0	1,7	2,0	0,9	1,7	1,8	1,8
Sysselsatte personer	-1,2	0,5	1,3	3,5	4,1	3,3	-0,4	-0,5	1,3	2,2	1,5	1,4	1,4	1,4
Arbeidstilbud ³	-0,1	0,3	0,8	1,9	2,5	3,4	0,0	0,5	1,1	1,8	1,6	1,5	1,5	1,4
Yrkesandel (nivå) ³	72,9	72,6	72,4	72,0	72,8	73,9	72,8	71,9	71,4	71,6	71,7	71,7	71,7	71,7
Arbeidsledighetsrate (nivå) ³	4,5	4,5	4,6	3,4	2,5	2,6	3,2	3,6	3,3	3,2	3,4	3,4	3,4	3,3
Priser og lønninger														
Årslønn	4,5	3,5	3,3	4,1	5,4	6,3	4,2	3,7	4,2	4,0	3,8	3,9	4,1	4,5
Konsumprisindeksen (KPI)	2,5	0,4	1,6	2,3	0,8	3,8	2,1	2,5	1,2	0,8	1,5	1,4	1,8	2,4
KPI-JAE ⁴	1,1	0,3	1,0	0,8	1,4	2,6	2,6	1,4	0,9	1,2	1,2	1,6	1,9	2,4
Eksportpris tradisjonelle varer	-1,0	8,4	4,0	11,3	2,4	2,8	-6,0	4,5	5,7	-4,4	0,8	1,3	2,8	3,7
Importpris tradisjonelle varer	0,0	2,6	0,3	4,0	3,7	3,9	-1,5	0,1	4,2	0,5	-0,7	0,1	1,4	2,6
Boligpris ⁵	1,7	10,1	8,2	13,7	12,6	-1,1	1,9	8,3	8,0	6,7	6,0	6,1	5,1	4,7
Inntekter, renter og valuta														
Husholdningenes disponible realinntekt	4,6	3,3	7,8	-6,4	6,3	4,0	4,1	2,7	4,1	3,9	4,6	3,9	2,7	2,5
Husholdningenes sparerate (nivå)	9,0	7,0	9,8	-0,5	0,9	3,8	7,1	5,8	7,3	8,7	9,4	9,3	8,4	7,7
Pengemarkedsrente (nivå)	4,1	2,0	2,2	3,1	5,0	6,2	2,5	2,5	2,9	2,2	1,9	2,5	3,5	4,0
Utlånsrente, rammelån (nivå) ⁶	6,5	4,2	3,9	4,3	5,0	6,8	4,0	3,4	3,6	3,8	3,7	4,1	4,9	5,5
Realrente etter skatt (nivå)	2,2	2,5	1,3	0,7	2,9	1,1	0,7	0,1	1,3	2,1	1,2	1,5	1,7	1,5
Importveid kronekurs (44 land) ⁷	1,3	3,0	-3,9	0,7	-1,8	0,0	3,3	-3,7	-2,4	-1,2	-3,2	-1,1	0,5	1,7
NOK per euro (nivå)	8,0	8,4	8,0	8,1	8,0	8,2	8,7	8,0	7,8	7,5	7,3	7,3	7,3	7,4
Utenriksøkonomi														
Driftsbalansen, mrd. kroner	195,2	220,6	322,8	357,7	287,4	408,3	279,3	303,2	351,4	414,0	335,4	292,7	253,8	246,6
Driftsbalansen i prosent av BNP	12,3	12,6	16,5	16,4	12,5	16,0	11,7	11,9	12,8	14,2	11,1	9,4	7,9	7,3
Utlandet														
Eksportmarkedsindikator	2,6	7,7	7,0	9,6	5,6	1,2	-10,4	10,9	5,3	1,4	1,1	3,3	4,6	6,1
Konsumpris euro-området	2,1	2,1	2,2	2,2	2,2	3,3	0,3	1,7	2,7	2,5	1,7	1,5	1,6	1,7
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	0,8	1,4	0,5	0,1	0,6	1,6	2,0
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	201	255	356	423	422	536	388	484	621	649	610	560	553	575

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Endring i lagerendring i prosent av BNP.

³ Ifølge AKU. Det skjedde en større omlegging av AKU fra januar 2006. Bl.a. ble aldersgrensen senket fra 16 til 15 år.

⁴ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer.

⁵ Brudd i serien i 2004.

⁶ Gjennomsnitt for året. Utlånsrente, banker tom 2006. Rammelån med pant i bolig fra 2007

⁷ Positivt fortegn innebærer depresiering.

⁸ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Informasjon t.o.m. 5.mars er benyttet.

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
NO-2225 Kongsvinger

Statistisk sentralbyrå

Oslo:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo
Telefon: 21 09 00 00
Telefaks: 21 09 49 73

Kongsvinger:
NO-2225 Kongsvinger
Telefon: 62 88 50 00
Telefaks: 62 88 50 30

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no

ISBN 978-82-537-8609-4 (trykt)
ISBN 978-82-537-8610-0 (elektronisk)
ISSN 0800-4110 (trykt)
ISSN 1504-5625 (elektronisk)

Pris (inkl. mva):
Institusjonsabonnement: kr 1 000,- per år
Privatabonnement: kr 540,- per år
Enkeltnummer: kr 170,-

ISBN 978-82-537-8609-4

9 788253 786094

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway